

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้ศึกษา เอกสารและงานวิจัยต่างๆ ทั้ง ตำรา หนังสือ เอกสาร ข้อมูล ในเครือข่ายระบบอินเทอร์เน็ต วารสาร นิตยสาร อนุสารตลอดจนรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้เป็นพื้นฐานในการทำความเข้าใจและประมวลแนวคิดในการจัดทำแผนการวิจัย จึงนำเสนอเป็น 6 ตอน คือ ตอนที่ 1 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการนิเทศการศึกษา ตอนที่ 2 แนวนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ ตอนที่ 3 บริบทการจัดการศึกษาปฐมวัย ตอนที่ 4 แนวคิดเกี่ยวกับขนาดการศึกษา และตอนที่ 5 กรอบแนวคิดเชิงทฤษฎี ตามลำดับดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการนิเทศการศึกษา

การนิเทศการศึกษาและการบริหารการศึกษาได้เป็นที่ยอมรับกันว่าเป็นกระบวนการทั้งมวลทั้งความรับผิดชอบทั้งหลายและหน้าที่ที่จำเป็นในการบริหารกิจการของความสัมพันธ์ภายในระหว่างผู้บริหารกับศึกษานิเทศก์ ผู้บริหารกับครู ศึกษานิเทศก์กับครู ครูกับนักเรียน ตลอดจนความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยงานกับชุมชน องค์ประกอบเหล่านี้เป็นผลมาจากปรัชญาใหม่ ซึ่งผู้บริหารจะต้องเกี่ยวข้องกับการใช้ทรัพยากร การกำหนดงาน การตัดสินใจและการแก้ปัญหาการปรับปรุงงานและสภาพการเรียนรู้ทั้งหมดในทัศนะทางการศึกษาสมัยใหม่การนิเทศการศึกษาเป็นส่วนหนึ่งของการบริหารซึ่งเน้นหนักเกี่ยวกับผลของกิจกรรมการจัดการเรียนรู้

การนิเทศการศึกษาเป็นงานที่เกี่ยวข้องกับการให้คำแนะนำและพัฒนาบุคลากรให้มีประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน การนิเทศการศึกษาจึงเป็นกระบวนการการทำงานร่วมกันระหว่างผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศ ซึ่งมีผลลัพธ์อยู่ที่คุณภาพผู้เรียนและคุณภาพการศึกษา มีกลยุทธ์ในการดำเนินงานผ่านหลายช่องทาง โดยอาศัยสื่อกลางที่ก้าวทันความเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกด้วยวิธีการต่างๆ ทั้งระบบเครือข่ายออนไลน์ และที่สำคัญคือครูและบุคลากรทางการศึกษาภายในสถานศึกษาเพื่อการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนและคุณภาพการศึกษา โดยเน้นบรรยากาศที่สร้างสรรค์ มีความเป็นประชาธิปไตยและเป็นกัลยาณมิตร

บนพื้นฐาน ของความหลากหลายทางการคิดโดยยึดหลักการ “ผู้นิเทศคือผู้ร่วมพัฒนา” โดยผ่านกระบวนการสังเกต ค้นหาค้นหา ศึกษาวิเคราะห์ พัฒนานวัตกรรมการณ์เทศ เก็บรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์และสรุปผล รวมถึงการปรับปรุงเทคนิควิธี รูปแบบการนิเทศ ให้ดีขึ้นอย่างต่อเนื่อง งานนิเทศการศึกษาจะบรรลุเป้าหมายและมีประสิทธิภาพได้นั้นต้องมี หลักยึด การมีส่วนร่วม โดยการนิเทศนั้นต้องเน้นที่ความร่วมมือ เต็มใจในการพัฒนาหรือ เปลี่ยนแปลงให้เกิดสิ่งใหม่ๆ เป็นการสร้างสรรค์ส่งเสริมให้ทุกคน เข้ามามีส่วนร่วมในการ แสดงความคิดเห็นเพื่อแก้ปัญหา ผสมผสานทรัพยากรและความพยายามเข้าด้วยกัน เพื่อจะดูผลการพัฒนา ว่าได้ผลดีกว่าเดิมเพียงใดซึ่งต้องเป็นระบบ ตั้งอยู่บนพื้นฐานตาม หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีความเจริญก้าวหน้าทันกับความเปลี่ยนแปลงทาง เทคโนโลยี มีการวิเคราะห์ สถานการณ์ทางด้านเศรษฐกิจและสังคม สามารถปรับยืดหยุ่น ได้เหมาะสมกับสถานการณ์

การนิเทศมีความสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างยิ่ง เป็นระบบ สนับสนุนการจัดการเรียนรู้และการบริหารการศึกษาที่มีความสำคัญยิ่งในการพัฒนา คุณภาพการศึกษาเพราะการนิเทศการศึกษาเป็นการรวมความคิดทางสมองของผู้ให้การ นิเทศ ผู้รับการนิเทศและผู้สนับสนุนการนิเทศเข้าด้วยกันเพื่อผลสุดท้ายที่แท้จริงคือการ พัฒนาคุณภาพผู้เรียนและคุณภาพการศึกษาให้บรรลุตามจุดหมายของหลักสูตรและ นักเรียนมีคุณภาพตามที่มุ่งหวังไว้ทุกประการ แต่การดำเนินงานใดๆ ก็ตามจำเป็นต้องมี ขั้นตอนในการดำเนินงาน การนิเทศการศึกษาก็เป็นไปในทำนองเดียวกันก็ต้องการความ มุ่งหวังให้การดำเนินการประสบผลสำเร็จลุล่วงด้วยดีและมีประสิทธิภาพ ให้สนองตอบกับ สภาพปัจจุบันที่โรงเรียนมีความเหลื่อมล้ำและแตกต่างหลากหลายทั้งมาตรฐานและ คุณภาพ โดยมุ่งหวังให้เกิดการนิเทศด้วยวิธีการที่หลากหลาย และเข้าถึงสถานศึกษา ทุกกลุ่มเป้าหมาย เข้าถึงครูทุกพื้นที่อย่างเท่าเทียมกันเพื่อการพัฒนาและส่งเสริมให้เกิด คุณภาพที่มีความเท่าเทียมกันทุกแห่ง ทั้งนี้เพื่อลดช่องว่างทางการเรียนรู้และการสร้าง สังคมแห่งการเรียนรู้ของผู้เรียนบนฐานของระบบเศรษฐกิจฐานความรู้ให้เป็นไปตาม นโยบายและเจตนารมณ์ของหน่วยงานต้นสังกัดต่อไป (กระทรวงศึกษาธิการ, 2557, หน้า 1)

การนำเสนอในตอนที 1 เป็นการกล่าวถึงประเด็นสำคัญที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ความหมายของการนิเทศการศึกษา ความสำคัญและประโยชน์ของการนิเทศการศึกษา หลักการของการนิเทศการศึกษา จุดมุ่งหมายของการนิเทศการศึกษา บทบาทหน้าที่

ของผู้มีบทบาทของงานนิเทศการศึกษา กระบวนการนิเทศการศึกษาคุณลักษณะที่ดีของผู้ทำหน้าที่นิเทศ รูปแบบการนิเทศการจัดการเรียนรู้ การบริหารการนิเทศการศึกษาเชิงระบบ กิจกรรมการนิเทศการศึกษา ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. ความหมายของการนิเทศการศึกษา

การนิเทศการศึกษาคือกระบวนการที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาเป็นกระบวนการของความร่วมมือกันระหว่างบุคลากรที่ปฏิบัติงานในสถานศึกษา เพื่อพัฒนาการจัดการเรียนรู้ให้มีประสิทธิภาพหรือเป็นความพยายามของผู้ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาในการที่จะปรับปรุงพัฒนาการจัดการเรียนรู้ให้เหมาะสมยิ่งขึ้น มีการใช้การนิเทศการศึกษาอยู่หลายคำ คือ การนิเทศ การนิเทศการสอน การนิเทศการจัดการเรียนรู้มีผู้ให้ความหมายของการนิเทศทางการศึกษาไว้พอสังเขป ดังนี้

วัชรวิภา เล่าเรียนดี (2553, หน้า 2 – 5) ได้รวบรวมเอาความหมายและความสำคัญของการนิเทศการศึกษาที่นักการศึกษาหลายท่านได้ให้ความหมายไว้สอดคล้องกันดังนี้

สาโรช บัวศรี (อ้างถึงใน วัชรวิภา เล่าเรียนดี, 2553, หน้า 2) กล่าวว่า การนิเทศการศึกษา คือ การช่วยเหลือดูแลและตรวจตรา แนะนำ ส่งเสริม สนับสนุน และเกื้อกูลเพื่อให้งานวิชาการและธุรการในโรงเรียนหรือแต่ละสายงานได้เกิดผลดี การนิเทศการศึกษาไม่เกี่ยวกับการบังคับบัญชาแต่ประการใดแต่เป็นการแนะนำโดยแท้และเป็นการช่วยเหลืออย่างเปิดเผย

สงัด อุทรานันท์ (2530, หน้า 7, อ้างถึงใน วัชรวิภา เล่าเรียนดี, 2553, หน้า 3) ให้ความหมายของการนิเทศการศึกษาว่า หมายถึง กระบวนการทำงานร่วมกับครูและบุคลากรทางการศึกษาเพื่อให้ได้มาซึ่งสัมฤทธิ์ผลสูงสุดในการเรียนของนักเรียน

สาย ภาณุรัตน์ (อ้างถึงใน วัชรวิภา เล่าเรียนดี, 2553, หน้า 2) กล่าวว่า การนิเทศการศึกษาคือความพยายามอย่างหนึ่งในหลายๆ อย่างที่จะช่วยส่งเสริมให้การศึกษามีคุณภาพทั้งในด้านการเรียนและการสอน

วีระศักดิ์ ชมภูคำ (2550, หน้า 2) ได้ให้ความหมายของการนิเทศไว้ว่าการนิเทศการศึกษาเป็นกระบวนการในการทำงานร่วมกันระหว่างผู้นิเทศกับผู้รับการ

นิเทศการนิเทศการศึกษาเป็นการพัฒนาคุณภาพของนักเรียนโดยผ่านตัวกลาง คือ ครู และบุคลากรอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา

ชุมศักดิ์ อินทรรัช (2551, หน้า 206) ได้กล่าวถึง ความหมายของการนิเทศการศึกษา ว่าหมายถึง กระบวนการส่งเสริม แนะนำ ชี้แนะ ปรีกษาหรือ ประสาน มอบหมายความรับผิดชอบและปรับปรุงพัฒนาเพื่อคุณภาพของผู้เรียน

ปรียาพร วงศ์อนุตโรจน์ (2553, หน้า 233) ได้ให้ความหมายไว้ว่าการนิเทศการศึกษา หมายถึง กระบวนการจัดการบริหารการศึกษาเพื่อชี้แนะ ให้ความช่วยเหลือและความร่วมมือกับครู และบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาเพื่อปรับปรุงการจัดการเรียนรู้ของครู และเพิ่มคุณภาพของบทเรียนให้เป็นไปตามจุดมุ่งหมายของการศึกษา

ศรีสว่าง เลี้ยววาริณ (2555, หน้า 2) ได้กล่าวถึง ความหมายการนิเทศการศึกษา (Educational Supervision) ว่าหมายถึง กระบวนการศึกษาระหว่างผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อส่งเสริมและพัฒนา งาน การศึกษาที่ดำเนินการอยู่ให้ประสบผลสำเร็จ

พจนานุกรม (2556, หน้า 634) ได้ให้ความหมายของการนิเทศว่าหมายถึง การชี้แจง การแสดง การจำแนก

Hawkins and Smith (2006, as cite in Elaine Cox, 2010 p. 383) ได้กล่าวถึง ความหมายของการนิเทศว่าเป็นกระบวนการที่ผู้ทำหน้าที่ชี้แนะ ให้ความช่วยเหลือดูแล ผู้รับการชี้แนะอย่างเข้าใจทั้งในระบบการทำงานและส่วนตัว โดยมีการเปลี่ยนแปลงในงานและพัฒนาทักษะความชำนาญ

Elaine Cox (2010, p. 383) ได้ให้ความเห็นว่าการนิเทศนั้นนอกจากให้คำชี้แนะช่วยเหลือแล้วยังรวมถึงการเข้าไปมีส่วนร่วม มีความสัมพันธ์กันในการเปลี่ยนแปลง ระหว่างผู้นิเทศและผู้ชี้แนะในบริบทของการทำงานที่กว้างขึ้นเพื่อให้ได้งาน

การนิเทศการศึกษาจึงเป็นกระบวนการหนึ่งของการช่วยเหลือ สนับสนุนส่งเสริมกันระหว่างผู้รับการนิเทศและผู้นิเทศ ที่ไม่ใช่การบังคับแต่จะเป็นร่วมมือกันอย่างเป็นประชาธิปไตย สร้างขวัญกำลังใจในการปรับปรุงการจัดการเรียนรู้อย่างมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อกันทั้งในระดับสถานศึกษา หน่วยงานอื่น และหน่วยงานต้นสังกัด เพื่อหาข้อสรุปในการพัฒนาคุณภาพการจัดการเรียนรู้ของครูอันส่งผลต่อการเรียนรู้ของนักเรียน

2. ความสำคัญและประโยชน์ของการนิเทศการศึกษา

การนิเทศการศึกษาคือกระบวนการพัฒนาบุคลากรทางการศึกษาให้มีคุณภาพทันต่อสถานการณ์ นโยบายการศึกษา หลักสูตรและองค์ประกอบต่างๆ ซึ่งกระทรวงศึกษาธิการ ได้กล่าวถึง ความสำคัญของการนิเทศการศึกษาไว้ ดังนี้

1. เพื่อพัฒนาทางด้านวิชาการ ความรู้ นวัตกรรมทางการศึกษา หลักสูตร นโยบายการจัดการศึกษามีการปรับเปลี่ยนอย่างรวดเร็วและต่อเนื่อง
2. เพื่อให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงสถานะทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมมีการปรับเปลี่ยนอยู่ตลอดเวลา
3. เพื่อแก้ไขปัญหาในการจัดการศึกษา เพื่อป้องกันความผิดพลาดในการจัดการศึกษาเพื่อก่อให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ในการจัดการศึกษา
4. เพื่อยกระดับมาตรฐานการศึกษา (กระทรวงศึกษาธิการ, 2552, หน้า 6)

ศรีสว่าง เลี้ยววาริณ (2555, หน้า 2) ได้กล่าวถึง ความสำคัญของการนิเทศการศึกษา ว่าจะช่วยปรับปรุงกระบวนการศึกษาให้มีคุณภาพ และเกิดคุณลักษณะที่พึงประสงค์ทางการศึกษาน้อยที่สุด การปรับปรุงการศึกษาจำเป็นต้องอาศัยคุณภาพ วิธีการสอน การนิเทศ จึงมีบทบาทสำคัญในการช่วยพัฒนาครูให้สามารถพัฒนางานการเรียนการสอนให้มีคุณภาพ และได้มาตรฐานมากที่สุด โดยมุ่งพัฒนากลุ่มเป้าหมายต่างๆ ให้รู้จักวิเคราะห์ข้อมูล อันจะนำไปสู่การคิดเป็น แก้ปัญหาเป็น รู้จักพึ่งตนเอง ตลอดจนทำให้บุคลากรทุกระดับ สามารถแก้ปัญหาผู้เรียน และช่วยการดำเนินงานการศึกษาเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้กระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (กระทรวงศึกษาธิการ, 2552, หน้า 34) ได้กล่าวถึง ประโยชน์ของการนิเทศการศึกษาที่สำคัญ ได้แก่

1. ช่วยพัฒนาคุณภาพครู
2. ช่วยพัฒนาคุณภาพของผู้เรียน
3. ช่วยพัฒนางานด้านวิชาการภายในสถานศึกษาให้มีคุณภาพ
4. ช่วยสร้างขวัญและกำลังใจและความมั่นใจให้กับครู
5. ช่วยสร้างความสัมพันธ์ที่ดีให้กับบุคลากร

การนิเทศการศึกษาคือกระบวนการที่มีความสำคัญมีประโยชน์ในการพัฒนาด้านวิชาการที่ส่งผลต่อคุณภาพครูในการพัฒนาความสามารถและทักษะ

อันจะส่งผลต่อคุณภาพผู้เรียนซึ่งเป็นเป้าหมายสำคัญเพื่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาเป็น การบริหารบุคลากรโดยใช้ทั้งทักษะทางวิชาการและทักษะเชิงมนุษย์

3. หลักการของการนิเทศการศึกษา

งานนิเทศการศึกษาเป็นกระบวนการทำงานร่วมกันกับครูและบุคลากร ทางการศึกษาเพื่อให้ได้มาซึ่งผลสัมฤทธิ์สูงสุดทางการเรียนของนักเรียนมีจุดมุ่งหมาย สำคัญในการพัฒนาคน พัฒนางาน สร้างการประสานสัมพันธ์และสร้างขวัญและกำลังใจ แก่ผู้ปฏิบัติงาน การที่จะปฏิบัติงานดังกล่าวให้ประสบผลสำเร็จนั้น จำเป็นต้องมีหลักในการ ดำเนินงานเพราะการดำเนินงานที่ประกอบด้วยหลักการ เหตุผล มีเกณฑ์ ข้อเท็จจริง พื้นฐาน หรือความเชื่อมั่นเป็นที่ยอมรับ สามารถที่จะนำไปสู่การตัดสินใจกำหนดแนวทาง ปฏิบัติ เพื่อให้งานนั้นบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ หลักการนิเทศการศึกษาจึงเป็น แนวทางที่ช่วยให้ผู้บริหารการศึกษา ผู้ทำหน้าที่นิเทศการศึกษาดำเนินการปฏิบัติภารกิจได้อย่างมี ประสิทธิภาพ ได้มีผู้กล่าวถึงหลักการนิเทศการศึกษา ไว้ดังนี้

ไฉน ยังลอบ (2550, หน้า 13) กล่าวว่า หลักการนิเทศการศึกษา ยึดหลักความถูกต้องตามหลักวิชาการ มีหลักการวางแผนในการดำเนินงานอย่างเป็นลำดับ ขั้นตอน มุ่งบรรยากาศที่เป็นกันเองตามหลักประชาธิปไตย ให้บุคลากรมีส่วนร่วม ในการปฏิบัติงานโดยส่งเสริมบำรุงขวัญให้บุคลากรมีความก้าวหน้าในอาชีพ และเกิดความ เชื่อมมั่นในการปฏิบัติงานตลอดจนใช้หลักการสร้างสรรค์การยึดหยุ่น เชื่อในศักยภาพ และความสามารถของแต่ละบุคคล

นิตยา ทองไทย (2552, หน้า 26) กล่าวว่า หลักการนิเทศการศึกษา ควรตั้งอยู่บนพื้นฐานของความร่วมมือร่วมใจการประสานงานของผู้นิเทศและผู้รับการ นิเทศความถูกต้องตามหลักวิชาการ มีจุดมุ่งหมายชัดเจน มีลักษณะเป็นวิทยาศาสตร์ มีการทำงานเป็นขั้นตอนมีการวางแผนอย่างเป็นระบบ มีความเป็นประชาธิปไตย เปิดโอกาสให้ทุกคนได้แสดงความสามารถอย่างเต็มที่และเป็นการเสริมสร้างขวัญกำลังใจ ในการปฏิบัติงาน

จุไรรัตน์ สุครุ่ง (2558, หน้า 9 - 10) กล่าวว่า หลักการนิเทศ การศึกษาที่ดี ควรมีความถูกต้องตามหลักวิชาการ เป็นวิทยาศาสตร์ เป็นประชาธิปไตย เป็นการสร้างสรรค์ จะต้องสัมพันธ์กับการบริหาร ควรมีการวางแผนอย่างเป็นระบบ มีการ

ประสานความร่วมมือและจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง ตรงกับความต้องการของบุคลากร
สร้างขวัญกำลังใจกับบุคคลและยึดหลักมนุษยสัมพันธ์

ศูนย์พัฒนาการนิเทศและเร่งรัดคุณภาพการศึกษาขั้นพื้นฐาน
ได้กล่าวถึง หลักการนิเทศการศึกษา ดังนี้

1. การนิเทศควรมีการบริหารงานเป็นระบบและมีการวางแผน
การดำเนินงาน
2. การนิเทศต้องถือหลักการมีส่วนร่วมในการทำงาน คือ มีความ
เป็นประชาธิปไตย เคารพในความคิดเห็นของผู้อื่น เห็นความแตกต่างระหว่างบุคคล
เน้นความร่วมมือร่วมใจในการดำเนินงานและใช้ความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงาน
เพื่อให้งานนั้นบรรลุเป้าหมายที่ต้องการ
3. การนิเทศเป็นการสร้างความผูกพันและสร้างความมั่นคง
ต่องานในอาชีพ รวมทั้งสร้างความเชื่อมั่นในความสามารถของตนและเกิดความพึงพอใจ
ในการทำงาน
4. การนิเทศเป็นการพัฒนาและส่งเสริมวิชาชีพครูให้มีความรู้ลึก
ภาคภูมิใจซึ่งเป็นอาชีพที่ต้องใช้ความรู้ความสามารถในการพัฒนาได้ (ศูนย์พัฒนาการ
นิเทศและเร่งรัดคุณภาพการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2559, หน้า 8)

Briggs and Justman (อ้างถึงในอัญชลี ธรรมะวิจิตรกุล, 2552, หน้า 3)
ได้เสนอหลักการนิเทศสำหรับผู้บริหารไว้ ดังนี้

1. การนิเทศการศึกษาต้องเป็นประชาธิปไตย
2. การนิเทศการศึกษาจะต้องเป็นการส่งเสริม และการสร้างสรรค์
3. การนิเทศการศึกษาคงจะต้องอาศัยความร่วมมือของวิทยากร
หลายคนมากกว่าที่จะแบ่งผู้นิเทศออกเป็นรายบุคคล
4. การนิเทศการศึกษา ควรตั้งอยู่บนรากฐานของการพัฒนา
วิชาชีพมากกว่าจะเป็นความสัมพันธ์ส่วนบุคคล
5. การนิเทศการศึกษา จะต้องคำนึงถึงความถนัดของแต่ละบุคคล
6. จุดมุ่งหมายสูงสุดของการนิเทศการศึกษา คือ หาทางช่วยให้
ผู้เรียนเกิดความรู้ ความสามารถตามความมุ่งหมายของการศึกษา
7. การนิเทศการศึกษาจะต้องเกี่ยวข้องอยู่กับการส่งเสริม
ความรู้สึกร่วมกันให้แก่ครู และการสร้างมนุษยสัมพันธ์อันดีระหว่างหมู่คณะ

8. การนิเทศการศึกษาควรเริ่มจากสภาพการณ์ปัจจุบันที่กำลัง
ประสบอยู่

9. การนิเทศการศึกษาควรเป็นการส่งเสริมความก้าวหน้า
และความพยายามของครูให้สูงขึ้น

10. การนิเทศการศึกษาควรเป็นการส่งเสริมและปรับปรุง
สมรรถวิสัย ทักษะคติ และข้อคิดเห็นของครูให้ถูกต้อง

11. การนิเทศการศึกษายพยายามหลีกเลี่ยงการกระทำเป็น
พิธีการมากๆ

12. การนิเทศการศึกษาควรใช้เครื่องมือและกลวิธีง่ายๆ

13. การนิเทศการศึกษาควรตั้งอยู่บนหลักการและเหตุผล

14. การนิเทศการศึกษาควรมีจุดมุ่งหมายที่แน่นอนและสามารถ
ประเมินผลได้ด้วยตนเอง

Burton and Brueckner (อ้างถึงในอัญชลี ธรรมะวิธิกุล, 2552, หน้า 4)

ได้สรุปหลักการนิเทศการศึกษาไว้ 4 ประการ คือ

1. การนิเทศการศึกษาคควรมีความถูกต้องตามหลักวิชา การนิเทศ
การศึกษาที่ดีควรจะเป็นไปตามวัตถุประสงค์และนโยบายที่วางไว้ ควรเป็นไปตามความจริง
และกฎเกณฑ์ที่แน่นอน

2. การนิเทศการศึกษาคควรวเป็นวิทยาศาสตร์ การนิเทศการศึกษา
ควรเป็นไปอย่างมีระเบียบมีการปรับปรุงและประเมินผล การนิเทศควรจะมาจากการ
รวบรวมข้อมูลและการสรุปผลอย่างมีประสิทธิภาพเป็นที่เชื่อถือได้

3. การนิเทศการศึกษาคควรวเป็นประชาธิปไตย การนิเทศการศึกษา
จะต้องเคารพในความแตกต่างของบุคคล เน้นความร่วมมือร่วมใจกันในการดำเนินงาน
และใช้ความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงานเพื่อให้งานนั้นไปสู่เป้าหมายที่ต้องการ

4. การนิเทศการศึกษาคควรวจะเป็นการสร้างสรรค การนิเทศ
การศึกษาคควรวเป็นการแสวงหาความสามารถพิเศษของบุคคล แล้วเปิดโอกาสให้ได้
แสดงออกและพัฒนาความสามารถเหล่านั้นอย่างเต็มที่

Wiles (อ้างถึงในอัญชลี ธรรมะวิธิกุล, 2552, หน้า 4) ได้เสนอแนะ
หลักการนิเทศการศึกษาไว้ ดังนี้

1. ให้ความสำคัญกับครูทุกคนและทำให้เห็นว่าต้องการความช่วยเหลือจากเขา
2. แผนงานหรือความเจริญก้าวหน้าเป็นผลจากการทำงานเป็นทีม
3. หาโอกาสพบปะสังสรรค์เป็นกันเองกับครูโดยสม่ำเสมอ
4. เปิดโอกาสให้สมาชิกได้แสดงความคิดเห็นและส่งเสริมให้มีความคิดริเริ่ม
5. เป็นมิตรไมตรีกับบุคคลทั่วไป
6. ปรึกษากับหมู่คณะเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงใดๆ อันจะพึงมี
7. พิจารณาสภาพที่เป็นปัญหาของสมาชิก อาจจะซักถามสัมภาษณ์หรือให้คณะครูเสนอปัญหาที่อยู่ในความสนใจร่วมกัน
8. หากศึกษานิเทศก์กระฉับกระเฉงมีชีวิตชีวา หมู่คณะย่อมจะเป็นเช่นกัน
9. บทบาทการนำของศึกษานิเทศก์คือ การประสานงานและการช่วยเหลือทางวิชาการ
10. ฟังมากกว่าพูด
11. การปฏิบัติงานเริ่มด้วยปัญหาของสมาชิก
12. วางแผนปฏิบัติงานของหมู่คณะไว้
13. ตำแหน่งหน้าที่มิได้ทำให้ศึกษานิเทศก์ต้องเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม หรือความเป็นมิตรไมตรีกับหมู่คณะต้องชะงักงัน
14. พยายามใช้ประสบการณ์ด้านความสามารถต่างๆ ของครูอาวุโสให้เกิดประโยชน์ในการนิเทศมากที่สุด
15. ตัดสินใจแน่วแน่ทันต่อเหตุการณ์
16. เอาใจใส่รู้งานในหน้าที่ดี
17. สำรองและปรับปรุงตนเองอยู่เสมอ
18. สนใจในสวัสดิภาพของสมาชิก
19. มีความรับผิดชอบ ปลูกฝังความรับผิดชอบต่อแก่หมู่คณะ
20. สนใจในสวัสดิการของสมาชิก

Marks (อ้างถึงใน อัญชลี ธรรมะวิสิฎกุล, 2552, หน้า 4) ได้ให้หลักการของการนิเทศการศึกษาไว้ดังนี้

1. การนิเทศการศึกษา ต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่าย
 2. การนิเทศการศึกษา ต้องถือหลักกว่าเป็นการบริการ ซึ่งครูเป็น
 ผู้ใช้บริการ

3. การนิเทศการศึกษา ควรสอดคล้องกับความต้องการของครู
 4. การนิเทศการศึกษา ควรเป็นการสร้างสรรค์ทัศนคติ
 และความสัมพันธ์ระหว่างผู้นิเทศกับผู้รับการนิเทศ

5. การนิเทศการศึกษา ควรเน้นให้เห็นความสำคัญของงานวิจัย
 และพยายามหาทางให้ครูศึกษางานวิจัยแล้วนำมาปฏิบัติตามนั้น

6. การนิเทศการศึกษา ควรยึดหลักการประเมินผลการนิเทศ
 ทั้งผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศ

วินัย เกษมเศรษฐ์ (อ้างถึงในอัญชลี ธรรมะวิธิกุล, 2552, หน้า 5)
 ได้กล่าวไว้ว่า การนิเทศการศึกษาที่มีประสิทธิภาพจะต้องอาศัยหลักการต่างๆ ดังนี้

1. หลักสภาพผู้นำ (Leadership) คือ การใช้อิทธิพลของบุคคล
 ที่จะทำให้กิจกรรมต่างๆ ของกลุ่มเป็นไปตามเป้าประสงค์
2. หลักความร่วมมือ (Cooperation) คือ การกระทำร่วมกัน และ
 รวมพลังทั้งหมดเพื่อแก้ปัญหาด้วยกัน โดยยอมรับและยกย่องผลของความร่วมมือในการ
 ปรับปรุงการเรียนการสอนจากหลายฝ่ายและทำหน้าที่และความรับผิดชอบชัดเจนในการ
 จัดองค์การการประเมินผลตลอดจนการประสานงาน
3. หลักการเห็นใจ (Considerateness) คือ การนิเทศการศึกษา
 จะต้องคำนึงถึงตัวบุคคลที่ร่วมงานด้วยการเห็นใจ จะทำให้ตระหนักในคุณค่าของ
 มนุษย์สัมพันธ์
4. หลักการสร้างสรรค์ (Creativity) คือ การนิเทศการศึกษา
 จะต้องทำให้ครูเกิดพลังที่จะคิดเริ่มสิ่งใหม่ๆ แปลกๆ หรือทำงานด้วยตนเองได้
5. หลักการบูรณาการ (Integration) เป็นกระบวนการซึ่งรวมสิ่ง
 กระจัดกระจายให้สมบูรณ์มองเห็นได้
6. หลักการมุ่งชุมชน (Community) เป็นการแสวงหาปัจจัยที่
 สำคัญในชุมชนและการปรับปรุงปัจจัยเหล่านั้น เพื่อส่งเสริมความเป็นอยู่ในชุมชนให้ดีขึ้น

7. หลักการวางแผน (Planning) หมายถึง กระบวนการวิเคราะห์ ซึ่งเกี่ยวกับการแสวงผลในอนาคตการกำหนดจุดประสงค์ที่ต้องการล่วงหน้า การพัฒนาทางเลือกเพื่อปฏิบัติให้บรรลุถึงจุดประสงค์และการเลือกทางปฏิบัติให้เหมาะสมที่สุด

8. หลักการยืดหยุ่น (Flexibility) หมายถึง ความสามารถที่จะถูกเปลี่ยนแปลงได้ และพร้อมอยู่เสมอที่จะสนองความต้องการสภาพที่เปลี่ยนแปลงไป

9. หลักวัตถุวิสัย (Objectivity) หมายถึง คุณภาพที่เป็นผลจากหลักฐานตามสภาพความจริงมากกว่าความเห็นบุคคล

10. หลักการประเมินผล (Evaluation) หมายถึง การหาความจริง โดยการวัดที่แน่นอนและหลายอย่าง

วิจิตร วรุตบางกูร และคณะ (อ้างถึงในธัญชลี ธรรมะวิธิกุล, 2552, หน้า 5) ได้เสนอแนะหลักสำคัญในการนิเทศการศึกษาไว้ ดังนี้

1. หาทางให้ครูกู้จักช่วยและพึ่งตัวเอง ไม่ใช่คอยจะอาศัย และหวังพึ่งศึกษานิเทศก์หรือคนอื่นตลอดเวลา
2. ช่วยให้ครูมีความเชื่อมั่นในตนเองสามารถที่จะวิเคราะห์ และแยกแยะปัญหาต่างๆ ด้วยตนเองได้
3. ต้องทราบความต้องการของครู แล้ววางแผนการนิเทศ เพื่อตอบสนองความต้องการนั้นๆ
4. ศึกษาปัญหาต่างๆ ของครู และทำความเข้าใจกับปัญหานั้นๆ แล้วพิจารณาหาทางช่วยแก้ไข
5. ชักจูงให้ครูช่วยกันแยกแยะและวิเคราะห์ปัญหาร่วมกัน
6. การแก้ไขปัญหายุ่งยากเกี่ยวกับการเรียนการสอน ควรเปิดโอกาสให้ครูได้ใช้ความคิดและลงมือกระทำเองให้มากที่สุด
7. รับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะต่างๆ ของครู แล้วนำมาพิจารณาร่วมกัน
8. ช่วยจัดหาแหล่งวิทยากร อุปกรณ์การสอน ตลอดจนเครื่องมือ เครื่องใช้ต่างๆ ให้แก่ครู
9. ช่วยจัดหาเอกสาร หนังสือ และตำราต่างๆ ให้แก่ครู
10. ช่วยให้ครูกู้จักจัดหาหรือจัดทำวัสดุอุปกรณ์การจัดการเรียนรู้ ที่ขาดแคลนด้วยตนเอง โดยใช้วัสดุในท้องถิ่นที่มีอยู่

11. หาทางให้สถานศึกษา ชุมชน และหน่วยงานที่ใกล้เคียง มีความสัมพันธ์กันและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน
12. ต้องยอมรับนับถือบุคลากรที่ร่วมงานในโรงเรียนนั้นๆ และแสดงให้เขาเห็นว่าเขามีความสำคัญในสถานศึกษานั้นๆ ด้วย
13. ช่วยให้คุณครูได้แสดงกิจกรรม และผลงานต่างๆ ของสถานศึกษา ให้ชุมชนทราบโดยสม่ำเสมอ
14. ต้องทำความเข้าใจกับผู้บริหารสถานศึกษาในส่วนที่เป็นหน้าที่ และความรับผิดชอบของกันและกัน
15. ช่วยประสานงานระหว่างสถานศึกษากับองค์การหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
16. รวบรวมข้อมูลต่างๆ ที่เห็นว่าเป็นประโยชน์มาทำการวิเคราะห์ และวิจัย
17. ทำความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องราวต่างๆ ของการศึกษาอย่าง แจ่มแจ้งเพื่อจะได้ดำเนินการให้บรรลุเป้าหมาย

ถึงแม้ว่า หลักการนิเทศการศึกษาที่นักการศึกษาหลายท่านได้แสดงทัศนะต่างๆ กัน แต่ที่ทุกคนเห็นตรงกันและถือว่าเป็นหลักการที่สำคัญก็คือ การนิเทศการศึกษาเป็นกระบวนการที่เป็นวิทยาศาสตร์ เป็นการสร้างสรรค์ มีความเป็นประชาธิปไตย ทั้งนี้เพื่อพัฒนาการจัดการเรียนรู้ของครูและพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้เจริญงอกงามในทุกๆ ด้านให้เกิดขึ้นในโรงเรียนซึ่งเป็นหน่วยงานระดับปฏิบัติการ เป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นโดยจากหลายฝ่ายทั้งผู้บริหารการศึกษา บุคลากรทางการศึกษาหรือศึกษานิเทศก์ ผู้บริหารสถานศึกษา ตลอดจนผู้ที่ได้รับมอบหมาย เพื่อปรับปรุงประสิทธิภาพการบริหารจัดการศึกษา การจัดการเรียนรู้ของครูในการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาอันจะส่งผลต่อผู้เรียน รวมทั้งการส่งเสริมสนับสนุน พัฒนาการปฏิบัติงานร่วมกันของบุคลากรทางการศึกษาให้ดำเนินไปด้วยดี มีขวัญและกำลังใจในการทำงาน การนิเทศการศึกษาไม่ได้จำกัดเฉพาะศึกษานิเทศก์เท่านั้น แต่หมายรวมถึงผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการศึกษาทุกระดับตั้งแต่ระดับสถานศึกษา ขึ้นไปจนถึงผู้บริหารการศึกษาในระดับ พื้นที่ จังหวัด ภาคและกระทรวงศึกษาธิการซึ่งเป็นหน่วยงานต้นสังกัด การนิเทศการศึกษาไม่ได้เป็นการนิเทศเฉพาะด้านการจัดประสบการณ์การเรียนรู้เท่านั้น หากแต่รวมไปถึงการนิเทศงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ การมุ่งเน้น

เพื่อช่วยเหลือครู และผู้บริหารสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยในการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษา เพื่อให้จัดการศึกษาให้ผู้เรียนระดับปฐมวัยมีคุณลักษณะของนักเรียนในศตวรรษที่ 21

4. จุดมุ่งหมายของการนิเทศการศึกษา

เนื่องจากการนิเทศการศึกษาหรือการนิเทศการสอน มีความซับซ้อน เพราะเป็นภารกิจที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์ และจะต้องพัฒนาบุคคลเพื่อให้มีประสิทธิภาพ มีศักยภาพ สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างสันติสุข การกำหนดจุดมุ่งหมายของการนิเทศที่ชัดเจนจะเป็นแนวทางในการปฏิบัติให้บรรลุจุดมุ่งหมายนั้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งกำหนดจุดมุ่งหมายได้ชัดเจนเท่าใด ยิ่งทำให้มองเห็นแนวทางปฏิบัติและเป้าหมายชัดเจนขึ้นเท่านั้น ซึ่งมีนักการศึกษาและผู้ทรงคุณวุฒิหลายท่านได้นำเสนอวัตถุประสงค์ของการนิเทศการศึกษาหรือการนิเทศการจัดการเรียนรู้ไว้ดังนี้คือ

ศูนย์พัฒนาการนิเทศและเร่งรัดคุณภาพการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้กล่าวถึง วัตถุประสงค์การนิเทศการศึกษา ดังนี้

1. มุ่งให้ครูเกิดการเปลี่ยนแปลง
2. เพื่อให้ครูได้รับการชี้แนะอย่างเหมาะสม
3. มุ่งให้เกิดการใช้เทคโนโลยีในการสืบค้นข้อมูล

(ศูนย์พัฒนาการนิเทศและเร่งรัดคุณภาพการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2559, หน้า 214)

กิตติมา ปรีดีติลล (2532, หน้า 265, อ้างถึงในวัชรรา เล่าเรียนดี, 2553, หน้า 5) ได้กล่าวถึง วัตถุประสงค์ของการนิเทศการศึกษาไว้เพื่อ

1. ช่วยครูค้นหาและรู้วิธีการสอนของตนเอง
2. ช่วยครูแยกแยะวิเคราะห์ปัญหาของตนเอง
3. ช่วยครูให้รู้สึกมั่นใจในอาชีพ เชื่อมมั่นในความสามารถ

ของตนเอง

4. ช่วยครูให้มีความรู้คุ้นเคยกับแหล่งวิทยาการ
5. ช่วยเผยแพร่ให้ชุมชนเข้าใจแผนการศึกษาของโรงเรียน
6. ช่วยครูให้เข้าใจปรัชญาความต้องการทางการศึกษา

สาย ภาณุรัตน์ (2527, หน้า 5, อ้างถึงในวัชรรา เล่าเรียนดี, 2553, หน้า 5) กล่าวถึง จุดมุ่งหมายของการนิเทศการศึกษาไว้ 12 ประการดังนี้

1. ช่วยให้ครูเห็นและเข้าใจถ่องแท้ในวัตถุประสงค์ของการศึกษา และหน้าที่โดยเฉพาะของโรงเรียนที่จะดำเนินการไปสู่ความมุ่งหมายของการศึกษานั้น
2. ช่วยให้ครูเห็นและเข้าใจความหมายและปัญหาของนักเรียน และจัดสนองความต้องการของนักเรียนอย่างดีที่สุดเท่าที่จะทำได้ ตลอดจนแก้ไขป้องกัน ปัญหาอันพึงจะมีแก่เยาวชน
3. ช่วยสร้างให้มีคุณลักษณะแห่งความเป็นผู้นำ
4. ช่วยเสริมขวัญคณะครูให้อยู่ในสภาพที่และเข้มแข็งรวมหมู่คณะ ที่จะปฏิบัติงานร่วมกันด้วยกำลังปัญญาอันสูงเพื่อบรรลุจุดมุ่งหมายเดียวกัน
5. ช่วยพิจารณาความเหมาะสมของงานให้ถูกต้องตามความสามารถของครูแต่ละคนและช่วยประดับประดาให้ครูผู้นั้น ใช้ความสามารถของตน ปฏิบัติงานนั้นให้ก้าวหน้ายิ่งขึ้นเรื่อยๆ
6. ช่วยให้ครูพัฒนาการสอนของตนให้ดียิ่งขึ้น
7. ช่วยเหลือครูใหม่ให้เข้าใจระบบงานในโรงเรียนและงานในอาชีพ ของครู
8. ช่วยประเมินผลงานครูตามแนวทางที่ตกลงกันได้
9. ช่วยแก้ปัญหาเกี่ยวกับการเรียนการสอนและช่วยวางแผน ให้เหมาะสม
10. ช่วยประชาสัมพันธ์งานของโรงเรียนให้ชุมชนทราบ เพื่อให้ เข้าใจและช่วยเหลือโรงเรียน
11. ช่วยค้นหาปัญหาของโรงเรียนที่ทางโรงเรียนไม่สามารถแก้ไข ได้โดยลำพัง นำมาเสนอเพื่อขอความคิดเห็นร่วมกัน
12. ช่วยปกป้องครูไม่ให้ถูกใช้งานเกินขอบเขตและไม่ให้ถูกลงโทษ โดยไม่เป็นธรรม

วัชรวิภา เล่าเรียนดี (2553, หน้า 7) ได้กล่าวถึง จุดมุ่งหมายของการ นิเทศศึกษานัยหนึ่งว่า เพื่อการดำเนินการให้สำเร็จในการปรับปรุงและพัฒนาการจัดการ เรียนรู้และกระบวนการ การเรียนรู้ให้เกิดขึ้นกับนักเรียน มีดังนี้

1. การพัฒนาหลักสูตร
2. การจัดการเรียนการสอน
3. การจัดบุคลากร

4. การจัดสิ่งอำนวยความสะดวก
5. การจัดและเลือกวัสดุอุปกรณ์
6. การฝึกอบรมครูประจำการ
7. การปฐมนิเทศครูใหม่
8. การจัดบริการพิเศษให้นักเรียน
9. การสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน
10. การประเมินผลการสอน

Glickman and Others (2001, อ้างถึงใน วัชราน เล่าเรียนดี, 2553, หน้า 8) ได้สรุปจุดมุ่งหมายของการนิเทศว่า

1. เพื่อให้การช่วยเหลือครูโดยตรง (Direct Assistance)
2. เพื่อเป็นการพัฒนากลุ่ม (Group Development)
3. เพื่อเป็นการพัฒนาหลักสูตร (Curriculum Development)
4. เพื่อเป็นการพัฒนาวิชาชีพ (Professional Development)
5. เพื่อการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research)

การนิเทศการศึกษาเป็นกระบวนการที่คนกระทำกับคน คือ ผู้นิเทศกระทำกับครูผู้สอนเป็นกระบวนการที่มุ่งพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้ ซึ่งมีวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. เพื่อพัฒนาคุณภาพของผู้สอน
 - 1.1 ให้ข้อมูลแก่ครูผู้สอนในการปรับปรุงการจัดการเรียนรู้
 - 1.2 ให้ผู้สอนได้พัฒนาความรู้ ความสามารถในการจัดการเรียนรู้
2. เพื่อพัฒนาคุณภาพของผู้เรียน
 - 2.1 ส่งเสริมประสิทธิภาพด้านวิชาการของสถานศึกษา
 - 2.2 ปรับปรุงคุณภาพด้านการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพของผู้เรียน
3. เพื่อสร้างขวัญและกำลังใจแก่ครูผู้สอน
 - 3.1 มีความมั่นใจในการปฏิบัติการจัดการเรียนรู้
4. เพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างบุคคลในการทำงานร่วมกันเกี่ยวกับการนิเทศการจัดการเรียนรู้

ศรีสว่าง เลี้ยววาริณ (2555, หน้า 9) ได้กล่าวถึง จุดมุ่งหมายของการนิเทศไว้ว่า มีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาคน การนิเทศการศึกษาเป็นการให้คำแนะนำช่วยเหลือให้คนในองค์กรนั้นๆ มีความรู้ความสามารถในการทำงานมากขึ้น เพื่อพัฒนาการทำงาน การนิเทศการศึกษาเป็นการสร้างสรรค่วิธีการทำงานให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น เพื่อประสานสัมพันธ์ การนิเทศการศึกษาเป็นการสร้างความร่วมมือและสร้างความเข้าใจในการทำงานตลอดจนความเข้าใจระหว่างกลุ่มคนและสังคม เพื่อสร้างขวัญและกำลังใจ การนิเทศการศึกษาเป็นการสร้างความมั่นใจและความสบายใจ และมีกำลังใจในการทำงานและได้กล่าวถึงจุดมุ่งหมายการนิเทศแนวใหม่ไว้ว่า เพื่อแบ่งปัน (to share) วิสัยทัศน์การนิเทศใหม่ เน้นผลลัพธ์ แนวคิดและยุทธศาสตร์เพื่อการขับเคลื่อนไปข้างหน้าการนิเทศเพื่อพัฒนางานให้มีคุณภาพสามารถประกันคุณภาพได้

งานการนิเทศการศึกษาหรืองานการนิเทศเป็นงานที่ปฏิบัติกับครูเพื่อให้ส่งผล ถึงผู้เรียนโดยตรง เนื่องจากผู้นิเทศหรือผู้ทำหน้าที่นิเทศมักจะต้องรับผิดชอบงานอื่นๆ ที่นอกเหนือจากงานการนิเทศการศึกษาอยู่เสมอ เช่น งานการบริหารและการประเมินผลสมรรถภาพครู ดังนั้นการกำหนดขอบข่ายงานในหน้าที่การนิเทศที่ชัดเจนสำหรับผู้นิเทศเพื่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาโดยตรงจึงเป็นสิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งถึงแม้ว่างานที่กำหนดอาจจะมีการปฏิบัติที่มากน้อยต่างกันตามสถานการณ์และบริบทของงานแต่ละแห่งที่ผู้นิเทศนั้นปฏิบัติงานอยู่ ดังที่นักการศึกษาต่างๆ ได้กำหนดงานในหน้าที่การนิเทศไว้ ซึ่งเกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพการศึกษาทั้งสิ้น โดยเฉพาะงานด้านการเรียนการสอนและหลักสูตรการนิเทศการศึกษามีจุดมุ่งหมายที่สำคัญเพื่อการพัฒนาคนให้มีคุณภาพ ดังนั้นผู้นิเทศต้องมีความรู้ ความเข้าใจในเรื่องของการนิเทศการศึกษา ทั้งนี้ก็เพื่อจะดำเนินการนิเทศให้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้ จึงจำเป็นต้องมีหลักในการปฏิบัติงาน ซึ่งจะส่งผลให้เกิดการพัฒนาอันเป็นประโยชน์อย่างแท้จริงของการนิเทศการศึกษา

5. บทบาทหน้าที่ของผู้นิเทศ

วีระศักดิ์ ชมภูคำ (2550, หน้า 35) ได้กล่าวว่า บทบาทผู้บริหาร ผู้นิเทศ และผู้รับการนิเทศไว้ว่าแต่ละฝ่ายต้องเข้าใจบทบาทของกันและกัน ดังนี้

ตาราง 1 บทบาทของผู้บริหาร ผู้นิเทศ และผู้รับการนิเทศ

บทบาทของผู้บริหาร	บทบาทของผู้นิเทศ	บทบาทของผู้รับการนิเทศ
-สนับสนุน ส่งเสริม นิเทศ อย่างจริงจัง -ทำหน้าที่วิทยากรที่ดี และให้คำแนะนำการใช้ แหล่งวิชา -บริการ อำนวยความสะดวก ให้แก่ผู้นิเทศ ผู้รับการนิเทศทุกด้าน -ประเมินผล การปฏิบัติงาน -สร้างขวัญ กำลังใจให้แก่ ผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศ	-วางแผน วิเคราะห์ปัญหา ร่วมกันกับเพื่อนครู -ร่วมกับครูวางแผน และโครงการแก้ปัญหา -ช่วยครูพัฒนาการจัด การเรียนรู้ -ช่วยกันทั้งสามฝ่าย ประเมิน -ร่วมกับครูหาข้อบกพร่อง ในการดำเนินงาน -วางแผนเพื่อแก้ไข ข้อบกพร่องร่วมกับครู -ช่วยครูในการประเมินผล การเรียนรู้	-ร่วมมือกันในการวิเคราะห์ ปัญหาที่กำลังเผชิญอยู่ -ร่วมมือกับผู้นิเทศวางแผน หรือโครงการเพื่อแก้ปัญหา -ลงมือปฏิบัติตามโครงการ -ขอความสนับสนุนหรือ คำปรึกษาจากผู้นิเทศและ ผู้บริหาร -ร่วมกับผู้นิเทศประเมินผล การเรียนรู้ -ร่วมกับผู้นิเทศค้นหา ข้อบกพร่องในการ ดำเนินงาน -ร่วมกันกับฝ่ายนิเทศ วางแผนแก้ไขข้อบกพร่อง

กรองทอง จิระเดชากุล (2550, หน้า 6) กล่าวว่า บทบาทหน้าที่ของ
ผู้นิเทศภายในสถานศึกษานั้น ควรมีดังนี้

1. กำหนดนโยบายของการนิเทศภายในสถานศึกษา เช่น ส่งเสริมให้ใช้
กระบวนการกลุ่มในการทำงาน เพื่อให้เกิดความสามัคคีในหมู่คณะ
2. ส่งเสริมให้ครูมีความรู้ ความเข้าใจในเรื่องหลักสูตรและเรื่องอื่นๆ
ที่ครูส่วนใหญ่มีความต้องการในการพัฒนา ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการปรับปรุงการ
ปฏิบัติงานในหน้าที่ครูตลอดจนมีเจตคติที่ดีต่อการนิเทศภายในโรงเรียน
3. ปฏิบัติการนิเทศภายในสถานศึกษาตามแผนการนิเทศ
4. เปิดโอกาสให้ครูมีส่วนร่วมในการดำเนินงานนิเทศภายใน
สถานศึกษา และมีการประเมินตนเอง
5. สรุปและเผยแพร่ผลงานที่ประสบความสำเร็จ

วัชรวิภา เลาเรียนดี (2553, หน้า 8) กล่าวว่า ผู้นิเทศหรือผู้ทำหน้าที่นิเทศ มีบทบาทและภาระหน้าที่หลายอย่าง ถึงแม้ว่างานในหน้าที่หลัก คือ การช่วยเหลือแนะนำ ส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพการศึกษาและคุณภาพการสอนแต่การพัฒนาคุณภาพ การศึกษาและคุณภาพการสอนต้องเกี่ยวข้องกับงาน องค์ประกอบต่างๆ หลายด้านและ บุคลากรหลายฝ่าย จึงมีนักการศึกษากำหนดบทบาทหน้าที่ของผู้นิเทศไว้ต่างๆ กันดังนี้

Oliva and Pawlas (1997, p. 576, อ้างถึงในวัชรวิภา เลาเรียนดี, 2553, หน้า 8) ได้กำหนดบทบาทผู้นิเทศไว้ 4 ประการ คือ

1. บทบาทผู้ประสานงาน (Coordinator) ซึ่งคอยประสานโปรแกรม ต่างๆ ในแต่ละระดับและช่วยครูให้ตระหนักถึงปัญหาของกันและกัน
2. บทบาทที่ปรึกษา (Consultant) เป็นที่ปรึกษาให้แก่ครูเป็นรายบุคคล และเป็นกลุ่มที่ต้องการคำแนะนำ
3. บทบาทผู้นำกลุ่ม (Group Leader) เป็นผู้ที่มีวิธีที่จะทำงานร่วมกับ กลุ่มให้ประสบผลสำเร็จและทำให้กลุ่มทำงานให้สำเร็จ
4. บทบาทผู้ประเมิน (Evaluator) เป็นผู้ที่ช่วยครูประเมินผลการ จัดการเรียนรู้ประเมินหลักสูตรและประเมินตัวเอง

ศรีสว่าง เลี้ยววาริณ (2555, หน้า 20 - 21) ได้กล่าวถึง บทบาทหน้าที่ และภารกิจของผู้นิเทศในการส่งเสริมและพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาในการให้ ความรู้แก่ผู้สอน ครูในการทำหน้าที่การจัดการเรียนการสอนที่ดี ส่งเสริมสนับสนุนผู้สอน ครูเปลี่ยนรูปแบบการจัดการจัดการจัดการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ ปลูกฝังทัศนคติครู ผู้สอนใหม่ ส่งเสริมพัฒนาการของผู้ปฏิบัติงาน พัฒนาการจัดการกระบวนการเรียนรู้ของ ครู ผู้สอน ด้วยการนิเทศสอนแนะ การนิเทศคลินิก และวิธีอื่นๆ อย่างเหมาะสม สะท้อน ความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ การจัดการกิจกรรมของครู ผู้สอน ด้วยการสาธิต สร้างบรรยากาศ กิจกรรมต่างๆ เพื่อกระตุ้นความคิดของครู ผู้สอน พัฒนางาน ส่วนบทบาทหน้าที่ทางวิชาการอื่นๆ ของผู้นิเทศ หรือศึกษานิเทศก์ ได้แก่ พัฒนาหลักสูตร (developing curriculum) จัดหาสื่อการเรียนรู้ (providing learning materials) จัดหา เจ้าหน้าที่เพื่อจัดการเรียนการสอน (providing staff for instruction) จัดการเพื่อการ จัดการเรียนรู้ (organizing for instruction) ประสานงานบริการสาธารณะพิเศษ (relating special public services) จัดบริการฝึกอบรมทางการศึกษาแก่เจ้าหน้าที่ปฏิบัติงาน

(arranging for in-service education) พัฒนาการประชาสัมพันธ์ (developing public relations) ประเมินการจัดการเรียนรู้ (evaluating instruction)

นอกจากนี้ผู้นิเทศยังต้องเป็นผู้ที่ทำหน้าที่อื่นๆ อีก ดังนี้ คือ

1. เป็นผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการเรียนรู้ คือ เป็นผู้มีความรู้เกี่ยวกับเทคนิคการจัดการเรียนรู้อย่างน้อยวิธีที่ดีที่สุดหนึ่งวิธี
2. เป็นผู้เชี่ยวชาญด้านหลักสูตร คือ เป็นผู้มีความรู้เกี่ยวกับหลักสูตรและวิธีปรับปรุงหลักสูตร
3. เป็นผู้สื่อสาร สื่อความหมาย คือ เป็นผู้ที่สามารถเชื่อมโยงข้อมูลต่างๆ กับความคิดเห็นของครูและเป็นผู้นำที่ดี
4. เป็นผู้จัดการ คือ เป็นผู้ที่มีทักษะในการคิดโปรแกรมต่างๆ ที่มีประโยชน์สำหรับครู
5. เป็นผู้คอยกระตุ้น คือ เป็นผู้ที่คอยแนะนำความคิดเห็นให้ครูได้พิจารณา
6. เป็นผู้จัดการในการช่วยครูบรรจุใหม่ คือ เป็นผู้ที่ได้รับผิดชอบในการช่วยเหลือครูบรรจุใหม่ที่ไมคุ้นเคยกับโรงเรียนและชุมชน
7. เป็นนักประชาสัมพันธ์กับชุมชน คือ เป็นผู้เผยแพร่ข้อมูลต่างๆ ของโรงเรียนให้ชุมชนทราบ
8. เป็นนักวิจัย เป็นผู้ที่นำผลการวิจัยมาให้ครูใช้และดำเนินการวิจัยโดยเฉพาะการวิจัยเชิงปฏิบัติการ
9. เป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง คือ เป็นตัวเร่งหรือตัวนำการเปลี่ยนแปลง โดยการช่วยให้ครูมีการเปลี่ยนแปลงและปรับปรุงพัฒนา
10. เป็นครูต้นแบบ คือ เป็นผู้ที่สามารถสาธิตวิธีสอนที่มีประสิทธิภาพแก่ครูและสามารถสอนและแนะนำครูได้

บทบาทและภาระหน้าที่ของผู้นิเทศ คือ การพัฒนาครูและสถานศึกษาให้เกิดการขับเคลื่อนกิจกรรมต่างๆ ให้บรรลุตามนโยบายของหน่วยงานต้นสังกัด ซึ่งจะทำให้คุณภาพผู้เรียนและคุณภาพการศึกษาโดยภาพรวมเกิดการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้นทั้งในพื้นที่ ที่มีปัจจัยเอื้อและปัจจัยสนับสนุนที่ดี ในภาวะปกติหรือในพื้นที่ที่ขาดแคลนและมีความแตกต่างกัน เช่น บางพื้นที่อาจอยู่ในภาวะขาดแคลนศึกษานิเทศก์และคุณภาพการศึกษาอยู่ในภาวะที่ตกต่ำมาก มูลเหตุเหล่านี้เป็นปัจจัยกระตุ้นทั้งเชิงบวกและเชิงลบ

ที่จะนำมาซึ่งโอกาสที่ศึกษานิเทศก์จะปฏิบัติหน้าที่ได้เต็มที่เต็มตามสมรรถนะหลักและสมรรถนะประจำสายงานได้อย่างเต็มศักยภาพ โดยศึกษานิเทศก์จะเกิดแรงบันดาลใจผลิตและสร้างสรรค์นวัตกรรมการนิเทศใหม่ๆ และมุ่งมั่นพัฒนาคุณภาพงานเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างจริงจังเป็นระบบ เกิดผลต่อครูและสถานศึกษาอย่างเป็นรูปธรรม เพื่อแก้ปัญหาอย่างแท้จริง (กระทรวงศึกษาธิการ, 2557, หน้า 2) นอกจากนี้ กระทรวงศึกษาธิการได้กล่าวถึงทักษะการนิเทศ ศึกษานิเทศก์มืออาชีพ ควรมีความรู้ความสามารถในด้านการนิเทศ ดังนี้

1. มีความรู้ความสามารถในการนำแนวคิด ทฤษฎี และกฎหมายระเบียบนโยบายของหน่วยงานต้นสังกัดลงสู่การปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพ คือ รู้และทำได้ด้วย

2. ทักษะในการสื่อสาร การนิเทศเป็นการใช้ทั้งศิลปะและศาสตร์ ศึกษานิเทศก์ควรมีทักษะในการสื่อสารหลายรูปแบบ เพื่อใช้ได้ในทุกโอกาสและทุกช่องทางอย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ สามารถทำเรื่องยากให้เป็นเรื่องง่าย เช่น มีทักษะในการพูด การเขียน การผลิตสื่อและใช้สื่อที่สอดคล้องเหมาะสมกับเรื่องที่นิเทศ

3. มีทักษะในการนิเทศ สามารถเลือกรูปแบบการนิเทศได้อย่างเหมาะสม ดำเนินการอย่างเป็นระบบครบวงจรและมีคุณภาพสูง โดยมีเป้าหมายชัดเจนตรงกับความต้องการ และปัญหาของโรงเรียน ผู้บริหาร ครูและนักเรียน มีทักษะในการจัดกิจกรรมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ มีความรู้ความสามารถใช้เทคนิคการนิเทศในรูปแบบต่างๆ ในสถานการณ์ต่างๆ ได้อย่างเหมาะสม ดึงนักพัฒนาให้ผู้รับการนิเทศเกิดการพัฒนาได้สำเร็จและตรงกับความต้องการ สำหรับเทคนิคการนิเทศที่น่าสนใจ เช่น เทคนิคการนิเทศแบบ ICT เทคนิคการมีส่วนร่วมเป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ กระตุ้นให้ครูมีส่วนร่วมในการคิดวิเคราะห์ สร้างองค์ความรู้และพัฒนาการสอน เป็นต้น โดยใช้โรงเรียนเป็นศูนย์กลางการนิเทศ เกิดประโยชน์และคุณภาพให้กับโรงเรียนอย่างต่อเนื่องเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืน ตัวชี้วัดความสำเร็จการนิเทศให้ดูความพึงพอใจของโรงเรียนและโดยเฉพาะคุณภาพของนักเรียน

4. มีจิตวิทยาการนิเทศ รู้จักคนและเข้าใจคน เนื่องจากโดยบทบาทหน้าที่แล้วศึกษานิเทศก์ต้องได้ประสานงานทำงานร่วมกับผู้คนที่หลากหลายแตกต่างกัน (กระทรวงศึกษาธิการ, 2552, หน้า 25 - 26)

จากที่กล่าวมาพอสรุปได้ว่า ผู้ทำหน้าที่นิเทศการศึกษานอกเหนือจากศึกษานิเทศก์ที่มีบทบาทหน้าที่ในการนิเทศโดยตรงแล้ว ยังมีผู้ที่มีส่วนร่วมในการนิเทศการศึกษาซึ่ง ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา ผู้บริหารการศึกษา ครู มีหน้าที่ทั้งการช่วยเหลือสนับสนุนครูในการปรับปรุงและพัฒนาการจัดการเรียนการสอนตลอดจนพัฒนาหลักสูตรรวมทั้ง เป็นผู้ช่วยประสานงานระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ชุมชนกับโรงเรียน อีกทั้งยังเป็นผู้นำ แห่งการเปลี่ยนแปลง การปรับ การพัฒนา และเป็นทีปรึกษาให้แก่ครูในฐานะผู้เชี่ยวชาญ หรือครูของครูด้านการจัดการเรียนรู้และหลักสูตรการจัดการเรียนรู้

6. ประเภทของงานนิเทศการศึกษา

Glickman (2001, pp. 11 – 12) ได้กล่าวถึง งานการนิเทศที่จะนำไปสู่ผลการเรียนรู้ของนักเรียนที่มีประสิทธิภาพและโรงเรียนที่มีประสิทธิผลไว้ 5 งาน คือ

1. งานการให้การช่วยเหลือครูโดยตรง (Direct Assistance) โดยผู้นิเทศสามารถให้ข้อมูลย้อนกลับแก่ครูเพื่อปรับปรุงการจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีการนิเทศแบบต่างๆ เช่น การนิเทศแบบคลินิก
2. งานพัฒนาบุคลากร (Staff Development) โดยการจัดโอกาสให้การเรียนรู้ใหม่เพื่อให้สามารถปรับปรุงการจัดการเรียนรู้
3. งานการพัฒนาหลักสูตร (Curriculum Development) ผู้นิเทศการศึกษาจัดประชุมฝึกรอบรมให้แก่ครู และร่วมกันแก้ปัญหาเพื่อการปรับปรุงการจัดการเรียนรู้
4. งานการพัฒนากลุ่ม (Group Development) ผู้นิเทศการศึกษาจัดประชุมฝึกรอบรมให้แก่ครู และร่วมกันแก้ปัญหาเพื่อการปรับปรุงการจัดการเรียนรู้
5. งานการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) ผู้นิเทศสามารถช่วยให้ครูสามารถประเมินผลการจัดการเรียนรู้ของตนเอง ปรับปรุงพัฒนาการจัดการเรียนรู้ของตนเองได้ โดยการช่วยครูในการทำวิจัยในชั้นเรียน

วีระศักดิ์ ชมภูคำ (2550, หน้า 9 – 10) กล่าวว่า เนื่องจากการนิเทศการศึกษามีความหมายค่อนข้างจะกว้างมากที่แสดงถึงกระบวนการให้คำชี้แนะ แนะนำ และการชี้ช่องทางอย่างสร้างสรรค์ที่มีความเป็นกัลยาณมิตรแก่ครูและบุคลากรทางการศึกษา และนักเรียนเพื่อให้เกิดการพัฒนาปรับปรุงตัวของผู้รับการนิเทศตลอดจนกระบวนการจัดการเรียนรู้เพื่อให้บรรลุเป้าหมายทางการศึกษาอันพึงประสงค์ที่กำหนดไว้

โดยกำหนดขอบข่ายของการนิเทศการศึกษาทั้งการนิเทศภายในสถานศึกษาและการนิเทศภายนอกไว้ ดังนี้

1. ขอบข่ายการนิเทศภายนอกเป็นการนิเทศโดยผู้ให้การนิเทศ

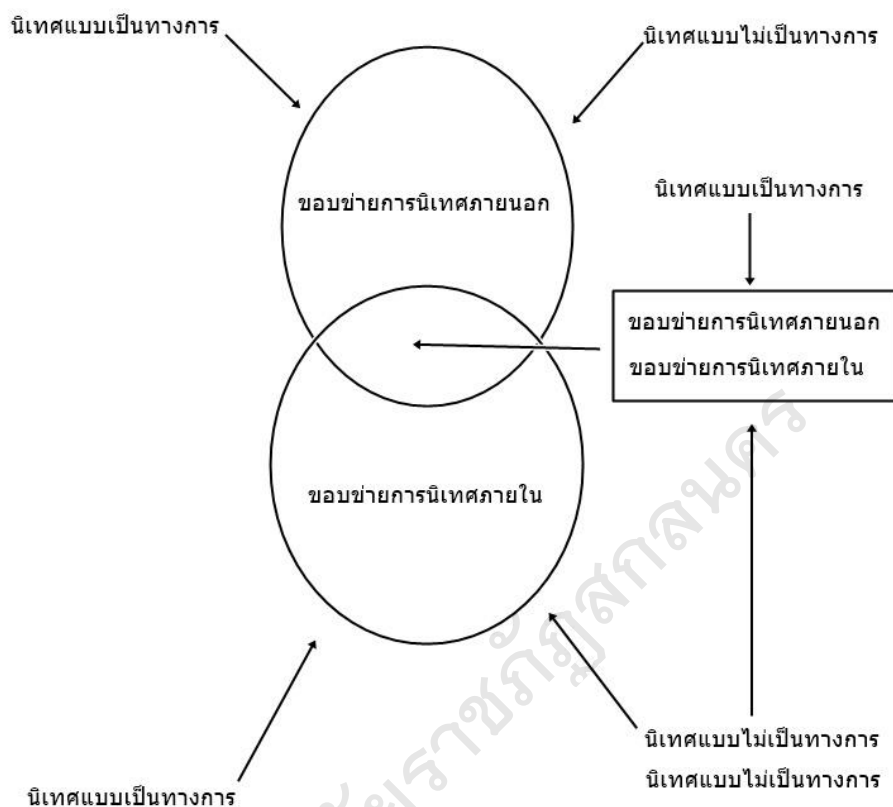
อาจเป็นหัวหน้าหน่วยงานต้นสังกัด เช่น รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ เลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาศึกษานิเทศก์หรือนักวิชาการ เป็นต้น บุคคลเหล่านี้จะมีบทบาทและส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงที่สามารถจะเป็นผู้นิเทศจากภายนอกสถานศึกษา ซึ่งขอบข่ายของการนิเทศจากภายนอกนี้อาจจะเกิดขึ้นอย่างเป็นทางการโดยการนัดหมายจากผู้ให้การนิเทศเรื่องใดเรื่องหนึ่งตามนโยบายของหน่วยงานต้นสังกัด โดยการพบปะกันอย่างเป็นทางการโดยการประชุม สัมมนา ปาฐกถาก็ได้ แต่ในบางกรณีอาจมีการนิเทศจากภายนอกแบบไม่เป็นทางการเกิดขึ้นก็ได้ โดยที่ผู้นิเทศอาจให้คำชี้แนะ โดยที่ไม่ได้ตั้งใจหรือวางแผนการนิเทศไว้ก่อนก็ได้ เช่น การพบปะกันโดยบังเอิญ และมีโอกาสได้พูดคุยชี้แนะ แนะนำกัน หรือการพูดคุยกันทางโทรศัพท์ เป็นต้น ทั้งนี้การนิเทศดังกล่าวนี้ จะเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการจัดการเรียนรู้หรือการพัฒนาคุณภาพการศึกษาเป็นสำคัญ

2. ขอบข่ายการนิเทศภายใน เป็นการนิเทศที่เกิดขึ้น โดยที่สถานศึกษา

หรือหน่วยงานทางการศึกษาได้ดำเนินการนิเทศโดยคนที่ผู้นำหรือหัวหน้าในสถานศึกษาหรือบุคคลหลักเป็นผู้นำในการนิเทศแก่บุคลากรหรือครูผู้สอนที่อยู่ในสถานศึกษานั้นๆ โดยการนิเทศอาจเป็นไปได้ทั้งในลักษณะที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการก็ได้และการนิเทศจะเน้นเกี่ยวกับการพัฒนาการจัดการเรียนรู้หรือการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของหน่วยงานเป็นสำคัญ

3. ขอบข่ายการนิเทศภายนอกประสานกับการนิเทศภายใน เป็นการ

นิเทศที่มีการประสานความร่วมมือระหว่างผู้นิเทศภายนอกซึ่งอาจเป็นหัวหน้าหน่วยงานต้นสังกัดของสถานศึกษานั้นโดยตรงหรือศึกษานิเทศก์ในหน่วยงานต้นสังกัดที่เกี่ยวข้องหรือผู้รู้ผู้เชี่ยวชาญโดยเฉพาะมาวางแผนร่วมกันคณะบริหาร หรือบุคลากรหลักของสถานศึกษาเพื่อวางแผนการนิเทศอย่างเป็นทางการในเรื่องที่เกี่ยวกับนโยบายด้านการจัดการเรียนรู้หรือการพัฒนาคุณภาพการศึกษาแต่ในบางครั้งอาจมีการนิเทศภายนอกประสานกับการนิเทศภายในแบบไม่เป็นทางการก็ได้และกำหนดขอบข่ายของการนิเทศการศึกษาดังภาพประกอบ 2

ภาพประกอบ 2 ขอข่วยการนิเทศการศึกษา

วีระศักดิ์ ชมภูคำ (2550, หน้า 9 - 10)

กระทรวงศึกษาธิการ (2552, หน้า 2) ได้กล่าวถึง งานการนิเทศ การศึกษาว่าเป็นการดำเนินงานเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา ซึ่งมีขอข่วยงานที่สำคัญ ดังนี้

1. งานการให้ความช่วยเหลือครูโดยตรง (Direct Assistance) โดยผู้ นิเทศจะให้ข้อมูลย้อนกลับแก่ครู เพื่อปรับปรุงการเรียนการสอนด้วยวิธีการนิเทศแบบต่างๆ เช่น การนิเทศแบบคลินิก
2. งานพัฒนาบุคลากร (Staff Development) โดยการจัดโอกาสให้ ได้รับการเรียนรู้ เพื่อให้ครูสามารถปรับปรุงการจัดการเรียนรู้ เช่น การจัดประชุม อบรม เยี่ยมชั้นเรียน แนะนำวิธีสอน สาธิตการสอน ตลอดจนทั้งการประเมินครู เป็นต้น

3. งานการพัฒนาหลักสูตร (Curriculum Development) โดยผู้นิเทศและครูควรร่วมกันในการปรับปรุงพัฒนาหลักสูตรที่เหมาะสม เช่น การคัดเลือกและจัดเนื้อหาสาระกิจกรรมการเรียนรู้ การตรวจสอบคัดเลือกประเมินสื่อการเรียนการสอน แต่กลุ่มสาระ เป็นต้น

4. งานการบริหาร (Administration) โดยผู้นิเทศจะต้องดำเนินงานที่ต้องมีการตัดสินใจและรับผิดชอบต่อการตัดสินใจ เพื่อความคล่องตัวในการปฏิบัติงาน นั่นคือ ผู้นิเทศต้องมีการดำเนินการอย่างเป็นระบบ มีการวางแผน ติดตามผลการดำเนินงาน ตลอดจนทั้งการประเมินผลการปฏิบัติงาน

5. งานการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) โดยผู้นิเทศสามารถช่วยให้ครูสามารถประเมินผลการสอนของตนเอง ปรับปรุงพัฒนาการสอนของตนเองได้ โดยการช่วยครูในการทำวิจัยในชั้นเรียน

6. งานด้านการวัดและประเมินผล ได้แก่ การประเมินคุณภาพของผู้เรียน การให้ข้อเสนอแนะครูให้สามารถสร้างเครื่องมือวัดและประเมินผลได้อย่างเหมาะสมและดำเนินการวัดประเมินได้อย่างมีคุณภาพ

จากที่กล่าวมาสามารถสรุปได้ว่า งานนิเทศโดยทั่วไป ประกอบด้วยงานที่เกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตร การจัดการเรียนรู้ และงานพัฒนาบุคลากร การสร้างสื่อวัสดุอุปกรณ์ในการสอน การสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนและการวิจัยเชิงปฏิบัติการ เพื่อการปรับปรุงและพัฒนาการจัดการเรียนรู้ซึ่งการนิเทศการศึกษานั้นจะมีขอบข่ายงานใน 2 ลักษณะ คือ การนิเทศภายในซึ่งเป็นการนิเทศโดยบุคคลที่อยู่ในสถานศึกษา การนิเทศภายนอกซึ่งเป็นการนิเทศโดยหน่วยงานต้นสังกัด และศึกษานิเทศก์ และการนิเทศโดยความร่วมมือระหว่าง ผู้นิเทศภายนอกกับบุคคลในสถานศึกษา เพื่อจะได้ช่วยเหลือแนะนำให้ครูสามารถปฏิบัติงานด้านการจัดการเรียนรู้ให้ผู้เรียนพัฒนาขึ้นและการพัฒนาคุณภาพของการบริหารจัดการศึกษาของสถานศึกษานั้นเอง

7. กระบวนการนิเทศการศึกษา

การนิเทศการศึกษาเป็นกระบวนการ คือ เป็นการดำเนินงานตามขั้นตอน เริ่มตั้งแต่การวางแผน การดำเนินการนิเทศ และการประเมินผลการนิเทศการศึกษา ซึ่งผู้นิเทศได้ดำเนินการนิเทศให้กับผู้รับการนิเทศ ทั้งนี้มีนักการศึกษาได้ให้ความคิดเห็น ดังนี้

วไลรัตน์ บุญสวัสดิ์ (อ้างถึงใน วัชรรา เสาเรียนดี, 2553, หน้า 19) ได้ให้ความหมายของกระบวนการนิเทศว่า หมายถึง แบบแผนการนิเทศการศึกษาที่จัดลำดับขั้นตอนไว้ต่อเนื่องอย่างเป็นระเบียบแบบแผน

กระบวนการในการนิเทศ (Supervisory Process) หรือกระบวนการในการนิเทศการศึกษา หมายถึง แบบแผนของการนิเทศการศึกษาที่จัด ลำดับไว้อย่างต่อเนื่อง เป็นระเบียบแบบแผน มีลำดับขั้นตอนในการดำเนินงานไว้ชัดเจน มีเหตุผลและสามารถดำเนินการได้ โดยมีนักการศึกษาหลายท่านได้นำเสนอกระบวนการในการนิเทศไว้หลายท่าน แต่ในที่นี้ขอนำเสนอกระบวนการนิเทศที่สำคัญ ดังนี้

สงัด อุทรานันท์ (อ้างถึงในกระทรวงศึกษาธิการ 2552, หน้า 4 - 5) ได้เสนอกระบวนการนิเทศการศึกษาที่เห็นว่าสอดคล้องกับสภาพสังคมไทย 5 ขั้นตอน ซึ่งเรียกกันว่า “PIDRE” คือ

1. การวางแผนการนิเทศ (Planning – P) เป็นขั้นตอนที่ผู้บริหาร ผู้นิเทศ และผู้รับการนิเทศประชุมปรึกษาหารือเพื่อให้ได้มาซึ่งปัญหาตามความต้องการจำเป็นที่ต้องการนิเทศ รวมทั้งวางแผนขั้นตอนการปฏิบัติงานเกี่ยวกับการนิเทศที่จัดขึ้น
2. การให้ความรู้ก่อนดำเนินการนิเทศ (Informing – I) เป็นขั้นตอนของการให้ความรู้เพื่อให้เข้าใจถึงสิ่งที่จะดำเนินการว่าต้องอาศัยความรู้ความสามารถเรื่องใดอย่างไรบ้างจะมีขั้นตอนในการดำเนินการอย่างไร จะทำอย่างไรให้ได้ผลงานที่มีคุณภาพ ซึ่งขั้นตอนที่มีความจำเป็นทุกครั้งสำหรับการเริ่มการนิเทศที่จัดขึ้นใหม่ ทุกเรื่องที่มีความจำเป็นสำหรับงานนิเทศที่ยังไม่ได้ผลหรือได้ผลไม่ถึงขั้นที่พอใจ ซึ่งจำเป็นต้องทำการทบทวนให้ความรู้ ในการปฏิบัติงานที่ถูกต้องอีกครั้งหนึ่ง
3. การดำเนินการปฏิบัติงานนิเทศ (Doing – D) ประกอบด้วย การปฏิบัติงาน 3 ลักษณะ คือ การปฏิบัติงานของผู้รับการนิเทศ (การจัดการเรียนรู้) การปฏิบัติงานของผู้นิเทศ (การนิเทศ) และการปฏิบัติงานของผู้สนับสนุนการนิเทศ การประสานงานและสนับสนุน
4. การสร้างเสริมกำลังใจให้ผู้ปฏิบัติงานนิเทศ (Reinforcing – R) เป็นขั้นตอน การเสริมแรงของผู้บริหารเพื่อให้ผู้รับการนิเทศมีความมั่นใจและเกิดความพึงพอใจในการปฏิบัติงาน ขั้นนี้อาจดำเนินไปพร้อมๆ กับผู้รับการนิเทศกำลังปฏิบัติงาน หรือปฏิบัติงานได้เสร็จสิ้นแล้วก็ได้

5. การประเมินผลการนิเทศ (Evaluating – E) เป็นขั้นตอนที่ผู้นิเทศทำการประเมินผลการดำเนินงานที่ผ่านไปแล้วว่าเป็นอย่างไร หลังจากการประเมินผลการนิเทศหากพบว่า มีปัญหาหรืออุปสรรคอย่างใดอย่างหนึ่งที่ทำให้การดำเนินงานไม่ได้ผล สมควรที่จะต้องปรับปรุงแก้ไข ซึ่งการปรับปรุงแก้ไขอาจทำได้โดยการให้ความรู้เพิ่มเติมในเรื่องที่ปฏิบัติใหม่อีกครั้ง ในกรณีที่ผลงานที่ได้ยังไม่ถึงขั้นน่าพอใจ หรือให้ดำเนินการปรับปรุงการดำเนินงานทั้งหมดในกรณีที่การดำเนินงานไม่ได้ผล แต่ถ้าประเมินผลแล้วประสบผลสำเร็จตามที่ตั้งไว้ และต้องการจะดำเนินการนิเทศต่อไปก็สามารถทำได้เลยไม่ต้องให้ความรู้ในเรื่องที่ปฏิบัติอีก การดำเนินการนิเทศตามกระบวนการจะเป็นไปอย่างต่อเนื่องไม่หยุดยั้งจนกว่าจะบรรลุตามจุดประสงค์ที่วางไว้ หรือสามารถพัฒนาผู้รับการนิเทศได้ตามที่ต้องการ หากบรรลุผลสำเร็จตามจุดมุ่งหมายแล้วต้องการหยุดกระบวนการทำงาน ก็ถือว่าการนิเทศในเรื่องนั้นได้สิ้นสุด ถ้าหากมีการเริ่มปฏิบัติเรื่องใหม่ที่แตกต่างจากเดิมต้องเริ่มตามกระบวนการดำเนินงานตามขั้นตอนดังกล่าวต่อไป

Acheson and Gall (2003, p. 90, อ้างถึงในกระทรวงศึกษาธิการ, 2553, หน้า 98) ได้เสนอกระบวนการในการนิเทศไว้ 3 ขั้นตอน ดังนี้

1. จัดประชุมเพื่อวางแผน (Planning Conference) โดยผู้นิเทศกับครู ผู้รับการนิเทศเพื่อให้ครูได้มีโอกาสนำเสนอความต้องการ ประเด็นที่สนใจจะปรับปรุงและพัฒนา และความมุ่งหวังที่จะพัฒนา บทบาทของผู้นิเทศในขั้นตอนนี้ก็คือช่วยให้ครูเข้าใจในเรื่องที่ครูสนใจให้ครูได้มองเห็นภาพการจัดการเรียนรู้ของตนเองในปัจจุบัน ร่วมกันพิจารณาเทคนิคใหม่ๆ ที่ครูสนใจ จะนำไปใช้ในการปรับปรุงพัฒนาการจัดการเรียนรู้

2. การสังเกตการสอน (Observation) การสังเกตการณ์สอนต้องดำเนินการด้วยกระบวนการที่มีการวางแผน กำหนดแนวทางและวิธีการสังเกตการณ์สอนที่เหมาะสม เวลาที่จะทำการสังเกตการณ์สอนในชั้นเรียน และวิธีการให้ข้อมูลย้อนกลับ

3. การประชุมให้ข้อมูลย้อนกลับ (Feedback Conference) ขั้นตอนนี้ผู้นิเทศและครูประชุมร่วมกันเพื่อวิเคราะห์ผลการสังเกตการณ์สอน และร่วมกันตัดสินใจเกี่ยวกับปัญหาและแนวทางการแก้ไข

กระบวนการนิเทศโดยใช้วงจรของเดมมิง (Circle Demming Cycle)

การนำวงจรเดมมิง (Demming circle) หรือโดยทั่วไปนิยมเรียกกันว่า P-D-C-A มาใช้ในการดำเนินการนิเทศการศึกษา โดยมีขั้นตอนที่สำคัญ 4 ขั้นตอน คือ

1. การวางแผน (P-Planning)
2. การปฏิบัติตามแผน (D-Do)
3. การตรวจสอบ/ประเมินผล (C-Check)
4. การปรับปรุงแก้ไข (A-Act) และในกระบวนการ PDCA

แต่ละขั้นตอนมีกิจกรรมที่สำคัญ ดังนี้

4.1 การวางแผน (P-Plan)

- 4.1.1 การจัดระบบข้อมูลสารสนเทศ
- 4.1.2 การกำหนดจุดพัฒนาการนิเทศ
- 4.1.3 การจัดทำแผนการนิเทศ
- 4.1.4 การจัดทำโครงการนิเทศ

4.2 การปฏิบัติงานตามแผน (D-Do)

- 4.2.1 การปฏิบัติตามขั้นตอนตามแผน/โครงการ
- 4.2.2 การกำกับติดตาม
- 4.2.3 การควบคุมคุณภาพ
- 4.2.4 การรายงานความก้าวหน้า
- 4.2.5 การประเมินความสำเร็จเป็นระยะๆ

4.3 การตรวจสอบและประเมินผล (C-Check)

- 4.3.1 กำหนดกรอบการประเมิน
- 4.3.2 จัดหา/สร้างเครื่องมือประเมิน
- 4.3.3 เก็บรวบรวมข้อมูล
- 4.3.4 วิเคราะห์ข้อมูล
- 4.3.5 สรุปผลการประเมิน

4.4 การนำผลการประเมินมาปรับปรุงงาน (A-Act)

- 4.4.1 จัดทำรายงานผลการนิเทศ
- 4.4.2 นำเสนอผลการนิเทศและเผยแพร่
- 4.4.3 พัฒนาต่อเนื่อง

(Demming, 1986, p. 88. อ้างถึงในกระทรวงศึกษาธิการ, 2552, หน้า 20)

จากกระบวนการนิเทศที่กล่าวมา สามารถสรุปได้ว่า กระบวนการนิเทศมีองค์ประกอบที่สำคัญๆ คือ มีการประชุม มีการวางแผนร่วมกันระหว่างผู้นิเทศกับผู้รับการนิเทศ มีการสังเกตการสอนในชั้นเรียน และมีการประชุมภายหลังการสังเกตการจัดการเรียนรู้เพื่อให้ข้อมูลย้อนกลับที่สำคัญ คือ ทุกกระบวนการมีการดำเนินการที่เป็นวงจร (Cycle) อย่างต่อเนื่อง

8. คุณลักษณะที่ดีของผู้ทำหน้าที่นิเทศ

การนิเทศเป็นกระบวนการที่เป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ ดังนั้นผู้ที่ทำหน้าที่ผู้นิเทศจะต้องมีคุณลักษณะที่ดี ดังนี้

8.1 ด้านความรู้ ต้องมีความรู้ ความเข้าใจในหลักทฤษฎี การจัดการเรียนรู้ตลอดจนองค์ประกอบอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง อันจะผลโดยตรงต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน นอกจากนี้ ต้องรู้เกี่ยวกับพฤติกรรมของบุคคลรวมทั้งองค์ประกอบที่เกี่ยวข้อง

8.2 ด้านทักษะ ต้องมีทักษะการสอนในเกณฑ์ดี มีทักษะในการสื่อสาร การแก้ไขปัญหา การมองโลกในแง่ดี และมีคุณลักษณะเฉพาะตัวที่ดีด้วย

8.3 ด้านเจตคติ ต้องเป็นคนที่มีความซื่อสัตย์ดี มีความสนใจ ตั้งใจทำงานมีความรับผิดชอบ ชยันต์ขันแข็ง มีความสุภาพ เป็นกันเอง เสียสละและอุทิศตนเพื่องาน

เกรียงศักดิ์ สังข์ชัย (2552, หน้า 9) ได้กล่าวถึง ผู้นำการเปลี่ยนแปลงด้านการนิเทศ (Change Agent) โดยระบุบทบาทและหน้าที่ของศึกษานิเทศก์ในการเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Change Agent) ดังนี้ 1) ผู้นำการเปลี่ยนแปลง 2) ผู้ให้ 3) ผู้ร่วมปฏิบัติ 4) ผู้ปฏิบัติผู้นำการเปลี่ยนแปลงด้านการนิเทศ จะต้องรู้จักและเข้าใจเกี่ยวกับวิธีการเปลี่ยนแปลง, ทฤษฎีและเทคนิคการเปลี่ยนแปลง, ทฤษฎีการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ (Theories of Adult Learning) และทฤษฎีพัฒนาการมนุษย์เพื่อเสริมบทบาท การใช้อำนาจบารมี (Power) การชักชวน (Persuasive) การให้ความรู้และการศึกษา (Re-educative) และการส่งเสริมสนับสนุน (Facilitative) โดยทักษะที่จำเป็นอย่างยิ่งสำหรับศึกษานิเทศก์ในศตวรรษที่ 21 มีดังนี้

1. ทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณและการแก้ปัญหา
(Critical Thinking and Problem Solving)
2. ความร่วมมือและภาวะผู้นำ (Collaboration and Leadership)
3. ความเฉลียวฉลาดและปรับตัวได้ (Agility and Adaptability)
4. การคิดริเริ่มและการสร้างตนเองให้เป็นเจ้าของกิจการ
(Initiative and Entrepreneurialism)
5. การพูดและการเขียนสื่อความหมายที่มีประสิทธิภาพ
(Effective Oral and Written Communication)
6. การเข้าถึงและการวิเคราะห์ข้อมูล (Assessing and Analyzing Information)
7. ความใคร่รู้ อยากรู้อยากเห็นและจินตนาการ (Curiosity and Imagination)

9. รูปแบบการนิเทศการจัดการเรียนรู้

นักการศึกษาได้แบ่งรูปแบบการนิเทศการจัดการเรียนรู้ ตามลักษณะของปรัชญาและลักษณะของผู้นิเทศ ออกเป็น 4 รูปแบบ ดังนี้

1. การนิเทศแบบตรวจตรา (Inspection Supervision) เป็นการนิเทศแบบดั้งเดิม ผู้นิเทศทำหน้าที่ตรวจสอบ เช่น การจัดการเรียนรู้เป็นไปตามหลักสูตรหรือไม่ วิธีจัดการเรียนรู้เหมาะสมหรือไม่ เมื่อตรวจแล้วชี้แจงให้ครูแก้ไขข้อบกพร่องตามรายการพฤติกรรมที่ผู้นิเทศ พบเห็น
2. การนิเทศแบบให้ผลผลิต (Supervision as Production) บางครั้งเรียกว่า การนิเทศแบบวิทยาศาสตร์ ซึ่งมองที่ผลผลิต โดยเปรียบสถานศึกษาเป็นแหล่งผลิต ครูเป็นพนักงาน และนักเรียนเป็นผลผลิต และผู้นิเทศทำหน้าที่ตรวจสอบคุณภาพวิจัยและพัฒนา เพื่อให้ผลผลิตมีคุณภาพ
3. การนิเทศเพื่อพัฒนา (Developmental Supervision) เป็นการส่งเสริมให้เกิด การพัฒนาตามความสามารถที่แตกต่างกันของแต่ละบุคคล เช่น ผู้นิเทศจะเสนอแนะ ชี้แนะเมื่อครูมีความรู้ ความสามารถต่ำ ครูขาดประสบการณ์ แต่เมื่อครูมีความสามารถสูง เมื่อเกิดปัญหา ก็สามารถแก้ไขปัญหาพร้อมกันได้

4. การนิเทศแบบคลินิก (Clinical Supervision) การนิเทศแบบนี้ จะได้ ข้อมูลโดยตรง จากการสังเกตการจัดการเรียนรู้ในห้องเรียนจริง เป็นการร่วมมือกัน ระหว่างครูกับผู้นิเทศสามารถวิเคราะห์พฤติกรรมการจัดการเรียนรู้ เพื่อนำไปปรับปรุง การเรียนการจัดการเรียนรู้สอดคล้องกับสำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษาที่ได้นำเสนอ เทคนิคการนิเทศแนวใหม่ 4 รูปแบบ ที่ถือได้ว่าสอดคล้องกับการศึกษาในยุคปัจจุบัน ได้แก่ การนิเทศแบบคลินิก (Clinical Supervision) การนิเทศแบบระบบพี่เลี้ยง (Mentoring Supervision) การนิเทศแบบชี้แนะ (Coaching Supervision) และการนิเทศแบบสอนและ สะท้อนคิด (Reflective Coaching Supervision)

Acheson and Gall (2003, p. 90, อ้างถึงในกระทรวงศึกษาธิการ, 2553, หน้า 98 – 99) ได้เสนอกระบวนการในการนิเทศแบบคลินิก (Clinical Supervision) ไว้ 3 ขั้นตอน ดังนี้

1. การประชุมปรึกษาหารือกัน (Planning Conference) โดยผู้นิเทศกับ ครู ผู้รับ การนิเทศเพื่อให้ครูได้มีโอกาสนำเสนอความต้องการ ประเด็นที่สนใจจะปรับปรุง และพัฒนา และความมุ่งหวังที่จะพัฒนาบทบาทของผู้นิเทศในขั้นตอนนี้ก็คือ ช่วยให้คุณ เข้าใจในเรื่องที่ครูสนใจ ให้ครูได้มองเห็นภาพการจัดการเรียนรู้ของตนเองในปัจจุบัน ร่วมกันพิจารณาเทคนิคใหม่ๆ ที่ครูสนใจจะนำไปใช้ในการปรับปรุงพัฒนาการจัดการเรียนรู้

2. การสังเกตการจัดการเรียนรู้ (Classroom Observation) การสังเกต การจัดการเรียนรู้ ต้องดำเนินการด้วยกระบวนการที่มีการวางแผน กำหนดแนวทางและ วิธีการสังเกต การจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสม เวลาที่จะทำการสังเกตการสอนในชั้นเรียน และวิธีการให้ข้อมูลย้อนกลับ

3. การประชุมให้ข้อมูลย้อนกลับ (Feedback Conference) ขั้นตอนนี้ ผู้นิเทศและครูประชุมร่วมกันเพื่อวิเคราะห์ผลการสังเกตการสอน และร่วมกันตัดสินใจ เกี่ยวกับปัญหาและแนวทางการแก้ไข

4. การนิเทศแบบระบบพี่เลี้ยง (Mentoring Supervision) Mentoring เป็นการกำกับติดตาม โดยผู้ที่มีความรู้ความสามารถเป็นที่ยอมรับสามารถให้คำปรึกษา และแนะนำ ช่วยเหลือครู เพื่อพัฒนาศักยภาพสูงขึ้น และสามารถจัดกิจกรรมการเรียนรู้ได้ อย่างมีคุณภาพ พี่เลี้ยงหรือ Mentor จะดูแลครู ครูที่ได้รับการดูแลจากพี่เลี้ยงเรียกว่า Mentee บางองค์กรจะเรียกระบบพี่เลี้ยงหรือ Mentoring System นี้ว่า Buddy System

ซึ่งเป็นระบบที่ที่จะต้องดูแลเอาใจใส่น้อง คอยให้ความช่วยเหลือ และให้คำปรึกษาแนะนำ เมื่อ Mentee มีปัญหา

5. การนิเทศแบบชี้แนะ (Coaching Supervision) เทคนิคการนิเทศแบบชี้แนะ (Coaching) เป็นการชี้แนะครูโดยผู้ชี้แนะ (Coach) อาจเป็นศึกษานิเทศก์ ผู้บริหารสถานศึกษา ผู้นิเทศภายในที่สามารถเป็นผู้ชี้แนะได้ ผู้ได้รับการชี้แนะ (Coachee) ส่วนใหญ่เป็นครูที่อยู่ในสถานศึกษา การนิเทศแบบชี้แนะจะเน้นไปที่การพัฒนาผลการปฏิบัติงาน (Individual Performance) และพัฒนาศักยภาพ (Potential) ของครู Coaching เป็นการสื่อสารอย่างหนึ่งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ เป็นการสื่อสารแบบสองทาง (Two way Communication) ผู้นิเทศและครูได้ร่วมกัน แก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เช่น ปัญหาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนต่ำ นักเรียนออกกลางคัน สื่อที่ใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ไม่มีคุณภาพ ซึ่งการร่วมแก้ไขปัญหาดังกล่าว ก่อให้เกิดความสัมพันธ์อันดีระหว่างผู้ชี้แนะ (Coach) และผู้ได้รับการชี้แนะ (Coachee) อย่างไรก็ตามการที่จะ Coaching ได้ดีนั้นต้องมีความพร้อมทั้งผู้ชี้แนะและผู้ได้รับการชี้แนะ

7. การนิเทศแบบชี้แนะ สะท้อนคิด (Reflective Coaching Supervision) การนิเทศแบบชี้แนะ สะท้อนคิด (Reflective Coaching Supervision) นับเป็นการนิเทศแบบชี้แนะ (Coaching Supervision) รูปแบบหนึ่งที่มุ่งให้ความสำคัญ กับการสะท้อนกลับผลการสังเกตการปฏิบัติงานของผู้รับการนิเทศและให้ความสำคัญในเรื่องความร่วมมือในการทำงานระหว่างผู้นิเทศ และผู้รับการนิเทศในฐานะที่เป็น partner ในการทำงานร่วมกัน

Glarthon (อ้างถึงในวีระศักดิ์ ชมภูคำ, 2550, หน้า 49 - 66)

ได้เสนอแนวทางในการจัดการนิเทศไว้ 4 วิธีการคือ

1. การนิเทศแบบคลินิก (Clinical Supervision) เป็นการนิเทศที่เน้นกระบวนการปรับปรุงการสอนของครูอย่างเข้มข้น ที่ต้องวางแผนอย่างเป็นระบบ มีการกระทำอย่างรอบคอบทุกขั้นตอนและทำให้ครบวงจรในการนิเทศซึ่งประกอบด้วย การประชุมก่อน การสังเกต การสังเกตการณ์สอน การวิเคราะห์ข้อมูลหลังการสังเกตการณ์สอน การประชุมหลักการวิเคราะห์ข้อมูล และการประเมินผลโดยวงจรการนิเทศจะต้องกระทำซ้ำๆ หลายๆ ครั้งต่อปี ซึ่งผู้นิเทศควรได้รับการฝึกฝน วิธีการและเทคนิคการนิเทศแบบนี้โดยเฉพาะ และควรมีสัมพันธภาพอันดีกับผู้รับการนิเทศ

2. การนิเทศแบบร่วมพัฒนาวิชาชีพ (Cooperative Professional Development) เป็นทางเลือกหนึ่งของการนิเทศสำหรับครูที่ไม่ประสงค์จะรับการนิเทศรูปแบบอื่นๆ เป็นกระบวนการที่ครูตั้งแต่ 2 คน ขึ้นไปตกลงทำงานร่วมกันเพื่อพัฒนาวิชาชีพ ด้วยการสังเกตการสอนในชั้นเรียน การให้ข้อมูลย้อนกลับ การอภิปรายแสดงความคิดเห็นกันในเรื่องเกี่ยวกับการปรับปรุงวิชาชีพ ซึ่งครูสามารถเลือกวิธีการพัฒนาได้หลายวิธีแต่ต้องมีลักษณะสำคัญ 4 ประการ คือ

- 2.1 ต้องเสนอเป็นข้อตกลงหรือโครงการให้ผู้บริหารทราบ
- 2.2 การสังเกตควรกระทำไม่น้อยกว่า 2 ครั้ง/ภาคเรียน และมี การปรึกษาหารือกันหลังการสังเกตแต่ละครั้ง
- 2.3 ข้อมูลที่ได้จากการสังเกตและอภิปราย ต้องรู้กันเฉพาะ ในกลุ่มที่ร่วมพัฒนาวิชาชีพเท่านั้น
- 2.4 ระบบและมาตรฐานการประเมินขึ้นอยู่กับครูกลุ่มนั้น และจะไม่นำมาเกี่ยวข้องกับการประเมินผลความดีความชอบของครู

3. การนิเทศแบบพัฒนาตนเอง (Self-directed Development) เป็นกระบวนการนิเทศอีกแบบหนึ่งที่ครูทำงานโดยอิสระ เป็นผู้ทำงานในการพัฒนาวิชาชีพตนเอง ด้วยการวางแผนเพื่อพัฒนาการสอนของตนเอง และดำเนินการตามโครงการที่วางไว้ ซึ่งประกอบด้วย เป้าหมาย วิธีการในการพัฒนาตนเอง แหล่งทรัพยากรที่ต้องการ วิธีการประเมินผล และความช่วยเหลือจากผู้บริหารที่ครูต้องการ

4. การนิเทศแบบควบคุมเชิงบริหาร (Administrative Monitoring) เป็นทางเลือกหนึ่งของการนิเทศสำหรับครูที่ไม่ต้องการรับการนิเทศแบบคลินิกหรือการนิเทศรูปแบบอื่น เป็นการนิเทศที่ผู้บริหารเข้าเยี่ยมเยียนชั้นเรียนในระยะเวลาสั้นๆ และอย่างไม่เป็นทางการเท่าใด แต่ต้องมีการวางแผนทั้งก่อนการเข้าเยี่ยมและการให้คำปรึกษา หลังการเข้าเยี่ยมแล้ว ซึ่งการนำการนิเทศแบบนี้ไปใช้ผู้บริหารควรดำเนินการ ดังนี้

- 4.1 ประชุมครูที่ต้องการรับการนิเทศแบบนี้ เพื่อทบทวนหลักการ ลักษณะสำคัญๆ ของการนิเทศแบบควบคุมเชิงบริหาร พร้อมทั้งให้ทราบวิธีหรือ รายละเอียด ของความรับผิดชอบของผู้บริหารเกี่ยวกับการสังเกต การให้ข้อมูลย้อนกลับ การเก็บรักษา บันทึกข้อมูล และที่สำคัญคือจะไม่นำผลการนิเทศนี้ไปใช้ในการพิจารณาความดีความชอบของครู

4.2 ผู้บริหารกำหนดตารางเวลาในการเยี่ยมสังเกตห้องเรียน สำหรับตนเองเท่านั้นและไม่ควรให้ครูทราบ เพราะเมื่อไปสังเกตจะได้เห็นพฤติกรรมที่เป็นจริงมากกว่า

4.3 ในการตรวจเยี่ยม ผู้บริหารจะอยู่ในห้องเรียนประมาณ 5 - 10 นาที ซึ่งนานพอที่จะมองเห็นว่า กระบวนการเรียนรู้ดำเนินไปอย่างไร ทั้งนี้ผู้บริหารอาจเจาะจงสังเกต ในองค์ประกอบต่างๆ ที่คิดไว้ล่วงหน้าก่อน เช่น รูปแบบการสอนของครู พฤติกรรมของนักเรียนขณะเรียนในห้องหรือทำงานในบทเรียน และในขณะที่เสร็จงาน เป็นต้น

4.4 ควรมีการบันทึกสั้นๆ ในสิ่งที่สังเกตตามที่เกิดขึ้นในขณะสังเกต อาจใช้บัตรขนาด 4x6 นิ้วมาใช้ โดยบันทึกทั้งรายละเอียดทั่วไปเกี่ยวกับ วัน เวลา ครูผู้สังเกต และบันทึกการสังเกตในขอบเขตที่คิดไว้ เนื้อหาที่บันทึก การแสดงความคิดเห็น ควรเป็นทางบวกก่อน แล้วค่อยยกกล่าวถึงปัญหาที่เกี่ยวข้อง

4.5 การส่งบันทึกให้ครู ควรมอบให้ขณะที่พบกัน เช่น เวลาที่ได้พูดสั้นๆ ในห้องเรียน หรือเวลา อาหารกลางวัน หรือหลังเลิกเรียนในวันนั้น ไม่ควรฝากผ่านผู้อื่น

ศูนย์พัฒนาการนิเทศและเร่งรัดคุณภาพการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2556, หน้า 1) ได้กล่าวถึง การนิเทศเต็มพิกัด ระบุว่า การนิเทศในปัจจุบันต้องมีการนิเทศเต็มพิกัด ความหมายของการนิเทศเต็มพิกัด คือ การปฏิบัติหน้าที่นิเทศการศึกษา โดยระดมพลังของการนิเทศทั้งจำนวน อัตรากำลังบุคลากร เทคนิควิธีการ และเชื่อมโยงเครือข่ายในการนิเทศให้เกิดคุณภาพทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพและได้พูดถึงสมรรถนะการนิเทศเต็มพิกัด หมายถึง พฤติกรรมที่พึงประสงค์ของศึกษานิเทศก์ ที่สามารถแก้ไขปัญหาคูณภาพการเรียนการสอน ได้จริง เห็นผลเร็ว และเป็นรูปธรรมชัดเจน ประกอบด้วย 3 ประการ (1 ตรง 2 เต็ม คือ)

1. ตรงประเด็นเป็นการนิเทศที่ตรงกับประเด็นที่เป็นจุดเน้นการขับเคลื่อนเชิงนโยบาย สู่การปฏิบัติ และประเด็นที่เป็นปัญหาของกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งศึกษานิเทศก์จะต้องสามารถวินิจฉัยปัญหาค้นหาสาเหตุ และดำเนินการนิเทศเพื่อแก้ไขปัญหานั้นได้จริง

2. เต็มกำลัง เป็นการนิเทศอย่างเต็มกำลัง ความสามารถ เป็นการระดมสรรพกำลังที่มีทั้งกำลังกาย กำลังใจ กำลังสติปัญญา/วิชาการ และทรัพยากรต่างๆ

เพื่อแก้ไขปัญหาคุณภาพการเรียนการสอนของโรงเรียนกลุ่มเป้าหมายให้เห็นผลอย่างรวดเร็ว

3. **เติมพื้นที่** เป็นการนิเทศที่ทั่วถึง ครอบคลุมพื้นที่เป้าหมายและ มุ่งเน้นกลุ่มเป้าหมายที่ต้องการความช่วยเหลือเป็นพิเศษ รวมทั้งต้องเชื่อมโยงเครือข่ายในพื้นที่ให้มาเป็นพลังหนุนเสริมการพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอนในเขตพื้นที่การศึกษา อย่างเป็นรูปธรรม

จากการที่นักการศึกษาได้กำหนดรูปแบบการนิเทศในแบบต่างๆ แล้วสรุปได้ว่าการนิเทศการศึกษานั้นมุ่งให้มีการปรับปรุงการจัดการเรียนรู้ สำหรับรูปแบบการนิเทศการศึกษานั้นมี 2 รูปแบบ คือ การนิเทศแบบเป็นทางการคือรูปแบบที่มีกระบวนการ เพื่อการช่วยเหลืออาจจะเป็นการนิเทศของผู้บริหาร หรือบุคคลจากภายนอก และรูปแบบของการนิเทศที่ไม่เป็นทางการเช่นการให้ศึกษาด้วยตนเอง การนิเทศทางไกล และการประชุมแบบไม่เป็นทางการ เป็นต้น ซึ่งผู้นิเทศควรเลือกใช้รูปแบบการนิเทศที่เหมาะสมกับบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่รับการนิเทศจึงจะทำให้การนิเทศนั้นบรรลุผลตามที่ต้องการ

10. การบริหารการนิเทศการศึกษาเชิงระบบ

การนิเทศการศึกษาที่ประสบความสำเร็จ ควรมีกระบวนการที่ต่อเนื่อง มีการเคลื่อนไหวที่เป็นพลวัตร (Dynamic) นั่นก็คือการนำวงจรคุณภาพ (Quality Loop) หรือวิธีระบบ (System Approach) มาใช้ในการดำเนินงาน เริ่มจากการวิเคราะห์ การออกแบบและพัฒนา ขั้นการนิเทศ ขั้นการประเมินผลและรายงาน ขั้นปรับปรุงและพัฒนา รายละเอียดดังนี้

10.1 การวิเคราะห์

ขั้นการวิเคราะห์ เป็นขั้นตอนการทำงานขั้นแรกที่ผู้นิเทศควรให้ความสำคัญเพราะการนิเทศจะประสบความสำเร็จ มีประสิทธิภาพสูง ควรต้องมีผลการวิเคราะห์ในหัวข้อที่สำคัญๆ ดังนี้

10.1.1 การวิเคราะห์ความต้องการ ความจำเป็น การวิเคราะห์ความต้องการความจำเป็น ควรใช้เทคนิคและวิธีการหลายอย่าง เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุม เช่น การนิเทศและตรวจเยี่ยม การสัมภาษณ์ผู้บริหารและครูผู้สอน การส่งแบบสำรวจความต้องการแล้วนำข้อมูลเหล่านั้นมาวิเคราะห์ผลจะทำให้ได้รับข้อมูลเกี่ยวกับความต้องการจำเป็นในการพัฒนา การจัดการเรียนรู้ที่หลากหลายและครอบคลุม

เป็นประโยชน์ต่อการออกแบบ กิจกรรมการนิเทศ ที่ตรงกับความต้องการของโรงเรียน
กลุ่มเป้าหมาย

10.1.2 การวิเคราะห์เนื้อหาและภารกิจเมื่อได้ข้อมูลเกี่ยวกับความ
ต้องการความจำเป็นแล้ว ผู้นิเทศจะดำเนินการกำหนดหลักสูตร กิจกรรม ตามลำดับ
ความต้องการ แล้วกำหนดเนื้อหาในการนิเทศการศึกษา การจัดโครงสร้างและลำดับ
การนำเสนอให้ง่ายต่อการสร้างความรู้ความเข้าใจ ผู้รับการนิเทศได้รับความสะดวก
มีความรู้ ความเข้าใจ และทักษะในการปฏิบัติงานมีความพึงพอใจในการนิเทศ สามารถ
ชักจูงให้เกิด การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในทางที่ดีขึ้นได้

10.1.3 การวิเคราะห์ผู้รับการนิเทศ ผู้นิเทศควรทำความเข้าใจกับ
ผู้รับการนิเทศในทุกมิติ เช่น เพศ วัย วุฒิการศึกษา ประวัติการรับราชการ นิสัยใจคอ
ความสนใจ ความถนัด เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อให้สามารถวางแผนการนิเทศ การเลือกวิธีการ
สื่อ รวมทั้งเทคนิคการนิเทศที่เหมาะสมได้ ซึ่งก็คือ หลักการนิเทศที่ยึดผู้รับการนิเทศเป็น
ศูนย์กลางในการนิเทศนั่นเอง

10.1.4 การวิเคราะห์สภาพการณ์และนโยบาย การนิเทศ
การศึกษาไม่เพียงสนองความต้องการจำเป็นของโรงเรียน ผู้บริหารและครูเท่านั้น แต่ใน
บางกรณีก็เป็นการนิเทศตามนโยบาย เช่น การเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับหลักสูตร วิธีการ
จัดการเรียนรู้ การบริหารจัดการที่สนอง กลยุทธ์ของฝ่ายนโยบาย เป็นต้น ดังนั้นการ
วิเคราะห์สภาพการณ์และนโยบายจึงเป็นภาระงานที่จำเป็นไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ากัน

10.2 การออกแบบและพัฒนา เมื่อมีการวิเคราะห์ความต้องการ
ความจำเป็น วิเคราะห์ผู้รับการนิเทศ เนื้อหา ภารกิจ และสภาพการณ์ต่างๆ อย่าง
ครอบคลุมแล้วจะเป็นข้อมูลพื้นฐานที่สำคัญในการออกแบบและพัฒนา ในหัวข้อ ต่างๆ
ดังนี้

10.2.1 การออกแบบวัตถุประสงค์ของการนิเทศ การกำหนด
วัตถุประสงค์ เป็นเสมือนเข็มทิศในการนิเทศการศึกษา ผู้นิเทศควรให้ความสำคัญ อยู่เสมอ
โดยกำหนดจุดวัตถุประสงค์ทั้งในลักษณะกว้างๆ (Goals) และวัตถุประสงค์ที่มี
ลักษณะเฉพาะหรือเชิงพฤติกรรม (Behavioral Objectives) มีความครอบคลุมทั้งด้าน
พุทธิพิสัย จิตพิสัยและทักษะพิสัย ทำให้การนิเทศการศึกษามีความชัดเจนและครอบคลุม

10.2.2 การออกแบบวิธีการและกิจกรรมการนิเทศ เมื่อผู้นิเทศได้
มีการวิเคราะห์ความต้องการความจำเป็นและประเด็นอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว

ก็จะเป็นขั้นตอนของการดำเนินการ กำหนดวิธีการนิเทศ ได้สอดคล้องกับผลการวิเคราะห์
 ในเบื้องต้น เช่น กรณีของการนิเทศออนไลน์ของศึกษานิเทศก์ กลุ่มนิเทศติดตามและ
 ประเมินผลการจัดการศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอาจจะเลือกแนวการนิเทศ ดังนี้
 การนิเทศทางไกลผ่านเว็บไซต์ โดยการใช้ช่องทางกระดานถาม-ตอบ (Web- Board) และ
 ห้องสนทนา (Chat Room) การนิเทศและให้คำแนะนำปรึกษา ทางจดหมายอิเล็กทรอนิกส์
 การนิเทศทางไกลด้วยโปรแกรม MSN การนิเทศทางไกลด้วยจดหมายอิเล็กทรอนิกส์
 (E-mail) การนิเทศทางไกลด้วยเทคโนโลยีเว็บบล็อก (Web Blog) การนิเทศผ่าน
 แอปพลิเคชัน (Play Store) ทางโทรศัพท์เคลื่อนที่การจัดส่งแผนซีดีรอมหนังสือ
 อิเล็กทรอนิกส์ (E-Book)

10.3 ชั้นการนิเทศ

10.3.1 การเตรียมการและประสานงานการนิเทศ เมื่อผู้นิเทศ
 ได้มีการวิเคราะห์ความต้องการ ความจำเป็นวิเคราะห์ผู้รับการนิเทศ เนื้อหา ภารกิจ สภาพ
 สถานการณ์ต่างๆ มีการสร้างและพัฒนาสื่อและกิจกรรมการนิเทศแล้ว ควรมีการ
 เตรียมการประสานงานและนิเทศการศึกษา ดังนี้

10.3.1.1 การจัดทำตารางและกำหนดการนิเทศ ที่สอดคล้อง
 กับวัตถุประสงค์

10.3.1.2 ประสานงานกับคณะนิเทศ เพื่อให้มีการบูรณาการ
 การนิเทศ ให้ครอบคลุมภารกิจ และกลยุทธ์ต่างๆ รวมทั้งการบูรณาการการนิเทศ
 ตามความจำเป็น

10.3.1.3 ประสานงานไปยังโรงเรียนกลุ่มเป้าหมาย เพื่อนัด
 หมายเกี่ยวกับวัน เวลา ตารางการนิเทศ รวมทั้งการเตรียมข้อมูลเบื้องต้นในด้านต่างๆ

10.3.2 การปฏิบัติการนิเทศ เป็นขั้นตอนที่ผู้นิเทศลงมือดำเนินการ
 นิเทศ ซึ่งควรใช้หลักการนิเทศที่สำคัญๆ เช่น การมีมนุษยสัมพันธ์อันดีต่อกัน การทำงาน
 เป็นทีม มีการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมผลสำเร็จ ภายใต้ความเชื่อที่ว่าผู้รับการนิเทศทุกคน
 สามารถพัฒนาให้บรรลุผลตามศักยภาพได้ ให้ความสำคัญในการพัฒนา การจัดการ
 เรียนรู้ตามแนวทางการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นประโยชน์สูงสุดแก่ผู้เรียน ฝึกทักษะ
 กระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญปัญหาและการประยุกต์ใช้ความรู้และทักษะในการ
 ป้องกันและการแก้ไข ปัญหาให้ผู้เรียน เน้นให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกให้
 คิดเป็นทำเป็น รักการแสวงหาความรู้ ด้วยตนเอง เกิดการใฝ่รู้ใฝ่เรียนอย่างต่อเนื่อง

ผสมผสานสาระความรู้ด้านต่างๆ อย่างสมดุล ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม สื่อการเรียนรู้ การอำนวยความสะดวกให้ผู้เรียน มีการใช้กระบวนการวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ เป็นต้น

10.4 **ขั้นการประเมินผลและรายงาน** การดำเนินกิจกรรมการนิเทศต่างๆ ควรได้มีการประเมินที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของกิจกรรม ทั้งก่อนการดำเนินกิจกรรม ระหว่างดำเนินกิจกรรม และหลังการดำเนินกิจกรรม ทั้งนี้เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ หลายประการ กล่าวคือ การประเมินก่อนการดำเนินกิจกรรม จะทำให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับผู้รับการนิเทศ เกี่ยวกับความสนใจ ความรู้พื้นฐาน การประเมินระหว่างดำเนินกิจกรรมจะทำให้ทราบข้อมูล เกี่ยวกับพัฒนาการของผู้รับการนิเทศ ส่วนการประเมินหลังการดำเนินกิจกรรม จะทำให้ทราบถึง ผลสัมฤทธิ์ของการดำเนินงาน มีการเลือกใช้วิธีการและเครื่องมือในการประเมินผลที่ครอบคลุมวัตถุประสงค์ เมื่อการประเมินผลสิ้นสุดลง ควรได้มีการสรุปและรายงานผลให้ผู้เกี่ยวข้องได้ทราบ โดยอาจจัดทำเป็นรายงานอย่างง่าย แล้วรวบรวมไว้ในเอกสารการนิเทศเพื่อให้เห็นเส้นทางพัฒนาของการดำเนินงานได้อย่างเป็นรูปธรรม

10.5 **ขั้นปรับปรุงและพัฒนา** เป็นขั้นตอนสำคัญที่ผู้นิเทศควรดำเนินการอยู่เสมอในทุกขั้นตอนการนิเทศเพราะในปรับปรุงและพัฒนาการปฏิบัติงานนั้น ต้องมีการปรับปรุง แก้ไข และพัฒนาอยู่ตลอดเวลา เมื่อมีการประเมินผลการดำเนินการทุกครั้งจะได้ข้อมูลสำคัญที่ผู้รับการนิเทศ ผู้นิเทศ บุคลากร หน่วยงาน องค์กรผู้รับผิดชอบจะนำไปประกอบการปรับปรุง แก้ไข หรือพัฒนาให้การทำงานเป็นไปอย่างสอดคล้องเหมาะสมตามบทบาทหน้าที่และมีการผลดำเนินงานที่เกิดประสิทธิภาพสูงสุด การปรับปรุงและพัฒนา ได้ดำเนินการในทุกขั้นตอนของการนิเทศ เช่น การปรับปรุงวิธีการและเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อให้ได้ผลที่แม่นยำ มีประโยชน์ในการดำเนินการนิเทศการศึกษาอย่างสูงสุด การปรับปรุงในขั้นตอนการออกแบบและพัฒนา เพื่อให้วัตถุประสงค์ของการนิเทศ มีความครอบคลุม สอดคล้องกับสภาพปัญหา และความต้องการของครูและโรงเรียน รวมทั้ง การปรับปรุงพัฒนาชุดฝึกอบรม ให้ได้ประสิทธิภาพตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ เลือกวิธีการนิเทศที่เหมาะสมกับกลุ่มผู้รับการนิเทศ บริบท เนื้อหาสาระ งบประมาณ รวมทั้งการปรับปรุงแผนการนิเทศให้มีประสิทธิภาพ ตลอดจนการปรับปรุงพัฒนาวิธีการประเมิน ผลการนิเทศให้ได้เครื่องมือที่มีคุณภาพตามหลักวิชาการ ซึ่งจะส่งผลถึงข้อมูลที่ได้จากการประเมินมีความถูกต้องสอดคล้องตามความเป็นจริง

11. กิจกรรมการนิเทศการศึกษา

กิจกรรมต่างๆ ที่ใช้ในการนิเทศการศึกษา คือ เป็นเครื่องมือสำคัญเพื่อส่งเสริมและพัฒนาการปฏิบัติงานของครู ซึ่งจะช่วยให้การดำเนินการนิเทศบรรลุเป้าหมาย กิจกรรมการนิเทศมีมากมาย ซึ่งผู้นิเทศสามารถเลือกใช้ให้เหมาะสมกับจุดมุ่งหมายของการนิเทศแต่ละครั้งเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ครูและนักเรียน ดังนั้นผู้นิเทศจึงต้องมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับกิจกรรมการนิเทศ โดยจะขอแนะนำเสนอกิจกรรมการนิเทศที่สำคัญและใช้มาก 23 กิจกรรม ดังนี้

11.1 การบรรยาย (Lecturing) เป็นกิจกรรมที่เน้นการถ่ายทอดความรู้ ความเข้าใจของผู้นิเทศไปสู่ผู้รับการนิเทศ ใช้เพียงการพูดและการฟังเท่านั้น

11.2 การบรรยายโดยใช้สื่อประกอบ (Visualized Lecturing) เป็นการบรรยายที่ใช้สื่อเข้ามาช่วย เช่น สไลด์ แผนภูมิ แผนภาพ ฯลฯ ซึ่งจะช่วยให้ผู้ฟังมีความสนใจมากยิ่งขึ้น

11.3 การบรรยายเป็นกลุ่ม (Panel Presenting) เป็นกิจกรรมการให้ข้อมูลเป็นกลุ่มที่มีจุดเน้นที่การให้ข้อมูลตามแนวความคิดหรือแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน

11.4 การให้ดูภาพยนตร์หรือโทรทัศน์ (Viewing film and television) เป็นการใช้เครื่องมือที่สื่อทางสายตา ได้แก่ ภาพยนตร์ โทรทัศน์ วีดีโอเทป เพื่อทำให้ผู้รับการนิเทศได้รับความรู้และเกิดความสนใจมากขึ้น

11.5 การฟังคำบรรยายจากเทป วิทยุ และเครื่องบันทึกเสียง (Listening to tape, radio Recordings) กิจกรรมนี้เป็นการใช้เครื่องบันทึกเพื่อนำเสนอแนวความคิดของบุคคลหนึ่งไปสู่ผู้ฟังคนอื่น

11.6 การจัดนิทรรศการเกี่ยวกับวัสดุและเครื่องมือต่างๆ (Exhibiting Materials and Equipments) เป็นกิจกรรมที่ช่วยในการฝึกอบรมหรือเป็นกิจกรรมสำหรับงานพัฒนาสื่อต่างๆ

11.7 การสังเกตในชั้นเรียน (Observing in classroom) เป็นกิจกรรมที่ทำการสังเกตการปฏิบัติงานในสถานการณ์จริงของบุคลากร เพื่อวิเคราะห์สภาพการปฏิบัติงานของบุคลากร ซึ่งจะช่วยให้ทราบจุดหรือจุดบกพร่องของบุคลากร เพื่อใช้ในการประเมินผลการปฏิบัติงานและใช้ในการพัฒนาบุคลากร

11.8 การสาธิต (Demonstrating) เป็นกิจกรรมการให้ความรู้ที่มุ่งให้ผู้อื่นเห็นกระบวนการและวิธีการดำเนินการ

11.9 การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured interviewing) เป็นกิจกรรมสัมภาษณ์ที่กำหนดจุดประสงค์ชัดเจนเพื่อให้ได้ข้อมูลต่างๆ ตามต้องการ

11.10 การสัมภาษณ์เฉพาะเรื่อง (Focused interviewing) เป็นกิจกรรมการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างโดยจะสัมภาษณ์เฉพาะโรงเรียนที่ผู้ตอบมีความสามารถจะตอบได้เท่านั้น

11.11 การสัมภาษณ์แบบไม่ชี้นำ (Non-directive interview) เป็นการพูดคุยและอภิปราย หรือการแสดงแนวความคิดของบุคคลที่สนทนาด้วย ลักษณะการของการสัมภาษณ์จะสนใจกับปัญหาและความสนใจของผู้รับการสัมภาษณ์

11.12 การอภิปราย (Discussing) เป็นกิจกรรมที่ผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศปฏิบัติร่วมกัน ซึ่งเหมาะสมกับกลุ่มขนาดเล็ก มักใช้ร่วมกับกิจกรรมอื่นๆ

11.13 การอ่าน (Reading) เป็นกิจกรรมที่ใช้มากกิจกรรมหนึ่ง สามารถใช้ได้กับคนจำนวนมาก เช่น การอ่านข้อความจากวารสาร มักใช้ร่วมกับกิจกรรมอื่น

11.14 การวิเคราะห์ข้อมูลและการคิดคำนวณ (Analyzing and calculating) เป็นกิจกรรมที่ใช้ในการติดตามประเมินผล การวิจัยเชิงปฏิบัติการและการควบคุมประสิทธิภาพการจัด การเรียนรู้

11.15 การระดมสมอง (Brainstorming) เป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเสนอแนวคิดวิธีการแก้ปัญหาหรือใช้ข้อเสนอแนะต่างๆ โดยให้สมาชิกแต่ละคนแสดงความคิดโดยเสรี ไม่มีการวิเคราะห์หรือวิพากษ์วิจารณ์แต่อย่างใด

11.16 การบันทึกวิดีโอและการถ่ายภาพ (Videotaping and photographing) วิดีโอเทปเป็นเครื่องมือที่แสดงให้เห็นรายละเอียดทั้งภาพและเสียงส่วนการถ่ายภาพ มีประโยชน์มากในการจัดนิทรรศการ กิจกรรมนี้มีประโยชน์ในการประเมินผลงานและการประชาสัมพันธ์

11.17 การจัดทำเครื่องมือและแบบทดสอบ (Instrumenting and testing) กิจกรรมนี้เกี่ยวข้องกับการใช้แบบทดสอบและแบบประเมินต่างๆ

11.18 การประชุมกลุ่มย่อย (Buzz session) เป็นกิจกรรมการประชุมกลุ่ม เพื่ออภิปรายในหัวข้อเรื่องที่เฉพาะเจาะจง มุ่งเน้นการปฏิสัมพันธ์ภายในกลุ่มมากที่สุด

11.19 การจัดทัศนศึกษา (Field trip) กิจกรรมนี้เป็นการเดินทางไปสถานที่แห่งอื่นเพื่อศึกษาดูงานที่สัมพันธ์กับงานที่ตนปฏิบัติ

11.20 การเยี่ยมเยียน (Inter visiting) เป็นกิจกรรมที่บุคคลหนึ่งไปเยี่ยมและสังเกตการทำงานของอีกบุคคลหนึ่ง

11.21 การแสดงบทบาทสมมติ (Role playing) เป็นกิจกรรมที่สะท้อนให้เห็นความรู้สึกนึกคิดของบุคคล กำหนดสถานการณ์ขึ้นแล้วให้ผู้ทำกิจกรรมตอบสนองหรือปฏิบัติตนเองไปตามธรรมชาติที่ควรจะเป็น

11.22 การเขียน (Writing) เป็นกิจกรรมที่ใช้เป็นสื่อกลางในการนิเทศเกือบทุกชนิด เช่น การเขียนโครงการนิเทศ การบันทึกข้อมูล การเขียนรายงาน การเขียนบันทึก ฯลฯ

11.23 การปฏิบัติตามคำแนะนำ (Guided practice) เป็นกิจกรรมที่เน้นการปฏิบัติในขณะที่ปฏิบัติมีการคอยดูแลช่วยเหลือ มักใช้กับรายบุคคลหรือกลุ่มขนาดเล็ก

12. เทคนิคการนิเทศ

เทคนิคการนิเทศ หมายถึง วิธีการนำกิจกรรมต่างๆ ทางการนิเทศไปใช้ในการปฏิบัติงานอย่างเหมาะสมกับบุคคล สถานที่ เวลาหรือสถานการณ์นั้นๆ ในที่นี้จะขอนำเสนอเทคนิคที่ใช้ได้ผลดี 3 เทคนิค คือ

12.1 เทคนิคการสอนแนะ (Coaching Techniques) เป็นเทคนิคที่ใช้ในการพัฒนาบุคลากรให้สามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยการแนะนำหรือเรียนรู้จากผู้ชำนาญการ (Coach) ในลักษณะที่ได้รับคำแนะนำหรือเรียนรู้ไปพร้อมๆ กับการทำงาน นอกจากนี้ก็อาจจะมีการเรียกชื่อที่ต่างออกไป ว่าเป็นการนิเทศแบบการชี้แนะ เมื่อกล่าวถึง การชี้แนะทางปัญญา บางคนก็จะสับสนกับคำว่า “การชี้แนะหรือการสอนงาน (Coaching)” เพราะมีการใช้ตัวสะกดเหมือนกัน การชี้แนะทางปัญญาเป็นแนวทางหนึ่งที่แตกต่างออกมาจากการชี้แนะ แต่เดิมการชี้แนะ (Coaching) เป็นแนวคิดที่มาจากฝั่งตะวันตกหรืออเมริกานำมาใช้ในทางธุรกิจ โดยเฉพาะในการพัฒนาทรัพยากรบุคคล ซึ่งในประเทศไทยปัจจุบันได้รับความนิยมอย่างสูง การชี้แนะเป็นผลพวงมาจากความต้องการในการพัฒนาทรัพยากรบุคคล ที่มุ่งเน้นความเป็นปัจเจกบุคคล ด้วยความเชื่อว่าคนแต่คนมีความต้องการและศักยภาพในการพัฒนาแตกต่างกัน จึงต้องการกระบวนการพัฒนาที่แตกต่างกันเช่นกัน การชี้แนะ แตกแขนงออกเป็นแนวทางเฉพาะ

หลายอย่าง เช่น การชี้แนะทางการบริหารระดับสูง (Executive coaching) การชี้แนะแบบเพื่อนช่วยเพื่อน (Peer coaching) การชี้แนะทางคลินิก (Clinical coaching) การชี้แนะทางปัญญา (Cognitive coaching) แต่สิ่งที่เหมือนกันคือ หลักๆ แล้วการชี้แนะทุกประเภทจะเน้นที่การสร้างมืออาชีพ การช่วยแนะแนวทางการให้ข้อมูลป้อนกลับ การช่วยเติมเต็ม ทักษะและประสบการณ์ การส่งเสริมให้ผู้รับการชี้แนะบรรลุเป้าหมาย การปรับการแสดงออกทางความคิด อารมณ์และการวางตัวในสังคม โดยกระบวนการจะกระทำผ่านทาง การจัดสภาพแวดล้อมและและบริบทที่เหมาะสม (กิตติกรรณ์ คัมภีร์ปรีชา, 2555, หน้า 2) ในการนำเทคนิคนี้ไปใช้ผู้นิเทศควรมีแนวทางดำเนินการ ดังนี้

- 12.1.1 สร้างความไว้วางใจกับผู้รับการนิเทศ เพื่อสร้างสัมพันธภาพที่อบอุ่น โดยการศึกษาข้อมูลของผู้รับการนิเทศ เช่น จุดเด่น ผลงานเด่น ทัศนคติ การให้คำชมเชย การสร้างบรรยากาศที่ดี
- 12.1.2 ใช้คำถามที่เป็นเชิงของความคิดเห็น ไม่ทำให้ผู้ตอบจนมุมหรือเกิดความไม่สบายใจในการตอบ
- 12.1.3 เสนอแนะแนวทางแก้ไขหรือการพัฒนางานในลักษณะการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน
- 12.1.4 นำข้อเสนอหรือแนวทางที่ร่วมกันคิดให้ผู้รับการนิเทศปฏิบัติ โดยผู้นิเทศคอยให้คำแนะนำอย่างใกล้ชิด หรืออาจต้องสาธิตให้ดู

12.2 เทคนิคการนิเทศโดยใช้กระบวนการวิจัย

การวิจัยเป็นกระบวนการแสวงหาความรู้อย่างเป็นระบบที่เชื่อถือได้โดยใช้กระบวนการทางวิทยาศาสตร์ การนำกระบวนการวิจัยมาเป็นเทคนิคหนึ่งในการนิเทศการศึกษา จำเป็นที่ผู้นิเทศจะต้องมีความรู้ ความเข้าใจในกระบวนการทำวิจัยและสามารถนำมาใช้ในการดำเนินงานนิเทศการศึกษา ดังนี้

- 12.2.1 การกำหนดและวิเคราะห์ปัญหา ผู้นิเทศจะทำงานร่วมกับครูโดยตรง ดังนั้น จึงต้องวิเคราะห์สภาพการปฏิบัติงานของผู้รับการนิเทศ (ครู) จุดเด่น จุดควรพัฒนาร่วมกับครู วิเคราะห์หาสาเหตุของปัญหา ลักษณะปัญหาสำคัญที่เกี่ยวข้องกับครู เช่น ปัญหาเกี่ยวกับหลักสูตร การจัดการเรียนการสอน การวัดและประเมินผล โดยมองในด้านของความรู้ ความเข้าใจ ทักษะกระบวนการและเจตคติเกี่ยวกับเรื่องนั้นๆ
- 12.2.2 การกำหนดแนวทางการแก้ไขปัญหาจากสาเหตุของปัญหา ผู้นิเทศจะร่วมกับผู้รับการนิเทศกำหนดวิธีและแนวทางการนิเทศเพื่อแก้ปัญหานั้นๆ คิด

พัฒนาสื่อและนวัตกรรม ซึ่งอาจเป็นวิธีการ/กิจกรรมการนิเทศ สื่อการนิเทศ เช่น เอกสาร คู่มือ ชุดพัฒนา สิ่งเหล่านี้จะอยู่บนพื้นฐานของหลักการและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับวิธีการ นั้นๆ ตลอดจนทั้งมีการหาคุณภาพของสื่อที่พัฒนาขึ้นเพื่อให้มีความเชื่อถือได้

12.2.3 การดำเนินการนิเทศ โดยนำวิธีการ/กิจกรรมที่เป็นสื่อ นวัตกรรมที่พัฒนาไปใช้ในการนิเทศ ในขั้นตอนนี้จะมีการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้ เครื่องมือที่มีประสิทธิภาพ และนำข้อมูลที่ได้ออกวิเคราะห์โดยใช้สถิติที่เหมาะสมหรือการ อธิบายในเชิงคุณภาพ

12.2.4 การสรุปผลและเขียนรายงาน โดยการนำผลที่ได้จากการ วิเคราะห์ข้อมูลไปสรุปผล ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ให้ครอบคลุมทุกประเด็น แล้ว นำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลในรูปแบบที่เหมาะสมและมีคุณภาพ จากนั้นเขียนรายงาน ผลการปฏิบัติงานตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงขั้นสุดท้าย โดยกำหนดกรอบการเขียนที่สอดคล้องกับ การดำเนินงานวิจัย อาจจะเป็น 3 บท 4 บท หรือ 5 บท แล้วแต่ความเหมาะสม แต่ให้มี เนื้อหาสาระครอบคลุมรายละเอียดที่กล่าวมาแล้ว

12.2.5 การเผยแพร่ หลังจากที่ได้มีการสรุปและเขียนรายงานผล การปฏิบัติงานแล้ว ผู้นิเทศควรจะได้มีการเผยแพร่ผลการปฏิบัติงาน เพื่อให้ผู้ที่เกี่ยวข้อง และมีความสนใจนำไปใช้หรือต่อยอดต่อไป การเผยแพร่อาจทำได้หลายวิธี เช่น เวทีการ นำเสนอผลงานทางวิชาการที่หน่วยงานต่างๆ จัดการเผยแพร่ในลักษณะของบทความทาง วิชาการ การเผยแพร่ทาง Internet เป็นต้น

12.3 เทคนิคการนิเทศแบบกัลยาณมิตร รูปแบบกัลยาณมิตรนิเทศ : กรอบความคิดพื้นฐาน กรอบความคิดพื้นฐานของกัลยาณมิตรนิเทศ คือหลักธรรมความ เป็นกัลยาณมิตร 7 ประการ ในที่นี้มุ่งเอาประเภทครูหรือพี่เลี้ยงเป็นสำคัญ ได้แก่

12.3.1 ปิโย น่ารักในฐานะเป็นที่สบายใจและสนิทสนม ชวนให้อยาก เข้าไปปรึกษาไต่ถาม

12.3.2 ครุ นำเคารพ ในฐานะประพฤติสมควรแก่ฐานะให้เกิด ความรู้สึกอบอุ่นใจเป็นที่พึ่งได้และปลอดภัย

12.3.3 ภาวนีโย นำเจริญใจหรือน่ายกย่อง ในฐานะทรงคุณ คือ ความรู้ และภูมิปัญญาแท้จริง ทั้งเป็นผู้ฝึกอบรมและปรับปรุงตนเองอยู่เสมอ ควรเอาอย่าง ทำให้ระลึกและเอ่ยอ้างด้วยความซาบซึ้งภูมิใจ

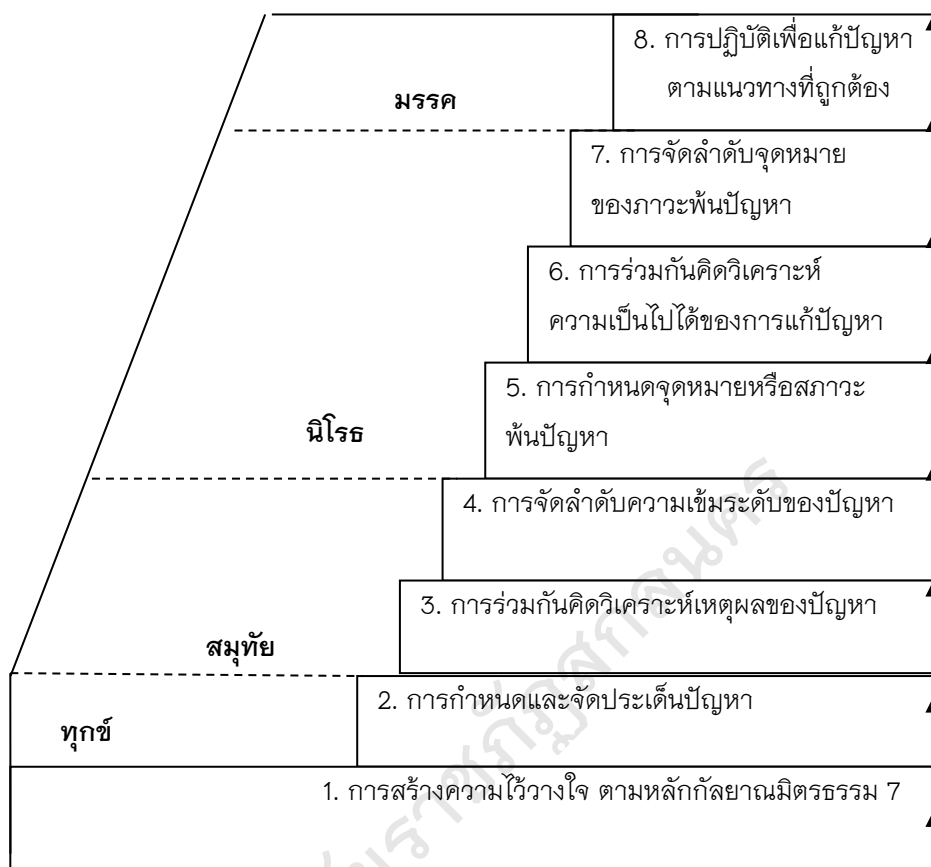
12.3.4 วตดา จ รู้จักพูดให้ได้ผล รู้จักชี้แจงให้เข้าใจ รู้ว่าเมื่อไรควรพูดอะไร อย่างไร คอยให้คำแนะนำ ว่ากล่าวตักเตือน เป็นที่ปรึกษาที่ดี

12.3.5 วจนกขโม อตทนต่อถ้อยคำ คือ พร้อมที่จะรับฟังคำปรึกษา ซักถาม คำเสนอแนะ วิพากษ์วิจารณ์ อตทน ฟังได้ไม่เบื่อไม่ฉุนเฉียว

12.3.6 คมกิริญจ กถ กตตา แถลงเรื่องล้าลึกได้ สามารถอธิบายเรื่องยุ่งยาก ซับซ้อน ให้เข้าใจและให้เรียนรู้เรื่องราวที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้นไป

12.3.7 โน จฏฐาเน นิโยชเย ไม่ชักนำในอฐานะ คือไม่แนะนำในเรื่องเหลวไหลหรือชักจูงไปในทางเสื่อมเสีย

จะเห็นได้ว่า กัลยาณมิตรธรรม 7 นี้ มุ่งเน้น ความปลอดโปร่งใจไม่กดดัน บีบคั้น เน้นความมีน้ำใจ ช่วยเหลือเกื้อกูล สร้างความเข้าใจ กระจ่างแจ้ง แนะนำแนวทางที่ถูกต้อง ด้วยการยอมรับนับถือซึ่งกันและกัน โดย สุমন อมรวิวัฒน์ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2552, หน้า 10 – 13) ได้เสนองานทางวิชาการ เรื่อง “กระบวนการกัลยาณมิตร” สรุปได้ว่า กระบวนการกัลยาณมิตร คือ กระบวนการประสานสัมพันธ์ระหว่างบุคคล เพื่อจุดหมาย 2 ประการ คือ 1) ชี้ทางบรรเทาทุกข์ 2) ชี้สุขเกษมศานต์ โดยทุกคนต่างมีเมตตาธรรม พร้อมจะชี้แนะและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน กระบวนการกัลยาณมิตร ช่วยให้บุคคลสามารถแก้ปัญหาได้โดยการจัดขั้นตอนตามหลักอริยสัจ 4 ดังนี้

ภาพประกอบ 3 แผนภูมิขั้นตอนการนิเทศตามกระบวนการกัลยาณมิตร
สุนน อมรวิวัฒน์ (2545, หน้า 12 อ้างถึงใน กระทรวงศึกษาธิการ, 2552, หน้า 10 – 13)

หากพิจารณาแผนภูมิข้างต้น กระบวนการนิเทศโดยชี้ทางบรรเทาทุกข์ มี 4 ขั้นตอน คือ 1) การสร้างควมไว้วางใจ 2) การกำหนดปัญหาและแนวทางแก้ปัญหา 3) การศึกษา ค้นคว้า คิดวิเคราะห์ร่วมกันถึงเหตุปัจจัยแห่งปัญหา 4) การจัดลำดับความเข้มหรือระดับความซับซ้อนของปัญหา การชี้สุขเกษมศานต์ มีขั้นตอนต่อมา คือ 1) การกำหนดจุดหมายของการแก้ปัญหา หรือวัตถุประสงค์ของภารกิจ 2) การวิเคราะห์ความเป็นไปได้หรือทางเลือก 3) การจัดลำดับวัตถุประสงค์และวิธีการ 4) การกำหนดวิธีการที่ถูกต้องเหมาะสมหลายๆ วิธี

แผนภูมิขั้นตอนชี้ทางบรรเทาทุกข์ และชี้สุขเกษมศานต์นี้ นักการศึกษาส่วนใหญ่มุ่งนำไปใช้ในกิจกรรมการแนะแนวและการให้คำปรึกษา (Guidance and Counseling) แก่นักเรียนและนักศึกษา อย่างไรก็ตามหากจะนำขั้นตอนดังกล่าวมาใช้ในการ

แก้ปัญหาทางการพัฒนาหลักสูตร การพัฒนาคุณภาพการจัดการเรียนรู้และการพัฒนาครู ก็ย่อมจะประยุกต์ใช้ได้ดี

ปัจจัยที่เกื้อหนุนกระบวนการกัลยาณมิตรการนำกระบวนการ กัลยาณมิตร มาใช้ในการพัฒนาครู และการปฏิรูปการศึกษา มีปัจจัยหลัก 4 ประการ ที่เกื้อหนุนให้ทุกขั้นตอนดำเนินไปด้วยดี ได้แก่ 1) องค์ความรู้ 2) แรงหนุนจากต้นสังกัด 3) ผู้บริหารทุกระดับ 4) บุคลากรทั้งโรงเรียน

จากการศึกษาเอกสาร มีการพัฒนาระบบนิเทศแนวใหม่ให้ส่งผลต่อการยกระดับคุณภาพการศึกษาที่เน้นการพัฒนา ศักยภาพนิเทศก์ในสมรรถนะที่จำเป็นต่อการ ปฏิบัติงานนิเทศอย่างมีประสิทธิภาพ ลักษณะการปฏิบัติงาน เทคนิควิธีการ สื่อ เครื่องมือ นิเทศและกลไกสนับสนุน การนิเทศที่จะก่อให้เกิดผลต่อการพัฒนาการจัดการเรียนรู้และ การบริหารงานวิชาการอย่างเป็นระบบ ซึ่งต้องเชื่อมโยงกับการพัฒนา ระบบการเรียนการสอนและระบบการบริหารการศึกษา

ปัจจุบันการนิเทศการศึกษาโดยศึกษานิเทศก์ ไม่สามารถทำได้อย่างทั่วถึง เนื่องจากการขยายตัวในด้านจำนวนโรงเรียนและขนาดของโรงเรียนตลอดจนครู อาจารย์มีจำนวนมากขึ้น การนิเทศจากภายนอกโดยศึกษานิเทศก์ย่อมไม่เพียงพอ กอรปกับปัจจุบันครูอาจารย์มีคุณวุฒิสูงขึ้น โรงเรียนมีนวัตกรรมและเทคโนโลยีที่ทันสมัย กระบวนการนิเทศการศึกษานั้นเป็นกระบวนการสำคัญ ระบบการนิเทศการศึกษาต้อง ปรับปรุง พัฒนาให้ทันกับสภาพปัจจุบันที่เปลี่ยนแปลงไปการนิเทศการศึกษาภายใน โรงเรียนจึงเป็นแนวทางหนึ่ง ในความพยายามที่จะปรับปรุง ส่งเสริมคุณภาพการจัดการ เรียนรู้สอนภายในโรงเรียน ให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด

13. ทักษะที่จำเป็นของผู้นิเทศในทัศนะของศึกษานิเทศก์

13.1 ศึกษานิเทศก์คือใคร ส่วนใหญ่เห็นว่าศึกษานิเทศก์ คือ เพื่อนที่ แสนดีหรือกัลยาณมิตรนิเทศ สำหรับบางส่วนมีความเห็นว่าศึกษานิเทศก์เป็นหมอของครู และครูของครู

13.2 ทักษะเชิงมนุษย์ ศึกษานิเทศก์มีอาชีพ ควร มีทักษะเชิงมนุษย์ ดังนี้

13.2.1 เจตคติที่ดี รักและศรัทธาในวิชาชีพศึกษานิเทศก์

13.2.2 คุณธรรม จริยธรรมและมี EQ สูง มองโลกในแง่ดี รู้จักตนเอง มีความพอดี มีความโปร่งใสและตรวจสอบได้ มีความกล้าทางจริยธรรมที่จะยืนอยู่บนหลัก วิชา ตั้งมั่นอยู่บนหลักการ กล้าเสนอแนะเพื่อปรับปรุงพัฒนาเมื่อเห็นว่าขัดกับหลักการ

มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ ตรงเวลา ซื่อสัตย์ เป็นแบบอย่างที่ดี มีนิสัยช่วยเหลือผู้อื่น
อดทน ใจกว้างมีสติสัมปชัญญะ ไม่หวังผลตอบแทน เป็นผู้เสียสละเพื่อสังคม
และประเทศชาติ

13.2.3 มุ่งมั่นพัฒนาตนเองอยู่เสมอเป็นคนทันสมัย ขยันหมั่นเพียร
รักการเรียนรู้ ใฝ่รู้ใฝ่เรียน สู้งานหนัก มีนิสัยในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ มีความรู้ลึกซึ้งนึกคิด
เป็นสากลและ Smart และมีสปิริต (Spirit)

13.2.4 เป็นผู้นำทางวิชาการ เป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง โดยใช้พลัง
ทางวิชาการ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการบริหารจัดการ การจัดการเรียนการสอน
และระบบการสนับสนุนต่างๆ เป็นต้นหรือสามารถเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมการปฏิบัติงาน

13.2.5 มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี มีความจริงใจ ประธานสัมพันธ์ สามารถ
ทำงานร่วมกับคนอื่นได้อย่างสร้างสรรค์ และเป็นกัลยาณมิตรกับทุกคน มีความสามารถ
ในการทำงานเป็นทีม อารมณ์ดี ยิ้มแย้มแจ่มใส ปิยะวาจา

13.2.6 บุคลิกภาพดี การพูด การฟัง การเดินการเคลื่อนไหว
การแสดงออกทางสีหน้าท่าทางสง่างาม มีความอดทน อดกลั้น อารมณ์ดี การแต่งกาย
เหมาะสม สะอาด สุขภาพเรียบร้อย สุขภาพกาย สุขภาพจิตดี รูปร่างหน้าตาสดชื่น

13.3 ทักษะทางวิชาการ คึกขานิเทศก์มืออาชีพเป็นผู้มีความรู้
ความสามารถในด้านวิชาการ โดยมีคุณลักษณะ ดังนี้

13.3.1 มีวิสัยทัศน์

13.3.2 มีทักษะการวิจัย เป็นผู้นำทางวิชาการ จึงต้องมีความคิดริเริ่ม
สร้างสรรค์ค้นคว้าองค์ความรู้ สร้างและพัฒนานวัตกรรมทางการศึกษา เพื่อนำไปใช้ในการ
ปรับปรุงและพัฒนาคุณภาพการศึกษา ใช้การวิจัยเป็นเครื่องมือ สร้างและพัฒนาองค์
ความรู้ นวัตกรรมทางการศึกษา ที่เชื่อถือและมีประสิทธิภาพควรทำวิจัยร่วมกับผู้บริหาร
และครู เป็นการแก้ปัญหาและเรียนรู้ร่วมกัน วิธีการนี้จะเป็นการพัฒนาผู้บริหารและครู
ครบวงจร คึกขานิเทศก์ก็จะเป็นผู้นำทางวิชาการร่วมกับผู้บริหารและครูสร้างและพัฒนา
องค์ความรู้ นวัตกรรมทางการศึกษา จึงช่วยให้คึกขานิเทศก์เป็นผู้รู้จริง ทำเป็นและ
สามารถนิเทศให้ผู้รับการนิเทศนำไปสู่การปฏิบัติได้ รวมทั้งผลการทำวิจัยร่วมกันก็จะเป็น
การสร้างความสัมพันธ์ภาพที่ดีระหว่างกัน เกิดการยอมรับและขวัญกำลังใจ

13.3.3 มีทักษะในการใช้เทคโนโลยีเพื่อการศึกษา สามารถสืบค้น ข้อมูลสารสนเทศได้ทันสมัย ทันโลกและทันต่อการเปลี่ยนแปลงใช้เทคโนโลยีในเพื่อ การนิเทศได้อย่างความฉับไวและทันการณ์

13.3.4 มีทักษะในการบริหารจัดการ ศึกษานิเทศก์สามารถบริหาร จัดการ นำแนวคิด ทฤษฎี และกฎหมาย ระเบียบ นโยบายของหน่วยงานต้นสังกัด ลงสู่การ ปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพ

13.3.5 ความเชี่ยวชาญเฉพาะทาง ศึกษานิเทศก์ต้องพัฒนาตัวเอง ให้มีความชำนาญ จัดการการศึกษา การพัฒนาหลักสูตร การจัดการเรียนการสอน สื่อ คู่มือครู แผนการจัดการเรียนรู้ เป็นต้น ซึ่งต้องเป็นผู้รู้จริง ทำเป็นและสามารถนิเทศให้ผู้รับ การนิเทศนำไปสู่การปฏิบัติได้ จึงมีความจำเป็นจะต้องมีความรู้ความเชี่ยวชาญเฉพาะทาง สามารถแก้ปัญหาให้โรงเรียนได้

13.3.6 ความสามารถในการบูรณาการ นอกจากจะต้องมีความรู้ ความสามารถ ความเชี่ยวชาญเฉพาะทางแล้วควรมีความรู้ความสามารถในการบูรณาการ สารระการนิเทศทุกเรื่องลงในภารกิจโดยไม่แยกส่วน

13.3.7 มีทักษะในการตรวจ ติดตามและประเมินผล

13.3.8 มีทักษะด้านภาษาต่างประเทศอย่างน้อยทักษะ

ด้านภาษาอังกฤษ

13.4 ทักษะการนิเทศ ศึกษานิเทศก์มีอาชีพควรมีความรู้ความสามารถ ในด้านการนิเทศ ดังนี้

13.4.1 มีความรู้ความสามารถในการนำแนวคิด ทฤษฎี และกฎหมาย ระเบียบ นโยบายของหน่วยงานต้นสังกัดลงสู่การปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพ รู้และ สามารถทำได้ด้วย

13.4.2 ทักษะในการสื่อสาร การนิเทศเป็นการใช้ทั้งศิลปะและศาสตร์ ศึกษานิเทศก์ควรมีทักษะในการสื่อสารหลายรูปแบบ เพื่อใช้ได้ในทุกโอกาสและทุกช่องทาง อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ สามารถทำเรื่องยากให้เป็นเรื่องง่าย เช่น มีทักษะในการ พูด การเขียน การผลิตสื่อและใช้สื่อที่สอดคล้องเหมาะสมกับเรื่องที่นิเทศ

13.4.3 มีทักษะในการนิเทศ สามารถเลือกรูปแบบการนิเทศได้อย่าง เหมาะสม ดำเนินการอย่างเป็นระบบครบวงจรและมีคุณภาพสูง โดยมีเป้าหมายชัดเจนตรง

กับความต้องการและปัญหาของโรงเรียน ผู้บริหาร ครูและนักเรียน มีทักษะในการจัดกิจกรรม การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ มีความรู้ ความสามารถใช้เทคนิคการนิเทศในรูปแบบต่างๆ ในสถานการณ์ต่างๆ ได้อย่างเหมาะสม ดึงนักพัฒนาให้ผู้รับการนิเทศเกิดการพัฒนาได้สำเร็จและตรงกับความต้องการ สำหรับเทคนิคการนิเทศที่น่าสนใจ เช่น เทคนิคการนิเทศแบบ ICT เทคนิคการมีส่วนร่วมเป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ กระตุ้นให้ครูมีส่วนร่วมในการคิดวิเคราะห์ สร้างองค์ความรู้และพัฒนาการสอน เป็นต้น โดยใช้โรงเรียนเป็นศูนย์กลางการนิเทศเกิดประโยชน์และคุณภาพให้กับโรงเรียนอย่างต่อเนื่องเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืน ตัวชี้วัดความสำเร็จของการนิเทศการศึกษาให้ดูความพึงพอใจของโรงเรียน และโดยเฉพาะคุณภาพของนักเรียน

13.4.4 มีจิตวิทยาการนิเทศ รู้จักคนและเข้าใจคน

13.5 การจัดองค์กรและการบริหารจัดการศึกษานิเทศก์มืออาชีพ

13.5.1 องค์ประกอบของศึกษานิเทศก์มืออาชีพที่สำคัญ ควรมีดังนี้

13.5.1.1 มาตรฐานวิชาชีพ

13.5.1.2 จรรยาบรรณ

13.5.1.3 ใบประกอบวิชาชีพ

13.5.1.4 การประกันคุณภาพการนิเทศการศึกษา

13.5.2 องค์กรการบริหารจัดการศึกษานิเทศก์มืออาชีพ ควรจัดระบบ

ที่เอื้อต่อการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ศึกษานิเทศก์ เป็นระบบที่ไว้วางใจ

สร้างบรรยากาศของการคิดสร้างสรรค์

13.5.3 การประกันคุณภาพการนิเทศการศึกษา ควรมีระบบการ

ควบคุมคุณภาพมีมาตรฐานวิชาชีพ มีการประเมินคุณภาพตามมาตรฐานวิชาชีพ มีการจัดทำรายงานผลการนิเทศของศึกษานิเทศก์ แสดงถึงความคุ้มค่า คุ่มประโยชน์และความรับผิดชอบ

13.5.4 การคัดเลือกศึกษานิเทศก์ ควรคัดเลือกจากผู้บริหารครูที่มีความรู้ความสามารถและเป็นที่ยอมรับมาเป็นศึกษานิเทศก์

13.5.5 องค์กรหรือสถาบันพัฒนาศึกษานิเทศก์ ควรมีองค์กรหรือสถาบันพัฒนาศึกษานิเทศก์ ส่งเสริมสนับสนุนและรับผิดชอบในการพัฒนาศึกษานิเทศก์ ให้เป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญ ทันสมัย และทันต่อการเปลี่ยนแปลง

13.5.6 สมาคมศึกษานิเทศก์ ศึกษานิเทศควรเป็นสมาชิกและเข้าร่วมกิจกรรม

ศึกษานิเทศก์ คือ เพื่อนหรือกัลยาณมิตรนิเทศของผู้รับการนิเทศ ซึ่งเป็นวิชาชีพชั้นสูง มีมาตรฐานวิชาชีพ จรรยาบรรณ ใบประกอบวิชาชีพและการประกันคุณภาพ การนิเทศการศึกษา ควรจัดองค์การและการบริหารจัดการที่ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ สำหรับบุคคลที่เข้าสู่วิชาชีพ ควรมีทักษะที่สำคัญ ได้แก่ ทักษะเชิงมนุษย์ เช่น เจตคติที่ดี รักและศรัทธาในวิชาชีพคุณธรรม จริยธรรมและมี EQ สูง มุ่งมั่นพัฒนาตนเอง อยู่เสมอ เป็นผู้นำทางวิชาการ เป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง มีมนุษยสัมพันธ์ บุคลิกภาพดี ทักษะทางวิชาการ เช่น มีวิสัยทัศน์ มีทักษะการวิจัย สร้างสรรค์ค้นคว้าองค์ความรู้ สร้างและพัฒนานวัตกรรมทางการศึกษา เพื่อนำไปใช้ในการปรับปรุงและพัฒนาคุณภาพ การศึกษา มีทักษะในการใช้เทคโนโลยีเพื่อการศึกษา มีทักษะการสื่อสารภาษาต่างประเทศ เช่น ภาษาอังกฤษ รวมทั้งเป็นผู้ที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะทางและความสามารถในการบูรณาการสาระการนิเทศทุกเรื่องลงในภารกิจโดยไม่แยกส่วน และมีทักษะการนิเทศ เช่น มีทักษะในการนำความรู้สู่การปฏิบัติ ทักษะในการสื่อสารและสามารถเลือกรูปแบบและเทคนิคการนิเทศได้อย่างเหมาะสม ดำเนินการอย่างเป็นระบบครบวงจรและมีคุณภาพสูง โดยใช้โรงเรียนเป็นศูนย์กลางการนิเทศ รวมทั้งมีทักษะในการบริหารจัดการ การนิเทศการศึกษา การบริหารหลักสูตรสถานศึกษาสู่การจัดการเรียนรู้ ระบบประกันคุณภาพภายใน สถานศึกษาตามมาตรฐาน การวัดและประเมินผลการจัดการศึกษา การพัฒนาสื่อ นวัตกรรมและเทคโนโลยีทางการศึกษา

ความต้องการการนิเทศการสอนของครูด้านหลักสูตรและการนำหลักสูตรไปใช้ เป็นการแนะนำช่วยเหลือโดยใช้ยุทธวิธีต่างๆ ให้กับครูผู้สอนเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตร ได้แก่ การจัดทำสาระหลักสูตรสถานศึกษา การจัดทำสาระท้องถิ่น การนำหลักสูตรไปใช้ ได้แก่ การจัดทำหน่วยการเรียนรู้ การจัดทำแผนการจัดประสบการณ์ จัดทำเอกสารประกอบหลักสูตร รวมถึงการประเมินผล และแนวทางการแก้ปัญหาการใช้หลักสูตร เพื่อให้ครูผู้สอนเกิดความรู้ความเข้าใจและสามารถปฏิบัติเรื่องเกี่ยวกับหลักสูตร ได้ถูกต้อง อีกทั้งจัดทำหลักสูตรที่เหมาะสมกับพัฒนาการของเด็กมีคุณภาพตรงตามความต้องการ สอดคล้องกับสภาพโรงเรียน สังคม ชุมชนที่เด็กอาศัยอยู่ การนิเทศการจัดประสบการณ์ด้านการวัดผลและประเมินผลเป็นการแนะนำช่วยเหลือโดยใช้ยุทธวิธีต่างๆ ให้กับครูผู้สอนเกี่ยวกับการวัดผลและประเมินผล ได้แก่ การจัดทำระเบียบวิธีการวัดผล

และประเมินผลของสถานศึกษา การประเมินระดับชั้นเรียน การประเมินระดับสถานศึกษา การประเมินเพื่อตัดสินช่วงชั้น เทคนิควิธีการวัดผลและประเมินผล ด้านความรู้ เจตคติ ทักษะการสร้างเครื่องมือวัดและประเมินผล การประเมินผลการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้ การประเมินผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามสภาพจริง การประเมินคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียน เพื่อให้ครูมีความรู้ความสามารถในการวัดผลและประเมินผลให้สอดคล้องกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนหลักสูตร อีกทั้งสามารถจัดทำเอกสารการวัดผลได้ถูกต้องครบถ้วนและเป็นปัจจุบัน

เกรียงศักดิ์ สังข์ชัย (2552, หน้า 6) ได้กล่าวถึง ทิศทางการนิเทศการ จัดการเรียนรู้ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการนิเทศการศึกษา ในอนาคตว่าจะมีความจำเป็นมากขึ้น สรุปลงสาระสำคัญได้ดังนี้

1. การนิเทศการสอน มุ่งเน้นใน 3 มิติ
 - 1.1 Instruction Development
 - 1.2 Curriculum Development
 - 1.3 Staff Development, Professional Development
2. มุ่งเน้นการปรับปรุงพัฒนาการเรียนการสอนโดยตรงซึ่งจะเป็น การนิเทศเป็นรายบุคคลและรายกลุ่มที่สอดคล้องกับปัญหา และความต้องการของครูและ โรงเรียน
3. ผู้นิเทศการสอนจะต้องมุ่งเน้นการปฏิบัติงาน เพื่อการปรับปรุง และพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียนเป็นสำคัญ ซึ่งจะต้องมีการประเมินผลการจัดการเรียนรู้ ของครูมีการประชุมระหว่างครูและผู้นิเทศอย่างต่อเนื่อง มุ่งเน้นการจัดการเรียนรู้ ที่มีประสิทธิภาพที่ส่งผลต่อผู้เรียนโดยตรง
4. ผู้นิเทศต้องมีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล มีหน้าที่ในการส่งเสริม สนับสนุน เกี่ยวกับยุทธวิธีที่เหมาะสมในการจัดการเรียนรู้
5. ผู้นิเทศจะต้องอยู่ในฐานะเชี่ยวชาญเป็นพิเศษ ด้านการจัดการ เรียนรู้ ด้านการพัฒนาหลักสูตร ด้านเทคนิควิธีการจัดการเรียนรู้ ด้านเทคนิควิธีนิเทศการ จัดการเรียนรู้ ด้านการวิจัยในชั้นเรียน ด้านการสื่อสารสื่อความหมายที่มีประสิทธิภาพ ด้านการวัดประเมินผลการเรียนรู้ และด้านการใช้เทคโนโลยี/นวัตกรรมใหม่ๆ
6. การนิเทศการสอนโดยตรงที่มีวัตถุประสงค์ชัดเจน จะมีความสำคัญและจำเป็นมากขึ้น ผู้บริหารต้องเป็นผู้นำด้านการจัดการเรียนรู้ และด้านการ

นิเทศ ดังนั้นจะต้องมีทักษะด้านการจัดการเรียนรู้ การวัดและประเมินผลการจัดการเรียนรู้ รวมทั้งเทคนิคและทักษะในการนิเทศการสอนด้วย

7. ครูจะมีอิสระมีสิทธิในหน้าที่มากขึ้น โดยการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ เพื่อพัฒนาการศึกษาในโรงเรียนและในอนาคต

8. การนิเทศที่ดำเนินการภายในโรงเรียน โดยโรงเรียนจะเห็นว่ามี

ความจำเป็นและมีการปฏิบัติแพร่หลายมากขึ้น (School – Based Supervision) ซึ่งโรงเรียนจะเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาในทุกด้าน

9. เพื่อนร่วมงาน ครูที่มีประสบการณ์ ครูต้นแบบและครูที่เลี้ยง จะมีส่วนสำคัญในการช่วยเหลือครูให้ปรับปรุงพัฒนาการเรียนการสอนภายในโรงเรียนมากขึ้น

10. ผู้นิเทศ และครู จะใช้เทคโนโลยีในการจัดการเรียนรู้ และพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียนมากขึ้น

11. ผู้นิเทศต้องมีความรู้ ความเชี่ยวชาญมากขึ้นในด้านการวิจัย โดยเฉพาะการวิจัยในชั้นเรียน และมีความรอบรู้ผลการวิจัยต่างๆ ตลอดจนหลักสูตรการจัดการเรียนรู้และการพัฒนาบุคลากรมากยิ่งขึ้น

12. การประเมินผลสมรรถภาพการจัดการเรียนรู้ของครู การปฏิบัติการจัดการเรียนรู้จะเป็นเรื่องที่สำคัญที่สุด

13. ผู้บริหารโรงเรียนจะต้องรับผิดชอบโดยตรงต่อคุณภาพ การศึกษา และมีบทบาทหน้าที่ในการส่งเสริมสนับสนุนการปรับปรุงและพัฒนาการเรียน การสอนในโรงเรียนมากยิ่งขึ้น

จากที่ได้กล่าวถึงแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการนิเทศการศึกษา ทำให้สรุปได้ว่า การนิเทศการศึกษาเป็นกระบวนการทางการศึกษา เพื่อพัฒนาบุคลากรทางการศึกษาให้มีคุณภาพทันต่อสถานการณ์ นโยบาย การศึกษาหลักสูตรและ องค์ประกอบต่างๆ และมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาในระดับ สถานศึกษา เพราะการนิเทศการศึกษา มีวัตถุประสงค์ที่จะส่งเสริมให้ครู มีความรู้ ความสามารถในทางวิชาการสามารถแปลงหลักสูตรไปสู่การจัดการเรียนรู้ได้ดีซึ่งส่งผลต่อ คุณภาพของผู้เรียน ดังนั้นการพัฒนาคุณภาพการนิเทศการศึกษายุ่งยากซึ่งมีข้อบ่งชี้ ครอบคลุมทั้งในทาง หลักการ จุดมุ่งหมาย การบริหารบุคคล สาระการนิเทศ เทคนิคการ นิเทศ บทบาทผู้นิเทศ และการประเมินผลการนิเทศการศึกษายุ่งยาก วิธีกรนิเทศ

การศึกษาจะมีการดำเนินการใน 3 ลักษณะ คือ 1) การนิเทศด้วยตนเอง คือ ผู้นิเทศและผู้บริหารโรงเรียน ผู้รับการนิเทศจะมีการปฏิสัมพันธ์ต่อกันโดยตรง ส่วนด้านเทคนิคและทักษะการนิเทศ เช่น การประชุม การอบรมเชิงปฏิบัติการ การสัมมนา การสาธิต ฯลฯ ขึ้นอยู่กับความเหมาะสม 2) การนิเทศทางไกลเป็นการนิเทศโดยใช้สื่อเทคโนโลยีต่างๆ สิ่งตีพิมพ์ ผ่านรายการวิทยุ โทรทัศน์ วีดิทัศน์ สไลด์ ภาพยนตร์ ฯลฯ 3) การนิเทศผ่านคนกลาง เช่น ผู้นิเทศที่เป็นผู้บริหารโรงเรียน หัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้และให้บุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญเป็นพิเศษเป็นผู้ให้คำแนะนำช่วยเหลือครูในโรงเรียนของตนต่อไป อาจสรุปได้ว่าความต้องการการนิเทศการจัดการเรียนรู้ ทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ ด้านหลักสูตร และการนำหลักสูตรไปใช้ ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ด้านการผลิตและการใช้สื่อการเรียนการสอน ด้านการวัดผลและประเมินผล มีความสำคัญและความจำเป็นอย่างยิ่งต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาและเป็นสิ่งที่ครูควรได้รับการช่วยเหลือ แนะนำ ฉะนั้นผู้ที่เกี่ยวข้องควรที่จะได้เห็นความสำคัญของความต้องการการนิเทศการสอน ทั้ง 4 ด้าน ของครูว่ามีความต้องการด้านใดมากน้อยเพียงไร ด้านใดมีความจำเป็นต้องพัฒนา ก่อนหลัง และจะต้องคำนึงถึงปัจจัยด้านประสบการณ์การจัดการเรียนรู้ ซึ่งอาจจะเป็นตัวแปรที่สำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพของครู เพื่อจะเป็นแนวทางในการสนับสนุนให้ครูได้นำความรู้ที่ได้รับจากการนิเทศ การจัดการเรียนรู้ไปปรับปรุงและพัฒนาการจัดการเรียนการสอน ให้ประสบความสำเร็จตามความมุ่งหมายและให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อผู้เรียน และสถานศึกษา

14. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการนิเทศการศึกษา

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการนิเทศการศึกษา ทั้งงานวิจัยภายในประเทศ และงานวิจัยต่างประเทศตามลำดับ ดังนี้

งานวิจัยภายในประเทศที่เกี่ยวข้องกับการนิเทศการศึกษา

รุจิรา ทองวุฒิ (2557, หน้า 135 - 142) ได้ทำการศึกษา ความคาดหวังของครูต่อบทบาทของศึกษานิเทศก์สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 28 พบว่า การปฏิบัติงานของศึกษานิเทศก์ตามความคิดเห็นของครู โดยภาพรวมและรายด้าน มีอยู่ในระดับ “ปานกลาง” เรียงตามลำดับจากมากไปหาน้อย 1) ด้านการพัฒนาหลักสูตร 2) ด้านการวัดและประเมินผล 3) ด้านการจัดการเรียนการสอน 4) ด้านการพัฒนาบุคลากรและ 5) ด้านสื่อการเรียนการสอน ความคาดหวังของครูต่อบทบาทของ

ศึกษานิเทศก์ โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับ “มาก” เรียงตามลำดับจากมากไปหาน้อย 1) ด้านการจัดการเรียนการสอน ส่งเสริมให้ครูได้เข้าร่วมสังเกต การสอนจากผู้ชำนาญ การสอนทั้งในและนอกโรงเรียน 2) ด้านการพัฒนาหลักสูตร แนะนำให้ครูใหม่หรือย้ายมาใหม่ได้เข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตรที่โรงเรียนกำลังใช้อยู่ 3) ด้านการพัฒนาบุคลากร แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับโรงเรียนที่เป็นต้นแบบด้านวิชาการเพื่อนำไปพัฒนาการเรียนการสอน 4) ด้านการวัดและประเมินผล กำหนดแนวทางในการวัดผลและ 5) แนวทางพัฒนาบทบาทของศึกษานิเทศก์ ศึกษานิเทศก์ควรมีความรู้เรื่องการพัฒนาหลักสูตรอย่างชัดเจน ให้คำแนะนำ ช่วยเหลือ สนับสนุน การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้ประสบความสำเร็จตามเป้าหมายของหลักสูตร พัฒนาครูให้สามารถพัฒนาสื่อการจัดการเรียนรู้ให้รูปแบบการวัดและประเมินผลที่ถูกต้องให้กับครู

สิริกร คำมูล (2556, หน้า 22) ได้ทำการวิจัยการพัฒนารูปแบบการนิเทศการศึกษาสำหรับโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา สังกัดสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ พบว่า ยังไม่มีการกำหนดจุดมุ่งหมาย หลักการโครงสร้างและขอบข่ายวิธีการและกระบวนการนิเทศที่ชัดเจนเป็นระบบและแนวทางการนิเทศการศึกษาควรประกอบด้วย 7 ด้าน ได้แก่ 1) จุดมุ่งหมายของการนิเทศ การศึกษา 2) หลักการของการนิเทศการศึกษา 3) โครงสร้างของการนิเทศการศึกษา 4) ขอบข่ายงานของการนิเทศการศึกษา 5) วิธีการของการนิเทศการศึกษา 6) กระบวนการของการนิเทศการศึกษา และ 7) เงื่อนไขความสำเร็จของการนิเทศการศึกษา รูปแบบการนิเทศการศึกษาประกอบด้วย 7 ด้าน ดังกล่าวซึ่งมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก การประเมินรูปแบบการนิเทศการศึกษาพบว่ามีค่าเฉลี่ยของความเป็นไปได้อยู่ในระดับมาก

จิรัชญา พัดศรีเรือง (2555, หน้า 236) ได้ทำการศึกษาดัชนีชี้สากลของการนิเทศโรงเรียน พบว่า ดัชนีชี้สากลของการนิเทศโรงเรียน ประกอบด้วย 7 องค์ประกอบ ดังนี้ คือ 1) การพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ 2) การส่งเสริมพัฒนาผู้เรียน 3) การสร้างเครือข่ายร่วมพัฒนา 4) การบริหารจัดการระบบงาน 5) การพัฒนาระบบการนิเทศภายใน 6) การบริหารการเงินและงบประมาณ และ 7) การบริหารบุคลากรแบบมีส่วนร่วม

อัศวิน วิภาดา (2553, หน้า 32) ได้ทำการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อผลการดำเนินงานการนิเทศภายในโรงเรียนของสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามุขมนตรี เขต 3 ผู้บริหารและครูผู้สอนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัย

ที่ส่งผลต่อผลการดำเนินงานการนิเทศภายในโรงเรียนของสถานศึกษา โดยรวมและราย
 ปัจจัยอยู่ในระดับมาก โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ย จากมากไปหาน้อย คือ ปัจจัยด้านทรัพยากร
 ปัจจัยด้านการบริหาร ปัจจัยด้านบุคลากร ปัจจัยด้านโครงสร้างและปัจจัย
 ด้านกระบวนการ มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการดำเนินงานการนิเทศภายในโรงเรียน โดยรวม
 และรายด้านอยู่ในระดับมากโดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือ ด้านการวางแผน
 การนิเทศ ด้านการเสริมสร้างกำลังใจ ด้านการให้ความรู้และความเข้าใจการทำงาน
 และด้านการประเมินการนิเทศ ซึ่งมีค่าเฉลี่ยเท่ากับด้านการลงมือปฏิบัติ ปัจจัยด้านการ
 บริหาร ปัจจัยด้านโครงสร้าง ปัจจัยด้านบุคลากร ปัจจัยด้านกระบวนการ และปัจจัยด้าน
 ทรัพยากร มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการดำเนินงานการนิเทศภายในโรงเรียน

ชฎาภรณ์ ไชยยา (2552, หน้า 11) ได้ทำการวิจัย เรื่อง การพัฒนารูปแบบการนิเทศภายในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแม่ฮ่องสอน เขต 1 ผลการวิจัยได้รูปแบบการดำเนินงาน 4 ขั้นตอน มีจำนวน 24 กิจกรรม ประกอบด้วย ขั้นตอนที่ 1 การวางแผน การนิเทศภายในโรงเรียน มีจำนวน 8 กิจกรรม ขั้นตอนที่ 2 การปฏิบัติการนิเทศภายในโรงเรียน มีจำนวน 5 กิจกรรม ขั้นตอนที่ 3 การประเมินผลการนิเทศภายในโรงเรียน มีจำนวน 5 กิจกรรม ขั้นตอนที่ 4 การนำผลการประเมินการนิเทศภายในโรงเรียนมาปรับปรุงแก้ไข มีจำนวน 6 กิจกรรม

วัชรา เล่าเรียนดี (2550, หน้า 67) พบว่า กระบวนการและขั้นตอนการนิเทศการสอนภายในโรงเรียนมีการสำรวจปัญหาและความต้องการในการปรับปรุงและพัฒนาการจัดการเรียนรู้ประชุมวางแผนและเสนอโครงการนิเทศภายในให้ความรู้และฝึกปฏิบัติทักษะที่จำเป็นในการนิเทศและการจัดการเรียนรู้ด้วยเทคนิควิธีสอน แบบต่างๆ ประชุมวางแผนทำแผนการนิเทศและสร้างแผนการจัดการเรียนรู้ วางแผนการสังเกตการณ์สอนในชั้นเรียนและสังเกตการณ์สอน ประชุมเพื่อให้ข้อมูลย้อนกลับภายหลังการสังเกตการสอนเพื่อการปรับปรุงและพัฒนาการจัดการเรียนการสอน ประชุมเพื่อสรุปและประเมินผลโครงการนิเทศการสอนเพื่อปรับปรุงและพัฒนาโครงการนิเทศ การสอนหรือทบทวนโครงการต่อไป

วรรณพร สุขอนันต์ (2550, หน้า 163 – 170) ได้ทำการวิจัยรูปแบบการนิเทศภายในสำหรับสถานศึกษาขนาดเล็ก พบว่า รูปแบบการนิเทศภายในที่เหมาะสมกับสถานศึกษาขนาดเล็กควรประกอบด้วยปัจจัยการดำเนินการ 8 ปัจจัย ที่มีความสำคัญต่อการนิเทศภายใน ได้แก่ 1) การวางแผนกลยุทธ์ 2) เทคนิคการนิเทศ 3) บทบาทหน้าที่

4) การประเมินผล 5) การสร้างเครือข่าย 6) การพัฒนา 7) สื่อและเครื่องมือนิเทศ และ 8) มนุษย์สัมพันธ์

ธีระพล เพ็ญจันทร์ (2552, หน้า 336 – 340) ได้ทำการวิจัยการบริหารจัดการภาครัฐที่มีประสิทธิภาพของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพบว่า ปัจจัยที่มีประสิทธิภาพของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาประกอบด้วยปัจจัยต่างๆ ดังนี้ 1) ด้านการบริหารการเปลี่ยนแปลง 2) ด้านกลยุทธ์การเปลี่ยนแปลง 3) ด้านประสิทธิผลตามแผนปฏิบัติการ 4) ด้านภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง 5) ด้านการบริหารจัดการความเสี่ยง 6) ด้านการให้ความสำคัญกับผู้รับบริการและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย 7) ด้านการมุ่งเน้นทรัพยากรบุคคล 8) ด้านประสิทธิภาพของการปฏิบัติการ 9) ด้านคุณภาพวิชาการ 10) ด้านการพัฒนาบุคลากร 11) ด้านลักษณะสำคัญขององค์กร 12) ด้านระบบสนับสนุนการเปลี่ยนแปลง 13) ด้านประสิทธิผลตามตัวชี้วัด

งานวิจัยต่างประเทศเกี่ยวกับการนิเทศการศึกษา

Xin Lui, Huiyuan Mao (2012, pp. 99 – 102) ได้ทำการวิจัย การเพิ่มพูนความรู้ความเข้าใจงานนิเทศการศึกษาและความก้าวหน้าของระดับการจัดการตามกฎหมาย โดยได้ระบุว่างานนิเทศการศึกษาเป็นส่วนที่จำเป็นของการจัดการศึกษา และระบบการบริหารการศึกษาซึ่งงานวิจัย พบว่า ความเข้าใจเกี่ยวกับความสำคัญของงานนิเทศการศึกษาเพิ่มขึ้น และมีการเสริมสร้างความแข็งแกร่งทางจิตสำนึกสำหรับการทำงานนิเทศการศึกษาดี และงานวิจัยได้ยืนยันความสำคัญการพัฒนาคุณสมบัติและประสบการณ์การทำงานนิเทศการศึกษา

Steven R. Conn (2009, pp. 398 – 304) ได้ศึกษา เรื่อง ทักษะคิด และความพึงพอใจของการนิเทศโดยการนิเทศโดยใช้รูปแบบผสมผสานในการให้คำปรึกษา มากกว่าการให้คำปรึกษาแบบเผชิญหน้า โดยศึกษากับนักศึกษาที่ฝึกประสบการณ์วิชาชีพในการเป็นที่ปรึกษาในโรงเรียน จำนวน 76 คน ที่ลงทะเบียนเรียนสาขา การให้คำปรึกษาในโรงเรียนซึ่งศึกษาในภาคเรียนที่ 1 ของการฝึกประสบการณ์ซึ่งต้องฝึกประสบการณ์รวม 2 ภาคเรียน ผลการวิจัยพบว่า นักศึกษาฝึกประสบการณ์สอนในโรงเรียนมีความพึงพอใจและทัศนคติที่ดีโดยใช้เครื่องมือในการนิเทศแบบผสมผสานซึ่งใช้เทคโนโลยีในการให้การนิเทศมากกว่าการนิเทศแบบตัวต่อตัวของผู้นิเทศการศึกษา

Glickman Gordon, Ross-Gordon (2007, pp. 299 – 300) มีความเห็นว่าการนิเทศเชิงพัฒนาเหมาะสมที่สุด ซึ่งพวกเขาได้ให้คำนิยามไว้ว่า การนิเทศ

เชิงพัฒนาเป็นการใช้ความรู้ ทักษะการสร้างมนุษย์สัมพันธ์กับบุคคลและทักษะในเทคนิคต่างๆ เพื่อช่วยเหลือครูโดยตรงเป็นการปฏิบัติงานโดยรวมของโรงเรียน เป็นการผสมผสานองค์ประกอบต่างๆ ของการจัดการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพเข้าด้วยกัน การพัฒนาครูกลุ่มย่อย การพัฒนาหลักสูตร การพัฒนาวิชาชีพครูและการวิจัยในชั้นเรียนจะเป็นตัวช่วยให้ครูสามารถประสบความสำเร็จในการสอนและบรรลุเป้าหมายของโรงเรียนได้ ตลอดจนสามารถพัฒนาการเรียนรู้ของนักเรียนได้ ซึ่งการนิเทศลักษณะนี้แสดงให้เห็นถึงการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์จากการนิเทศที่มองบุคลากรหรือนักเรียนเป็นเพียงผู้ใต้บังคับบัญชาเป็นการกระตุ้นให้เกิดปฏิสัมพันธ์อันดีระหว่างกันเป็นการทำงานร่วมกันแม้ว่ากระบวนกรนิเทศจะเกี่ยวข้องข้องกับการทำงานร่วมกับครูโดยตรงเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของนักเรียนโดยอ้อมแต่กระบวนกรนิเทศที่ผ่านมาในอดีตก็ยังไม่สอดคล้องกับความต้องการและวัตถุประสงค์ของนักการศึกษาในปัจจุบัน

ตอนที่ 2 แนวนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ

ในตอนี่ 2 เป็นการนำเสนอสาระสำคัญของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 และ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553 แผนการดำเนินงานของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ประจำปีงบประมาณ 2559 นโยบายสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ปีงบประมาณ 2559 แผนการศึกษาแห่งชาติ (พ.ศ. 2552 - 2559) และแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 - 2579

1. พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 116 ตอนที่ 74 ลงวันที่ 19 สิงหาคม 2542 มีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 20 สิงหาคม 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 และ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553

สาระสำคัญในหมวด 4 แนวการจัดการศึกษา (2542, หน้า 2 - 7)

มาตรา 22 การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนกรจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนกรจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพ

มาตรา 23 การจัดการศึกษาทั้งในระบบ นอกกระบวน และตาม

อัยยาศัย ต้องเน้นความสำคัญทั้งความรู้ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้ และบูรณาการตามความเหมาะสมของแต่ละระดับการศึกษา

มาตรา 24 การจัดกระบวนการเรียนรู้ให้สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการ ดังต่อไปนี้

1. จัดเนื้อหาสาระ และกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียนโดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล
2. ฝึกทักษะ กระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ และการประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา
3. จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่าน และเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง
4. จัดการเรียนการสอน โดยผสมผสานสาระความรู้ต่างๆ ได้อย่างสัดส่วนสมดุลกันรวมทั้งปลูกฝังคุณธรรมค่านิยมที่ดีงาม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในทุกวิชา
5. ส่งเสริม สนับสนุน ให้ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม สื่อการเรียนและอำนวยความสะดวกเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และมีความรอบรู้ รวมทั้งสามารถใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ ทั้งนี้ผู้สอนและผู้เรียนอาจเรียนรู้ไปพร้อมกันจากสื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิทยาการประเภทต่างๆ
6. จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ทุกเวลาทุกสถานที่มีการประสานความร่วมมือกับบิดามารดา ผู้ปกครอง และบุคคลในชุมชนทุกฝ่าย เพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ

มาตรา 25 รัฐต้องส่งเสริมการดำเนินงานและการจัดตั้งแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกรูปแบบ

มาตรา 26 ให้สถานศึกษาจัดการประเมินผู้เรียน โดยพิจารณาจากพัฒนาการผู้เรียน ความประพฤติ การสังเกต พฤติกรรมการเรียน การร่วมกิจกรรมและการทดสอบควบคุมไปในกระบวนการเรียนการสอนตามความเหมาะสมของระดับ และรูปแบบการศึกษาให้สถานศึกษาใช้วิธีการที่หลากหลายในการจัดสรร โอกาสการเข้าศึกษาต่อ และให้นำผลการประเมินผู้เรียนตามวรรคหนึ่งมาใช้ประกอบพิจารณาด้วย

มาตรา 27 ให้คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเป็นไทย ความเป็นพลเมืองที่ดีของชาติการ

ดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพตลอดจนเพื่อการศึกษาต่อให้สถานศึกษาชั้นพื้นฐานจัดทำ
 สารของหลักสูตรตามวัตถุประสงค์ในวรรคหนึ่งในส่วนที่เกี่ยวกับสภาพปัญหาในชุมชน
 และสังคม ภูมิปัญหาท้องถิ่น คุณลักษณะอันพึงประสงค์เพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว
 ชุมชน สังคม และประเทศชาติ

มาตรา 28 หลักสูตรการศึกษาในระดับต่างๆ รวมทั้งหลักสูตรการศึกษา
 สำหรับบุคคลตามมาตรา 10 วรรคสอง วรรคสาม และวรรคสี่ ต้องมีลักษณะหลากหลาย
 ทั้งนี้ให้จัดตามความเหมาะสมของแต่ละระดับ โดยมุ่งพัฒนาคุณภาพชีวิตของบุคคลให้
 เหมาะสมแก่วัยและศักยภาพ

มาตรา 29 ให้สถานศึกษาร่วมกับบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กร
 ชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา
 สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน โดยจัด
 กระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชนเพื่อให้ชุมชนมีการจัดการศึกษาอบรม มีการแสวงหา
 ความรู้ ข้อมูล ข่าวสาร และรู้จักเลือกสรรภูมิปัญญาและวิทยาการต่างๆ เพื่อพัฒนาชุมชน
 ให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการ รวมทั้งหาวิธีการสนับสนุนให้มีการ
 แลกเปลี่ยนประสบการณ์การพัฒนาระหว่างชุมชน

มาตรา 30 ให้สถานศึกษา พัฒนาระบวนการเรียนการสอนที่มี
 ประสิทธิภาพ รวมทั้งการส่งเสริมให้ผู้สอนสามารถวิจัย เพื่อพัฒนาการเรียนรู้ที่เหมาะสม
 กับผู้เรียนในแต่ละระดับการศึกษา

การศึกษาชั้นพื้นฐานมีหลักสูตรแกนกลางโดยให้สถานศึกษา
 พัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่นและร่วมกับบุคคล องค์กร สถาบันต่างๆ จัดกระบวนการ
 เรียนรู้ภายในชุมชน ทั้งนี้หลักสูตรต้องมุ่งพัฒนาคุณภาพชีวิตของบุคคลทุกคนสามารถ
 เรียนรู้และพัฒนาตนเอง ต้องส่งเสริมให้พัฒนาตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพ เน้นทั้ง
 ความรู้ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้ และบูรณาการตามความเหมาะสมการจัด
 กระบวนการเรียนรู้ต้องจัดให้สอดคล้องกับความถนัดและความสนใจของผู้เรียนฝึกทักษะ
 กระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ การประยุกต์ความรู้มาใช้เรียนรู้ จาก
 ประสบการณ์จริง ฝึกปฏิบัติ ผสมผสานความรู้ต่างๆ พร้อมทั้งปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยม
 คุณลักษณะ จัดบรรยากาศสภาพแวดล้อม สื่อการเรียน และจัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้
 ทุกเวลาทุกสถานที่ที่สถานศึกษาจึงต้องพัฒนาระบบการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพ
 ส่งเสริมผู้สอนวิจัยเพื่อการพัฒนาการเรียนรู้

สรุปได้ว่า พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 และ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553 มีผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการจัดระบบทางการศึกษา โครงสร้างการศึกษา รวมทั้งหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน การเปลี่ยนแปลงย่อมมุ่งหวังให้มีการพัฒนาในทางที่ดีขึ้น จะสำเร็จได้เมื่อแนวทางการปฏิบัติ วิธีปฏิบัติ มีการปรับเปลี่ยนให้สอดคล้อง กับจุดหมาย หลักการและนโยบายเบื้องต้น ครูผู้สอนเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการปฏิบัติที่นำผู้เรียนไปสู่เป้าหมาย

2. แผนการดำเนินงานของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้กำหนด 12 แผนการดำเนินงานที่สำคัญในปีงบประมาณ 2559 ดังนี้

2.1 แนวทางยุทธศาสตร์ปฏิรูปการศึกษาขั้นพื้นฐานที่มีการปฏิรูปการเรียนการสอน ปฏิรูปการพัฒนาวิชาชีพ และปฏิรูประบบการบริหารจัดการ

2.2 การพัฒนาการอ่านออกเขียนได้ เพื่อพลิกโฉมโรงเรียนตามแนวทางการพัฒนาสมองที่มีแผนการดำเนินงานที่สำคัญ คือ Brain-Based Learning การแจกถุงกระดาษการสอนเสริม การใช้เทคโนโลยีการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียมด้วยระบบ DLTV การจัดทำหนังสือ นวัตกรรมแก้ปัญหาการอ่านเขียนภาษาไทยทุกระดับชั้น

2.3 การปฏิรูปหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยจะมีการปรับปรุงทั้งหลักสูตรระยะเร่งด่วน คือ การจัดทำแนวทางการบริหารจัดการเวลาเรียน “ลดเวลาเรียนเพิ่มเวลารู้” และการจัดกิจกรรมพัฒนาทักษะผู้เรียน และการปฏิรูปหลักสูตรทั้งระบบโดยคำนึง ถึงกรอบทิศทางการพัฒนาหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 ที่จะต้องสอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาล กระทรวงศึกษาธิการ รวมทั้งสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ แผนแม่บทเทคโนโลยี ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่มีตัวชี้วัดที่สำคัญคือ ผลสอบ O-NET รวมทั้ง NT และ PISA โดยนางานวิจัยหลักสูตรมาใช้เพื่อกำหนดกรอบการพัฒนาหลักสูตรด้วย

2.4 การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อการมีงานทำเพื่อให้นักเรียนมี Career ในแต่ละช่วงชั้น กล่าวคือ นักเรียนชั้น ป.1 – 3 ควรได้รู้จักกับอาชีพต่างๆ, ชั้น ป.4 – 6 เน้นการสร้างนิสัยการทำงานที่พึงประสงค์, ชั้น ม.1 – 3 จะจัดการศึกษาให้

นักเรียนได้ค้นหาอาชีพตามความต้องการของตนเองและมีโอกาสให้นักเรียนได้เรียนรู้ภาพของงานและการฝึกทักษะอาชีพเบื้องต้น, ชั้น ม.4 – 6 นักเรียนควรได้เรียนรู้เกี่ยวกับอาชีพในอนาคตอย่างมีความหมายและได้รับการฝึกประสบการณ์ทางอาชีพ โดยกำหนดให้มีหลักสูตรสถานศึกษาเพื่อการมีงานทำ

2.5 การดูแลเด็กออกกลางคัน เพื่อให้เด็กกลุ่มนี้ได้รับโอกาสในการศึกษาภาคบังคับ โดยจะมีการจัดทำฐานข้อมูลเด็ก เพื่อติดตามดูแลเด็กถึงการมีงานทำและการเรียนต่อ รวมทั้งการเพิ่มโอกาสสำหรับเด็กในเขตพื้นที่สูงและชายแดน เพื่อจัดการศึกษาที่เน้นเด็กตกหล่น ตลอดจนสร้างทางเลือกในการเข้าถึงบริการทางการศึกษาอย่างหลากหลาย

2.6 การพัฒนาคุณภาพการศึกษาด้วยเทคโนโลยีการศึกษาทางไกล ด้วยระบบการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม (DLTV) ซึ่งปัจจุบันถ่ายทอดสดจากโรงเรียนต้นทางคือ โรงเรียนวังไกลกังวลทางช่อง DLTV 15 ช่อง และเว็บไซต์ต่างๆ ไปยังโรงเรียนปลายทางขนาดเล็ก 15,369 โรงเรียน และระบบการศึกษาทางไกลผ่านเทคโนโลยีสารสนเทศ (DLIT) ที่เน้นการถ่ายทอดห้องเรียน (Classroom) คุณภาพจากโรงเรียนชั้นนำไปสู่โรงเรียนขนาดกลาง 15,000 แห่ง โดยใช้สื่อประกอบการสอน (Resources) ที่ตรงกับหลักสูตร พร้อมทั้งจัดระบบ สื่อ (Library) ในการค้นคว้า รวมทั้งการสร้างและพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ (PLC) ตลอดจนนำระบบคลังข้อสอบให้ครูนำไปใช้งานได้ (Assessment) โดยทั้งสองระบบคือ DLTV-DLIT จะสอดคล้องเชื่อมโยงกับระบบการพัฒนาคุณภาพการศึกษาด้วยเทคโนโลยีการศึกษาทางไกล (DL Thailand)

2.7 การพัฒนาการเรียนการสอนภาษาอังกฤษระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยวางแผนความร่วมมือกับมหาวิทยาลัยเคมบริดจ์ จากสหราชอาณาจักร พร้อมทั้งกำหนดการประเมินทักษะภาษาอังกฤษ 4 ทักษะและวิธีสอนเพื่อประเมินการใช้ภาษาอังกฤษของครูและนักเรียน โดยเน้นการเรียนภาษาที่เน้นการสื่อสารและกิจกรรมค่ายภาษาอังกฤษและกิจกรรมนอกห้องเรียน รวมทั้งมีการเพิ่มห้องเรียน 2 ภาษา จัดระบบ EP/MEP ตลอดจนการเตรียมความพร้อมปัจจัยสำคัญต่อการนำหลักสูตรไปใช้

2.8 การผลิตและพัฒนาครู มีโครงการสำคัญที่จะดำเนินการ เช่น โครงการเพชรในตม โครงการนักศึกษาทุนพระราชทาน ทุน สควค. โครงการคุรุทายาท โครงการพัฒนาระดับครู ผู้บริหาร และบุคลากรทางการศึกษาต่างๆ

2.9 การดำเนินงานขับเคลื่อนค่านิยมหลักของคนไทย 12 ประการ โดยมี การรณรงค์เสริมสร้างความรู้ความเข้าใจ การบูรณาการไว้ในหลักสูตรและกิจกรรมการเรียนรู้ สอดแทรกในกิจกรรมประจำวัน ส่งเสริมให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วม

2.10 การเรียนการสอนวิชาประวัติศาสตร์และหน้าที่พลเมือง มีการ พัฒนาและขับเคลื่อนการจัดการเรียนการสอนในวิชาดังกล่าว การเรียนรู้ผ่านแหล่งเรียนรู้ ทางประวัติศาสตร์ การพัฒนาชุดความรู้ สื่อ และหลักสูตรการจัดการเรียนรู้

2.11 การพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจ จังหวัดชายแดนภาคใต้ มีโครงการสำคัญเพื่อส่งเสริมพัฒนาคุณภาพการศึกษาในพื้นที่ ความหลากหลายทางวัฒนธรรม การสร้างโอกาสให้ได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างทั่วถึง การสร้างความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน การเสริมสร้างสวัสดิการและสวัสดิภาพครู และบุคลากรทางการศึกษา

2.12 การเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรม และธรรมาภิบาลในสถานศึกษา ตามโครงการโรงเรียนสุจริต โดยเน้นไปที่การวิจัยและพัฒนานวัตกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พัฒนาศักยภาพครู ผู้บริหารในการป้องกันการทุจริตในโรงเรียน การประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสในการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐ และการบูรณาการหลักสูตร “โตไปไม่โกง” พลเอก ดาว์พงษ์ รัตนสุวรรณ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ พร้อมด้วยพลเอกสุรเชษฐ์ ชัยวงศ์ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการ พบปะและให้นโยบายแก่ผู้บริหาร สำนักงานคณะกรรมการ การศึกษาขั้นพื้นฐาน เมื่อวันที่ 23 กันยายน 2558 ณ ห้องประชุม สพฐ.1 ข้าราชการ รัฐมนตรี 321/2558 รมว.ศธ. ให้นโยบายผู้บริหาร สพฐ.

3. นโยบายสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

สำนักงานนโยบายและแผนการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้จัดทำนโยบายสำนักงาน คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ปีงบประมาณ 2559 ดังนี้

3.1 เร่งรัดการปฏิรูปการศึกษาขั้นพื้นฐานให้มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลง ระบบและกระบวนการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานทั้งระบบให้มีประสิทธิภาพ ทันสมัย ทันเหตุการณ์ ทันโลกให้สำเร็จอย่างเป็นรูปธรรม

3.2 เร่งพัฒนาความแข็งแกร่งทางการศึกษา ให้ผู้เรียนทุกระดับทุก ประเภท รวมถึงเด็กพิการและด้อยโอกาส มีความรู้และทักษะแห่งโลกยุคใหม่ควบคู่กันไป

โดยเฉพาะทักษะ การอ่านการเขียน และการคิด เพื่อให้มีความพร้อมต่อการศึกษาระดับสูง และโลกของการทำงาน

3.3 เร่งปรับระบบสนับสนุนการจัดการศึกษาที่สอดคล้องไปในทิศทางเดียวกัน มีการประสานสัมพันธ์กับเนื้อหา ทักษะ และกระบวนการเรียนการสอน ประกอบไปด้วยมาตรฐานและการประเมิน หลักสูตรและการสอน การพัฒนาทางวิชาชีพ สภาพแวดล้อมการเรียนรู้

3.4 ยกกระดับความแข็งแกร่งมาตรฐานวิชาชีพครูและผู้บริหารสถานศึกษา ให้ครูเป็นผู้มีความสามารถและทักษะที่เหมาะสมกับการพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียน ผู้บริหารสถานศึกษามีความสามารถในการบริหารจัดการและเป็นผู้นำทางวิชาการ ครูและผู้บริหารสถานศึกษาประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ผู้เรียน สร้างความมั่นใจและไว้วางใจ ส่งเสริมให้รับผิดชอบต่อผลที่เกิดกับนักเรียนที่สอดคล้องกับวิชาชีพ

3.5 เร่งสร้างระบบให้สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา เป็นองค์กรคุณภาพที่แข็งแกร่ง และมีประสิทธิภาพเพื่อการให้บริการที่ดี มีความรับผิดชอบต่อการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานที่มีคุณภาพและมาตรฐานได้เป็นอย่างดี

3.6 เร่งรัดปรับปรุงโรงเรียนให้เป็นองค์กรที่มีความเข้มแข็ง มีแรงบันดาลใจ และมีวิสัยทัศน์ในการจัดการขั้นพื้นฐานที่ชัดเจน เป็นสถานศึกษาคุณภาพ และมีประสิทธิภาพที่สามารถจัดการเรียนการสอนได้อย่างมีคุณภาพและมาตรฐานระดับสากล

3.7 สร้างระบบการควบคุมการจัดการการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษา ที่มีข้อมูลสารสนเทศและข่าวสารเกี่ยวกับกระบวนการเรียนการสอน อย่างพร้อมบริบูรณ์ และมีนโยบายการติดตามประเมินผลอย่างเป็นรูปธรรม

3.8 สร้างวัฒนธรรมใหม่ในการทำงานให้มีประสิทธิภาพ เพื่อการให้บริการที่ดี ทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาค เร่งรัดการกระจายอำนาจและความรับผิดชอบต่อส่งเสริมการพัฒนาเชิงพื้นที่ ทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วม ปรับปรุงระบบของโรงเรียน ให้เป็นแบบร่วมคิดร่วมทำ การมีส่วนร่วมและการประสานงาน สามารถใช้เครือข่ายการพัฒนาการศึกษาระหว่างโรงเรียนกับโรงเรียน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรวิชาชีพ กลุ่มบุคคล องค์กรเอกชน องค์กรชุมชนและองค์กรสังคมอื่น

3.9 เร่งปรับระบบการบริหารงานบุคคล มุ่งเน้นความถูกต้องเหมาะสม เป็นธรรม ปราศจากคอรัปชั่น ให้เป็นปัจจัยหนุนในการเสริมสร้างคุณภาพ และ

ประสิทธิภาพ ขวัญและกำลังใจ สร้างภาวะจูงใจ แรงแบบตาลใจ และความรับผิดชอบ
ในความสำเร็จตามภาระหน้าที่

3.10 มุ่งสร้างพลเมืองดีที่ตื่นตัว และอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคม
พหุวัฒนธรรมได้ และทำให้การศึกษานำการแก้ปัญหา สำคัญของสังคม รวมทั้งปัญหาการ
คอร์รัปชัน

3.11 ทุ่มมาตรการการเพื่อยกระดับคุณภาพสถานศึกษาที่พัฒนาแล้ว
และโรงเรียนขนาดเล็กที่ไม่ได้คุณภาพ เพื่อไม่ให้ผู้เรียนต้องเสียโอกาสได้รับการศึกษา
ที่มีคุณภาพ

เพื่อให้การศึกษาขั้นพื้นฐานของประเทศไทย พัฒนาไปในทิศทางที่สอดคล้อง
กับการเปลี่ยนแปลงของประเทศและของโลก สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้น
พื้นฐานโดยความเห็นชอบของ คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้กำหนดวิสัยทัศน์
พันธกิจ เป้าประสงค์ ประเด็นยุทธศาสตร์ กลยุทธ์ ผลผลิต และจุดเน้น ดังนี้

วิสัยทัศน์

การศึกษาขั้นพื้นฐานของประเทศไทย มีคุณภาพและมาตรฐานระดับ
สากลบนพื้นฐานของความเป็นไทย

พันธกิจ

1. ส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชากรวัยเรียนทุกคน ได้รับการศึกษา
อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพ
2. ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีคุณธรรม จริยธรรม มีคุณลักษณะ
อันพึงประสงค์ตามหลักสูตรและค่านิยมพื้นฐาน 12 ประการ
3. พัฒนาระบบบริหารจัดการที่เน้นการมีส่วนร่วม เพื่อเสริมสร้าง
ความรับผิดชอบต่อคุณภาพการศึกษาและบูรณาการการจัดการศึกษา

เป้าประสงค์

เพื่อให้การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของประเทศไทย มีคุณภาพและ
มาตรฐาน ระดับสากลบนพื้นฐานความเป็นไทย สำนักงานคณะกรรมการการศึกษา
ขั้นพื้นฐาน จึงกำหนดเป้าประสงค์ ดังนี้

1. นักเรียนระดับก่อนประถมศึกษาและระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานทุกคนมีพัฒนาการเหมาะสมกับวัยและมีคุณภาพ
2. ประชากรวัยเรียนทุกคนได้รับโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างทั่วถึงมีคุณภาพ และเสมอภาค
3. ครู ผู้บริหารสถานศึกษา และบุคลากรทางการศึกษาอื่นมีทักษะที่เหมาะสมและมีวัฒนธรรมการทำงานที่มุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์
4. สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา สำนักงานบริหารงานการศึกษาพิเศษ และสถานศึกษา มีประสิทธิภาพ และเป็นกลไกขับเคลื่อนการศึกษาขั้นพื้นฐานสู่คุณภาพระดับมาตรฐานสากล
5. สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน เน้นการทำงานแบบบูรณาการ การบริหารแบบมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนในการจัดการศึกษาและกระจายอำนาจและความรับผิดชอบสู่สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษา
6. พื้นที่พิเศษได้รับการพัฒนาคุณภาพการศึกษา และพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาที่เหมาะสมตามบริบทของพื้นที่

ประเด็นยุทธศาสตร์

ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 1 การพัฒนาคุณภาพผู้เรียนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน

เป้าประสงค์ที่ 1 นักเรียนระดับก่อนประถมศึกษา และระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานทุกคนมีพัฒนาการเหมาะสมตามวัย และมีคุณภาพ

กลยุทธ์

1. เสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับการพัฒนาผู้เรียนอย่างมีคุณภาพ

2. สร้างแนวร่วมการกำกับดูแล พัฒนาคุณภาพนักเรียน

ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 2 การเพิ่มโอกาสการเข้าถึงบริการการศึกษาขั้นพื้นฐานให้ทั่วถึงครอบคลุมผู้เรียนให้ได้รับโอกาสในการพัฒนาเต็มตามศักยภาพ และมีคุณภาพ

เป้าประสงค์ที่ 2 ประชากรวัยเรียนทุกคนได้รับโอกาสในการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างทั่วถึงมีคุณภาพและเสมอภาค

เป้าประสงค์ที่ 6 พื้นที่พิเศษได้รับการพัฒนาคุณภาพการศึกษา และพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาที่เหมาะสมตามบริบทของพื้นที่

กลยุทธ์

1. เพิ่มโอกาสการเข้าถึงการจัดการศึกษาที่มีคุณภาพ
2. เสริมสร้างความเข้มแข็งของระบบที่เกี่ยวข้อง เพื่อลดความเสี่ยงในการออกกลางคัน และดูแลช่วยเหลือเด็กด้อยโอกาส และเด็กที่ไม่อยู่ในทะเบียนราษฎรอย่างเหมาะสม

ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 3 การพัฒนาคุณภาพครูและบุคลากรทางการศึกษา

เป้าประสงค์ที่ 3 ครู ผู้บริหารสถานศึกษา และบุคลากรทางการศึกษาอื่น มีทักษะที่เหมาะสมและมีวัฒนธรรมการทำงานที่มุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์

เป้าประสงค์ที่ 6 พื้นที่พิเศษ ได้รับการพัฒนาคุณภาพการศึกษาและพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาที่เหมาะสมตามบริบทของพื้นที่

กลยุทธ์

1. ลดภาระงานอื่น นอกเหนือจากงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้ของครู
2. ส่งเสริม สนับสนุนการพัฒนาองค์ความรู้ โดยเฉพาะด้านการวัดและประเมินผล และทักษะในการสื่อสารของครูให้มีสมรรถนะในการสอนอย่างมีประสิทธิภาพ
3. ส่งเสริม สนับสนุนการพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษา ให้มีความสามารถทุกด้านอย่างมีประสิทธิภาพ และเกิดประสิทธิผล โดยมุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์ของนักเรียน
4. เสริมสร้างระบบแรงจูงใจ เพื่อให้ครูและบุคลากรทางการศึกษา มีขวัญ กำลังใจในการทำงาน
5. สนับสนุนกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ครูและบุคลากรทางการศึกษา มีจิตวิญญาณของความเป็นครู การเป็นครูมืออาชีพ และยึดมั่นในจรรยาบรรณของวิชาชีพ

6. ส่งเสริมและสนับสนุนให้องค์กร คณะบุคคล และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้อง วางแผนสรรหาครู และบุคลากรทางการศึกษา ให้สอดคล้องกับความต้องการและจำเป็นของโรงเรียนและสังคม

ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 4 การพัฒนาระบบการบริหารจัดการ

เป้าประสงค์ที่ 4 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา สำนักงานบริหารงานการศึกษาพิเศษและสถานศึกษามีประสิทธิภาพและเป็นกลไกขับเคลื่อนการศึกษาขึ้นพื้นฐานสู่คุณภาพระดับมาตรฐานสากล

เป้าประสงค์ที่ 5 สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน เน้นการทำงานแบบบูรณาการการบริหารแบบมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนในการจัดการศึกษา และกระจายอำนาจและความรับผิดชอบสู่สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา และสถานศึกษา

เป้าประสงค์ที่ 6 พื้นที่พิเศษ ได้รับการพัฒนาคุณภาพการศึกษา และพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาที่เหมาะสมตามบริบทของพื้นที่

กลยุทธ์

1. กระจายอำนาจและความรับผิดชอบ
2. ส่งเสริมการมีส่วนร่วม
3. ส่งเสริมการใช้การวิจัยเป็นฐานในการพัฒนาการจัดการศึกษาของเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษา
4. ส่งเสริมให้สถานศึกษาและสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา และองค์กรคณะบุคคล มีความรับผิดชอบต่อผลการดำเนินงาน

ผลผลิต

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีการดำเนินงาน

6 ผลผลิต คือ

1. ผู้จบการศึกษาก่อนประถมศึกษา
2. ผู้จบการศึกษภาคบังคับ
3. ผู้จบการศึกษามัธยมศึกษาตอนปลาย
4. เด็กพิการได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานและพัฒนาสมรรถภาพ

5. เด็กด้อยโอกาสได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐาน
6. เด็กที่มีความสามารถพิเศษได้รับการพัฒนาศักยภาพ

จุดเน้น

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กำหนดจุดเน้นการดำเนินงานในปีงบประมาณ 2559 โดยแบ่งเป็น 3 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 จุดเน้นด้านผู้เรียน

- 1.1 นักเรียนมีสมรรถนะสำคัญสู่มาตรฐานสากล ดังต่อไปนี้
 - 1.1.1 นักเรียนระดับก่อนประถมศึกษา มีพัฒนาการด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ และสติปัญญาที่สมดุลเหมาะสมกับวัย และเรียนรู้อย่างมีความสุข
 - 1.1.2 นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนจากการทดสอบระดับชาติ (O-NET) กลุ่มสาระหลัก เพิ่มขึ้นเฉลี่ยไม่น้อยกว่าร้อยละ 3
 - 1.1.3 นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 มีความสามารถด้านภาษา อ่านออก เขียนได้ ด้านคำนวณ และด้านการใช้เหตุผลที่เหมาะสม
 - 1.1.4 นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ได้รับการส่งเสริมให้มีแรงจูงใจ สู้อาชีพด้วยการแนะแนว ทั้งโดยครูและผู้ประกอบอาชีพต่างๆ (ผู้ประกอบการ ศิษย์เก่า สถานประกอบการใน/นอกพื้นที่และได้รับการพัฒนาความรู้ทักษะที่เหมาะสมกับการประกอบอาชีพสุจริตในอนาคต)
 - 1.1.5 นักเรียนมีทักษะชีวิต ทักษะการคิดวิเคราะห์คิดสร้างสรรค์ และทักษะการสื่อสารอย่างสร้างสรรค์ อย่างน้อย 2 ภาษา ทักษะด้านเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อเป็นเครื่องมือในการเรียนรู้เหมาะสมตามช่วงวัย
- 1.2 นักเรียนมีคุณธรรม จริยธรรม รักความเป็นไทย ห่างไกลยาเสพติด มีคุณลักษณะและทักษะทางสังคมที่เหมาะสม
 - 1.2.1 นักเรียนระดับประถมศึกษา ใฝ่เรียนรู้ ใฝ่ดี และอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้
 - 1.2.2 นักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น มีทักษะการแก้ปัญหาและอยู่อย่างพอเพียง

1.2.3 นักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย มีความมุ่งมั่นในการศึกษาและการทำงาน และสามารถปรับตัว เข้ากับพหุวัฒนธรรม บนพื้นฐานวัฒนธรรมที่ดั้งเดิมของไทย

1.3 นักเรียนที่มีความต้องการพิเศษ ได้รับการส่งเสริม สนับสนุน และพัฒนาเต็มศักยภาพ เป็นรายบุคคลด้วยรูปแบบที่หลากหลาย

1.3.1 เด็กพิการได้รับการพัฒนาศักยภาพ เป็นรายบุคคล ด้วยรูปแบบที่หลากหลาย

1.3.2 เด็กด้อยโอกาสและเด็กในพื้นที่พิเศษ ได้รับโอกาสทางการศึกษาที่มีคุณภาพ ตามมาตรฐานการเรียนรู้ของหลักสูตร และอัตลักษณ์แห่งตน

1.3.3 นักเรียนที่มีความสามารถพิเศษ ได้รับการส่งเสริมให้มีความเป็นเลิศด้านวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี พื้นฐานทางวิศวกรรมศาสตร์ คณิตศาสตร์ ภาษา กีฬา ดนตรี และศิลปะ

1.3.4 นักเรียนที่เรียนภายใต้การจัดการศึกษาโดยครอบครัว สถานประกอบการ บุคคล องค์กรวิชาชีพ องค์กรเอกชน องค์กรชุมชน องค์กรสังคมอื่น และการศึกษาทางเลือกได้รับการพัฒนาอย่างมีคุณภาพ ตามมาตรฐาน

1.3.5 เด็กกลุ่มที่ต้องการการคุ้มครองและช่วยเหลือ เป็นกรณีพิเศษ ได้รับการคุ้มครองและช่วยเหลือเยียวยาด้วยรูปแบบที่หลากหลาย

1.3.6 เด็กนักเรียนในถิ่นทุรกันดาร ได้รับการศึกษา และพัฒนาทักษะ การเรียนรู้ตลอดชีวิต

ส่วนที่ 2 จุดเน้นด้านครูและบุคลากรทางการศึกษา

2.1 ครูได้รับการพัฒนาองค์ความรู้และทักษะในการสื่อสาร มีสมรรถนะในการสอนอย่างมีประสิทธิภาพ

2.1.1 ครูได้รับการพัฒนาวิธีการจัดการเรียนการสอน การสอนคิดแบบต่างๆ และการวัดและประเมินผลให้สามารถพัฒนาและประเมินผลนักเรียน ให้มีคุณภาพตามศักยภาพเป็นรายบุคคล

2.1.2 ครูสามารถยกระดับคุณภาพการศึกษา โดยประยุกต์ใช้ระบบสารสนเทศและการสื่อสารอย่างเหมาะสม

2.1.3 ครูได้รับการนิเทศแบบกัลยาณมิตร โดยสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษาและครู ทั้งในโรงเรียน ระหว่างโรงเรียน หรือภาคส่วนอื่นๆ ตามความพร้อมของโรงเรียน

2.1.4 ครูสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ การมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องและทุกภาคส่วน ให้เกิดชุมชนแห่งการเรียนรู้

2.1.5 ครูจัดการเรียนการสอน ให้สอดคล้องกับการเป็นประชาคมอาเซียน

2.1.6 ครูและบุคลากรทางการศึกษา มีจิตวิญญาณของความเป็นครู การเป็นครูมืออาชีพ และยึดมั่นในจรรยาบรรณวิชาชีพ

2.2 ผู้บริหารสถานศึกษา มีความสามารถในการบริหารงานทุกด้านให้มีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผล

2.3 ครูและบุคลากรทางการศึกษา มีขวัญกำลังใจในการทำงาน

2.4 องค์กร คณะบุคคล และผู้มีส่วนได้เสียที่เกี่ยวข้อง วางแผนและสรรหา ครูและบุคลากรทางการศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการของโรงเรียนและสังคม

ส่วนที่ 3 จุดเน้นด้านการบริหารจัดการ

3.1 สถานศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา และสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษบริหารจัดการโดยมุ่งเน้นการกระจายอำนาจ การมีส่วนร่วม และมีความรับผิดชอบต่อผลการดำเนินงาน

3.1.1 โรงเรียนที่ไม่ผ่านการรับรองภายนอก และที่ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนต่ำกว่าค่าเฉลี่ยของประเทศ ได้รับการแก้ไข ช่วยเหลือ นิเทศติดตามและประเมินผล โดยสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาทำหน้าที่ส่งเสริม สนับสนุน และเป็นผู้ประสานงานหลักให้โรงเรียนทำแผนพัฒนาเป็นรายโรงเรียน ร่วมกับผู้ปกครองชุมชน และองค์กรอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

3.1.2 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา บริหารจัดการอย่างมีคุณภาพโดยใช้มาตรฐานสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา

3.1.3 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา พัฒนาระบบช่วยเหลือ กำกับ ติดตาม ตรวจสอบ การบริหารจัดการงบประมาณที่มีประสิทธิภาพอย่างจริงจัง และต่อเนื่อง

3.1.4 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา เขตชูเกียรติโรงเรียน
ที่นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น อัตราการออกกลางคันลดลง มีพฤติกรรมเสี่ยง
ลดลงอย่างจริงจังและต่อเนื่อง

3.2 หน่วยงานในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษา
ขั้นพื้นฐานทุกระดับ ส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา

3.2.1 หน่วยงานในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการ
การศึกษาขั้นพื้นฐาน ทุกระดับ ทั้งส่วนกลาง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา และ
สถานศึกษา ส่งเสริมให้ทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา

3.2.2 หน่วยงานในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการ
การศึกษาขั้นพื้นฐาน ทุกระดับ ทั้งส่วนกลาง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา และ
สถานศึกษา ส่งเสริมการระดมทรัพยากรในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา (สำนักนโยบาย
และแผนการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2558, หน้า 2 - 4)

4. แผนการศึกษาแห่งชาติ ฉบับปรับปรุง (พ.ศ. 2552 - 2559)

แผนการศึกษาแห่งชาติ ฉบับปรับปรุง (พ.ศ. 2552 - 2559) ได้ชี้ให้เห็น
ถึงความจำเป็นในการปรับเปลี่ยนจุดเน้นในการพัฒนาคุณภาพคนในสังคมไทยให้เป็นมนุษย์
ที่สมบูรณ์ทั้งทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรมและ
วัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข เป็นคนดี เก่งและมี
ความสุข ซึ่งแนวทางดังกล่าวสอดคล้องกับเป้าหมายยุทธศาสตร์การปฏิรูปการศึกษาใน
ทศวรรษที่สอง (พ.ศ. 2552 - 2561) ที่ต้องการพัฒนาการศึกษาไทยให้มีคุณภาพและได้
มาตรฐานระดับสากล เด็กสามารถเรียนรู้ด้วยตนเอง รักการอ่าน และแสวงหาความรู้อย่าง
ต่อเนื่อง มีคุณธรรมพื้นฐาน มีจิตสำนึกและค่านิยมที่พึงประสงค์ เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม
มีจิตสาธารณะมีวัฒนธรรมประชาธิปไตย มีทักษะในการคิดและปฏิบัติ มีความสามารถ
ในการแก้ปัญหา มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และสอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์ชาติด้านเด็ก
ปฐมวัย (แรกเกิดถึงก่อนเข้าประถมศึกษาที่ 1) ตามนโยบายรัฐบาลด้านเด็กปฐมวัย
พ.ศ. 2555 - 2559 ที่เร่งรัดให้เด็กปฐมวัยทุกคนได้รับการพัฒนารอบด้านตามวัยอย่างมี
คุณภาพและต่อเนื่อง

ซึ่งแผนพัฒนาการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ฉบับที่ 11
พ.ศ. 2555 - 2559 จัดทำขึ้นภายใต้กรอบทิศทางของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม

แห่งชาติ ฉบับที่ 11 พ.ศ. 2555 – 2559 และสอดคล้องเชื่อมโยงกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 แผนการศึกษาแห่งชาติ ฉบับปรับปรุง (พ.ศ. 2552 – 2559) ตลอดจนสภาพปัญหาจากการจัดและพัฒนาการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการในระยะเวลาที่ผ่านมา ซึ่งพบว่ายังมีปัญหาที่จำเป็นต้องปรับปรุงและพัฒนาทั้งด้านการส่งเสริมโอกาสทางการศึกษาแก่ประชาชน ด้านคุณภาพการศึกษา โดยเฉพาะระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ด้านขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศที่ยังอยู่ในระดับต่ำ ตลอดจนสภาพการบริหารและจัดการศึกษาที่ยังต้องเพิ่มเติมในด้านประสิทธิภาพ โดยมีเหตุผลคือสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย การพัฒนาประเทศสู่ความสมดุลและยั่งยืนที่จะต้องให้ความสำคัญกับการเสริมสร้างทุนของประเทศ ที่มีอยู่ให้เข้มแข็งและมีพลังเพียงพอในการขับเคลื่อนกระบวนการพัฒนาประเทศ โดยเฉพาะการพัฒนาคนหรือทุนมนุษย์ให้เข้มแข็ง พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงของโลกในยุคศตวรรษที่ 21 และการเสริมสร้างปัจจัยแวดล้อมที่เอื้อต่อการพัฒนาคุณภาพของคน ทั้งในเชิงสถาบัน ระบบ โครงสร้างของสังคมให้เข้มแข็ง สามารถเป็นภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต โดยระบุถึงระดับการศึกษาปฐมวัยว่าเป็นการจัดการศึกษาที่มุ่งเตรียมความพร้อมด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม และสติปัญญาให้กับเด็กก่อนเข้าเรียนระดับประถมศึกษา ซึ่งที่ผ่านมากระทรวงศึกษาธิการสามารถจัดการศึกษาในระดับนี้ในระบบโรงเรียน ปีการศึกษา 2552 จำนวน 1,780,074 คน คิดเป็นร้อยละ 74.33 ของประชากรกลุ่มอายุ 3 – 5 ปี (จำนวน 2,394,796 คน) เนื่องจากรัฐบาลได้มีนโยบายเรียนฟรี 15 ปี ที่ครอบคลุมถึงระดับการศึกษาปฐมวัย (กระทรวงศึกษาธิการ, 2555, หน้า 7) ประกอบกับ ร่างแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 – 2574 (กระทรวงศึกษาธิการ, 2559, หน้า 8) ได้กำหนดวิสัยทัศน์ทางการศึกษาระยะ 15 ปี คือ สร้างระบบการศึกษาที่รองรับการศึกษา การเรียนรู้ตลอดชีวิต และความท้าทายที่เป็นพลวัตของโลกศตวรรษที่ 21 อย่างมีคุณภาพและมีประสิทธิภาพ เพื่อเป็นกลไกหลักของการพัฒนาศักยภาพและขีดความสามารถของคนไทย และการดำรงชีวิตอย่างมีความสุข ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีเป้าหมายการเข้าถึงโอกาสทางการศึกษาสำหรับนักเรียนปฐมวัย (3 – 5 ปี) ต่อกลุ่มอายุ 3 – 5 ปี เพิ่มขึ้นในปีที่ 6 เป็นร้อยละ 100 โดยกำหนดยุทธศาสตร์ การพัฒนาหลักสูตร การเรียนการสอน กระบวนการเรียนรู้ การวัดและประเมินผล การยกระดับคุณภาพมาตรฐานวิชาชีพครู อาจารย์และบุคลากรทางการศึกษา การผลิตและพัฒนากำลังคน การวิจัย และนวัตกรรมรองรับความต้องการของ

ตลาดงานและเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ การพัฒนาระบบข้อมูล สารสนเทศและเทคโนโลยีดิจิทัล การพัฒนาคุณภาพของคนทุกช่วงวัย และการสร้างสังคม แห่งการเรียนรู้ การพัฒนาระบบบริหารจัดการและการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของ ทุกภาคส่วน และการพัฒนาระบบการเงินเพื่อการศึกษา

5. แผนการศึกษาแห่งชาติ (พ.ศ. 2560 – 2579)

กำหนด 6 ยุทธศาสตร์ ประกอบด้วย ยุทธศาสตร์ที่ 1 การจัดการศึกษา เพื่อความมั่นคงของสังคมและประเทศชาติ ยุทธศาสตร์ที่ 2 การผลิตและพัฒนากำลังคน การวิจัยและนวัตกรรม เพื่อสร้างขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ ยุทธศาสตร์ ที่ 3 การพัฒนาศักยภาพคนทุกช่วงวัย และการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียน มีทักษะและคุณลักษณะพื้นฐานของพลเมืองไทย และทักษะและคุณลักษณะที่จำเป็นใน ศตวรรษที่ 21 คนทุกช่วงวัยมีทักษะ ความรู้ความสามารถและสมรรถนะตามมาตรฐาน การศึกษาและมาตรฐานวิชาชีพ และพัฒนาคุณภาพชีวิตได้ตามศักยภาพ สถานศึกษา ทุกระดับการศึกษาสามารถจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามหลักสูตรอย่างมีคุณภาพ แหล่งเรียนรู้ สื่อตารางเรียน นวัตกรรม และสื่อการเรียนรู้มีคุณภาพและมาตรฐาน และ ประชาชนสามารถเข้าถึงได้โดยไม่จำกัดเวลาและสถานที่ ระบบและกลไกการวัด การ ติดตาม และประเมินผลมีประสิทธิภาพ ระบบการผลิตครู อาจารย์ และบุคลากรทางการ ศึกษาได้มาตรฐานระดับสากล ครู อาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา ได้รับการพัฒนา สมรรถนะตามมาตรฐานยุทธศาสตร์ที่ 4 การสร้างโอกาส ความเสมอภาค และความ เท่าเทียมทางการศึกษา ยุทธศาสตร์ที่ 5 การจัดการศึกษาเพื่อสร้างเสริมคุณภาพชีวิต ที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และยุทธศาสตร์ที่ 6 การพัฒนาประสิทธิภาพของระบบบริหาร จัดการศึกษา ซึ่งมีเป้าหมายโครงสร้างบทบาทและระบบการบริหารจัดการการศึกษา มีความคล่องตัวชัดเจน และสามารถตรวจสอบได้ ระบบการบริหารจัดการศึกษามี ประสิทธิภาพและประสิทธิผลส่งผลต่อคุณภาพและมาตรฐานการศึกษา ทุกภาคส่วนของ สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาที่ตอบสนองความต้องการของประชาชนและพื้นที่ กฎหมายและรูปแบบการบริหารจัดการทรัพยากรทางการศึกษารองรับลักษณะที่แตกต่าง กันของผู้เรียน สถานศึกษา และความต้องการกำลังแรงงานของประเทศ ระบบบริหารงาน บุคคลของครู อาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษามีความเป็นธรรม สร้างขวัญกำลังใจ และส่งเสริมให้ปฏิบัติงานได้อย่างเต็มตามศักยภาพ แผนการศึกษาแห่งชาติ ยึดหลักสำคัญ

ในการจัดการศึกษา ประกอบด้วย หลักการจัดการศึกษาเพื่อปวงชน (Education for All) หลักการจัดการศึกษาเพื่อความเท่าเทียมและทั่วถึง (Inclusive Education) หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (Sufficiency Economy) หลักการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนของสังคม (All for Education) ยึดตามเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals : SDGs 2030) (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560, หน้า 75 – 131)

6. แผนพัฒนาการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ฉบับที่ 12

(พ.ศ. 2560 – 2564)

เป็นแผนระยะ 5 ปี มีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม 2559 ถึงวันที่ 30 กันยายน 2564 มีหลักการสำคัญ คือ “ยึดคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา” “วิสัยทัศน์มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้คู่คุณธรรม มีคุณภาพชีวิตที่ดี มีความสุขในสังคม” ยุทธศาสตร์และเป้าหมาย ยุทธศาสตร์ที่ 1 พัฒนาหลักสูตร กระบวนการเรียนการสอน การวัดและประเมินผล มุ่งหวังให้คนไทยมีคุณธรรมจริยธรรม 2 ยุทธศาสตร์ที่ 2 พัฒนาครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา มุ่งหวังให้มีการผลิตครูได้สอดคล้องกับความต้องการในการจัดการศึกษาทุกระดับ ทุกประเภท ยุทธศาสตร์ที่ 3 ผลิตและพัฒนากำลังคน รวมทั้งงานวิจัยที่สอดคล้องกับความต้องการของการพัฒนาประเทศ ; มุ่งหวังให้กำลังคนได้รับการผลิตและพัฒนาเพื่อเสริมสร้างศักยภาพ การแข่งขันของประเทศ ยุทธศาสตร์ที่ 4 ขยายโอกาสการเข้าถึงบริการทางการศึกษาและการเรียนรู้ อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตมุ่งหวังให้การบริการการศึกษาแก่ผู้เรียนทุกกลุ่มทุกวัยในระดับที่เหมาะสมกับสภาพบริบทและสภาพพื้นที่ ยุทธศาสตร์ที่ 5 ส่งเสริมและพัฒนาระบบเทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อการศึกษา มุ่งหวังให้คนไทยได้รับโอกาสในการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต และยุทธศาสตร์ที่ 6 พัฒนาระบบบริหารจัดการและส่งเสริมให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา มุ่งหวังให้มีการใช้ทรัพยากรทั้งด้านงบประมาณและบุคลากรได้อย่างคุ้มค่า

จะเห็นได้ว่าปัจจุบันยังคงมีความจำเป็นในการนำกระบวนการนิเทศไปขับเคลื่อนนโยบายการศึกษาที่สอดคล้องกับบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ และยุทธศาสตร์ชาติ แผนการกระทรวงศึกษาธิการ การนิเทศการศึกษาที่ประสบความสำเร็จ ควรมีกระบวนการที่ต่อเนื่องมีการเคลื่อนไหวที่เป็นพลวัต คือ การนำวงจรคุณภาพ หรือวิธีการเชิงระบบมาใช้ในการดำเนินงานซึ่ง กระบวนการนิเทศนั้นเป็นกระบวนการสำคัญที่จะผลักดันให้ครูได้

พัฒนาการจัดการเรียนรู้ให้มีคุณภาพจึงมีความจำเป็นที่จะต้องสร้างระบบการนิเทศให้มีความเข้มแข็ง และนำผลการนิเทศการศึกษาโดยเฉพาะการศึกษาปฐมวัยมาพัฒนาให้มีคุณภาพดียิ่งขึ้น

ตอนที่ 3 บริบทการจัดการศึกษาปฐมวัยของไทย

ในตอนที 3 เป็นการนำเสนอสาระสำคัญเกี่ยวกับความรู้เบื้องต้นของการจัดการศึกษาปฐมวัยของไทย ประกอบด้วย แนวคิดการจัดการศึกษาปฐมวัย ปรัชญาการศึกษาปฐมวัย ความสำคัญของการจัดการศึกษาปฐมวัย หลักการจัดการศึกษาปฐมวัย แนวทางการจัดการศึกษาปฐมวัย มาตรฐานการศึกษาปฐมวัย และการนิเทศการศึกษาปฐมวัยตามลำดับ ดังต่อไปนี้

ระยะวัยเริ่มต้นของชีวิต คือ ระยะปฐมวัย เป็นวัยที่เป็นรากฐานของชีวิต ซึ่งเป็นการก่อกำเนิดพื้นฐานชีวิตของบุคคลทั้งด้านบุคลิกภาพ ลักษณะนิสัย ความสามารถทางสติปัญญาและความสามารถด้านต่างๆ การศึกษาปฐมวัยจึงเป็นสาระสำคัญและมีความหมายต่อชีวิตเด็กเป็นอย่างมาก การศึกษาปฐมวัยจึงต้องดำเนินการให้สามารถตอบสนองธรรมชาติและความต้องการของเด็กในวัยนี้ คำว่า ปฐมวัย หมายถึง วัยเด็กตอนต้น ดังนั้น การศึกษาปฐมวัยจึงหมายถึง กระบวนการในการจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมและพัฒนาเด็กที่อยู่ในวัยเด็กที่อยู่ในวัยเด็กตอนต้น ซึ่งครอบคลุมตั้งแต่วัยทารกจนถึงอายุหกปี (แต่ในบางแห่งอาจหมายรวมเด็กที่มีอายุตั้งแต่ปฏิสนธิในครรภ์มารดาจนถึงอายุแปดปี) เพื่อให้เด็กได้มีความเจริญงอกงามตามธรรมชาติ (สิริมา ภิญโญนนตพงษ์, 2550, หน้า 1) ซึ่งนักปรัชญา นักจิตวิทยา และนักการศึกษาต่างตระหนักและเห็นตรงกันว่า เด็กปฐมวัย เป็นวัยที่มีความเฉพาะและมีความสำคัญอย่างยิ่งควรได้รับการอบรมเลี้ยงดู การดูแลเอาใจใส่และควรได้รับการศึกษาให้สอดคล้องตามธรรมชาติ และความต้องการของเด็กวัยนี้ ซึ่งต้องจัดการศึกษาให้มีความเฉพาะเหมาะสมและมีความแตกต่างจากการจัดการศึกษาระดับอื่นๆ มีหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2546 เพื่อให้สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาและสถานศึกษาทุกสังกัดที่จัดการศึกษาระดับปฐมวัย นำหลักสูตรไปใช้โดยปรับปรุงให้เหมาะสมกับเด็กและสภาพท้องถิ่นเพื่อสร้างรากฐานคุณภาพชีวิตให้เด็กปฐมวัย พัฒนาไปสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เกิดคุณค่าต่อตนเองและสังคม

1. แนวคิดการจัดการศึกษาปฐมวัย

การจัดการศึกษาปฐมวัยในปัจจุบัน แม้จะไม่ใช่เป็นการศึกษาภาคบังคับแต่รัฐบาลก็ให้การสนับสนุนส่งเสริมอย่างเต็มที่ โดยมุ่งที่จะเตรียมความพร้อมให้แก่เด็กก่อนเข้าเรียนในระดับประถมศึกษา และส่งเสริมให้เด็กมีพัฒนาการทุกด้าน ตลอดจนอบรมเลี้ยงดูให้เด็กมีลักษณะนิสัยที่ดี กระทรวงศึกษาธิการได้จัดทำหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยขึ้นเพื่อเป็นหลักสูตรแกนกลางในการจัดการศึกษาให้เป็นมาตรฐานเดียวกันทั่วประเทศ หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2560 พัฒนาขึ้นมาโดยอาศัยแนวคิด ต่อไปนี้

1.1 แนวคิดเกี่ยวกับพัฒนาการเด็ก พัฒนาการของมนุษย์เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในตัวมนุษย์ เริ่มตั้งแต่ปฏิสนธิต่อเนื่องไปจนตลอดชีวิต ซึ่งครอบคลุมการเปลี่ยนแปลงในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ พัฒนาการทางด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญาจะมีความสัมพันธ์และพัฒนาอย่างต่อเนื่องเป็นลำดับขั้นตอนไปพร้อมกันในทุกด้าน เด็กแต่ละคนจะเติบโตและมีลักษณะพัฒนาการแตกต่างกันไปตามวัย เริ่มตั้งแต่ปฏิสนธิ จนถึงอายุ 5 ปี

พัฒนาการแต่ละด้านมีทฤษฎีเฉพาะอธิบายไว้และสามารถนำมาใช้ในการพัฒนาเด็ก อาทิ ทฤษฎีพัฒนาการทางร่างกายที่อธิบายการเจริญเติบโตและพัฒนาการของเด็กว่ามีลักษณะต่อเนื่องและเป็นลำดับขั้น เด็กจะพัฒนาถึงขั้นใดจะต้องเกิดวุฒิภาวะของความสามารถขั้นนั้นก่อน หรือ ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาที่อธิบายว่าเด็กเกิดมาพร้อมวุฒิภาวะ ซึ่งจะพัฒนาขึ้นตามอายุ ประสบการณ์ ค่านิยมทางสังคม และสิ่งแวดล้อม หรือทฤษฎีพัฒนาการทางบุคลิกภาพที่อธิบายว่าเด็กจะพัฒนาได้ดีในแต่ละช่วงอายุเด็กได้รับการตอบสนองในสิ่งที่ตนพอใจ ได้รับความรัก ความอบอุ่นอย่างเพียงพอจากผู้ใกล้ชิด มีโอกาสช่วยเหลือตนเอง ทำงานที่เหมาะสมกับวัย และมีอิสระที่จะเรียนรู้ในสิ่งที่ตนอยากรู้อบรอบๆ ตนเอง

ดังนั้น แนวคิดเกี่ยวกับพัฒนาการเด็ก จึงเป็นเสมือนหนึ่งแนวทางให้ผู้สอนหรือผู้ที่เกี่ยวข้องได้เข้าใจเด็ก สามารถอบรมเลี้ยงดู และจัดประสบการณ์ที่เหมาะสมกับวัยและความแตกต่างของแต่ละบุคคลในอันที่จะส่งเสริมให้เด็กพัฒนาจนบรรลุผลตามเป้าหมายที่ต้องการได้ชัดเจนขึ้น

1.2 แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้ การเรียนรู้ของมนุษย์เรามีผลสืบเนื่องมาจากประสบการณ์ต่างๆ ที่ได้รับการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเกิดขึ้นจากกระบวนการที่เด็กมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลและสิ่งแวดล้อมรอบตัว โดยเด็กจะต้องเป็น

ผู้กระทำให้เกิดขึ้นด้วยตนเองและการเรียนรู้จะเป็นไปได้ดี ถ้าหากเด็กได้ใช้ประสาทสัมผัสทั้งห้า ได้เคลื่อนไหว มีโอกาสในการคิดริเริ่มตามความต้องการและความสนใจของตนเอง รวมทั้งอยู่ในบรรยากาศที่เป็นอิสระ อบอุ่นและปลอดภัย ดังนั้นการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้จึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ของเด็กและเนื่องจากการเรียนรู้เป็นพื้นฐานของการพัฒนาในระดับที่สูงขึ้น ทุกคนเราเรียนรู้มาตั้งแต่เกิดตามธรรมชาติก่อนที่จะมาเข้าสถานศึกษาการจัดทำหลักสูตรจึงยึดแนวคิดที่จะให้เด็กได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริงด้วยตัวเด็กเองในสภาพแวดล้อมที่เป็นอิสระเอื้อต่อการเรียนรู้และจัดกิจกรรมให้เหมาะสมกับระดับพัฒนาการของเด็กแต่ละคน

1.3 แนวคิดเกี่ยวกับการเล่นของเด็ก การเล่นถือเป็นกิจกรรมที่สำคัญในชีวิตเด็กทุกคน เด็กจะรู้สึกสนุกสนานเพลิดเพลินได้สังเกตมีโอกาทำการทดลอง สร้างสรรค์ คิดแก้ปัญหาและค้นพบด้วยตนเอง การเล่นจะมีอิทธิพลและมีผลดีต่อการเจริญเติบโต ช่วยพัฒนาร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคมและสติปัญญา จากการเล่นเด็กมีโอกาสเคลื่อนไหวส่วนต่างๆ ของร่างกาย ได้ใช้ประสาทสัมผัสและการรับรู้ ผ่อนคลาย อารมณ์และแสดงออกถึงตนเอง เรียนรู้ความรู้สึกของผู้อื่น การเล่นจึงเป็นทางที่เด็กจะสร้างประสบการณ์เรียนรู้สิ่งแวดล้อม เรียนรู้ความเป็นอยู่ของผู้อื่น กับธรรมชาติรอบตัว ดังนั้น หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย ฉบับนี้จึงถือการเล่นอย่างมีจุดมุ่งหมายเป็นหัวใจสำคัญของการจัดประสบการณ์ให้กับเด็ก

1.4 แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมและสังคม บริบททางสังคมและวัฒนธรรมที่เด็กอาศัยอยู่หรือแวดล้อมตัวเด็ก ทำให้เด็กแต่ละคนแตกต่างกันไป หลักสูตรการศึกษาปฐมวัยฉบับนี้ ถือว่าผู้สอนต้องเข้าใจและยอมรับวัฒนธรรมและสังคมที่แวดล้อมตัวเด็ก มีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ การพัฒนาศักยภาพ และพัฒนาการของเด็กแต่ละคน ผู้สอนควรต้องเรียนรู้บริบททางสังคมและวัฒนธรรมของเด็กที่ตนรับผิดชอบ เพื่อช่วยให้เด็กได้พัฒนาเกิดการเรียนรู้และอยู่ในกลุ่มคนที่มาจากพื้นฐานเหมือนหรือแตกต่างจากตนได้อย่างราบรื่น มีความสุข

หลักสูตรแกนกลางในการจัดการศึกษาปฐมวัยโดย อาศัยแนวคิดดังกล่าวข้างต้นนี้สถานศึกษาที่จัดการศึกษาปฐมวัยต่างๆ ในท้องถิ่นสามารถนำไปปรับใช้ให้เหมาะสมกับเด็ก ครูผู้สอน สภาพสถานศึกษา สภาพปัญหา ความต้องการ ความพร้อม เอกลักษณ์ ภูมิปัญญา และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของท้องถิ่นได้ โดยได้มีการกำหนดปรัชญาการศึกษาปฐมวัย ไว้ดังนี้

2. ปรัชญาการศึกษาปฐมวัย

การศึกษาปฐมวัยเป็นการพัฒนาเด็กตั้งแต่แรกเกิดถึง 6 ปี บนพื้นฐานการอบรมเลี้ยงดูและการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ที่สนองต่อธรรมชาติและพัฒนาการของเด็กแต่ละคนตามศักยภาพ ภายใต้บริบทสังคมวัฒนธรรมที่เด็กอาศัยอยู่ ด้วยความรัก ความเอื้ออาทรและความเข้าใจของทุกคน เพื่อสร้างรากฐานคุณภาพชีวิตให้เด็กพัฒนาไปสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์เกิดคุณค่าต่อตนเองและสังคม (กระทรวงศึกษาธิการ, 2560, หน้า 5)

3. ความสำคัญของการจัดการศึกษาปฐมวัย

ความสำคัญของการจัดการศึกษาปฐมวัย การศึกษาปฐมวัย เป็นการศึกษาที่มีความสำคัญยิ่ง เพราะเป็นรากฐานของชีวิตมนุษย์และมีอิทธิพลต่อชีวิตของคนเราเป็นอย่างยิ่ง การพัฒนาเด็กปฐมวัยควรเริ่มต้นตั้งแต่แรกเกิดถึง 5 ปี ซึ่งนักการศึกษาและนักจิตวิทยา มีความคิดเห็นตรงกันว่า การพัฒนาเด็กในวัยนี้ เป็นช่วงเวลาสำคัญสำหรับการพัฒนาทางสมองของบุคคลโดยเฉพาะระบบประสาทและเซลล์สมองจะเจริญโตประมาณร้อยละ 70 - 80 ของผู้ใหญ่ และการศึกษาในช่วงวัยนี้เป็นการเตรียมความพร้อมให้เด็กได้เจริญเติบโต เต็มตามศักยภาพ โดยให้การอบรมเลี้ยงดูควบคู่กับการให้การศึกษาที่เป็นพื้นฐานที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต หรือเรียกว่า Educare พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 13 (1) กำหนดให้บิดา มารดา หรือ ผู้ปกครองมีสิทธิได้รับการสนับสนุนจากรัฐให้มีความรู้ความสามารถในการอบรมเลี้ยงดูและการให้การศึกษาแก่บุตรหรือบุคคลซึ่งอยู่ในความดูแล ทั้งนี้เพื่อเสริมสร้างให้เด็กมีพัฒนาการที่ดีทั้งด้านร่างกาย อารมณ์-จิตใจ สังคม สติปัญญา และบุคลิกภาพโดยมีแผนการศึกษาแห่งชาติฉบับปรับปรุง (พ.ศ. 2552 - 2559) ซึ่งได้กำหนดแผนนโยบาย โดยเป็นแผนยุทธศาสตร์ชั้นนำสำหรับการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องเพื่อการปฏิรูปการศึกษา การบริหารและการจัดการที่สอดคล้องกันทั้งประเทศในระยะ 15 ปี โดยกำหนดวัตถุประสงค์และแผนนโยบายเพื่อดำเนินการไว้ในส่วนที่เกี่ยวกับการศึกษาปฐมวัย คือ การพัฒนาคนอย่างรอบด้านและสมดุลเพื่อเป็นฐานหลักของการพัฒนา มีแผนนโยบายเพื่อดำเนินการโดยมีเป้าหมายและกรอบการดำเนินงาน เด็กปฐมวัยอายุ 0 - 5 ปี ทุกคนได้รับการพัฒนาและเตรียมความพร้อมทุกด้านก่อนเข้าสู่ระบบการศึกษา ส่งเสริมและสนับสนุน การพัฒนาและการเตรียมความพร้อมในรูปแบบที่หลากหลายส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษาปฐมวัยให้มี

คุณภาพครอบคลุมกลุ่มเป้าหมาย สอดคล้องกับแผนพัฒนาการศึกษา ของ กระทรวงศึกษาธิการฉบับที่ 11 พ.ศ. 2555 – 2559 ที่ได้กำหนดว่าระดับการศึกษาปฐมวัย เป็นการจัดการศึกษาที่มุ่งเตรียมความพร้อมด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคมและสติปัญญาให้กับเด็กก่อนเข้าเรียนระดับประถมศึกษา ซึ่งกำหนดกลยุทธ์ และแนวทางการดำเนินงานเร่งรัด พัฒนาคุณภาพและมาตรฐานผู้เรียน พัฒนาการการศึกษาปฐมวัย โดยพัฒนาและเตรียมความพร้อมให้เด็กปฐมวัยทุกคนก่อนเข้าเรียนระดับประถมศึกษา (กระทรวงศึกษาธิการ, 2555, หน้า 16)

4. หลักการของการจัดการศึกษาปฐมวัย

เด็กปฐมวัยทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับการอบรมเลี้ยงดูและได้รับการส่งเสริมพัฒนาการ ตลอดจนการเรียนรู้อย่างเหมาะสมเพื่อให้เด็กมีโอกาสพัฒนาตนเองตามลำดับขั้นของพัฒนาการทุกด้าน อย่างสมดุล และเต็มตามศักยภาพ โดยหลักการจัดการศึกษาปฐมวัยต้องใช้หลักสูตรการศึกษาปฐมวัยเป็นกลไกขับเคลื่อนพร้อมกับการจัดสภาพแวดล้อม กระบวนการจัดการเรียนรู้รวมถึงการสร้างปฏิสัมพันธ์ที่ดี ระหว่างครูกับ ผู้ปกครองหรือครอบครัวของเด็กดังนั้นจึงคำนึงถึงหลักการ ดังนี้

4.1 การสร้างหลักสูตรที่เหมาะสมการพัฒนาหลักสูตรพิจารณาจากวัย และประสบการณ์ของเด็กโดยหลักสูตรต้องมุ่งเน้นการพัฒนาเด็กทุกด้านทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญาอยู่บนพื้นฐานของประสบการณ์เดิมที่เด็กมีอยู่และประสบการณ์ใหม่ที่เด็กจะได้รับต้องมีความหมายกับตัวเด็กเป็นหลักสูตรที่ให้โอกาสทั้งเด็กปกติ เด็กด้อยโอกาสและเด็กพิเศษได้รับการพัฒนารวมทั้งยอมรับในวัฒนธรรมและภาษาของเด็กพัฒนาเด็กให้รู้สึกเป็นสุขในปัจจุบัน มิใช่เพียงเพื่อเตรียมเด็กสำหรับอนาคตเท่านั้น

4.2 การสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของเด็กสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้จะต้องอยู่ในสภาพที่สนองความต้องการความสนใจของเด็กทั้งภายในและภายนอกห้องเรียน ผู้สอนจะต้องจัดสภาพแวดล้อมให้เด็กได้อยู่ในที่สะอาดปลอดภัย อากาศ สดชื่น ปลอดภัยไม่เครียด มีโอกาสออกกำลังกายและพักผ่อน มีสื่อวัสดุ อุปกรณ์ มีของเล่นที่หลากหลาย เหมาะสมกับวัยให้เด็กมีโอกาสได้เลือกเล่น เรียนรู้เกี่ยวกับตนเอง และโลกที่เด็กอยู่รวมทั้ง พัฒนาการอยู่ร่วมกับคนอื่นในสังคมดังนั้นสภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกห้องเรียน จึงเป็นเสมือนหนึ่งสังคมที่มีคุณค่าสำหรับเด็กแต่ละคน

จะเรียนรู้และสะท้อนให้เห็นว่าบุคคลในสังคมเห็นความสำคัญของการอบรมเลี้ยงดูและให้การศึกษากับเด็กปฐมวัย

4.3 การจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กผู้สอนมีความสำคัญ ต่อการจัดกิจกรรมพัฒนาเด็กอย่างมากผู้สอนต้องเปลี่ยนบทบาทจากผู้บอกความรู้หรือสั่งให้เด็กทำมาเป็นผู้อำนวยความสะดวกในการจัดสภาพแวดล้อม ประสบการณ์และกิจกรรม ส่งเสริมพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กที่ผู้สอนและเด็กมีส่วนที่จะริเริ่มทั้ง 2 ฝ่าย โดยผู้สอนจะเป็นผู้สนับสนุนชี้แนะและเรียนรู้ร่วมกับเด็ก ส่วนเด็กเป็นผู้ลงมือกระทำเรียนรู้และค้นพบด้วยตนเอง ดังนั้นผู้สอนจะต้องยอมรับเห็นคุณค่ารู้จักและเข้าใจเด็กแต่ละคนที่ตนดูแลรับผิดชอบก่อนเพื่อจะได้วางแผนสร้างสภาพแวดล้อมและจัดกิจกรรมที่จะส่งเสริม พัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กได้อย่างเหมาะสม นอกจากนี้ผู้สอนต้องรู้จักพัฒนาตนเองปรับปรุง ใช้เทคนิคการจัดกิจกรรมต่างๆ ให้เหมาะกับเด็ก และเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่เด็ก

4.4 การบูรณาการการเรียนรู้การจัดการเรียนการสอนในระดับปฐมวัย ยึดหลักการบูรณาการที่ว่า หนึ่งแนวคิดเด็กสามารถเรียนรู้ได้จากหลายกิจกรรม หนึ่งกิจกรรม เด็กสามารถเรียนรู้ได้หลายทักษะและหลายประสบการณ์สำคัญ ดังนั้นจึงเป็นหน้าที่ของผู้สอนที่จะต้องวางแผนการจัดประสบการณ์ในแต่ละวันให้เด็กเรียนรู้ผ่านการเล่นที่จัดกิจกรรมอย่างหลากหลาย เพื่อฝึกหรือเพิ่มพูนทักษะและประสบการณ์สำคัญที่เหมาะสมกับวัยและพัฒนาการเพื่อให้บรรลุจุดหมายของหลักสูตรแกนกลางที่กำหนดไว้

4.5 การประเมินพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็ก การประเมินเด็กปฐมวัย ยึดวิธีการสังเกตเป็นส่วนใหญ่ ผู้สอนจะต้องสังเกตและประเมินทั้งการสอนของตน และพัฒนาการการเรียนรู้ของเด็กว่าได้บรรลุตามจุดประสงค์และเป้าหมายที่วางไว้หรือไม่ ผลที่ได้จากการสังเกตพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กจากข้อมูลเชิงบรรยาย จากการรวบรวมผลงานการแสดงออกในสภาพที่เป็นจริง ข้อมูลจากครอบครัวของเด็ก ตลอดจนการที่เด็กประเมินตนเองหรือผลงานสามารถบอกได้ว่าเด็กเกิดการเรียนรู้และมีความก้าวหน้าเพียงใด ข้อมูลจากการจัดทำไตรังตรงสารนิทัศน์จะช่วยผู้สอนในการวางแผนการจัดกิจกรรมชี้ให้เห็นความต้องการพิเศษของเด็กแต่ละคนใช้เป็นข้อมูลในการสื่อสารกับพ่อแม่ผู้ปกครองของเด็ก และขณะเดียวกันยังใช้ในการประเมินประสิทธิภาพการจัดการศึกษาของสถานศึกษาได้อีกด้วย

4.6 ความสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับครอบครัวของเด็ก เด็กแต่ละคนมีความแตกต่างกันเนื่องมาจากสภาพแวดล้อมที่เด็กเจริญเติบโตขึ้นมาผู้สอนพ่อแม่และผู้ปกครองของเด็กจะต้องมีการแลกเปลี่ยนข้อมูลทำความเข้าใจพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กต้องยอมรับและร่วมมือกันรับผิดชอบหรือถือเป็นหุ้นส่วนที่จะต้องช่วยกันพัฒนาเด็กให้บรรลุเป้าหมายที่ต้องการร่วมกันดังนั้นผู้สอนจึงมีใช้จะแลกเปลี่ยนความรู้กับพ่อแม่ผู้ปกครองเกี่ยวกับการพัฒนาเด็กเท่านั้นแต่จะต้องให้พ่อแม่ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการพัฒนาเด็กด้วย ทั้งนี้ มิได้หมายความว่าให้พ่อแม่ผู้ปกครองเป็นผู้กำหนดเนื้อหาหลักสูตรตามความต้องการ โดยไม่คำนึงถึงหลักการจัดที่เหมาะสมกับวัยของเด็ก (กระทรวงศึกษาธิการ, 2560, หน้า 6 - 7)

จากปรัชญาและความสำคัญของการจัดการศึกษาปฐมวัยที่เกี่ยวกับพัฒนาการของเด็กที่มีความสัมพันธ์และพัฒนาอย่างต่อเนื่องเป็นขั้นตอนพร้อมกันทุกด้าน ดังนั้น ในการจัดการศึกษาปฐมวัยจึงอาศัยหลักการดังกล่าวข้างต้น โดยคำนึงถึงการเรียนรู้ที่ยึดให้เด็กได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริงด้วยตัวเด็กเองในสิ่งแวดล้อมที่เป็นอิสระเอื้อต่อการเรียนรู้และการจัดกิจกรรมบูรณาการให้เหมาะสมกับระดับพัฒนาการของผู้เรียนแต่ละคนด้วยการให้เด็กเรียนรู้ผ่านการเล่นอย่างมีจุดหมายเป็นหัวใจสำคัญของการจัดประสบการณ์ให้กับเด็กและนอกจากนี้ยังต้องคำนึงถึงวัฒนธรรมและสังคมที่แวดล้อมตัวเด็กซึ่งมีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ การพัฒนาศักยภาพและพัฒนาการของเด็กแต่ละคน

5. แนวการจัดการศึกษาปฐมวัย

การจัดการศึกษาระดับปฐมวัยของโรงเรียนประถมศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาดำเนินการจัดการศึกษาเป็นไปตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม 2545 และแนวนโยบายการจัดการศึกษาของประเทศตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 และหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยสำหรับเด็กแรกเกิด - 6 ปี มุ่งให้เด็กมีพัฒนาการด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา ที่เหมาะสมกับวัย ความสามารถและความแตกต่างระหว่างบุคคล ปฏิบัติการส่งเสริมให้เด็กปฐมวัยมีมาตรฐานคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2560 ดังนี้

5.1 มาตรฐานด้านร่างกาย ประกอบด้วย 2 มาตรฐาน คือ

มาตรฐานที่ 1 ร่างกายเจริญเติบโตตามวัย และมีสุขนิสัยที่ดี

มาตรฐานที่ 2 กล้ามเนื้อใหญ่และกล้ามเนื้อเล็กแข็งแรงใช้ได้อย่าง

คล่องแคล่วและประสานสัมพันธ์กัน

5.2 มาตรฐานด้านอารมณ์ จิตใจ ประกอบด้วย 3 มาตรฐาน คือ

มาตรฐานที่ 3 มีสุขภาพจิตดีและมีความสุข

มาตรฐานที่ 4 ชื่นชมและแสดงออกทางศิลปะ ดนตรี การเคลื่อนไหว

และรักการออกกำลังกาย

มาตรฐานที่ 5 มีคุณธรรม จริยธรรม และมีจิตใจที่ดีงาม

5.3 มาตรฐานด้านสังคม ประกอบด้วย 3 มาตรฐาน คือ

มาตรฐานที่ 6 มีทักษะชีวิตและปฏิบัติตามหลักปรัชญา

ของเศรษฐกิจพอเพียง

มาตรฐานที่ 7 รักธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมและความ

เป็นไทย

มาตรฐานที่ 8 อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุขและปฏิบัติตน

เป็นสมาชิกที่ดีของสังคมในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

5.4 มาตรฐานด้านสติปัญญา ประกอบด้วย 4 มาตรฐาน คือ

มาตรฐานที่ 9 ใช้ภาษาสื่อสารได้เหมาะสมกับวัย

มาตรฐานที่ 10 มีความสามารถในการคิดที่เป็นพื้นฐานในการเรียนรู้

มาตรฐานที่ 11 มีจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์

มาตรฐานที่ 12 มีเจตคติที่ดีต่อการเรียนรู้ และมีความสามารถในการ

แสวงหาความรู้ได้เหมาะสมกับวัย

ซึ่งคุณลักษณะที่พึงประสงค์ดังกล่าวเป็นการจัดประสบการณ์เพื่อเตรียม
พื้นฐานให้เด็กปฐมวัย สามารถเข้าเรียนในระดับชั้นพื้นฐานได้อย่างมีคุณภาพ ตามที่กำหนด
ไว้ในสมรรถนะสำคัญของผู้เรียนตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน 5 ประการ
ดังนี้

1. ความสามารถในการสื่อสาร
2. ความสามารถในการคิด
3. ความสามารถในการแก้ปัญหา
4. ความสามารถในการใช้ทักษะชีวิต
5. ความสามารถในการใช้เทคโนโลยี

การจัดการศึกษาให้เด็กในระดับประถมศึกษาที่มีคุณภาพตามสมรรถนะที่หลักสูตรกำหนดได้นั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องปูพื้นฐานการศึกษาตั้งแต่ระดับปฐมวัย เพื่อให้เด็กในระดับปฐมวัยได้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามที่กำหนดไว้ในหลักสูตร การศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2560 ด้วยเทคนิคและวิธีการจัดประสบการณ์ของครูผู้สอน โดยคำนึงถึงคุณลักษณะตามวัยสาระการเรียนรู้

คุณลักษณะตามวัย

คุณลักษณะตามวัยเป็นความสามารถตามวัยหรือพัฒนาการตามธรรมชาติเมื่อเด็กมีอายุถึงวัยนั้นๆ ผู้สอนจำเป็นต้องทำความเข้าใจคุณลักษณะตามวัยของเด็กอายุ 0 – 6 ปี เพื่อนำไปพิจารณาจัดประสบการณ์ให้เด็กแต่ละวัยได้อย่างถูกต้องเหมาะสม ขณะเดียวกันจะต้องสังเกตเด็กแต่ละคนซึ่งมีความแตกต่างระหว่างบุคคลเพื่อนำข้อมูลไปช่วยในการพัฒนาเด็กให้เต็มตามความสามารถและศักยภาพ พัฒนาการเด็กในแต่ละช่วงอายุอาจเร็วหรือช้ากว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้และการพัฒนาจะเป็นไปอย่างไร ต่อเนื่อง ถ้าสังเกตพบว่าเด็กไม่มีความก้าวหน้าอย่างชัดเจนต้องพาเด็กไปปรึกษาผู้เชี่ยวชาญหรือแพทย์เพื่อช่วยเหลือและแก้ไขได้ทันเวลาที่

สาระการเรียนรู้

สาระการเรียนรู้ใช้เป็นสื่อกลางในการจัดกิจกรรมให้กับเด็กเพื่อส่งเสริมพัฒนาการทุกด้านทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญาซึ่งจำเป็นต่อการพัฒนาเด็กให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ทั้งนี้สาระการเรียนรู้ ประกอบด้วย องค์ความรู้ ทักษะหรือกระบวนการและคุณลักษณะหรือค่านิยม คุณธรรม จริยธรรม ความรู้สำหรับเด็กแรกเกิด – 6 ปี จะเป็นเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับตัวเด็ก บุคคลและสถานที่ที่แวดล้อมเด็ก ธรรมชาติรอบตัวและสิ่งต่างๆ รอบตัวเด็กที่เด็กมีโอกาสใกล้ชิดหรือมีปฏิสัมพันธ์ในชีวิตประจำวันและเป็นสิ่งที่เด็กสนใจ จะไม่เน้นเนื้อหา การท่องจำในส่วนที่เกี่ยวข้องกับทักษะหรือกระบวนการจำเป็นต้องบูรณาการทักษะที่สำคัญและจำเป็นสำหรับเด็ก เช่น ทักษะการเคลื่อนไหว ทักษะทางสังคม ทักษะการคิด ทักษะการใช้ภาษา คณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์เป็นต้น ขณะเดียวกันควรปลูกฝังให้เด็กเกิดเจตคติที่ดี มีค่านิยมที่พึงประสงค์ เช่น ความรู้สึกที่ดีต่อตนเองและผู้อื่น รักการเรียนรู้ รักธรรมชาติสิ่งแวดล้อม และมีคุณธรรม จริยธรรมที่เหมาะสมกับวัย เป็นต้น

ผู้สอนหรือผู้จัดการศึกษาอาจนำสาระการเรียนรู้มาจัดในลักษณะ
หน่วยการจัดประสบการณ์ การสอนแบบบูรณาการหรือเลือกใช้วิธีการที่สอดคล้องกับ
ปรัชญาและหลักการจัดการศึกษาปฐมวัยสาระการเรียนรู้กำหนดเป็น 2 ส่วน ดังนี้

1. ประสบการณ์สำคัญ

ประสบการณ์สำคัญเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับการพัฒนา
เด็กทางด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคมและสติปัญญาช่วยให้เด็กเกิดทักษะที่สำคัญ
สำหรับการสร้างองค์ความรู้ โดยให้เด็กได้มีปฏิสัมพันธ์กับวัตถุ สิ่งของ บุคคลต่างๆ ที่อยู่
รอบตัว รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมไปพร้อมกันด้วย ประสบการณ์สำคัญมีดังนี้

1.1 ประสบการณ์สำคัญที่ส่งเสริมพัฒนาการด้านร่างกาย

ได้แก่

1.1.1 การทรงตัวและการประสานสัมพันธ์ของกล้ามเนื้อ
ใหญ่ เช่น การเคลื่อนไหวอยู่กับที่และการเคลื่อนไหวเคลื่อนที่ การเคลื่อนไหวพร้อมวัสดุ
อุปกรณ์การเล่นเครื่องเล่นสนาม

1.1.2 การประสานสัมพันธ์ของกล้ามเนื้อเล็ก เช่น การเล่น
เครื่องเล่นสัมผัส การเขียนภาพและการเล่นสี การปั้นและประดิษฐ์สิ่งต่างๆ ด้วยดินเหนียว
ดินน้ำมัน แท่งไม้ เศษวัสดุ ฯลฯ

1.1.3 การรักษาสุขภาพ การปฏิบัติตนตามสุขอนามัย

1.1.4 การรักษาความปลอดภัย การรักษาความปลอดภัย
ของตนเองและผู้อื่นในกิจวัตรประจำวัน

1.2 ประสบการณ์สำคัญที่ส่งเสริมพัฒนาการด้านอารมณ์
และจิตใจ ได้แก่

1.2.1 ดนตรี เช่น การแสดงปฏิกิริยาโต้ตอบเสียงดนตรี
การเล่นเครื่องดนตรีง่ายๆ เช่น เครื่องดนตรีประเภทเคาะ ประเภทตี ฯลฯ การร้องเพลง

1.2.2 สุนทรียภาพ เช่น การชื่นชมและสร้างสรรค์
สิ่งสวยงามการแสดงออกอย่างสนุกสนานกับเรื่องตลก ขำขันและเรื่องราว / เหตุการณ์
ที่สนุกสนานต่างๆ

1.2.3 การเล่น เช่น การเล่นอิสระ การเล่นรายบุคคล
การเล่นเป็นกลุ่ม การเล่นในห้องเรียนและนอกห้องเรียน

1.2.4 คุณธรรม จริยธรรม การปฏิบัติตนตามหลักศาสนา

ที่นับถือ

1.3 ประสบการณ์สำคัญที่ส่งเสริมพัฒนาการด้านสังคม ได้แก่

การเรียนรู้ทางสังคม เช่น การปฏิบัติกิจวัตรประจำวันของตนเอง การเล่นและการทำงานร่วมกับผู้อื่น การวางแผน ตัดสินใจเลือกและลงมือปฏิบัติ การมีโอกาสได้รับรู้ความรู้สึก ความสนใจและความต้องการของตนเองและผู้อื่น การแก้ปัญหาในการเล่น การปฏิบัติตามวัฒนธรรมท้องถิ่นที่อาศัยอยู่และความเป็นไทย

1.4 ประสบการณ์สำคัญที่ส่งเสริมพัฒนาการด้านสติปัญญา

ได้แก่

1.4.1 การคิด เช่น การรู้จักสิ่งต่างๆ ด้วยการมอง ฟัง

สัมผัส ชิมรส และดมกลิ่น การเลียนแบบการกระทำและเสียงต่างๆ การเชื่อมโยงภาพถ่ายและรูปแบบต่างๆ กับสิ่งของหรือสถานที่จริง การรับรู้และแสดงความรู้สึกผ่านสื่อ วัสดุของเล่นและผลงานการแสดงความคิดสร้างสรรค์ผ่านสื่อ วัสดุ ต่างๆ

1.4.2 การใช้ภาษา เช่น การแสดงความรู้สึกด้วยคำพูด

การพูดกับผู้อื่นเกี่ยวกับประสบการณ์ของตนเองหรือเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับตนเอง การอธิบายเกี่ยวกับสิ่งของ เหตุการณ์และความสัมพันธ์ของสิ่งต่างๆ การฟังเรื่องราวนิทาน คำคล้องจอง คำกลอน การเขียนในหลายรูปแบบผ่านประสบการณ์ที่สื่อความหมายต่อเด็ก เขียนภาพ เขียนขีดเขียนคล้ายตัวอักษรเขียนเหมือนสัญลักษณ์ เขียนชื่อตนเอง การอ่านในหลายรูปแบบ ผ่านประสบการณ์ที่สื่อความหมายต่อเด็กอ่านภาพหรือสัญลักษณ์จากหนังสือนิทาน / เรื่องราวที่สนใจ

1.4.3 การสังเกต การจำแนกและการเปรียบเทียบ เช่น

การสำรวจและการอธิบายความเหมือนความต่างของสิ่งต่างๆ การจับคู่ การจำแนกและการจัดกลุ่มการเปรียบเทียบ เช่น ยาว / สั้น ขรุขระ / เรียบ ฯลฯ การเรียงลำดับสิ่งต่างๆ การคาดคะเนสิ่งต่างๆ การตั้งสมมติฐาน การทดลองสิ่งต่างๆ การสืบค้นข้อมูล การใช้หรืออธิบายสิ่งต่างๆด้วยวิธีการที่หลากหลาย

1.4.4 จำนวน เช่น การเปรียบเทียบจำนวน มากกว่า

น้อยกว่า เท่ากัน การนับสิ่งต่างๆ การจับคู่หนึ่งต่อหนึ่ง การเพิ่มหรือลดของจำนวนหรือปริมาณ

1.4.5 มิติสัมพันธ์ (พื้นที่ / ระยะ) เช่น การต่อเข้าด้วยกัน การแยกออกจากกัน การบรรจุและการเทออก การสังเกตุสิ่งต่างๆ และสถานที่จาก มุมมองที่ต่างๆ กันการอธิบายในเรื่องตำแหน่งของสิ่งต่างๆ ที่สัมพันธ์กัน การอธิบายในเรื่องทิศทางการเคลื่อนที่ของคนและสิ่งต่างๆ การสื่อความหมายของมิติสัมพันธ์ด้วยการ วาดภาพ ภาพถ่าย และรูปภาพ

1.4.6 เวลา เช่น การเริ่มต้นและการหยุดการกระทำโดย สัญญาณการเปรียบเทียบเวลา เช่น ตอนเช้า ตอนเย็น เมื่อวานนี้ พรุ่งนี้ ฯลฯ การ เรียงลำดับเหตุการณ์ต่างๆ การสังเกตุความเปลี่ยนแปลงของฤดูกาล

2. สารที่ควรเรียนรู้

สารที่ควรเรียนรู้เป็นเรื่องราวรอบตัวเด็กที่นำมาเป็นสื่อในการ จัดกิจกรรมให้เด็กเกิดการเรียนรู้ ไม่เน้นการท่องจำเนื้อหา ผู้สอนสามารถกำหนด รายละเอียดขึ้นเองให้สอดคล้องกับวัย ความต้องการและความสนใจของเด็ก โดยให้เด็กได้ เรียนรู้ผ่านประสบการณ์สำคัญที่ระบุไว้ข้างต้น ทั้งนี้อาจยืดหยุ่นเนื้อหาได้ โดยคำนึงถึง ประสบการณ์และสิ่งแวดล้อมในชีวิตจริงของเด็ก สารที่เด็กอายุ 3 – 6 ปี ควรเรียนรู้ มีดังนี้

2.1 เรื่องราวเกี่ยวกับตัวเด็ก เด็กควรรู้จักชื่อ นามสกุล รูปร่าง หน้าตา รู้จักอวัยวะต่างๆ วิธีรักษาร่างกายให้สะอาด ปลอดภัย การรับประทานอาหารที่ถูกสุขลักษณะ เรียนรู้ที่จะเล่นและทำสิ่งต่างๆ ด้วยตนเองคนเดียวหรือกับผู้อื่น ตลอดจนเรียนรู้ที่จะแสดงความคิดเห็น ความรู้สึก และแสดงมารยาทที่ดี

2.2 เรื่องราวเกี่ยวกับบุคคลและสถานที่แวดล้อมเด็ก เด็ก ควรได้มีโอกาสรู้จักและรับรู้เรื่องราวกับครอบครัว สถานศึกษา ชุมชน รวมทั้งบุคคลต่างๆ ที่เด็กต้องเกี่ยวข้อง หรือมีโอกาสใกล้ชิดและมีปฏิสัมพันธ์ในชีวิตประจำวัน

2.3 ธรรมชาติรอบตัว เด็กควรจะได้เรียนรู้สิ่งมีชีวิต สิ่งไม่มีชีวิต รวมทั้งความเปลี่ยนแปลงของโลกที่แวดล้อมเด็กตามธรรมชาติ เช่น ฤดูกาล กลางวัน กลางคืน ฯลฯ

2.4 สิ่งต่างๆ รอบตัวเด็ก เด็กควรจะได้รู้จักสี ขนาด รูปร่าง รูปทรง น้ำหนัก ผิวสัมผัสของสิ่งต่างๆ รอบตัว สิ่งของเครื่องใช้ ยานพาหนะและการสื่อสาร ต่างๆ ที่ใช้อยู่ในชีวิตประจำวัน

3. การจัดประสบการณ์

การจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัย จะไม่จัดเป็นรายวิชา แต่จัดในรูปของกิจกรรมบูรณาการ ผ่านการเล่น เพื่อให้เด็กเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง เกิดความรู้ ทักษะ คุณธรรม จริยธรรม รวมทั้งเกิดการพัฒนาทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคมและสติปัญญา โดยมีหลักการและแนวทางการจัดประสบการณ์ ดังนี้

3.1 หลักการจัดประสบการณ์

3.1.1 จัดประสบการณ์การเล่นและการเรียนรู้

เพื่อพัฒนาเด็กโดยองค์รวมอย่างต่อเนื่อง

3.1.2 เน้นเด็กเป็นสำคัญ สนองความต้องการ

ความสนใจ ความแตกต่าง ระหว่างบุคคลและบริบทของสังคมที่เด็กอาศัยอยู่

3.1.3 จัดให้เด็กได้รับการพัฒนาโดยให้ความสำคัญทั้ง

กับกระบวนการและผลผลิต

3.1.4 จัดการประเมินพัฒนาการให้เป็นกระบวนการ

อย่างต่อเนื่องและเป็นส่วนหนึ่งของการจัดประสบการณ์

3.1.5 ให้ผู้ปกครองและชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาเด็ก

3.2 แนวทางการจัดประสบการณ์

3.2.1 จัดประสบการณ์ให้สอดคล้องกับจิตวิทยา

พัฒนาการ คือ เหมาะสมกับอายุวุฒิภาวะและระดับพัฒนาการ เพื่อให้เด็กทุกคนได้พัฒนา เต็มตามศักยภาพ

3.2.2 จัดประสบการณ์ให้สอดคล้องกับลักษณะการ

เรียนรู้ของเด็กวัยนี้คือเด็กได้ลงมือกระทำเรียนรู้ผ่านประสาทสัมผัสทั้ง 5 ได้เคลื่อนไหว สำรวจ เล่น สังเกต สืบค้น ทดลองและคิดแก้ปัญหาด้วยตนเอง

3.2.3 จัดประสบการณ์ในรูปแบบบูรณาการ คือ

บูรณาการทั้งทักษะและสาระการเรียนรู้

3.2.4 จัดประสบการณ์ให้เด็กได้ริเริ่ม คิด วางแผน

ตัดสินใจ ลงมือกระทำและนำเสนอความคิดโดยผู้สอนเป็นผู้สนับสนุน อำนวยความสะดวก และเรียนรู้ร่วมกับเด็ก

3.2.5 จัดประสบการณ์ให้เด็กมีปฏิสัมพันธ์กับเด็กอื่น

กับผู้ใหญ่ภายใต้สภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ในบรรยากาศที่อบอุ่นมีความสุข และเรียนรู้การทำกิจกรรมแบบร่วมมือในลักษณะต่างๆ กัน

- 3.2.6 จัดประสบการณ์ให้เด็กมีปฏิสัมพันธ์กับสื่อและแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลายและอยู่ในวิถีชีวิตของเด็ก
- 3.2.7 จัดประสบการณ์ที่ส่งเสริมลักษณะนิสัยที่ดีและทักษะการใช้ชีวิตประจำวันตลอดจนสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมให้เป็นส่วนหนึ่งของการจัดประสบการณ์การเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง
- 3.2.8 จัดประสบการณ์ทั้งในลักษณะที่มีการวางแผนไว้ล่วงหน้าและแผนที่เกิดขึ้นในสภาพจริงโดยไม่ได้คาดการณ์ไว้
- 3.2.9 ให้ผู้ปกครองและชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดประสบการณ์ ทั้งการวางแผนการสนับสนุนสื่อการสอน การเข้าร่วมกิจกรรมและการประเมินพัฒนาการ
- 3.2.10 จัดทำสารนิเทศน์ด้วยการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับพัฒนาการเด็กและการวิจัยในชั้นเรียน
3. หลักการจัดกิจกรรมประจำวัน กระทรวงศึกษาธิการ ได้ให้หลักการไว้ดังนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546, หน้า 51 – 55)
- 3.1 กำหนดระยะเวลาในการจัดกิจกรรมแต่ละกิจกรรมให้เหมาะสมกับวัยของเด็กในแต่ละวัน
- 3.2 กิจกรรมที่ต้องใช้ความคิด ทั้งในกลุ่มเล็กและกลุ่มใหญ่ไม่ควรใช้เวลาต่อเนื่องนานเกินกว่า 20 นาที
- 3.3 กิจกรรมที่เด็กมีอิสระเลือกเสรี เช่น การเล่นตามมุมการเล่นกลางแจ้ง ฯลฯ ใช้เวลาประมาณ 40 – 60 นาที
- 3.4 กิจกรรมควรมีความสมดุลระหว่างกิจกรรมในห้องและนอกห้อง กิจกรรมที่ใช้กล้ามเนื้อใหญ่และกล้ามเนื้อเล็ก กิจกรรมที่เป็นรายบุคคล กลุ่มย่อยและกลุ่มใหญ่ กิจกรรมที่เด็กเป็นผู้ริเริ่มและกิจกรรมที่ใช้กำลังและไม่ใช้กำลัง จัดให้ครบทุกประเภท ทั้งนี้กิจกรรมที่ต้องออกกำลังกายควรจัดสลับกับกิจกรรมที่ไม่ต้องออกกำลังมากนักเพื่อเด็กจะได้ไม่เหนื่อยเกินไป
- 3.5 ขอบข่ายของกิจกรรมประจำวัน การเลือกกิจกรรมที่จะนำมาจัดในแต่ละวันต้องให้ครอบคลุมดังต่อไปนี้
- 3.5.1 การพัฒนากล้ามเนื้อใหญ่ เพื่อให้เด็กพัฒนาความแข็งแรงของกล้ามเนื้อใหญ่ การเคลื่อนไหวและความคล่องแคล่วในการใช้อวัยวะต่างๆ

จึงควรจัดกิจกรรม โดยให้เด็กได้เล่นอิสระกลางแจ้ง เล่นเครื่องเล่นสนาม เคลื่อนไหว ร่างกายตามจังหวะดนตรี

3.5.2 การพัฒนากล้ามเนื้อเล็ก เพื่อให้เด็กได้พัฒนา

ความแข็งแรงของกล้ามเนื้อเล็ก การประสานสัมพันธ์ระหว่างมือและตา จึงควรจัดกิจกรรม โดยให้เด็กได้เล่นเครื่องเล่นสัมผัส เล่นเกมต่อภาพ ฝึกช่วยเหลือตนเองในการแต่งกาย หยิบจับชิ้นส่วนใช้อุปกรณ์ศิลปะ เช่น สีเทียน กรรไกร พู่กัน ดินเหนียว ฯลฯ

3.5.3 การพัฒนาอารมณ์ จิตใจ และปลูกฝังคุณธรรม

จริยธรรม เพื่อให้เด็กมีความรู้สึกที่ดีต่อตนเองและผู้อื่น มีความเชื่อมั่น กล้าแสดงออกมี วินัยในตนเอง รับผิดชอบ ซื่อสัตย์ประหยัด เมตตากรุณา เอื้อเฟื้อ แบ่งปัน มีมารยาทและ ปฏิบัติตน ตามวัฒนธรรมไทยและศาสนาที่นับถือจึงควรจัดกิจกรรมต่างๆ ผ่านการเล่นให้ เด็กได้มีโอกาสตัดสินใจเลือก ได้รับการตอบสนองตามความต้องการได้ฝึกปฏิบัติโดย สอดแทรกคุณธรรม จริยธรรม ตลอดเวลาที่โอกาสเอื้ออำนวย

3.5.4 พัฒนาสังคมนิสัย เพื่อให้เด็กมีลักษณะนิสัยที่ดี

แสดงออกอย่างเหมาะสมและอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุขช่วยเหลือตนเองในการทำ กิจวัตรประจำวัน มีนิสัยรักการทำงาน รู้จักระมัดระวังความปลอดภัยของตนเองและผู้อื่น จึงควรจัดให้เด็กได้ปฏิบัติกิจวัตรประจำวันอย่างสม่ำเสมอ เช่น รับประทานอาหาร พักผ่อน นอนหลับ ขับถ่าย ทำความสะอาดร่างกาย เล่นและทำงานร่วมกับผู้อื่น ปฏิบัติตามกฎ กติกาข้อตกลงของส่วนรวม เก็บของเข้าที่เมื่อเล่นหรือทำงานเสร็จ ฯลฯ

3.5.5 การพัฒนาการคิด เพื่อให้เด็กได้พัฒนาความคิด

รวบยอดสังเกต จำแนกเปรียบเทียบ จัดหมวดหมู่ เรียงลำดับเหตุการณ์ แก้ปัญหาจึงควร จัดกิจกรรมให้เด็ก ได้สนทนาอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็น เชิญวิทยากรมาพูดคุย กับเด็ก ค้นคว้าจากแหล่งข้อมูลต่างๆ ทดลอง ศึกษานอกสถานที่ ประกอบอาหาร หรือจัด ให้เด็กได้เล่นเกมการศึกษาที่เหมาะสมกับวัยอย่างหลากหลาย ฝึกการแก้ปัญหาใน ชีวิตประจำวันและในการทำ กิจกรรมทั้งที่เป็นกลุ่มย่อย กลุ่มใหญ่หรือรายบุคคล

3.5.6 การพัฒนาภาษา เพื่อให้เด็กได้มีโอกาสใช้ภาษา

สื่อสาร ถ่ายทอดความรู้สึก ความนึกคิด ความรู้ความเข้าใจในสิ่งต่างๆ ที่เด็กมี ประสบการณ์ จึงควรจัดกิจกรรมทางภาษาให้มีความหลากหลายในสภาพแวดล้อมที่ เอื้อต่อการเรียนรู้ มุ่งปลูกฝัง ให้เด็กรักการอ่าน และบุคลากรที่แวดล้อมต้องเป็นแบบอย่าง ที่ดีในการใช้ภาษา ทั้งนี้ต้องคำนึงถึงหลักการจัดกิจกรรมทางภาษาที่เหมาะสมกับเด็ก เป็นสำคัญ

3.5.7 การส่งเสริมจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์

เพื่อให้เด็กได้พัฒนาความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ได้ถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึกและเห็นความสวยงามของสิ่งต่างๆ รอบตัว โดยใช้กิจกรรมศิลปะและดนตรีเป็นสื่อใช้การเคลื่อนไหวและจังหวะตามจินตนาการให้ประดิษฐ์สิ่งต่างๆ อย่างอิสระตามความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ของเด็กเล่นบทบาทสมมติในมุมเล่นต่างๆ เล่นน้ำ เล่นทราย เล่นก่อสร้าง สิ่งต่างๆ เช่น แท่งไม้ รูปทรง ต่างๆ ฯลฯ

สถานพัฒนาเด็กปฐมวัยจัดเป็นสิ่งจำเป็นของชุมชนและสังคมไทยในปัจจุบัน ดังจะเห็นได้จากการที่มีหลายหน่วยงานเข้ามาดำเนินการจัดการศึกษาระดับปฐมวัย เช่น กรมการศาสนา กรมการพัฒนาชุมชน สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานและองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นต้น ซึ่งหลังจากที่มีพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจ ให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 หลายหน่วยงาน ได้มีการถ่ายโอนภารกิจด้าน การศึกษาระดับก่อนประถมศึกษาให้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ดังนั้นในที่นี้ จึงจะกล่าวถึง หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและมีบทบาทสำคัญในการจัดการศึกษาปฐมวัยเพียง 2 หน่วยงาน คือ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน และองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น เนื่องจากทั้ง 2 หน่วยงานนี้เป็นหน่วยงานหลักในการจัดการศึกษาปฐมวัย ประกอบกับสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน และองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น มีจำนวนมากกว่าสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยของหน่วยงานอื่นๆ 1) สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) เป็นหน่วยงานในสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งเป็นหน่วยงานที่มีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรงต่อการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานทั้งสถานศึกษาของรัฐและของเอกชนทั่วประเทศ โดยแบ่งส่วนราชการเพื่อรับผิดชอบดูแล สถานศึกษาในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็น 2 ส่วน คือ 1) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา รับผิดชอบดูแลการจัดการศึกษาในระดับปฐมวัยและระดับประถมศึกษา จนถึงระดับมัธยมศึกษาในโรงเรียนขยายโอกาส 2) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา รับผิดชอบดูแลการจัดการศึกษาในระดับมัธยมศึกษา ส่วนราชการที่รับผิดชอบดูแลการจัดการศึกษาระดับปฐมวัยทั้งที่เป็นสถานศึกษาของรัฐและเอกชน คือสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ในปัจจุบันมีเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาทั่วประเทศ 183 เขต สำหรับสถานศึกษาปฐมวัยของเอกชน ยังมีหน่วยงานที่รับผิดชอบดูแลโดยตรง คือ กลุ่มส่งเสริมสถานศึกษาเอกชน

สถานศึกษาปฐมวัยในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ต้องปฏิบัติตาม
แผนนโยบาย กฎหมาย และมาตรฐานการศึกษาของ กระทรวงศึกษาธิการ

กระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศใช้มาตรฐานการศึกษาปฐมวัยเพื่อ
การประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา เมื่อวันที่ 27 กรกฎาคม 2554 สำนักทดสอบ
ทางการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานได้จัดทำแนวทางการประเมิน
คุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาปฐมวัยเพื่อการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา
(สำนักทดสอบทางการศึกษา, 2555, หน้า 7 - 8) ซึ่งระบุว่าระบบประกันคุณภาพภายใน
ของสถานศึกษาประกอบด้วยกระบวนการดำเนินงานที่สัมพันธ์กัน 3 ส่วน คือ 1) การ
ประเมินคุณภาพภายใน ซึ่งดำเนินการได้โดยสถานศึกษาเองหรือการประเมิน โดย
หน่วยงานต้นสังกัด 2) การติดตามตรวจสอบคุณภาพการศึกษา ซึ่งสถานศึกษาต้อง
ติดตามตรวจสอบความก้าวหน้าในการดำเนินโครงการและกิจกรรมตามที่กำหนดไว้ใน
แผนเป็นระยะ และจัดให้มีผู้รับผิดชอบดำเนินงานเพื่อรวบรวมสารสนเทศและผลการ
ติดตามตรวจสอบมาใช้ปรับปรุงงานอย่างต่อเนื่อง เพื่อเตรียมตัวให้พร้อมรับการติดตาม
ตรวจสอบคุณภาพการศึกษาจากหน่วยงานต้นสังกัดอย่างน้อย 1 ครั้ง ภายใน 3 ปี
และเตรียมรับการประเมินคุณภาพภายนอก 3) การพัฒนาคุณภาพการศึกษาเป็นการ
ดำเนินกิจกรรมทุกอย่างเพื่อให้เกิดการยกระดับคุณภาพให้สูงขึ้น โดยมีมาตรฐาน
การศึกษาปฐมวัยของสถานศึกษาเป็นเป้าหมาย ซึ่งมาตรฐานการศึกษาที่สถานศึกษา
กำหนดขึ้นนี้ จะต้องสอดคล้องกับมาตรฐานการศึกษาของชาติ และมาตรฐานการศึกษา
ขั้นพื้นฐาน โดยสถานศึกษาสามารถเพิ่มเติมมาตรฐานที่เฉพาะเจาะจงให้ เหมาะกับสภาพ
ของสถานศึกษาและชุมชน

มาตรฐานการศึกษาปฐมวัยเพื่อการประกันคุณภาพภายในของ
สถานศึกษาที่กระทรวงศึกษาธิการประกาศให้ใช้เมื่อวันที่ 27 กรกฎาคม 2554 สำหรับ
สถานศึกษาทุกสังกัดที่จัดการศึกษาปฐมวัย ใช้เป็นเป้าหมายในการพัฒนาและยกระดับ
คุณภาพการศึกษา นั้นยังคงยึดปรัชญาหลักการจัดการศึกษาปฐมวัยตามที่กำหนดไว้ใน
หลักสูตร โดยคำนึงถึงการเรียนรู้ที่ยึดให้เด็กได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริงด้วยตัวเด็กเอง
ในสิ่งแวดล้อมที่เป็นอิสระเอื้อต่อการเรียนรู้และจัดกิจกรรมบูรณาการให้เหมาะสมกับ
ระดับพัฒนาการของผู้เรียนแต่ละคนด้วยการให้เด็กเรียนรู้ผ่านการเล่นอย่างมีจุดหมาย
เป็นหัวใจสำคัญของการจัดประสบการณ์ให้กับเด็กและนอกจากนี้ยังต้องคำนึงถึง

วัฒนธรรมและสังคมที่แวดล้อมตัวเด็กซึ่งมีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ การพัฒนาศักยภาพและ
พัฒนาการของเด็กแต่ละคน

6. มาตรฐานการศึกษาปฐมวัย

เพื่อให้การนำมาตรฐานการศึกษาปฐมวัยสู่การปฏิบัติได้อย่างมี
ประสิทธิภาพ เกิดประสิทธิผลในการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาของสถานศึกษา
สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้จัดทำคำอธิบายและระดับคุณภาพพร้อม
ทั้งเกณฑ์ การผ่านมาตรฐานการศึกษาปฐมวัย เพื่อให้สถานศึกษาตลอดจนเขตพื้นที่
การศึกษาใช้เป็นเครื่องมือในการติดตามตรวจสอบและประเมินคุณภาพการจัดการศึกษา
ของการศึกษาระดับปฐมวัยของสถานศึกษาต่อไป มาตรฐานการศึกษาปฐมวัยแบ่งเป็น
5 ด้าน มี 11 มาตรฐาน 51 ตัวบ่งชี้ แต่ละมาตรฐานมีการกำหนดตัวบ่งชี้ที่ครอบคลุมและให้
น้ำหนักความสำคัญกับกระบวนการบริหารและการจัดการร้อยละ 80 ส่วนผลของการ
บริหารและการจัดการ คือ คุณภาพเด็กเป็นร้อยละ 20 รายละเอียดของมาตรฐาน
และน้ำหนักคะแนน มีดังนี้

มาตรฐานด้านคุณภาพผู้เรียน มี 4 มาตรฐาน 16 ตัวบ่งชี้
(น้ำหนัก 20 คะแนน)

มาตรฐานที่ 1 เด็กมีพัฒนาการด้านร่างกาย (5 คะแนน)

- 1.1 มีน้ำหนักส่วนสูงเป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐาน (1 คะแนน)
- 1.2 มีทักษะการเคลื่อนไหวตามวัย (1.5 คะแนน)
- 1.3 มีสุขนิสัยในการดูแลสุขภาพของตน (1.5 คะแนน)
- 1.4 หลีกเลี่ยงต่อสภาวะที่เสี่ยงต่อโรค อุบัติเหตุ ภัย และสิ่งเสพติด

(1 คะแนน)

มาตรฐานที่ 2 เด็กมีพัฒนาการด้านอารมณ์และจิตใจ (5 คะแนน)

- 2.1 ร่าเริงแจ่มใส มีความรู้สึกที่ดีต่อตนเอง (1 คะแนน)
- 2.2 มีความมั่นใจและกล้าแสดงออก (1 คะแนน)
- 2.3 ควบคุมอารมณ์ตนเองได้เหมาะสมกับวัย (1 คะแนน)
- 2.4 ชื่นชมศิลปะ ดนตรี การเคลื่อนไหว และรักธรรมชาติ

(2 คะแนน)

มาตรฐานที่ 3 เด็กมีพัฒนาการด้านสังคม (5 คะแนน)

3.1 มีวินัย รับผิดชอบ เชื่อฟังคำสั่งสอนของพ่อแม่ครูอาจารย์
(2 คะแนน)

3.2 มีความซื่อสัตย์สุจริต ช่วยเหลือแบ่งปัน (1 คะแนน)

3.3 เล่นและทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ (1 คะแนน)

3.4 ประพฤติตนตามวัฒนธรรมไทยและศาสนาที่ตนนับถือ
(1 คะแนน)

มาตรฐานที่ 4 เด็กมีพัฒนาการด้านสติปัญญา (5 คะแนน)

4.1 สนใจเรียนรู้สิ่งรอบตัวซักถามอย่างตั้งใจและรักการเรียนรู้
(1 คะแนน)

4.2 มีความคิดรวบยอดเกี่ยวกับสิ่งต่างๆ เกิดจากประสบการณ์
การเรียนรู้ (1 คะแนน)

4.3 มีทักษะทางภาษาที่เหมาะสมกับวัย (1 คะแนน)

4.4 มีทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์
(1 คะแนน)

4.5 มีจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์ (1คะแนน)

มาตรฐานด้านการจัดการศึกษา มี 4 มาตรฐาน 28 ตัวบ่งชี้ (น้ำหนัก 65 คะแนน)

มาตรฐานที่ 5 ครูปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่อย่างมีประสิทธิภาพ
และเกิดประสิทธิผล (20 คะแนน)

5.1 ครูเข้าใจปรัชญา หลักการและธรรมชาติของการจัดการศึกษา
ปฐมวัย และสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการจัดประสบการณ์ (2 คะแนน)

5.2 ครูจัดทำแผนการจัดประสบการณ์ที่สอดคล้องกับหลักสูตร
การศึกษาปฐมวัยและสามารถจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่หลากหลายสอดคล้องกับ
ความแตกต่างระหว่างบุคคล (2 คะแนน)

5.3 ครูบริหารจัดการชั้นเรียนที่สร้างวินัยเชิงบวก (2 คะแนน)

5.4 ครูใช้สื่อและเทคโนโลยีที่เหมาะสมสอดคล้องกับพัฒนาการ
ของเด็ก (2 คะแนน)

5.5 ครูใช้เครื่องมือการวัดและประเมินพัฒนาการของเด็กอย่าง
หลากหลายและสรุปรายงานผลพัฒนาการของเด็กแก่ผู้ปกครอง (2 คะแนน)

5.6 ครูวิจัยและพัฒนาการจัดการเรียนรู้ที่ตนรับผิดชอบ และใช้ผลในการปรับการจัดประสบการณ์ (2 คะแนน)

5.7 ครูจัดสิ่งแวดล้อมให้เกิดการเรียนรู้ได้ตลอดเวลา (2 คะแนน)

5.8 ครูมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับเด็กและผู้ปกครอง (2 คะแนน)

5.9 ครูมีวุฒิและความรู้ความสามารถในด้านการศึกษาปฐมวัย (2 คะแนน)

5.10 ครูจัดทำสารนิทัศน์และนำมาไตร่ตรองเพื่อใช้ประโยชน์ในการพัฒนาเด็ก (2 คะแนน)

มาตรฐานที่ 6 ผู้บริหารปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผล (20 คะแนน)

6.1 ผู้บริหารเข้าใจปรัชญาและหลักการจัดการศึกษาปฐมวัย (3 คะแนน)

6.2 ผู้บริหารมีวิสัยทัศน์ภาวะผู้นำ และความคิดริเริ่มที่เน้นการพัฒนาเด็กปฐมวัย (3 คะแนน)

6.3 ผู้บริหารใช้หลักการบริหารแบบมีส่วนร่วมและใช้ข้อมูลการประเมินผลหรือการวิจัยเป็นฐานคิดทั้งด้านวิชาการและการจัดการ (3 คะแนน)

6.4 ผู้บริหารสามารถบริหารจัดการการศึกษาให้บรรลุเป้าหมายตามแผนพัฒนาคุณภาพสถานศึกษา (3 คะแนน)

6.5 ผู้บริหารส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพบุคลากรให้มีประสิทธิภาพ (3 คะแนน)

6.6 ผู้บริหารให้คำแนะนำ คำปรึกษาทางวิชาการและเอาใจใส่การจัดการศึกษาปฐมวัยเต็มศักยภาพและเต็มเวลา (3 คะแนน)

6.7 เด็ก ผู้ปกครอง และชุมชนพึงพอใจผลการบริหารจัดการศึกษาปฐมวัย (2 คะแนน)

มาตรฐานที่ 7 แนวการจัดการศึกษา (20 คะแนน)

7.1 มีหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยของสถานศึกษาและนำสู่การปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพ (4 คะแนน)

7.2 มีระบบและกลไกให้ผู้มีส่วนร่วมทุกฝ่ายตระหนักและเข้าใจการจัดการศึกษาปฐมวัย (4 คะแนน)

7.3 จัดกิจกรรมเสริมสร้างความตระหนักรู้และความเข้าใจ

หลักการจัดการศึกษาปฐมวัย (4 คะแนน)

7.4 สร้างการมีส่วนร่วมและแสวงหาความร่วมมือกับผู้ปกครอง

ชุมชนและท้องถิ่น (4 คะแนน)

7.5 จัดสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อพัฒนาเด็กอย่างรอบด้าน

(4 คะแนน)

มาตรฐานที่ 8 สถานศึกษามีการประกันคุณภาพภายใน

ของสถานศึกษาตามที่กำหนดในกฎกระทรวง (5 คะแนน)

8.1 กำหนดมาตรฐานการศึกษาปฐมวัยของสถานศึกษา

(1 คะแนน)

8.2 จัดทำและดำเนินการตามแผนพัฒนาการจัดการศึกษา

ของสถานศึกษาที่มุ่งพัฒนาคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา (1 คะแนน)

8.3 จัดระบบข้อมูลสารสนเทศและใช้สารสนเทศในการบริหาร

จัดการ (1 คะแนน)

8.4 ติดตามตรวจสอบและประเมินผลการดำเนินงานคุณภาพ

ภายในตามมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา (0.5 คะแนน)

8.5 นำผลการประเมินคุณภาพทั้งภายในและภายนอกไปใช้

วางแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างต่อเนื่อง (0.5 คะแนน)

8.6 จัดทำรายงานประจำปีที่เป็นรายงานการประเมินคุณภาพ

ภายใน (1 คะแนน)

มาตรฐานด้านการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ มี 1 มาตรฐาน

2 ตัวบ่งชี้ (น้ำหนัก 5 คะแนน)

มาตรฐานที่ 9 คณะกรรมการสถานศึกษา และผู้ปกครองชุมชน

ปฏิบัติงาน ตามบทบาทหน้าที่อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผล (5 คะแนน)

9.1 เป็นแหล่งเรียนรู้เพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของเด็กและบุคลากร

ในสถานศึกษา (2.5 คะแนน)

9.2 มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันภายในสถานศึกษาระหว่าง

สถานศึกษากับครอบครัว ชุมชน และองค์กรที่เกี่ยวข้อง (2.5 คะแนน)

มาตรฐานด้านอัตลักษณ์ของสถานศึกษา มี 1 มาตรฐาน 2
ตัวบ่งชี้ (น้ำหนัก 5 คะแนน)

มาตรฐานที่ 10 การพัฒนาสถานศึกษาให้บรรลุเป้าหมายตามปรัชญา
วิสัยทัศน์และจุดเน้นของการศึกษาปฐมวัย (5 คะแนน)

10.1 จัดโครงการ กิจกรรมพัฒนาเด็กให้บรรลุตามเป้าหมาย
ปรัชญา วิสัยทัศน์และจุดเน้นการจัดการศึกษาปฐมวัยของสถานศึกษา (3 คะแนน)

10.2 ผลการดำเนินงานบรรลุตามเป้าหมาย (2 คะแนน)

มาตรฐานด้านมาตรการส่งเสริมมี 1 มาตรฐาน 2 ตัวบ่งชี้ (น้ำหนัก 5 คะแนน)

มาตรฐานที่ 11 การพัฒนาสถานศึกษาตามนโยบายและแนวทาง
ปฏิรูปการศึกษา เพื่อยกระดับคุณภาพให้สูงขึ้น (5 คะแนน)

11.1 จัดโครงการ กิจกรรมส่งเสริมสนับสนุนตามนโยบายเกี่ยวกับ
การจัดการศึกษาปฐมวัย (3 คะแนน)

11.2 ผลการดำเนินงานบรรลุตามเป้าหมาย (2 คะแนน)

ซึ่งการจัดการศึกษาให้เด็กในระดับประถมศึกษาที่มีคุณภาพตาม
สมรรถนะที่หลักสูตรกำหนดได้นั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องปูพื้นฐานการศึกษาตั้งแต่ระดับ
ปฐมวัย เพื่อให้เด็กในระดับปฐมวัยได้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามที่กำหนดไว้ใน
หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2560 ด้วยเทคนิคและวิธีการจัดประสบการณ์
ของครูผู้สอน เมื่อการศึกษาปฐมวัยให้ความสำคัญกับการพัฒนาการในทุกด้านของช่วงวัย
ปฐมวัยให้มีพัฒนาการอย่างเหมาะสมตามหลักวิชาการแล้วก็จะสามารถเติบโตเป็นดี
มีคุณภาพ ส่งผลดีต่ออนาคตของสังคมและประเทศชาติด้วย ซึ่งจากข้อมูลของนัก
เศรษฐศาสตร์ รางวัลโนเบลสาขาเศรษฐศาสตร์ ศ.ดร.เจมส์ เจ เฮกแมน จากมหาวิทยาลัย
ชิคาโก ประเทศสหรัฐอเมริกา ได้กล่าวว่า “การลงทุนพัฒนาเด็กปฐมวัย เป็นการลงทุนที่
คุ้มค่าให้ผลตอบแทนแก่สังคมที่สูงสุดในระยะยาว” โดยคืนผลตอบแทนกลับคืนมาในอนาคต
มากถึง 7 เท่า เป็นทั้งการเพิ่มคุณภาพทรัพยากรบุคคลของประเทศ ลดอัตราการสูญเสีย
ที่จะเกิดขึ้นในอนาคตและองค์การยูนิเซฟซึ่งเป็นหน่วยงานของสหประชาชาติซึ่งมีหน้าที่ให้
ความช่วยเหลือด้านมนุษยธรรม พัฒนาการสุขภาพ รวมถึงความเป็นอยู่ของแม่และเด็กใน
ประเทศกำลังพัฒนานระบุว่า เด็กปฐมวัยที่ได้รับการดูแลอย่างเหมาะสมตามช่วงวัยจะมี
ทักษะทางกายภาพ ความฉลาดทางด้านสติปัญญา และความฉลาดทางด้านอารมณ์สูงขึ้น
กว่าปกติและนำไปสู่การมีโอกาสในการเรียนรู้ต่อในระดับที่สูงขึ้น และเป็นแรงงานที่มี

คุณภาพมีรายได้สูง ส่งผลให้อัตราการก่อคดีหรือสร้างปัญหาสังคมลดน้อยลงด้วย (ประเวศ วะสี, 2557, หน้า 35)

จากการติดตามพัฒนาการของเด็กไทยพบว่า มีพัฒนาการที่ล่าช้าทั้งทางด้านสติปัญญา การคิดวิเคราะห์ ความคิดสร้างสรรค์ ภาษา และการปรับตัว เนื่องจากขณะนี้เด็กปฐมวัยได้รับการสนับสนุนที่ไม่เหมาะสมกับธรรมชาติของวัย เช่น การที่ผู้ปกครองให้เด็กเรียนกวดวิชาเพื่อสอบเข้าโรงเรียนชั้นประถมศึกษาที่มีชื่อเสียง และอีกปัญหาหนึ่งที่สำคัญ คือ การที่โรงเรียนในระดับอนุบาลจำนวนมากเปิดสอนพิเศษเพิ่มเติมในช่วงวันหยุดหรือปิดเทอม รวมถึงการเร่งเรียน เขียนและอ่านเกินพัฒนาการของเด็ก ซึ่งเป็นความเข้าใจที่คาดเคลื่อนในการจัดการศึกษาปฐมวัย ทำให้การศึกษาปฐมวัยในวันนี้มุ่งเน้นแต่การท่องจำความรู้เพื่อสอบแข่งขัน และเน้นเฉพาะด้านเนื้อหาสาระมากกว่าการพัฒนาด้านทักษะกระบวนการ ได้แก่ การคิดแก้ปัญหา การตัดสินใจ การให้เหตุผล รวมถึงการขาดการพัฒนาด้านคุณธรรม และคุณลักษณะที่จำเป็นต่อการเรียนรู้ การดำเนินชีวิต ส่งผลให้เด็กขาดแรงจูงใจในการเรียนรู้ ขาดทักษะในการทำงานร่วมกับคนอื่น และขาดทักษะความรับผิดชอบทั้งต่อตนเองและผู้อื่น (ศศิลักษณ์ ชัยนิกิจ, 2558, หน้า 1)

นอกจากนี้ข้อมูลจากกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย ในปี พ.ศ. 2555 ได้สำรวจจำนวนเด็กปฐมวัยที่มีอายุ 0 - 5 ปี มีจำนวน 4,585,759 คน ซึ่งแบ่งตามการดูแลและการจัดการศึกษาสามารถแบ่งได้เป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มเด็กอายุ 0 - 1 ปี จำนวน 1,509,017 คน และกลุ่มเด็กอายุ 2 - 5 ปี จำนวน 3,076,742 คน พบประเด็นที่น่าสนใจ ดังนี้

1. การดูแลเด็กปฐมวัยในช่วงอายุ 0 - 1 ปี ที่ได้รับการดูแลเบื้องต้นจากครอบครัว ยังขาดการส่งเสริมและดูแลอย่างเป็นระบบ เนื่องจากครอบครัวส่วนใหญ่ยังขาดความรู้ ความเข้าใจ ทักษะในการดูแลเด็กปฐมวัยอย่างเหมาะสมตามพัฒนาการ
2. การเข้าไม่ถึงโอกาสทางการศึกษา โดยมีเด็กอายุ 2 - 5 ปี จำนวน 365,506 คน หรือร้อยละ 12 ของเด็กในช่วง 2 - 5 ปี ยังไม่ได้เรียนหนังสือ
3. ขาดการดูแลที่ดีและมีคุณภาพ โดยมีเด็กอายุ 2 - 5 ปี จำนวน 911,111 คน หรือร้อยละ 30 ของเด็กในช่วงอายุ 2 - 5 ปี อยู่ในการดูแลของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กที่ไม่ได้มาตรฐาน หรือมีมาตรฐานในระดับขั้นต่ำ
4. ความหลากหลายในการพัฒนาคุณภาพศูนย์เด็กเล็ก

เนื่องจากในปัจจุบันมีหลายหน่วยงานที่เข้ามาดูแลศูนย์เด็กเล็ก เช่น กรมอนามัย กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งแต่ละหน่วยงานต่างดำเนินงานตามแผนงานของแต่ละหน่วยงาน ทำให้ไม่มีมาตรฐานกลางในการดูแลและการให้การศึกษาแก่เด็กปฐมวัย (ไกรยส ภัทราวาท, 2558, หน้า 1)

ผลการจัดการศึกษาปฐมวัยในรอบ 1 ทศวรรษของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ผลการประเมินคุณภาพภายนอก รอบสาม (พ.ศ. 2554 – 2557) สถานศึกษาเข้ารับการประเมินคุณภาพภายนอก รอบสาม จำนวน 28,055 แห่ง (ข้อมูล ณ 30 ธันวาคม 2557) มีผลการประเมินจำแนกได้ ดังนี้

1. ระดับการศึกษา

ผลการประเมินคุณภาพภายนอกของสถานศึกษาที่จัดการศึกษาปฐมวัย พบว่า สถานศึกษาได้รับการรับรองมาตรฐาน จำนวน 23,289 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 83 ไม่ได้รับการรับรองมาตรฐาน จำนวน 697 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 2 และสถานศึกษามีข้อมูลผลการประเมินไม่สมบูรณ์ จำนวน 4,069 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 15

2. ระดับคุณภาพ

ผลการประเมินคุณภาพภายนอกของสถานศึกษาที่จัดการศึกษาปฐมวัย จำแนกตามระดับคุณภาพ พบว่า สถานศึกษาอยู่ในระดับคุณภาพดีมาก จำนวน 9,415 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 34 ระดับคุณภาพดี จำนวน 14,276 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 51 ระดับคุณภาพพอใช้ จำนวน 2,453 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 9 ระดับคุณภาพต้องปรับปรุงเร่งด่วน จำนวน 12 แห่ง โดยสถานศึกษา จำนวน 24 แห่ง มีข้อมูลผลการประเมินไม่สมบูรณ์

3. ขนาดของสถานศึกษา

ผลการประเมินคุณภาพภายนอกของสถานศึกษาที่จัดการศึกษาปฐมวัยเมื่อ จำแนกตามขนาดสถานศึกษา พบว่า สถานศึกษาขนาดเล็ก ได้รับการรับรองมาตรฐานการศึกษามากที่สุด จำนวน 18,853 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 67 รองลงมา คือ สถานศึกษาขนาดกลาง จำนวน 4,095 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 15 ขนาดใหญ่ จำนวน 271 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 1 และขนาดใหญ่พิเศษ จำนวน 70 แห่ง ร้อยละ 0.2 ตามลำดับ และเมื่อพิจารณาสถานศึกษาในแต่ละขนาดสรุปได้ ดังนี้

สถานศึกษาขนาดเล็กทั้งหมด จำนวน 21,526 แห่ง ได้รับการ
รับรองมาตรฐานจำนวน 18,853 แห่ง ร้อยละ 88 ไม่ได้รับรอง จำนวน 634 ร้อยละ 3
ส่วนที่เหลือ จำนวน 2,039 แห่ง ข้อมูลผลการประเมินไม่สมบูรณ์

สถานศึกษาขนาดกลางทั้งหมด จำนวน 5,356 แห่ง ได้รับการ
รับรองมาตรฐานจำนวน 4,095 แห่ง ร้อยละ 76 ไม่ได้รับการรับรอง จำนวน 63 แห่ง
ร้อยละ 1 ส่วนที่เหลือ จำนวน 1,198 แห่ง ข้อมูลผลการประเมินไม่สมบูรณ์

สถานศึกษาขนาดใหญ่ทั้งหมด จำนวน 724 แห่ง ได้รับการ
รับรองมาตรฐานจำนวน 271 แห่ง ร้อยละ 37 ไม่มีสถานศึกษาที่ไม่ได้รับรอง ส่วนใหญ่
สถานศึกษา จำนวน 453 แห่ง ร้อยละ 63 มีข้อมูลผลการประเมินไม่สมบูรณ์

สถานศึกษาขนาดใหญ่พิเศษทั้งหมด จำนวน 449 แห่ง ได้รับ
การรับรองมาตรฐานจำนวน 70 แห่ง ร้อยละ 16 ไม่มีสถานศึกษาที่ไม่ได้รับรอง ส่วนใหญ่
สถานศึกษา จำนวน 379 แห่ง ร้อยละ 84 มีข้อมูลผลการประเมินไม่สมบูรณ์

4. ภูมิภาค

ผลการประเมินคุณภาพภายนอกของสถานศึกษาที่จัดการศึกษา
ปฐมวัย เมื่อจำแนกตามภูมิภาค พบว่า สถานศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือได้รับการ
รับรองมาตรฐานการศึกษามากที่สุด จำนวน 9,535 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 34 รองลงมา คือ
สถานศึกษาในภาคเหนือ จำนวน 4,733 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 17 ภาคกลาง จำนวน 3,196
แห่ง คิดเป็น ร้อยละ 11 ภาคใต้ จำนวน 3,015 แห่ง ร้อยละ 5 ตามลำดับ และเมื่อพิจารณา
สถานศึกษาในแต่ละภูมิภาคสรุปได้ดังนี้

สถานศึกษาที่จัดการศึกษาปฐมวัยในภาคเหนือทั้งหมด จำนวน
5,931 แห่ง ได้รับการรับรองมาตรฐาน จำนวน 4,733 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 80 ไม่ได้รับรอง
จำนวน 126 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 21 ข้อมูลผลการประเมินไม่สมบูรณ์ จำนวน 1,072 แห่ง
ร้อยละ 18

สถานศึกษาในภาคกลางทั้งหมด จำนวน 3,863 แห่ง ได้รับ
การรับรองมาตรฐาน จำนวน 3,196 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 83 ไม่ได้รับรอง จำนวน 79 แห่ง
คิดเป็นร้อยละ 2 ข้อมูลผลการประเมินไม่สมบูรณ์ จำนวน 588 แห่ง ร้อยละ 15

สถานศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือทั้งหมด จำนวน
11,365 แห่ง ได้รับการรับรองมาตรฐาน จำนวน 9,535 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 84 ไม่ได้

รับรอง จำนวน 342 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 3 ข้อมูลผลการประเมินไม่สมบูรณ์
จำนวน 1,488 แห่ง ร้อยละ 13

สถานศึกษาในภาคตะวันตกทั้งหมด จำนวน 1,502 แห่ง ได้รับการ
การรับรองมาตรฐาน จำนวน 1,315 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 88 ไม่ได้รับการรับรอง จำนวน 27 แห่ง
คิดเป็นร้อยละ 2 ข้อมูลผลการประเมินไม่สมบูรณ์ จำนวน 160 แห่ง ร้อยละ 11

สถานศึกษาในภาคตะวันออกทั้งหมด จำนวน 1,726 แห่ง
ได้รับการรับรองมาตรฐาน จำนวน 1,495 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 87 ไม่ได้รับการรับรอง จำนวน 21 แห่ง
คิดเป็นร้อยละ 1 ข้อมูลผลการประเมินไม่สมบูรณ์ จำนวน 210 แห่ง ร้อยละ 12

สถานศึกษาในภาคใต้ทั้งหมด จำนวน 3,668 แห่ง ได้รับการ
รับรองมาตรฐาน จำนวน 3,015 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 82 ไม่ได้รับการรับรอง จำนวน 102 แห่ง
คิดเป็นร้อยละ 3 ข้อมูลผลการประเมินไม่สมบูรณ์ จำนวน 551 แห่ง ร้อยละ 1

5. ที่ตั้ง (ใน/นอกเมือง)

ผลการประเมินคุณภาพภายนอกของสถานศึกษาที่จัดการศึกษา
ปฐมวัยเมื่อจำแนกตามที่ตั้งของสถานศึกษา พบว่า สถานศึกษาที่ตั้งนอกเมืองได้รับการ
รับรองมาตรฐานการศึกษามากกว่าสถานศึกษาที่ตั้งในเมือง โดยสถานศึกษาที่ตั้งนอกเมือง
มีทั้งหมด จำนวน 23,822 แห่ง ได้รับการรับรองมาตรฐาน จำนวน 19,988 แห่ง คิดเป็น
ร้อยละ 71 ไม่ได้รับการรับรอง จำนวน 596 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 2 ที่เหลือ จำนวน 3,238
แห่ง ข้อมูลผลการประเมินไม่สมบูรณ์ ส่วนสถานศึกษาที่มีที่ตั้งในเมืองมีอยู่ จำนวน 4,233
แห่ง ได้รับการรับรองมาตรฐาน จำนวน 3,301 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 78 ไม่ได้รับการรับรอง
จำนวน 101 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 2 ที่เหลือ จำนวน 831 แห่ง ข้อมูลผลการประเมิน
ไม่สมบูรณ์ (สำนักทดสอบทางการศึกษา, 2558, หน้า 1 - 4)

ดังนั้น ข้อค้นพบจากผลการประเมินคุณภาพภายนอกของสถานศึกษา
ที่จัดการศึกษาปฐมวัย ดังกล่าว ประกอบกับข้อมูลแผนการศึกษาแห่งชาติ ฉบับปรับปรุง
(พ.ศ. 2552 - 2559) เป้าหมายยุทธศาสตร์การปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง
(พ.ศ. 2552 - 2561) และแผนยุทธศาสตร์ชาติด้านเด็กปฐมวัย (แรกเกิดถึงก่อนเข้า
ประถมศึกษาปีที่ 1) ตามนโยบายรัฐบาลด้านเด็กปฐมวัย พ.ศ. 2555 - 2559 จึงเป็นที่มา
ของการทบทวนคุณภาพการจัดการศึกษาปฐมวัย เพื่อนำไปสู่การพัฒนาให้มีความทันสมัย
ทันต่อความเปลี่ยนแปลงของสังคม สภาพเศรษฐกิจ การเมือง มีความชัดเจน เหมาะสม
ทั้งมาตรฐานคุณลักษณะที่พึงประสงค์ในการพัฒนาคุณภาพของเด็กปฐมวัยและ
กระบวนการนำผลการประเมินคุณภาพภายนอกของสถานศึกษาไปสู่การขับเคลื่อน

เพื่อพัฒนาทั้งในระดับนโยบายและการปฏิบัติในระดับเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษา เพื่อใช้เป็นทิศทางในการจัดทำแผนพัฒนาในระดับสถานศึกษาปฐมวัย ตลอดจนการ เชื่อมต่อของการศึกษาระดับปฐมวัยกับระดับประถมศึกษา ปีที่ 1 และการกำกับ ติดตาม ประเมินและรายงานผลการศึกษাপฐมวัยในระดับสถานศึกษาสู่ระดับห้องเรียนเพื่อให้เกิด คุณภาพกับเด็กปฐมวัยต่อไป

สุรียา ช้องเสนาะ (2558, หน้า 2 - 4) ได้กล่าวถึง ปัญหาสำคัญ ของการศึกษাপฐมวัย ดังนี้

1. การขาดความรู้ความเข้าใจของผู้ปกครองในการส่งเสริมการ เรียนรู้ของเด็กปฐมวัย เนื่องจากผู้ปกครองส่วนใหญ่ยังขาดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง เกี่ยวกับการส่งเสริมพัฒนาการที่สำคัญตามช่วงวัยของเด็ก จึงมีความคาดหวังที่ต้องการ ให้เด็กอ่านออกเขียนได้ จึงส่งลูกเข้าเรียนในโรงเรียนที่มีระบบการสอนแบบเร่งเรียน เขียนอ่าน นอกจากนี้การใช้สื่อเทคโนโลยีในการเลี้ยงดูเด็ก เช่น ไอแพด โทรศัพท์มือถือ หรือโทรทัศน์ก็มีส่วนสำคัญที่ทำให้เด็กมีความบกพร่องในการเรียนรู้มากยิ่งขึ้น
2. การขาดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องในการจัดการศึกษา ปฐมวัยของครู ผู้บริหารและสถานศึกษา การขาดแคลนความรู้และความเข้าใจที่ถูกต้อง เกี่ยวกับการส่งเสริมพัฒนาการด้านสติปัญญาที่เหมาะสมกับวัย จึงทำให้ครูเน้นให้เด็ก อ่านเขียนมากกว่าวัย และเน้นการสอนที่มีลักษณะให้เด็กท่องจำมากกว่าทักษะด้านการคิด การตัดสินใจ ในขณะที่ผู้บริหารสถานศึกษาบางส่วนบริหารงานเพื่อชื่อเสียงของโรงเรียน จึงเตรียมความพร้อมของเด็ก เพื่อการแข่งขันมากกว่าการศึกษาเพื่อพัฒนาศักยภาพ ของเด็ก รวมถึงปัญหาสถานศึกษาไม่สามารถจัดการศึกษาที่มีคุณภาพอย่างเท่าเทียม และทั่วถึง จึงทำให้เกิดการเรียนเพื่อสอบเข้าโรงเรียนที่มีชื่อเสียงตั้งแต่ระดับปฐมวัย
3. ระบบการผลิตครูปฐมวัย จากค่านิยมของการเข้ารับราชการ ที่มีสวัสดิการที่ดีและมีความมั่นคงในชีวิต จึงเกิดความต้องการเพิ่มคุณสมบัติด้านการศึกษา ของครูให้สูงขึ้น แต่ระบบการผลิตครูในปัจจุบันยังขาดกลไกในการติดตามและประเมิน คุณภาพ เช่น การเปิดรับครูปฐมวัยจำนวนมาก ทำให้อัตราส่วนระหว่างอาจารย์กับจำนวน นักศึกษาไม่สอดคล้องกันส่งผลต่อประสิทธิภาพในด้านการเรียนการสอน เนื่องจาก กระบวนการพัฒนาครูปฐมวัย ไม่สามารถทำได้ด้วยการบรรยายเท่านั้น แต่จำเป็นต้องมี การฝึกประสบการณ์วิชาชีพ โดยมีอาจารย์ที่เชี่ยวชาญด้านการศึกษาปฐมวัย มาดูแลอย่าง ใกล้ชิด

4. การให้ความสำคัญด้านเนื้อหาและการวัดผลมากกว่าการประเมินผลเพื่อพัฒนาหลักสูตรและการวัดผลระดับประถมศึกษาตอนต้น มุ่งเน้นให้เด็กท่องจำ ความรู้จำนวนมากไม่สอดคล้องและเชื่อมโยงกับหลักสูตรของการศึกษาปฐมวัย ที่เน้นการส่งเสริมพัฒนาการเด็กโดยคำนึงถึงการพัฒนาการในทุกด้านอย่างสมดุล ได้แก่ ด้านร่างกาย สติปัญญา สังคม อารมณ์และจิตใจ นอกจากนี้ครูในโรงเรียนอนุบาล และศูนย์เด็กเล็กส่วนใหญ่ เน้นการวัดผลด้านความจำ โดยขาดการประเมินตามสภาพความเป็นจริงรวมถึงหน่วยงานที่รับผิดชอบทางการศึกษาของรัฐ ใช้หลักเกณฑ์ตัดสินมากกว่าการประเมินเพื่อพัฒนาผู้เรียน ทำให้ขาดแนวทางในการปรับปรุงผู้เรียนให้ดีขึ้น แนวทางการแก้ไขปัญหานี้ แบ่งออกเป็น 3 ส่วนที่สำคัญ คือ เด็ก ครอบครัว ระบบการศึกษา

แนวทางการแก้ไขปัญหานี้ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับเด็ก คือ ขยายโอกาสทางการศึกษาปฐมวัยให้ทั่วถึง ครอบคลุมแก่เด็กทุกคนเพื่อให้ได้รับโอกาสในการพัฒนาอย่างเท่าเทียม ตามศักยภาพของเด็ก จัดการเรียนรู้แก่เด็กปฐมวัยให้สอดคล้องกับธรรมชาติตามวัยโดยมุ่งเน้น การเล่นและเรียนรู้ตามธรรมชาติที่อยู่รอบตัว จัดสภาพแวดล้อมที่สนับสนุนการเรียนรู้ เพื่อส่งเสริมให้เด็กเกิดการเรียนรู้ เพิ่มงบประมาณในด้านส่งเสริมการเรียนรู้ของเด็ก โดยครอบคลุมเด็กทุกวัยทุกคน และเพิ่มเติมให้กับกลุ่มเด็กปฐมวัยที่ด้อยโอกาส เช่น เด็กยากจน เด็กพิการ เด็กออทิสติก เป็นต้น

แนวทางการแก้ไขปัญหานี้ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับครอบครัว คือ เผยแพร่ความรู้ให้สาธารณชนและสังคมมีความเข้าใจถึงความสำคัญของการพัฒนาเด็กปฐมวัย เพื่อให้เด็กไทยได้รับการพัฒนาและเติบโตอย่างมีคุณภาพ ให้การศึกษาแก่พ่อแม่ เพื่อเตรียมความพร้อมในการมีบุตรและดูแลส่งเสริมพัฒนาการของเด็กปฐมวัย การให้ความช่วยเหลือสนับสนุน ปู่ย่า ตายาย ซึ่งเป็นผู้ดูแลหลักแก่เด็กปฐมวัยในชนบทให้ได้รับการอบรมเลี้ยงดูที่เหมาะสม เช่น การให้ความรู้ในการเลี้ยงดูเด็ก การสนับสนุนค่าเลี้ยงดู เป็นต้น

แนวทางการแก้ไขปัญหานี้ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับระบบการศึกษา คือ รัฐต้องกำหนดเป้าหมาย นโยบาย และหลักสูตรให้ชัดเจน สำหรับการพัฒนาเด็กปฐมวัย ให้เหมาะสมและต่อเนื่องทั้งในระดับอนุบาล ประถมศึกษา และมัธยมศึกษา จัดสรรงบประมาณให้เพียงพอและทัดเทียมกันทั้งในสถานศึกษาของรัฐและเอกชน พัฒนาเชื่อมโยงรอยต่อของแต่ละช่วงวัยที่เริ่มต้นจากบ้าน ศูนย์ดูแลเด็กเล็ก โรงเรียนอนุบาลจนถึงชั้นประถมศึกษา สร้างเครือข่ายบุคลากรทางการศึกษาปฐมวัยและประถมศึกษาในการ

แลกเปลี่ยนองค์ความรู้และแบ่งปันข้อมูลในการดูแลและพัฒนาคุณภาพเด็กปฐมวัยอย่างทั่วถึง

อัญชลี ไสยวรรณ (2552, หน้า 5) ได้ศึกษาการจัดการศึกษาปฐมวัย และได้สรุปแนวคิดเกี่ยวกับการจัดการศึกษาปฐมวัยในประเทศไทยว่า ประเทศที่มีความมั่นคงทางเศรษฐกิจให้ความสำคัญกับเงินและมนุษย์เป็นอย่างมากโดยเฉพาะมนุษย์ที่สามารถพัฒนาศักยภาพของตนเองให้มีประสิทธิภาพเพื่อปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของโลกได้ ปัจจุบันเป็นที่ยอมรับกันว่าศักยภาพของมนุษย์ในสังคมนั้นจะบอกถึงสถานภาพความมั่นคงของสังคมนั้น ศักยภาพของมนุษย์อยู่ที่การทำงานของสมอง ประเทศใดให้ความสำคัญในการพัฒนาสมองของคนหรือการคิดของคนในประเทศนั้นจะได้รับการพัฒนา ช่วงระยะเวลาที่สำคัญที่สุดสำหรับการเรียนรู้ของมนุษย์ คือ แรกเกิดถึง 7 ปี หากส่งเสริมภายหลังจากวัยนี้แล้วถือว่าสายเสียแล้ว เพราะการพัฒนาสมองของมนุษย์ในช่วงวัยนี้สามารถพัฒนาไปถึง 70 % ควรจัดการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับวัยของเด็ก ให้เด็กเรียนรู้ผ่านการเล่น เรียนรู้อย่างมีความสุข จัดสภาพแวดล้อมให้เหมาะสม ดูแลด้านสุขนิสัย และโภชนาการเหมาะสม เด็กจึงจะพัฒนาศักยภาพสมองของเขาได้อย่างเต็มความสามารถ

การพัฒนาเด็กปฐมวัยมีความสำคัญเป็นอย่างมาก เนื่องจากสมองของเด็กได้รับการสร้างและพัฒนาอย่างรวดเร็ว การพัฒนาเด็กในช่วงนี้จะเป็นรากฐานสำคัญของการเรียนรู้ และการพัฒนาตลอดชีวิตซึ่งถ้าเราปล่อยให้เวลาอันมีค่านี้ผ่านไปโดยเปล่าประโยชน์ก็จะไม่สามารถเรียกกลับคืนมาได้ เพราะการพัฒนาทักษะด้านต่างๆ ของมนุษย์จะเกิดขึ้น อย่างเต็มที่ในช่วงปฐมวัยเท่านั้น ดังนั้นหลักสูตรการจัดการเรียนรู้ในระดับปฐมวัยนี้ควรเป็นไปตามหลักวิชาการ ไม่ใช่การจัดการเรียนรู้ตามใจครูหรือผู้ปกครองที่เชื่อมั่นว่าการอ่านออกเขียนได้ของเด็กสำคัญกว่าการที่พวกเขาได้เรียนรู้อย่างชาญฉลาด เพื่อพัฒนาให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างสมอง สายตา และการใช้มือเขียนเส้น รู้จักสีและอุปกรณ์ในลักษณะต่างๆ ก็จะทำให้เติบโตและเรียนรู้เรื่องของการเขียน การอ่าน และการคิดเลขต่อไปได้เร็วขึ้น ทั้งจะสร้างทักษะการคิดวิเคราะห์ให้เด็กได้เป็นอย่างดี จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งในการนิเทศเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาระดับปฐมวัย นอกจากนี้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน รวมทั้งภาคประชาชน ระบบการผลิตครู หลักสูตรการศึกษาและระบบการประเมินผลเพื่อการพัฒนา เด็กปฐมวัยต้องมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาปฐมวัยของไทยให้ดำเนินไปอย่างมีทิศทางที่แน่นอนถูกต้องและเหมาะสมกับธรรมชาติความต้องการของเด็ก อย่างไรก็ตามในสถานการณ์ปัจจุบัน

สถานศึกษาส่วนใหญ่ที่จัดการศึกษาปฐมวัยยังคงมีความเหลื่อมล้ำและแตกต่างกัน ทั้งในด้านงบประมาณ คุณภาพ บุคลากร หรือแม้แต่ปัจจัยด้านผู้เรียน รวมทั้งปัจจัยอื่น ๆ เช่น ความร่วมมือของกรรมการสถานศึกษาการสนับสนุนจากชุมชน

7. การนิเทศการศึกษาปฐมวัย

การจัดการศึกษาปฐมวัยมีหลักการสำคัญในการให้สังคม ชุมชน มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาและกระจายอำนาจการศึกษาลงไปยังท้องถิ่นโดยตรง โดยเฉพาะสถานศึกษาหรือสถานพัฒนาเด็กปฐมวัย ซึ่งเป็นผู้จัดการศึกษาในระดับนี้ ดังนั้นเพื่อให้ผลผลิตทางการศึกษาปฐมวัย มีคุณภาพตามมาตรฐานคุณลักษณะที่พึงประสงค์และสอดคล้องกับความต้องการของชุมชนและสังคม จำเป็นต้องมีการนิเทศที่มีประสิทธิภาพ เพื่อให้ทุกกลุ่มทุกฝ่ายที่มีส่วนร่วมรับผิดชอบในการจัดการศึกษา เห็นความก้าวหน้า ปัญหา อุปสรรค ตลอดจนการให้ความร่วมมือ ช่วยเหลือ ส่งเสริม สนับสนุน การวางแผน และดำเนินงาน การจัดการศึกษาปฐมวัยให้มีคุณภาพอย่างแท้จริง การจัดการศึกษาปฐมวัยจำเป็นต้องได้รับการนิเทศกำกับติดตามการดำเนินงานเพื่อให้บรรลุเป้าหมายตามที่กำหนดไว้ เป็นภาระหน้าที่ที่สำคัญ ผู้บริหาร ครูและผู้เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาในระดับปฐมวัยจึงต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการนิเทศการศึกษาปฐมวัยเพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติงานต่อไป

7.1 ความหมายของการนิเทศการศึกษาปฐมวัย

มีนักการศึกษาหลายท่านได้ให้ความหมายของการนิเทศการศึกษาปฐมวัยไว้แตกต่างกันดังนี้

เยาวพา เดชะคุปต์ (2542, หน้า 120) ได้ให้คำจำกัดความของการนิเทศการศึกษาปฐมวัยว่า หมายถึง การให้คำแนะนำ ช่วยเหลือและประสานงานกัน ระหว่างผู้นิเทศและครูผู้สอน โดยมีเป้าหมายให้ครูผู้สอนสามารถจัดการเรียนการสอนให้บรรลุจุดหมายของการจัดการศึกษาระดับปฐมวัย

วาโร เพ็งสวัสดิ์ (2542, หน้า 234) ได้ให้ความหมายของการนิเทศการศึกษาปฐมวัย ว่า หมายถึง การให้คำแนะนำ ให้ความช่วยเหลือในการจัดกิจกรรมส่งเสริมการจัดปัจจัยสนับสนุน การช่วยประสานงานเพื่อให้ผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้สอนระดับปฐมวัยสามารถจัดการเรียน การสอนในโรงเรียนได้บรรลุจุดมุ่งหมายของการศึกษา

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2548, หน้า 14) ได้ระบุว่ากรณีเทคนิคการศึกษาปฐมวัย เป็นการช่วยเหลือและแนะนำทางวิชาการ เพื่อให้การดำเนินงานต่างๆ ภายในศูนย์เด็กปฐมวัยเป็นไปอย่างสอดคล้องกับหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พ.ศ. 2560 โดยอาศัยหลักการสำคัญที่สำคัญ คือ การนิเทศที่ตั้งอยู่บนปรัชญาพื้นฐานการศึกษาปฐมวัย ยึดหลักประชาธิปไตย เทคนิคการนิเทศอาจเป็นการนิเทศรายบุคคลหรือรายกลุ่ม ซึ่งการนิเทศจะทำให้ครูเข้าใจในแนวคิดหลักการ และจุดมุ่งหมายของหลักสูตรปฐมวัย เป็นการสร้างขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานให้กับครูผู้สอน และเป็นการประเมินการใช้หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย

ฉัตรชัย ไชยวุฒิ (2552, หน้า 12) ได้ให้ความหมายของการนิเทศการศึกษาปฐมวัยว่า คือ การให้คำแนะนำ ช่วยเหลือและการประสานงานกันระหว่าง ผู้นิเทศและครูผู้สอนระดับปฐมวัย เพื่อให้ครูสามารถจัดประสบการณ์การเรียนรู้ได้บรรลุจุดมุ่งหมายของการศึกษาปฐมวัย

ดังนั้น จึงสามารถสรุปความหมายของการนิเทศการศึกษาปฐมวัยว่า คือ การให้คำแนะนำ ช่วยเหลือทางวิชาการ ประสานงาน ส่งเสริมให้ผู้บริหารโรงเรียนหรือครูผู้สอนระดับปฐมวัยให้สามารถจัดการเรียนรู้ได้บรรลุจุดมุ่งหมายของการศึกษาปฐมวัยโดยอาศัยหลักการสำคัญที่สำคัญบนปรัชญาพื้นฐานการศึกษาปฐมวัย เทคนิคการนิเทศให้ผู้บริหาร ครูเข้าใจในแนวคิดหลักการและจุดมุ่งหมายของหลักสูตรปฐมวัย เป็นการสร้างขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานให้กับผู้บริหารครูผู้สอน และเป็นการประเมินการใช้หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย

7.2 ความสำคัญของการนิเทศการศึกษาปฐมวัย

การนิเทศการศึกษาปฐมวัย มีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากการจัดการศึกษามีความแตกต่างกับการจัดการศึกษาในระดับอื่นๆ อีกทั้งเด็กในชวงปฐมวัย เป็นช่วงที่ผู้บริหารและครูต้องตระหนักในบทบาทของตนในการให้ความสำคัญกับการส่งเสริมพัฒนาการของเด็กแต่ละคนให้เต็มตามศักยภาพโดยสอดคล้องกับธรรมชาติและพัฒนาการของเด็กแต่ละคนเป็นสำคัญ มุ่งพัฒนาเด็กปฐมวัยให้สอดคล้องกับพัฒนาการด้านร่างกาย อารมณ์จิตใจ สังคม และสติปัญญาของเด็ก โดยมีผู้กล่าวถึงความสำคัญของการศึกษาปฐมวัย ดังนี้

เยาวพา เดชะคุปต์ (2542, หน้า 122) ได้กล่าวถึง ความสำคัญของการนิเทศการศึกษาปฐมวัย สรุปได้ดังนี้ 1) การนิเทศการศึกษาปฐมวัยทำให้ครูเป็น

บุคลากรที่ทันสมัยอยู่เสมอเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่มีอยู่ตลอดเวลา ทำให้เกิดพัฒนาการทางการศึกษาทั้งทางทฤษฎีและทางปฏิบัติ ขอแนะนำที่ใดจากการวิจัย การวิเคราะห์หรือการอภิปรายมักมีประโยชน์และให้ข้อคิดแก่ครูซึ่งการนิเทศการศึกษาปฐมวัยสามารถช่วยได้ 2) การนิเทศการศึกษาปฐมวัย มีความสำคัญต่อความเจริญงอกงามของครู แมวาคครูจะได้รับการฝึกฝนมาแลวเป็นอย่างดีแต่ก็จำเป็นจะต้องปรับปรุงและฝึกฝนอยู่เสมอในขณะที่ทำงาน 3) การนิเทศการศึกษาปฐมวัยมีความสำคัญต่อการช่วยเหลือครูให้จัดกิจกรรมที่เหมาะสมกับวัย ความต้องการ ความสามารถและความแตกต่างของเด็กแต่ละคนได้เป็นอย่างดี

นอกจากนี้ กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2546, หน้า 47) ได้กำหนดความสำคัญของการนิเทศที่มีความสำคัญในแง่การดำเนินการบริหารจัดการ พัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาปฐมวัยซึ่งมีความจำเป็นต้องนำการนิเทศ กำกับ ติดตาม และ ประเมินผลรายงานเป็นสวนหนึ่งของกระบวนการบริหารการศึกษา และระบบการประกันคุณภาพ ที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่องเพื่อนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพและมาตรฐาน การศึกษาปฐมวัย สร้างความมั่นใจให้ผู้เกี่ยวข้องของโดยต้องมีการดำเนินการที่เป็นระบบ เครือข่าย ครอบคลุมทั้งหน่วยงานภายใน และภายนอกตั้งแต่ระดับชาติ เขตพื้นที่การศึกษา และสถานศึกษาในรูปแบบของคณะกรรมการที่มาจากบุคคลทุกระดับทุกอาชีพ การกำกับดูแลและประเมินผลต้องมีการรายงานจากทุกระดับให้ทุกฝ่ายทราบเพื่อนำข้อมูลจากการ รายงานมาจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาและกระทรวงศึกษาธิการ ได้กำหนดให้มีการจัดการศึกษาของศูนย์เด็กปฐมวัยต้นแบบ เพื่อให้เกิดการพัฒนา การศึกษาปฐมวัยให้มีประสิทธิภาพตามที่กำหนดในหลักสูตรการศึกษา โดยกำหนด วัตถุประสงค์ กระบวนการและกิจกรรมการนิเทศดังนี้

7.3 วัตถุประสงค์การนิเทศการศึกษา

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดย กระทรวงศึกษาธิการ (2552, หน้า 10) ได้กล่าวถึงวัตถุประสงค์การนิเทศทางการศึกษาไว้ดังต่อไปนี้

1. เพื่อทราบสภาพการดำเนินงาน ปัญหา อุปสรรค และความต้องการของการจัดการศึกษาปฐมวัย สำหรับเป็นข้อมูลในการนิเทศ ติดตาม กำกับ ประเมินผล

2. เพื่อช่วยให้บุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาปฐมวัย
เข้าใจบทบาทหน้าที่และสามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ตรงตามวัตถุประสงค์
3. เพื่อให้บุคลากรร่วมกันพิจารณาปรับปรุงแก้ไขการดำเนินงาน
การจัดการศึกษาปฐมวัยของสถานศึกษา ให้สามารถปฏิบัติภารกิจได้อย่างถูกต้องครบถ้วน
4. เพื่อเสนอแนะ ส่งเสริม สนับสนุน ช่วยเหลือ ผู้บริหาร
สถานศึกษา ครูผู้สอน ให้สามารถดำเนินงานได้ดี

หลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต สาขาการศึกษาปฐมวัย ในโครงการความร่วมมือ ในการพัฒนาบุคลากรทางการศึกษา โดยมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต (2551, หน้า 1) ได้กล่าวถึง วัตถุประสงค์ของการนิเทศ ไว้ว่าเพื่อให้ผู้รับการนิเทศเกิดการพัฒนาตนเองมีการพัฒนางาน มีการประสานสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชน บุคคล หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนมีขวัญและกำลังใจที่จะพัฒนาตนเอง และงานอย่างต่อเนื่อง ซึ่งต้องอาศัยเทคนิควิธีการนิเทศในการให้คำแนะนำ สนับสนุน กระตุ้น ยกย่อง หรือการอบรมจากผู้นิเทศ เพื่อให้การนิเทศบรรลุผลตามวัตถุประสงค์

นอกจากนี้ Cox, E., Bachkirova, T., & Clutterbuck, D. (2011, หน้า 391) ได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับการนิเทศว่า การที่จะเป็นผู้นิเทศที่ดีนั้น ต้องเรียนรู้จากการได้ลงมือปฏิบัติจริง ต้องมีความรู้ความเข้าใจในวงจรของการนิเทศซึ่งประกอบด้วย 1) ผู้นิเทศ 2) ผู้รับการนิเทศ 3) ผู้ควบคุมการนิเทศ ซึ่งจะคอยควบคุมการทำงานอีกชั้นหนึ่งและหัวใจของการนิเทศ คือ ผู้นิเทศต้องมีความเสียสละและอุทิศตน เพื่อที่จะกระตุ้นเร้าให้ผู้รับการนิเทศได้พัฒนาตนเองอย่างเต็มศักยภาพ โดยที่การนิเทศควรเป็นปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศ ประกอบกับการนิเทศควรเป็นการแลกเปลี่ยนและถ่ายทอดความคิดประสบการณ์ ไม่ใช่เกิดจากผู้นิเทศให้คำแนะนำเพียงฝ่ายเดียว

7.4 กระบวนการนิเทศ

กระบวนการนิเทศเป็นลำดับขั้นตอนในการดำเนินการนิเทศอย่างต่อเนื่อง เป็นระบบมีระเบียบแบบแผนและประสานสัมพันธ์กัน เพื่อให้การนิเทศการดำเนินงานของศูนย์เด็กปฐมวัยต้นแบบเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยกระทรวงศึกษาธิการ (2555, หน้า 15) ได้เสนอว่าในการนิเทศการศึกษาปฐมวัยนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทุกระดับควรมีบทบาทในการนิเทศตามกระบวนการโดยมีรายละเอียด ดังนี้

ขั้นที่ 1 การศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหาและความต้องการ เพื่อให้ทราบถึงสภาพที่แท้จริงของการจัดการศึกษาปฐมวัยของศูนย์เด็กปฐมวัยต้นแบบว่าเป็นอย่างไร มีปัญหาข้อจำกัดอะไรบ้างและมีความต้องการอย่างไร เพื่อเป็นข้อมูลในการวางแผนดำเนินการนิเทศโดยวิธีการต่างๆ เช่น ศึกษาจากข้อมูลเดิม ประชุมสัมมนาและใช้เครื่องมือต่างๆ ในการรวบรวมข้อมูล

ขั้นที่ 2 การวางแผนและกำหนดทางเลือก นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการมาวิเคราะห์จัดลำดับความสำคัญ และพิจารณาทรัพยากรที่มีอยู่แล้ว กำหนดทางเลือกในการนิเทศเพื่อแก้ไขปรับปรุง และส่งเสริมการดำเนินงานการจัดการศึกษาปฐมวัยให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นซึ่งอาจเลือกใช้กิจกรรมนิเทศในรูปแบบต่างๆ เช่น การสังเกต การแนะนำเป็นรายบุคคล การสาธิตการจัดประสบการณ์ตรง การจัดนิทรรศการ การไปศึกษาดูงาน การประชุมอบรม การให้ดูภาพยนตร์และวีดีทัศน์ การบริการเอกสารและการสนทนาทางวิชาการ เป็นต้น

ขั้นที่ 3 การสร้างสื่อ เครื่องมือ และพัฒนาวิธีการ สื่อเครื่องมือ และวิธีการนิเทศที่ดี สามารถแก้ไขปัญหได้ตรงจุด มีประสิทธิภาพ ประหยัดเวลา และสามารถตรวจสอบวิเคราะห์ผลได้

ขั้นที่ 4 การปฏิบัติการนิเทศ ตามแผนงานที่วางไว้ สามารถติดตาม กำกับ การดำเนินการนิเทศได้ทั้งทางตรงและทางอ้อม

ขั้นที่ 5 การประเมินผลและรายงานผลเป็นการตรวจสอบการปฏิบัติงาน รวบรวมปัญหาที่เกิดขึ้นในแต่ละขั้นตอนของการนิเทศ เพื่อหาทางแก้ไขปรับปรุงกระบวนการนิเทศให้ดีขึ้น การประเมินผลการนิเทศควรกำหนดรูปแบบและจัดทำเครื่องมือในการประเมินด้วย นอกจากนี้แล้วต้องรายงานผลการปฏิบัติงานหลังจากกระบวนการนิเทศสิ้นสุดลง เพื่อแจ้งให้ผู้เกี่ยวข้องทราบและเผยแพร่

7.5 กิจกรรมการนิเทศ

กระทรวงศึกษาธิการ (2555, หน้า 17) ได้ให้เสนอว่ากิจกรรมการนิเทศกระทำได้หลายรูปแบบ การที่ผู้นิเทศจะเลือกใช้รูปแบบใดนั้น ขึ้นอยู่กับสถานศึกษาดังนี้

1. การประชุมอาจจัดได้หลายรูปแบบ เช่น การประชุมก่อนเปิดและเปิดภาคเรียน การประชุมประจำ และการประชุมนิเทศเป็นครั้งคราว

2. การสังเกตการณ์สอนหรือการจัดประสบการณ์ในชั้นเรียนเป็นการสังเกตการณ์การจัดประสบการณ์ เพื่อนำข้อมูลที่ได้จากการสังเกตมาปรับปรุงพฤติกรรมการสอนหรือการจัดประสบการณ์ของครูผู้สอน
3. การศึกษาตำราเป็นวิธีการมอบหมายงานให้ทำวิธีหนึ่งซึ่งผู้บริหารสถานศึกษาที่เป็นศูนย์เด็กปฐมวัยต้นแบบ จะมอบหมายให้ผู้รับการนิเทศไปศึกษาค้นคว้าเรื่องใดเรื่องหนึ่งแล้วนำความรู้ที่ได้ออกมาถ่ายทอดแก่คณะครูผู้สอน
4. การให้คำปรึกษาหารือ สามารถทำได้ทั้งรายบุคคลและเป็นกลุ่ม
5. การสนทนาทางวิชาการ ดำเนินการโดยให้มีความรู้ในเรื่องที่กลุ่มสนใจเป็นผู้นำในการสนทนา
6. การสาธิตการสอนหรือการจัดประสบการณ์ ผู้สาธิตควรรู้ล่วงหน้า เพื่อความเข้าใจวัตถุประสงค์ร่วมกัน
7. การศึกษาดูงาน ควรกำหนดวัตถุประสงค์ให้ชัดเจนมีการมอบหมายภาระหน้าที่ที่ต้องปฏิบัติและผู้รับผิดชอบและมีการรายงานผลการไปศึกษาดูงานทุกครั้ง
8. การบริการเอกสารทางวิชาการ จัดให้มีหนังสือค้นคว้าอ้างอิงทางวิชาการสำหรับครูผู้สอน ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้และเป็นการสร้างบรรยากาศทางวิชาการ ส่งเสริมความก้าวหน้าแก่ครูผู้สอน
9. การจัดนิทรรศการ เป็นการนำวัสดุ อุปกรณ์ที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอน เช่น แผนภาพ แผนภูมิของจริงของตัวอย่าง ข่าวสาร หรือผลงานของครูและเด็ก มาจัดแสดงเพื่อให้บุคลากรที่เกี่ยวข้อง เช่น ครูผู้สอน เด็ก ผู้ปกครอง หรือบุคคลทั่วไป เกิดความรู้ ความเข้าใจในการจัดการศึกษาระดับปฐมวัยของสถานศึกษาที่เป็นศูนย์เด็กปฐมวัยต้นแบบมากยิ่งขึ้น
10. การนิเทศชั้นเรียน เป็นการที่ผู้บริหารหรือผู้นิเทศสังเกตการณ์ปฏิบัติงานของครูผู้สอนในชั้นเรียน
11. การประชุมเชิงปฏิบัติการเป็นการรวมกลุ่มครูที่สอนระดับปฐมวัย เพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจและฝึกปฏิบัติเพื่อนำความรู้ไปใช้ในการนิเทศการจัดการศึกษาปฐมวัยสำหรับเด็กปฐมวัยต้นแบบของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานดังกล่าวข้างต้น เป็นการจัดการนิเทศที่

กระทำโดยหน่วยงานเพื่อให้เกิดการพัฒนาต่อศูนย์พัฒนาเด็กปฐมวัยที่ได้รับเลือกให้เป็นต้นแบบ ซึ่งสถานศึกษาต่างๆ สามารถปรับใช้แนวทางการนิเทศการศึกษาดังกล่าวได้ เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อการจัดการศึกษาในทุกๆระดับ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานมีภารกิจในการจัดการศึกษาและยกระดับคุณภาพการศึกษาปฐมวัยในโรงเรียน จำนวน 28,432 โรงเรียน ซึ่งปัจจุบันมีแนวดำเนินการยกระดับคุณภาพการศึกษาปฐมวัยที่เป็นกรอบแนวคิดสำหรับจัดการศึกษาปฐมวัยอยู่ 2 ประการ คือ แนวคิดการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สองตามจุดเน้นพัฒนาคุณภาพผู้เรียนของในระดับปฐมวัยเน้นการส่งเสริมศักยภาพของเด็กปฐมวัยที่สอดคล้องกับการเรียนรู้ของสมอง (Brain – Based Learning) การส่งเสริมความสามารถพื้นฐานด้านภาษาและทักษะพื้นฐานคณิตศาสตร์ ตลอดจนการเสริมสร้างคุณลักษณะที่ดีในเด็กปฐมวัย แนวคิดการประเมินคุณภาพภายนอกกรอบระดับการศึกษาปฐมวัย ซึ่งเน้นประสิทธิผลการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่เน้นเด็กเป็นสำคัญและประสิทธิภาพของการบริหารจัดการและการพัฒนาสถานศึกษา ซึ่งกรอบแนวคิดในการยกระดับคุณภาพการศึกษาปฐมวัย ทั้ง 2 ประการมีความสอดคล้องสัมพันธ์กัน เนื่องจากการพัฒนาโรงเรียนโดยมุ่งเป้าหมายที่คุณภาพผู้เรียน ดังนั้น ภารกิจการนิเทศติดตามผลการจัดการศึกษา ปฐมวัย จึงประกอบด้วยการจัดกิจกรรมเพื่อยกระดับคุณภาพการจัดการศึกษาปฐมวัย ซึ่งเป็นการนิเทศเพื่อพัฒนางานและการนิเทศติดตามผลการจัดกิจกรรม

7.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาปฐมวัย

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาปฐมวัย ทั้งงานวิจัยภายในประเทศและงานวิจัยต่างประเทศเกี่ยวกับการศึกษาปฐมวัย ตามลำดับ ดังนี้

งานวิจัยภายในประเทศที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาปฐมวัย

คณิง สายแก้ว (2549, หน้า 235 – 237) ได้ทำการศึกษาข้อเสนอเชิงนโยบายการบริหารจัดการศึกษาปฐมวัยในจังหวัดสุรินทร์ ด้านการบริหารโดยภาพรวม การบริหารวิชาการ การบริหารงานบุคคล การบริหารงบประมาณ และการบริหารงานทั่วไป ได้ข้อเสนอเชิงนโยบายที่กำหนดวิสัยทัศน์ว่า จังหวัดสุรินทร์ จะเป็นจังหวัดชั้นนำในการจัดการศึกษาปฐมวัยที่มีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาปฐมวัย เพื่อตอบสนองความต้องการของท้องถิ่นอย่างหลากหลายและทั่วถึงและได้พันธกิจ 7 ประการ คือ 1) จัดระบบบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล 2) สร้างโอกาสให้เด็กกลุ่มเป้าหมายได้เข้า

ศึกษาในระดับปฐมวัยทุกคน 3) สร้างและพัฒนาเด็กปฐมวัยให้มีคุณธรรม จริยธรรม และได้รับการเตรียมความพร้อมในพัฒนาการทุกด้าน ทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา 4) สร้างเครือข่ายแหล่งการเรียนรู้ และระบบสารสนเทศโดยการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย 5) สร้างความตระหนักให้ผู้ปกครองและผู้เกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วม 6) ส่งเสริมหน่วยงานภาครัฐ เอกชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจัดการศึกษาปฐมวัยให้มีคุณภาพตามมาตรฐานและ 7) พัฒนาบุคลากรและผู้เกี่ยวข้องให้มีศักยภาพในการจัดการศึกษาปฐมวัย รวมทั้งสร้างขวัญและกำลังใจที่ดีในการปฏิบัติงาน นอกจากนี้ผลการศึกษาได้ชุดของเป้าหมาย กลยุทธ์ และตัวชี้วัดทั้งการบริหารโดยภาพรวม และจำแนกเป็นรายด้าน

นริศนันท์ เดชสุระ (2552, หน้า 210) ได้ทำการวิจัย รูปแบบการบริหารโรงเรียนสาธิตปฐมวัยของมหาวิทยาลัยราชภัฏ พบว่า องค์ประกอบการบริหารงานโรงเรียนสาธิตปฐมวัย ของมหาวิทยาลัยราชภัฏ ประกอบด้วย 9 องค์ประกอบ คือ 1) ด้านการจัดการเรียนรู้และนวัตกรรมทางการศึกษาปฐมวัย 2) ด้านโครงสร้างการบริหารและการบริหารจัดการ 3) ด้านการพัฒนาครูปฐมวัยมืออาชีพ 4) ผู้บริหารมืออาชีพ 5) ด้านการประสานความร่วมมือกับผู้ปกครองและชุมชน 6) ด้านการเป็นหน่วยร่วมผลิตบัณฑิตของมหาวิทยาลัยราชภัฏ 7) ด้านการวิจัยทางการศึกษาปฐมวัย 8) ด้านการบริการวิชาการเพื่อพัฒนาท้องถิ่น 9) ด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมไทยท้องถิ่น

ณัฐพร ไชยเดช (2552, หน้า 85 - 87) ได้ศึกษาความต้องการการนิเทศของครูผู้สอนระดับปฐมวัยในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปัตตานี เขต 3 พบว่า ความต้องการการนิเทศของครูผู้สอนระดับปฐมวัยในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปัตตานี เขต 3 ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ความต้องการการนิเทศอยู่ในระดับมากทุกด้านเช่นกัน ความต้องการการนิเทศของครูผู้สอนระดับปฐมวัยที่มีเพศต่างกัน มีความต้องการการนิเทศทั้งโดยภาพรวมและรายด้าน ไม่แตกต่างกัน ความต้องการการนิเทศของครูผู้สอนระดับปฐมวัยที่มีวิชาเอกต่างกัน มีความต้องการการนิเทศทั้งโดยภาพรวมและรายด้าน ไม่แตกต่างกัน ความต้องการการนิเทศของครูผู้สอนระดับปฐมวัยที่มีประสบการณ์การสอนต่างกัน มีความต้องการการนิเทศ ทั้งโดยภาพรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน และความต้องการการนิเทศของครูผู้สอนระดับปฐมวัยที่สอนระดับชั้นต่างกัน มีความต้องการการนิเทศทั้งโดยภาพรวมและรายด้าน ไม่แตกต่างกัน

ปัทมพร สุรกิจบวร (2552, หน้า 65) ได้ศึกษาการนิเทศแบบ

ต่อ ยอดความรู้เพื่อพัฒนาการจัดประสบการณ์ระดับปฐมวัยสู่มาตรฐานสากลสำหรับ
ครูผู้สอนปฐมวัย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครราชสีมาเขต 2 พบว่า ผลการ
ทดสอบหลังอบรมปฏิบัติการครูผู้ฝึกสอนระดับปฐมวัยมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการ
จัดการประสบการณ์ระดับปฐมวัยสูงกว่าก่อนการอบรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ
.05 ผลการศึกษาความคิดเห็นของครูผู้สอนปฐมวัย พบว่า ครูผู้สอนระดับปฐมวัยมีความรู้
ความเข้าใจที่ได้รับ จากการอบรมและการศึกษาเอกสารเสริมความรู้การจัดการประสบการณ์
ระดับปฐมวัยสู่มาตรฐานคุณภาพสำหรับครูผู้สอนปฐมวัยอยู่ในระดับมาก ผลการนำ
ความรู้ที่ได้จากการศึกษา เอกสารเสริมความรู้ไปประยุกต์ใช้ครูผู้สอนระดับปฐมวัยนำ
ความรู้ที่ได้ไปประยุกต์ใช้ในการจัดประสบการณ์อยู่ในระดับมาก ผลการนิเทศแบบต่อยอด
ความรู้ครูผู้สอนระดับปฐมวัยสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ในระดับมากที่สุด ผลการประเมิน
พัฒนาการนักเรียนระดับปฐมวัยพบว่ามีผลการประเมินพัฒนาการทั้งด้านร่างกาย อารมณ์
จิตใจ สังคม และสติปัญญา ก้าวหน้ามากขึ้นทุกด้าน

รัศมี ตันเจริญ (2553, หน้า 190 – 193) ได้ทำการศึกษา
พัฒนาการและแนวโน้มของหลักสูตรครุศึกษาปฐมวัย ระดับปริญญาตรีในประเทศไทย
พบว่า แนวโน้มของหลักสูตรครุศึกษาปฐมวัย ระดับปริญญาตรีในประเทศไทยมีลักษณะ
ดังนี้ 1) ชื่อหลักสูตรควรใช้ชื่อการศึกษาปฐมวัย 2) ปรัชญาหลักสูตรควรกำหนดแบบ
ผสมผสานโดยเน้นปรัชญาพิพัฒนานิยม (Progressivism) เป็นหลัก 3) จุดมุ่งหมายของ
หลักสูตรควรเน้นการปลูกฝังจิตสำนึกความเป็นครูจรรยาบรรณในวิชาชีพและการมีความรู้
และทักษะวิชาชีพครูปฐมวัย 4) โครงสร้างหลักสูตรควรมีจำนวนหน่วยกิตในแต่ละหมวด
วิชาเป็นไปตามเกณฑ์การรับรองหลักสูตรของคุรุสภา 5) ลักษณะเนื้อหาวิชาของหลักสูตร
ที่แตกต่างจากหลักสูตรที่ผ่านมา คือ (1) วิชาการศึกษาทั่วไป ประกอบด้วย เนื้อหาเกี่ยวกับการ
การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การพัฒนาที่ยั่งยืนและการศึกษาสังคม
เศรษฐกิจและการเมืองยุคโลกาภิวัตน์ (2) วิชาชีพครูปฐมวัย ประกอบด้วย เนื้อหาเกี่ยวกับ
การพิทักษ์สิทธิเด็ก และการพิทักษ์วิชาชีพและองค์กรวิชาชีพ 6) รายชื่อวิชาใหม่เพิ่มเติม
จากหลักสูตรที่ผ่านมามีรายวิชาเกี่ยวกับเทคโนโลยีสารสนเทศ การพัฒนาที่ยั่งยืนตามแนว
เศรษฐกิจพอเพียง และการพัฒนาดน 7) ประสบการณ์วิชาชีพ กำหนดหน่วยกิตการ
ฝึกประสบการณ์วิชาชีพในสัดส่วนการฝึกประสบการณ์วิชาชีพกับวิชาชีพภาคทฤษฎี
เท่ากับ 1 ต่อ 4

อารีย์ พรหมเล็ก (2553, หน้า 180 – 181) ได้ทำการวิจัยการ พัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมนักศึกษาวิชาชีพรูเพื่อพัฒนาความสามารถการจัดประสบการณ์ ที่เสริมสร้างความฉลาดทางอารมณ์สำหรับเด็กปฐมวัย พบว่า นักศึกษาวิชาชีพรูต้อง ได้รับการพัฒนาความรู้ ทักษะและความสามารถในการจัดประสบการณ์ที่เสริมสร้าง ความฉลาดทางอารมณ์สำหรับเด็กปฐมวัยที่สำคัญ คือ การจัดประสบการณ์ต้อง สอดคล้องกับจิตวิทยาพัฒนาการ เหมาะกับอายุ วุฒิภาวะและพัฒนาการวิถีการพัฒนา นักศึกษาวิชาชีพรู สถานศึกษาและองค์กรที่เกี่ยวข้องต้องร่วมมือกันดำเนินงานไปพร้อมๆ กันโดยการพัฒนาหลักสูตร การฝึกอบรม การนิเทศติดตามผลการใช้หลักสูตรหรือการ ฝึกอบรม

พิสิษฐ์ เทพดวงแก้ว (2553, หน้า 66) ได้ศึกษาการนิเทศเพื่อ พัฒนาศักยภาพการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา เชียงราย เขต 1 พบว่า ได้รูปแบบการนิเทศครูปฐมวัยแบบ GPAARD มีขั้นตอนการนิเทศ ชัดเจนที่ผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศทำงานร่วมกัน ครูปฐมวัยมีความรู้ ความเข้าใจ หลัง ได้รับการนิเทศดีกว่าก่อนได้รับการนิเทศและใช้สื่ออย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ครูปฐมวัยมีพฤติกรรมการสื่อสารปฏิสัมพันธ์ทางบวกอยู่ในระดับมาก ครูปฐมวัยจัด ห้องเรียนเอื้อต่อการเรียนรู้ของเด็กอยู่ในระดับมาก ครูปฐมวัยการจัดประสบการณ์ส่งเสริม ศักยภาพการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัยอยู่ในระดับมาก ผลการนิเทศโดยการจัดประชุม ปฏิบัติการ การสัมภาษณ์ สังเกตและเยี่ยมชั้นเรียน พบว่า ครูให้ความสนใจและตั้งใจฝึก ปฏิบัติการใช้สื่อมอนเตสเซอร์รี่และกิจกรรมทดลองตามมุมวิทยาศาสตร์ ครูปฐมวัยมีความ พึงพอใจในระดับมาก ครูมีหน่วยการเรียนรู้ มีแผนการจัดประสบการณ์ และจัด ประสบการณ์โดยบูรณาการผ่านสื่อมอนเตสเซอร์รี่และสร้างสรรค์ จัดกิจกรรมอื่นๆ ให้เด็ก ได้เคลื่อนไหว ศึกษาค้นคว้า ทดลอง ปฏิบัติจริงโดยใช้กิจกรรมอย่างสม่ำเสมอ

รัตติพร ภาธรธวานนท์ (2553, หน้า 68) ได้ศึกษาการพัฒนา กระบวนการส่งเสริมพฤติกรรมการจัดการเรียนรู้ของครูปฐมวัยโดยใช้การนิเทศแบบชี้แนะ สะท้อนคิด สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 1 พบว่า กระบวนการส่งเสริมพฤติกรรมการจัดการเรียนรู้ของครูปฐมวัย โดยใช้การนิเทศแบบชี้แนะ สะท้อนคิดมีสาระสำคัญ ประกอบด้วย แนวคิดพื้นฐานของกระบวนการฯ วัตถุประสงค์ของ กระบวนการฯ สาระสำคัญในการเรียนรู้กระบวนการฯ การดำเนินการตามกระบวนการฯ และการประเมินผล การดำเนินการตามกระบวนการฯ โดยมี 3 ขั้นตอน คือ

1) การสะท้อนคิด (Reflective) ซึ่งต้องอาศัยความไว้วางใจและความปรารถนาดีของทั้งผู้
 นิเทศและผู้รับการนิเทศเป็นพื้นฐานและต้องทำทันทีในห้วงเวลาที่เหมาะสม การสะท้อนคิด
 จะทำให้ผู้รับการนิเทศได้ทบทวนพฤติกรรมและวิธีการจัดการเรียนรู้ที่ผ่านมารวมทั้งได้มี
 การจัดระบบลำดับความสัมพันธ์ของทุกปัญหา อันนำไปสู่การแก้ไขปัญหาที่คาดหวัง โดยผู้
 นิเทศเป็นผู้ช่วยตอบข้อสงสัย ลำดับปัญหาและสนับสนุนความรู้ที่จำเป็นเพื่อเป็นแนวทาง
 ในการทำงาน 2) ความร่วมมือ (Collaboration) ทั้งผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศต้องมีความ
 สัมพันธ์ที่ดีต่อกัน มีการกำหนดเป้าหมายในการทำงานอย่างชัดเจนร่วมกัน มีอำนาจและ
 สิทธิในการตัดสินใจหรือออกความเห็นเท่าเทียมกันผ่านการสื่อสารระบบเปิดทั้ง
 สองทิศทาง 3) ความสม่ำเสมอ (Regularity) การนิเทศแบบชี้แนะสะท้อนคิด ต้องมีการ
 กำหนดการและตารางการปฏิบัติงานที่แน่นอนทั้งผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศ จำเป็นต้องใช้
 เวลาในการสร้างความสัมพันธ์ ความเชื่อในการทำงานร่วมกัน กระบวนการสะท้อนงาน
 และความร่วมมืออาจไม่เกิดขึ้นถ้าปราศจากความสม่ำเสมอในการพบกัน ซึ่งขั้นตอนเหล่านี้
 ทำให้ครูเกิดการเรียนรู้ที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม การจัดการเรียนรู้ตาม
 กระบวนการ Reflective Coaching

ชัยวุฒิ ลินธวงศานนท์ (2553, หน้า 169) ได้ศึกษาการพัฒนาครู
 ปฐมวัย ด้านการจัดการเรียนรู้ภาษาอย่างธรรมชาติแบบองค์รวม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่
 การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 1 การวิจัยครั้งนี้ มีกระบวนการพัฒนาครูปฐมวัย
 ด้านการจัดการเรียนรู้ภาษาอย่างธรรมชาติแบบองค์รวมแบ่งได้เป็น 5 ระยะดังนี้

1) การศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหา 2) การอบรมปฏิบัติการ 3) การนิเทศ ติดตาม โดย
 ใช้การนิเทศแบบคลินิกและการนิเทศแบบกัลยาณมิตร 4) การสัมมนาและแสดงผลการ
 จัดการเรียนรู้ เพื่อให้ครูมีความรู้ ความเข้าใจการจัดการเรียนรู้ภาษาอย่างธรรมชาติแบบ
 องค์รวมเพิ่มขึ้น 5) การเผยแพร่ขยายผลการจัดการเรียนรู้ ผลการศึกษา พบว่า ครูทุกคน
 มีความรู้เกี่ยวกับแนวคิดในการจัดการเรียนรู้ภาษาอย่างธรรมชาติแบบองค์รวม ครูทุกคนมี
 ความสามารถในการจัดการเรียนรู้ภาษาอย่างธรรมชาติแบบองค์รวม เด็กปฐมวัยส่วนใหญ่
 มีความสามารถทางภาษาทั้งด้านการฟัง การพูด การอ่าน และการเขียนอยู่ในระดับดี

7.7 งานวิจัยต่างประเทศเกี่ยวกับการศึกษาปฐมวัย

Sue Vartuli, Carol Bolz, and Catherine Wilson (2014, p. 10) ได้
 ศึกษาการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย โดยใช้การโต้ชปฏิบัติการในชั้นเรียนร่วมกับการสอนแบบ
 โครงการ เพื่อพัฒนาการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับเด็กปฐมวัยในชั้นเรียนให้มีคุณภาพ

ผลการศึกษา พบว่า ครูและเด็กปฐมวัยมีปฏิสัมพันธ์กันมากขึ้น โดยครูมีความถี่ในการสนองตอบต่อคำถามและการอธิบายของเด็กมากขึ้น มีความคาดหวังที่ชัดเจนเกี่ยวกับการมีปฏิสัมพันธ์ที่ดี และให้ความร่วมมือในฝึกฝน มีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอย่างมีนัยสำคัญ ครูกับเด็กมีความใกล้ชิดกันมากขึ้น เรียนรู้หัวข้อที่น่าสนใจและคุ้มค่าด้วยกัน ครูและโค้ชมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีและพยายามที่จะส่งเสริมการคิดขั้นสูงของเด็กปฐมวัยในชั้นเรียนและมีความเห็นตรงกันว่า การได้ช้ปฏิบัติการณ์ในชั้นเรียนและการสอนแบบโครงการเป็นกลยุทธ์ที่มีประสิทธิภาพสำหรับการสนับสนุนการพัฒนาอาชีพ

Child Trends Data Bank (2013, p. 3) ได้ศึกษาผลกระทบที่เกิดในระยะเวลากับผู้ที่เคยเรียนระดับชั้นอนุบาลเปรียบเทียบระหว่างเรียนแบบเต็มวันกับเรียนแบบครึ่งวัน โดยเก็บข้อมูลตั้งแต่ปี ค.ศ. 1976 - 2013 จากงานวิจัยพบว่าเด็กที่เรียนเต็มวันจะมีอัตราเข้าเรียน มีทักษะทางด้านวิชาการ ความสามารถในการทำงาน การเล่นกับผู้อื่น และมีความมั่นใจในตนเองสูงกว่ารวมถึงศักยภาพในการทำงานและการเล่นกับผู้อื่นมีมากกว่าแต่มีทัศนคติที่ดีกับโรงเรียนน้อยกว่าเด็กที่เรียนครึ่งวัน

Ardith Cole. (2014, p. 42) ได้ศึกษาจากครูผู้สอน จำนวน 4 คน และผู้เรียนระดับชั้นอนุบาลในโรงเรียน เพื่อติดตามความก้าวหน้าของครูในการประเมินพัฒนาการด้านการอ่านและการเขียน สร้างให้ครูเป็นผู้เชี่ยวชาญในการความพร้อมด้านการอ่านและการเขียนของผู้เรียนในช่วงปลายปีการศึกษา ระดับการจดจำคำศัพท์ คลังคำศัพท์ โดยเก็บข้อมูลจากการสังเกต สอบถาม เพื่อตรวจสอบ วิธีการตอบคำถาม และการอธิบายคำตอบของครู ประกอบการพิจารณาจากผลที่จะเกิดประโยชน์กับเด็ก ทั้งความรู้ประสบการณ์และทักษะที่จุดแรกเริ่มและเมื่อเด็กได้รับประสบการณ์จนเสร็จสิ้นตามที่กำหนดไว้ในหลักสูตรของโรงเรียน เพื่อตอบสนองความต้องการด้านการอ่านการเขียนและการรู้หนังสือของเด็กตามธรรมชาติ ผู้วิจัยร่วมมือกับครูอนุบาลที่จะพัฒนาหลักสูตรให้มีความเหมาะสมมากยิ่งขึ้น โดยผู้วิจัยเข้าร่วมในตอนท้ายของการประเมินและการวิเคราะห์ข้อมูล สะท้อนให้เห็นถึงความก้าวหน้า และปฏิบัติการตอบสนองที่ดีในเชิงบวกในการรับรู้หนังสือ ทั้งคำที่น่าสนใจในหนังสือและการแสดงความสนใจต่อการอ่านในระดับที่เพิ่มขึ้นของผู้เรียน เสริมความเชื่อมั่นของครูและความสามารถในการสะท้อนให้เห็นถึงการปฏิบัติ ความเชี่ยวชาญที่เพิ่มขึ้นของครู

ตอนที่ 4 แนวคิดเกี่ยวกับอนาคตศึกษา

การนำเสนอในตอนต้นที่ 5 เป็นการกล่าวถึงประเด็นสำคัญที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ความหมายของอนาคตศึกษา ลักษณะของอนาคตศึกษา ประโยชน์ของอนาคตศึกษา เทคนิคการศึกษาอนาคต สารสำคัญของเทคนิคการวิจัยแบบ EDFR ดังรายละเอียดต่อไปนี้

เรื่องราวหรือปรากฏการณ์ใดที่เกิดขึ้นและผ่านมาแล้ว เราเรียกปรากฏการณ์นั้นว่าอดีต เรื่องราวที่ปรากฏในอดีตเป็นเรื่องราวที่เกิดขึ้นจริงและประจักษ์สัมผัสได้ซึ่งผ่านชัดถึงเท็จและจริงแล้ว ส่วนปัจจุบันเป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริงที่ปรากฏอยู่เบื้องหน้าและมนุษย์ก็สามารถประจักษ์สัมผัสได้ในขณะนั้นๆ อดีตและปัจจุบันเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นมาจริงๆ แต่อนาคตนั้น คือ สิ่งที่ยังมาไม่ถึง คำว่าอนาคต แปลว่า ยังมาไม่ถึง ซึ่งก็หมายความว่าสิ่งที่ยังไม่เกิดขึ้น มนุษย์ส่วนใหญ่เชื่อว่าอนาคตเป็นภาพในฝันเป็นสิ่งที่ไม่แน่นอนเป็นสิ่งที่คาดเดาหรือคาดคะเนไม่ได้ อนาคตไม่สามารถจะทำนายได้ ชัดตรง มนุษย์ไม่สามารถจะทำให้อนาคตเป็นไปตามที่ตนเองกำหนด แต่มนุษย์ก็ยังมุ่งหวังที่จะพยากรณ์หรือพยายามคาดคะเนทำนายอนาคตมาโดยตลอด ปัจจุบันแนวความคิดเกี่ยวกับการศึกษาอนาคตได้เปลี่ยนแปลงไปโดยเริ่มมองเห็นว่าอนาคตเป็นเรื่องที่สามารถศึกษาและควบคุมผลก่อกำเนิดให้เป็นไปตามที่ต้องการได้ จึงเริ่มมีการศึกษาเรื่องอนาคตอย่างจริงจัง จนกลายเป็นสาขาวิชาการใหม่ที่เรียกว่า อนาคตวิทยา (Futurology) หรือ อนาคตนิยม (Futurism) และนักอนาคตนิยมก็ได้มีการพัฒนาระเบียบวิธีวิจัย ที่เรียกว่า การวิจัยอนาคต (Future Research) ขึ้นมาใช้เพื่อพัฒนาหลักทฤษฎีอนาคตศาสตร์ให้เป็นไปอย่างมีระบบและเชื่อถือได้ ทั้งนี้เพื่อให้คนทั่วไปตระหนักถึงความสำคัญของการวิจัยอนาคตเพื่อป้องกันปัญหา เพื่อการวางแผนที่เป็นไปได้ และเหมาะสมและเพื่อเป็นการประเมินและพัฒนาสถาบันต่างๆ ให้สอดคล้องกับบริบทของอนาคต

นักอนาคตนิยมมีความเชื่อพื้นฐานว่า อนาคตเป็นเรื่องที่มนุษย์ทำการศึกษได้ได้อย่างเป็นระบบ ความเชื่อของมนุษย์เกี่ยวกับอนาคต มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมและการตัดสินใจของเขา เชื่อว่ามนุษย์สามารถควบคุมและสร้างอนาคตได้ (จุมพล พูลภัทรชีวิน, 2553, หน้า 78) การวิจัยอนาคตนั้นนักอนาคตนิยมมีความเชื่อว่า อนาคตเป็นเรื่องที่สามารถทำการศึกษได้ได้อย่างเป็นระบบ เชื่อว่าความเชื่อของมนุษย์จะมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมและการตัดสินใจของมนุษย์เชื่อว่ามนุษย์สามารถจะควบคุมอนาคตได้ นั่นคือเชื่อว่ามนุษย์สามารถที่จะสร้างอนาคตได้ เป็นความเชื่อพื้นฐานที่เป็นต้นกำเนิดของอนาคต

นิยม และเป็นต้นกำเนิดของระเบียบวิธีวิจัยอนาคตทั้งหมด เพราะฉะนั้นจุดนี้จึงเป็นจุดที่สำคัญมากซึ่งอาจเป็นจุดเริ่มต้นที่อาจจะแตกต่างจากความเชื่อพื้นฐานของการวิจัยแบบอื่นๆ (วิโรจน์ สารรัตนะ, 2554, หน้า 4)

1. ความหมายของอนาคตศึกษา

อนาคตศึกษา ประกอบด้วย คำว่าอนาคตและศึกษา คำว่า ศึกษา มาจากภาษาบาลี (คือคำว่า ลิกฺขา มีรากศัพท์ คือ ส+อิกฺข) แนวคิดอนาคตศึกษา (Future Study) มีจุดเริ่มต้น มาจากมุมมองอนาคตนิยมซึ่งมีพัฒนาการมาตั้งแต่สมัยกรีกโบราณ จนกระทั่งต่อมาได้มีความสนใจอนาคตศึกษาอย่างจริงจังและพัฒนาวิธีการศึกษาอนาคตอย่างเป็นระบบจนที่สุด จึงได้กลายเป็นศาสตร์อนาคตศึกษา (พระศรีวิจิตรภรณ์, 2552, หน้า 18) แปลมาจากคำภาษาอังกฤษว่า Futures Studies ซึ่งหมายถึง วิชาสาขาใหม่ที่ศึกษาถึงแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการศึกษาอนาคต ตลอดจนระเบียบวิธีที่ใช้ในการศึกษาแนวโน้มและทางเลือกต่างๆ ที่มีความเป็นไปได้ในอนาคต โดยจะประกอบไปด้วยเนื้อหาอย่างน้อย 2 ส่วนใหญ่ คือ 1) ส่วนที่เป็นแนวคิด (Perspectives) และทฤษฎี (Theories) ซึ่งอาจใช้คำรวมว่า อนาคตนิยม (Futurism) และ 2) ส่วนที่เป็นระเบียบวิธี (Methodologies) อาจเรียกว่า การวิจัยอนาคต (Futures Research) (จุมพล พูลภัทรชีวิน, 2548, หน้า 19 – 31) อาจจะพบความหมายของคำนี้ในลักษณะที่แตกต่างไปคำอื่นๆ ที่มีความหมายเหมือนหรือใกล้เคียงกับคำนี้อีกหลายคำ เช่น Futurics, Futurology, Futuribles, Prognostics, และ Anticipatory Science เป็นต้น แต่ละคำมีความหมายและลักษณะพิเศษเฉพาะตัวตามแนวคิดของคนที่คิดขึ้นแต่สิ่งที่เหมือนกัน ก็คือ การเน้นเรื่องอนาคตผู้ที่ทำการศึกษาอนาคตอย่างเป็นระบบโดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยอนาคตแบบต่างๆ เรียกว่า นักอนาคตนิยม

กาสั๊ก เต๊ะซันหมาก (2540, อ้างถึงใน พระมหาสาคร ภัคตินอก, 2555, หน้า 11) ให้คำจำกัดความของอนาคตศึกษา หรือ การวิจัยอนาคตว่าเป็นวิธีศึกษาอย่างเป็นระบบเกี่ยวกับทางเลือกอนาคตต่างๆ ที่เป็นไปได้หรืออาจจะเป็นของกลุ่มประชากรหรือกลุ่มสังคมใดสังคมหนึ่งโดยมีจุดมุ่งหมายในการบรรยายอนาคตรูปแบบต่างๆ (Alternative Futures) ที่จะเป็นไปได้หรือน่าจะเป็นของกลุ่มประชากรที่ศึกษา ประเมินสถานภาพในปัจจุบันเกี่ยวกับความรู้สึกต่างๆ ที่เรามีอยู่เกี่ยวกับอนาคตที่เป็นไปได้ในแต่ละทางบ่งชี้ผลกระทบและผลต่อเนื่องที่เป็นไปได้ต่างๆ ของแต่ละอนาคตให้สัญญาณเตือนภัยล่วงหน้าเกี่ยวกับอนาคตที่ไม่พึงประสงค์ที่อาจจะเกิดขึ้นได้ เข้าใจเบื้องหลังของ

กระบวนการเปลี่ยนแปลงต่างๆ และวิโรจน์ สารรัตน์ (2554, หน้า 317) ได้กล่าวสรุปว่า การศึกษาอนาคตเป็นการทำนายถึงสภาพปัญหาและโอกาสที่เป็นไปได้ของเหตุการณ์ในอนาคตของสังคมด้านต่างๆ เช่น ด้านตัวบุคคล ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคมและด้านการเมือง อันเป็นผลเนื่องจากแหล่ง (Sources) ที่เป็นสาเหตุที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ไม่ว่าจะเป็นปัจจัยภายในประเทศและภายนอกประเทศ ปัจจัยด้านที่เป็นความคิดหรืออุดมการณ์และด้านที่เป็นวัตถุหรือทั้งจากปัจจัยที่เป็นมนุษย์และที่มิใช่มนุษย์ ซึ่งเป็นเรื่องที่มีความสำคัญและจำเป็น

อาจสรุปความหมายของอนาคตศึกษาได้ว่า เป็นวิธีการในการดำเนินการอย่างเป็นขั้นตอน มีระบบและมีแบบแผนที่เป็นเหตุและผลในการคาดการณ์สิ่งที่เกิดขึ้นในอนาคตเน้นที่การศึกษาทางเลือกอนาคตต่างๆ ที่เป็นไปได้หรือน่าจะเป็นไปได้โดยจะช่วยให้เป็นแนวทางในการกำหนดนโยบายแนวทางปฏิบัติงานแก่บุคคลที่ทำหน้าที่ในการวางแผน ตลอดจนการป้องกัน ปัญหาและการเอื้อหรือส่งเสริมให้เกิดโอกาสที่พึงประสงค์ที่เป็นไปได้ อย่างดี จากที่กล่าวมา เห็นได้ว่านักวิชาการต่างมีให้ความหมายของอนาคตศึกษาที่คล้ายคลึงกัน คือ หมายถึง แนวคิดทฤษฎีและระเบียบวิธีมีความเกี่ยวข้องกับการศึกษาอนาคต ไม่ว่าจะในแง่การศึกษาถึงแนวโน้มทิศทางทางเลือกต่างๆ ที่มีความเป็นไปได้ในอนาคต โดยมีผู้ศึกษาหรือนักอนาคตศึกษาเป็นผู้ทำการศึกษาอย่างมีหลักการ เป็นระบบ โดยอาศัยเหตุและผลหรือการศึกษาเชิงตรรกะเหตุผลรองรับ

2. ลักษณะของอนาคตศึกษา

อนาคตศึกษา มีลักษณะที่ควรสังเกตอยู่หลายประการตามทัศนะของนักอนาคตศึกษาหรือนักวิชาการได้ให้ข้อสังเกตไว้ ดังนี้ เช่น จุมพล พูลภัทรชีวิน (2551, อ้างถึงในพระมหาสาคร ภักดีนอก, 2555, หน้า 12) กล่าวถึง ลักษณะของการวิจัยเชิงอนาคต ในเรื่องเกี่ยวกับการพิจารณาช่วงเวลาสำหรับการวิจัยไว้ว่า การเลือกช่วงเวลาสำหรับการวิจัยอาจแบ่งได้เป็น 3 ช่วงเวลา จะเลือกช่วงใดก็ขึ้นกับเป้าหมายของการวิจัย ในครั้งนั้นๆ ช่วงเวลาอาจประกอบด้วย ช่วงแรก 5 – 10 ปี เรียกว่าอนาคตระยะสั้น (Short Range Forecasting) เป็นระยะของการมองอนาคตใกล้ตัว ส่วนใหญ่จะเกี่ยวเนื่องกับปัญหาปัจจุบัน ช่วงที่สอง 10 – 20 ปี เรียกว่า อนาคตระยะกลาง (Middle Range Forecasting) เป็นช่วงที่นิยม ทำการวิจัยเชิงอนาคตมากที่สุดเพราะสามารถนำผลการศึกษาไปวางแผนปฏิบัติให้เกิดประโยชน์ได้ สามารถมองเห็นการเปลี่ยนแปลงนั้นๆ ได้ชัดเจนอย่างน้อย

1 ช่วงของอายุคน ช่วงที่สาม มากกว่า 20 ปี เรียกว่าอนาคตระยะยาว (Long Range Forecasting) การศึกษาวิจัยในระยะนี้ ผลที่ได้อาจขาดแรงจูงใจเนื่องจากเป็นระยะที่ยาวมากไปไกลตัวมาก แม้ว่าเหตุการณ์นั้นอาจจะเกิดขึ้นจริงก็เป็นได้ เป้าหมายหลักของการศึกษาและการวิจัยอนาคต อยู่ที่การสำรวจและศึกษาแนวโน้มที่เป็นไปได้หรือน่าจะเป็นของเรื่อง que ศึกษาให้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้ ทั้งที่พึ่งประสงค์และไม่พึ่งประสงค์เพื่อหาทางทำให้แนวโน้มที่พึ่งประสงค์ด้วยการกระทำในปัจจุบัน (The Future is now) หลักการสำคัญของอนาคตนิยมอยู่ที่การสร้างอนาคตที่พึ่งประสงค์มากกว่าการตามแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นได้กล่าวถึง ลักษณะที่สำคัญของการวิจัยเชิงอนาคตในมิติต่างๆ ไว้ดังนี้

2.1 เวลา การกล่าวถึงระยะเวลาในอนาคตศาสตร์ มักกล่าวเป็นช่วงเวลาจาก 5 – 50 ปี หรือบางทีก็มากกว่านี้ หรือบางทีก็กล่าวเป็นระยะเวลา เช่น “จากนี้ไปอีก 20 – 30 ปีข้างหน้า” ในการมองภาพอนาคตนั้น มิใช่ดูจากความแตกต่างของเวลาแต่เป็นเรื่องของการเน้นถึงสภาพเงื่อนไขและสภาพการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปซึ่งมีผลต่อความเป็นไปได้ของอนาคตของสิ่งที่เรากำลังศึกษา และทางเลือกของการตัดสินใจเกี่ยวกับอนาคตสิ่งนั้นๆ ขึ้นอยู่กับ การตัดสินใจในปัจจุบันด้วย

2.2 ปัญหาที่นักวิจัยอนาคตให้ความสนใจมีอยู่อย่างน้อย 3 ลักษณะ คือ ประการแรก มิใช่เป็นปัญหาที่มีอยู่ในความรับผิดชอบของหน่วยงานใดหรือการตัดสินใจของใครโดยเฉพาะ ประการที่สอง มักจะนำแนวทางต่างๆ จากหลายสาขาวิชามาใช้ในการแก้ปัญหาโดยให้สัมพันธ์กับปัญหาที่แท้จริงที่เป็นอยู่ และประการสุดท้าย ปัญหาอาจก่อตัวขึ้นเพื่อการวิเคราะห์เรื่องใดเรื่องหนึ่งแต่การแก้ปัญหาที่แน่นอนยังไม่สามารถคาดหวังได้

2.3 ความไม่แน่ใจและความไม่ต่อเนื่อง ความไม่แน่ใจเป็นเรื่องธรรมดาในกิจกรรมต่างๆ ในชีวิตประจำวันของคนเรา โดยเฉพาะกิจกรรมที่มีลักษณะการอาศัยประสบการณ์เป็นองค์ประกอบปรากฏการณ์นั้น มีลักษณะของความต่อเนื่องที่เคยเป็นและดำเนินอยู่ต่อไป กรณีเช่นนี้ความไม่แน่ใจในการศึกษาอนาคตของสิ่งนั้นก็อาจมีมาก แต่ในสภาพความเป็นจริงในสังคมปรากฏการณ์หลายอย่างมีลักษณะของการเปลี่ยนแปลงอย่างไม่ต่อเนื่องและไม่คงที่เนื่องจากมีตัวแปรอื่นๆ เข้ามาเกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงนั้น บางครั้งก็เหลือวิสัยที่จะทราบหรือควบคุมตัวแปรเหล่านั้นไว้ล่วงหน้าได้ ในลักษณะเช่นนี้ความไม่แน่ใจจะมีมาก ดังนั้น สิ่งที่เรากำลังเผชิญอยู่ก็คือปัญหาหรือปรากฏการณ์ที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างไม่ต่อเนื่องและมีตัวแปรอื่นๆ เข้ามาเกี่ยวข้องกับการปัญหานั้น ซึ่งนักวิจัยอนาคตให้ความสำคัญว่าเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของการศึกษาอนาคต

2.4 ความพอเพียงเนื่องจากอนาคตเป็นเรื่องของความไม่แน่ใจเพราะข้อจำกัดในเรื่องความรู้เกี่ยวกับอนาคตของสิ่งนั้นและเพราะว่าอนาคตโดยตัวของมันเองเป็นผลของการตัดสินใจที่ยังมาไม่ถึงผลที่ได้จากวิธีการวิจัยอนาคตจึงมีลักษณะที่ไม่รู้จักพอ ไม่ยุติที่ผลอย่างใดอย่างหนึ่งแต่จะมีทางเลือกหลายอย่าง การวิจัยอนาคตไม่ได้มีเป้าหมายเบื้องต้น อยู่ที่ว่าพยากรณ์ว่าอะไรเกิดขึ้นแต่เป็นการจัดเตรียมภาพรวมที่เกี่ยวข้องกับปัญหานั้นไว้ล่วงหน้ามากกว่า ดังนั้นการวิจัยเชิงอนาคตจึงมักเกี่ยวข้องกับการแสวงหาทางเลือกแห่งอนาคต

2.5 ทฤษฎีโดยทั่วไปแล้ว การวิจัยเชิงอนาคตไม่ได้ผูกพันอยู่กับทฤษฎีที่อธิบายความเป็นเหตุเป็นผลของเหตุการณ์ต่างๆ ได้แต่ก็ได้หมายความว่า การวิจัยอนาคตจะใช้วิธีการพยากรณ์โดยอาศัยสัญชาตญาณแต่ในการตั้งสมมติฐานเกี่ยวกับลักษณะความสัมพันธ์ของเหตุการณ์ต่างๆ และการจัดลำดับเหตุการณ์ต่างๆ นักวิจัยอนาคตจะมีอิสระมากกว่า นักสังคมศาสตร์ที่มักจะใช้และสร้างทฤษฎีตลอดจนข้อสมมติในเชิงทฤษฎีต่างๆ อาจกล่าวได้ว่าการวิจัยอนาคตมีผลต่อการพัฒนาทฤษฎีต่างๆ

2.6 เทคนิคการวิเคราะห์บางครั้งมีผู้กล่าวว่า การวิจัยเชิงอนาคตมีลักษณะของการพยากรณ์แบบการใช้จินตนาการ โดยยกตัวอย่างเทคนิคการพยากรณ์แบบสร้างอนาคตภาพ (Scenario) การคาดการณ์อนาคต (Delphi) ซึ่งตรงข้ามกับวิธีการที่มีลักษณะเป็นวิธีการทางวิทยาศาสตร์ แต่ความจริงแล้วในการศึกษาเรื่องเดียวกัน การใช้เทคนิคเหล่านี้ ไม่จำเป็นต้องแยกออกจากวิชาการทางวิทยาศาสตร์ สามารถนำมาใช้ร่วมกันได้นอกจากนั้น วิธีการอื่นๆ เช่น การวิเคราะห์ระบบ (System Analysis) และการวิเคราะห์นโยบาย (Policy Analysis) ก็มีผู้นำมาใช้กับการวิจัยเชิงอนาคตจึงมีลักษณะของการผสมผสานกันระหว่างวิธีการทางวิทยาศาสตร์และวิธีการเชิงพรรณนา

2.7 การนำผลที่ได้ไปใช้ ผลที่ได้จากการวิจัยเชิงอนาคตได้นำไปใช้ในกิจกรรมต่างๆ เช่น ใช้เป็นข้อมูลในการวางแผนและการตัดสินใจ ตลอดจนให้ข้อมูลแก่หน่วยงานที่ต้องการข้อมูลเฉพาะเรื่อง

2.8 ความสัมพันธ์กับวิธีการวางแผนการวิจัยเชิงอนาคต มีส่วนร่วมในการวางแผนและวิธีการตัดสินใจอยู่มาก อาจกล่าวได้ว่า การวางแผนเป็นวิธีการอย่างหนึ่งที่รวมถึงการเตรียมการตัดสินใจอย่างเป็นระบบ การจัดเตรียมสภาพแวดล้อมที่จะสะท้อนให้เห็นถึงเป้าหมายและคุณค่าอย่างใดอย่างหนึ่งปรากฏอยู่ ดังนั้นการวางแผนจึงต้องอาศัยข้อมูลเกี่ยวกับการวางแผนและการพัฒนาสภาพแวดล้อมของสิ่งหนึ่งสิ่งใดในอนาคตด้วย

2.9 ค่านิยม เป้าหมายและปทัสสถาน บางคนกล่าวว่าเรื่องของค่านิยม ปทัสสถาน ควรแยกออกจากการวิจัยเชิงอนาคต โดยให้ความเห็นว่าการวิจัยเชิงอนาคต มีอิทธิพลต่อการวางแผนและการตัดสินใจโดยไม่ตรงก็โดยอ้อม อย่างไรก็ตามอนาคตของ สิ่งที่มีพื้นฐานของค่านิยม เป้าหมายและปทัสสถานต่างกัน ย่อมมีผลต่อการกำหนดการ วางแผนและความสามารถที่จะเปลี่ยนแปลง ค่านิยมและเป้าหมายไว้ล่วงหน้า กล่าวสรุป ได้ว่า ทั้งค่านิยม เป้าหมายและปทัสสถาน ล้วนมีผลต่อการทำให้สิ่งที่ศึกษาเกี่ยวกับอนาคตมี ผลต่างๆ กันไปด้วยสรุปได้ว่าการวิจัยเชิงอนาคต มีลักษณะที่สำคัญ คือ มีการระบุถึงช่วง ระยะเวลาในการศึกษาอนาคตลักษณะของปัญหาที่สนใจจะศึกษา ไม่ใช่ปัญหาที่มีอยู่ใน ความรับผิดชอบของหน่วยงานใดหรือการตัดสินใจของใครโดยเฉพาะในการแก้ไขปัญหา มักจะนำแนวทางจากหลายสาขาวิชามาใช้ในการแก้ไขแต่การแก้ปัญหาที่แน่นอนไม่ สามารถคาดหวังได้เพราะปรากฏการณ์หลายอย่างมีลักษณะของการเปลี่ยนแปลงอย่างไม่ ต่อเนื่องและไม่คงที่ เนื่องจากมีตัวแปรอื่นๆ เข้ามาเกี่ยวข้องกับเปลี่ยนแปลงนั้น ผลที่ได้ จากวิธีการวิจัยเชิงอนาคตจึงมีลักษณะที่ไม่ยุติ ที่ผลอย่างใดอย่างหนึ่งแต่จะมีทางเลือก หลายอย่าง การวิจัยเชิงอนาคตมีลักษณะของการพยากรณ์แบบการใช้จินตนาการ เทคนิค การวิจัยเชิงอนาคตจึงมีลักษณะของการผสมผสานกันระหว่างวิธีการทางวิทยาศาสตร์และ วิธีการเชิงพรรณนา ผลที่ได้จากการวิจัยเชิงอนาคต นอกจากจะเป็นประโยชน์ต่อการ พัฒนาทฤษฎีต่างๆ แล้ว ยังเป็นข้อมูลในการวางแผนและการตัดสินใจตลอดจนให้ข้อมูลแก่ หน่วยงานที่ต้องการข้อมูลเฉพาะเรื่อง อย่างไรก็ตาม ค่านิยม เป้าหมายและปทัสสถาน ล้วน มีผลต่อการทำให้สิ่งที่ศึกษาเกี่ยวกับอนาคตมีผลต่างกันไป

วิโรจน์ สารรัตน์ (2554, หน้า 314 - 315) ได้ให้ข้อสังเกตเกี่ยวกับ ลักษณะการศึกษาอนาคตไว้โดยสรุปเป็นประเด็นไว้ 18 ข้อ ดังนี้

1. การศึกษาอนาคตเป็นการขยายหรือเป็นการมองสังคม ไปข้างหน้าให้กว้างขึ้นด้วยการพัฒนาวิธีการคิดเกี่ยวกับอนาคตที่ดีขึ้นและเป็นไปในเชิง วัฒนธรรมมากขึ้น
2. จากจำนวนของนักวิทยาการมากขึ้นและเทคนิคในการทำนาย อนาคตที่เป็นเชิงวิชาการมากขึ้นทำให้การศึกษาอนาคตเป็นวิชาการที่ได้รับการยอมรับกัน โดยทั่วไป
3. การศึกษาอนาคตเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการทำนายแต่ที่สำคัญ การศึกษาอนาคตได้ช่วยให้บุคคลได้พัฒนาความเข้าใจ ทศนคติและความสามารถ ซึ่ง

ในทางกลับกันก็ช่วยให้พวกเขาได้เผชิญกับการเปลี่ยนแปลงได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น และด้วยความรับผิดชอบต่อการดำรงชีวิตในสังคมเทคโนโลยี

4. การศึกษาอนาคตตั้งอยู่บนหลักการที่ว่า อนาคตไม่สามารถบอกล่วงหน้าได้อย่างถูกต้องแน่นอนแต่เป็นเกี่ยวข้องกับความเป็นได้หรือน่าจะเป็นเท่านั้น และก่อให้เกิดกรอบความคิดต่างๆ จำนวนมาก ตลอดจนวิธีที่เป็นประโยชน์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

5. การศึกษาอนาคตตั้งอยู่บนพื้นฐานความเชื่อที่ว่ากิจกรรมต่างๆ ของมนุษย์ก่อให้เกิดสิ่งตามมาอย่างกว้างขวางมีระยะยาวมากขึ้น ดังนั้นการศึกษาถึงความเป็นไปได้ของสิ่งที่จะเกิดตามมานั้นอย่างรอบคอบจึงเป็นสิ่งจำเป็น

6. การศึกษาอนาคตเป็นการศึกษาทางเลือก (Alternative) บนพื้นฐานความคิดที่ว่า อนาคตมิได้มีเพียงทางเลือกเดียวแต่มีอยู่มากมาย ซึ่งจะมีบทบาทที่มีอิทธิพลต่ออนาคตที่เกิดขึ้นเป็นอย่างมาก

7. การศึกษาอนาคตเกี่ยวข้องอย่างมากต่อการอำนวยความสะดวกในการทำความเข้าใจต่อการเปลี่ยนแปลงจึงมีผลต่อการเร่งการเปลี่ยนแปลงและผลที่เกิดตามมาทั้งในระดับบุคคลและสังคมให้เร็วขึ้น

8. การศึกษาอนาคตช่วยให้มีความสำนึกถึงเป้าหมายที่พึงปรารถนา

9. สาระสำคัญของการศึกษาอนาคตมิได้จำกัดอยู่ด้วยขอบเขตของวิชาการแบบดั้งเดิมแต่เป็นการมองไปข้างหน้าอย่างเป็นสหวิทยาการ

10. การศึกษาอนาคตเป็นความพยายามที่จะทำความเข้าใจและอธิบายความสำคัญทั้งภายในและระหว่างระบบที่สลับซับซ้อนของส่วนประกอบต่างๆ ของธรรมชาติและของโลกแห่งสังคม เช่น ระบบรัฐ ประเทศ ระบบนิเวศวิทยา ระบบเศรษฐกิจ เป็นต้น

11. องค์ประกอบสำคัญของการศึกษาอนาคต ประการหนึ่ง คือ การมุ่งมองไปทั่วโลกจากพื้นฐาน ความเชื่อที่ว่าเราอาศัยอยู่ในโลกที่จำกัดและต้องพึ่งอาศัยซึ่งกันและกัน จึงต้องการการสงวนรักษาการร่วมมือและสันติภาพ

12. องค์ประกอบที่สำคัญอีกประการหนึ่งของการศึกษาอนาคต คือ การมองไปข้างหน้าเกี่ยวกับนิเวศวิทยาเพื่อสะท้อนให้เห็นภัยที่คุกคามต่อสภาพแวดล้อมมากมาย

13. การศึกษาอนาคตอาศัยเทคนิคกระบวนการสำหรับการวิเคราะห์การพัฒนาที่เป็นไปได้ที่น่าจะเป็นและที่พึงปรารถนา ซึ่งมีแตกต่างกันมากมายหลายวิธี โดยอาศัยแนวคิดด้านสถิติ สังคมศาสตร์และการทำให้มีเหตุผลขึ้นซึ่งมิใช่โดยความสามารถที่ทำนายได้สำเร็จแต่อยู่ที่การยอมให้มีการทดสอบทางเลือกที่เกิดขึ้นมาและเป้าหมายซึ่งจะทำให้การศึกษาอนาคตเป็นสิ่งที่ถูกต้องขึ้น

14. การศึกษาอนาคตต้องเกี่ยวข้องกับอุดมการณ์เป็นอย่างมาก จึงง่ายต่อการที่จะมีความคิดเห็นที่ขัดแย้งกับบุคคลอื่น ซึ่งก็จะก่อให้เกิดการทำนาย สิ่งที่เกิดขึ้นตามมาจากพฤติกรรมและการกระทำของมนุษย์ในรูปแบบต่างๆ กัน ทั้งในระยะสั้นและระยะยาว

15. แม้ว่าจะมีภาพอนาคตที่ไม่ดี (Pessimistic) อยู่มากแต่การศึกษาอนาคตจะมีพื้นฐานการทำนาย อยู่ที่ภาพอนาคตที่ภาพอนาคตที่ดี (Optimistic) ดังนั้น ถึงแม้ว่าจะมีปัญหาใหญ่หลวงรออยู่แต่มนุษย์ก็สามารถใช้สติปัญญาหาวิธีการที่จะจัดการให้สำเร็จให้ได้ในกรณีเช่นนี้ ก่อให้เกิดการวางแผนที่จะให้บรรลุผลตามอนาคตที่พึงปรารถนา และหลีกเลี่ยงอนาคตที่ไม่พึงปรารถนาได้

16. แม้ว่าเอกสารที่เกี่ยวข้องกับอนาคต จะเน้นวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีอย่างมาก แต่ปัจจุบันก็มีแนวโน้ม ที่จะให้ความสำคัญกับอนาคตด้านที่เป็นมนุษย์มากขึ้น

17. การศึกษาอนาคตเป็นการมองไปข้างหน้าในแนวใหม่ ซึ่งอาจจะช่วยให้เข้าใจสภาพในปัจจุบันได้ดีขึ้นและทำให้เรามองเห็นโลกที่เราอาศัยอยู่ในปัจจุบันชัดเจนยิ่งขึ้น

18. เป้าหมายสุดท้ายของการทำนาย ส่วนใหญ่อยู่ที่การจัดสรรสันทะ เพื่อช่วยในการกำหนดนโยบายและเพื่อการวางแผนสำหรับอนาคต จากทัศนะเกี่ยวกับลักษณะของการศึกษาอนาคตหรือการวิจัยอนาคตดังกล่าวข้างต้น เห็นได้ว่า มีมากมายหลายลักษณะหรือหลายมิติ ซึ่งจะเป็นแนวคิดหรือกรอบแนวคิดที่เป็นประโยชน์ที่ผู้วิจัยจะนำไปใช้ให้มีประโยชน์ต่อการวิจัยในครั้งนี้ โดยเฉพาะการกำหนดระยะเวลาในการวิจัยครั้งนี้เป็นช่วงทศวรรษหน้าซึ่งเป็นการวิจัยอนาคตในระยะสั้น โดยมีเป้าหมายหลักของการวิจัยอยู่ที่การสำรวจและศึกษาแนวโน้มในอนาคต

3. ประโยชน์ของอนาคตศึกษา

โลกปัจจุบัน องค์การที่มุ่งพัฒนาตนเองเพื่อให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงและเจริญก้าวหน้าและปรับตัวได้อย่างเท่าทันและเหมาะสม จะให้ความสำคัญต่อการศึกษานานาชาติเพราะเห็นว่ามีประโยชน์ทั้งในระยะ สั้นและระยะยาว ซึ่ง จุมพล พูลภัทรชีวิน (2533 อ้างถึงใน พระมหาสาครภักดินอก, 2555, หน้า 16) ได้นำเสนอถึงประโยชน์ของ การศึกษา และวิจัยอนาคตว่าเป็นการศึกษาและการวิจัยอนาคตมีประโยชน์หลายประการ ซึ่งสามารถสรุปแต่ละข้อ ดังต่อไปนี้

1. การศึกษาและการวิจัยอนาคตช่วยให้ได้ข้อมูลที่สำคัญ และจำเป็นเกี่ยวกับอนาคตที่จะนำมาใช้ ในกระบวนการตัดสินใจ การกำหนดนโยบาย และการวางแผน เพราะการศึกษาและการวิจัยอนาคตมักจะให้หรือ นำไปสู่สิ่งต่างๆ

2. ช่วยเตรียมมนุษย์ให้มีความพร้อมที่จะเผชิญกับโลกที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและต่อเนื่อง โดยการให้ประสบการณ์ล่วงหน้า (Pre-Experience) แก่มนุษย์ว่าอนาคตอาจจะเป็นอย่างไร เพื่อจะได้เตรียมพร้อม ว่าควรจะทำตัวอย่างไร จะได้ไม่เกิดหรือลดอาการกลัวอนาคต (Future Shock) และให้การรับรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อ การดำรงชีวิตบนโลกที่เต็มไปด้วยการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วและลับสน

3. กระตุ้นให้มนุษย์ทำการศึกษานานาชาติอย่างมีสติ

4. ช่วยให้ผู้เห็นถึงความสำคัญ และความสัมพันธ์ของระบบต่างๆ ทำให้เกิดความร่วมมือระหว่างกันมาก

5. ช่วยชี้แนะและเสริมสร้างความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ และความคิด

6. ช่วยให้เกิดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ เพราะไม่ติดอยู่กับปัญหาในอดีต และปัจจุบัน

7. ช่วยกระตุ้นให้มนุษย์ (ทั้งเด็กและผู้ใหญ่) ใฝ่หาความรู้โดยการเป็นผู้สร้างความรู้มากกว่าเรียน สิ่งที่มีผู้อื่นบอกหรือทำมาแล้วแต่เพียงอย่างเดียว

8. ให้แนวคิดในการพัฒนาปรัชญาชีวิตที่ผสมกลมกลืน

9. ให้สันติภาพและความสนุกสนานเพลิดเพลิน

วิโรจน์ สารรัตน์ (2554, หน้า 315 -316) ได้สรุปให้เห็นถึงประโยชน์ของการศึกษานานาชาติในหนังสือการวิจัยทางการบริหารการศึกษา : แนวคิดและกรณีศึกษาไว้ ดังนี้

1. ช่วยในกระบวนการตัดสินใจ ดังเช่น ก) ช่วยกำหนด กรอบการทำงาน ในการตัดสินใจเพื่อการวางแผน กล่าวคือ แผนนโยบายหรือการตัดสินใจใดๆ จะไม่สามารถทำได้ หากขาดข้อตกลงเบื้องต้นหรือมีแต่เป็นข้อตกลงเบื้องต้นที่คลาดเคลื่อนก็จะนำไปสู่ความเสียหาย ซึ่งข้อตกลงเบื้องต้นนี้ สามารถได้มาด้วยการศึกษาอนาคต แม้จะเป็นเพียงความเป็นไปได้ หรือความน่าจะเป็นมากกว่าความถูกต้องแน่นอน แต่ต้องเป็นพื้นฐานให้ นักวางแผนนำไปพิจารณา ประกอบการวางแผนการกำหนดนโยบาย หรือตัดสินใจได้

ข) ช่วยในการตัดสินใจ หาทางป้องกันปัญหาที่คาดว่าจะเกิดขึ้นก่อนกลายเป็นปัญหาชั้นวิกฤตและการตัดสินใจเพื่อให้มีการกระทำกับ โอกาสที่คาดว่าจะเป็นไปได้และเหมาะสม

ค) ช่วยในการตัดสินใจ เลือกวิธีการป้องกันปัญหาจากหลายๆ วิธีที่นักอนาคตได้เสนอทางเลือกเอาไว้ให้ ง) ช่วยให้สามารถประเมินทางเลือกของนโยบายและการปฏิบัติ เนื่องจากนักอนาคตได้ช่วยประเมินทางเลือกต่างๆ เอาไว้ โดยวิเคราะห์ถึงผลกระทบที่เป็นไปได้ที่จะมีต่อโลกแห่งอนาคตนั้น จะช่วยเพิ่มโอกาสในการเลือกสรร จากทางเลือกหลายๆ ทางที่เสนอไว้ทำให้คนมีความเป็นอิสระในการเลือกสรร สามารถจะหลีกเลี่ยงจากการเป็นทาสของการยอมรับแนวโน้มปัจจุบันที่อาจจะนำไปสู่ความหายนะได้

2. ช่วยในการเตรียมคนสำหรับอนาคตที่กำลังเปลี่ยนแปลงไป กล่าวคือ การศึกษาความเป็นไปได้ของอนาคต จะทำให้ประชาชนเกิดความมั่นใจในตนเอง ทำให้คนเริ่มมองไปข้างหน้า คำนึงถึงสิ่งที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ทั้งที่เป็นปัญหาและไม่ใช่ปัญหา การมุ่งไปข้างหน้าไม่ถอยหลังจะเป็นเหตุให้ประชาชนได้มีโอกาส เกี่ยวข้องกับการพัฒนาสิ่งใหม่ๆ ขึ้นนอกเหนือจากนี้ ยังทำให้เกิดความมั่นใจ และมองอนาคตในแง่ดี สามารถจัดการกับปัญหาต่างๆ ด้วยความตื่นตัวสนใจมากกว่าตกใจกลัวประชาชนจะมุ่งหน้าเข้าสู่อนาคต นอกจากนี้ การศึกษาอนาคตยังช่วยให้ประชาชนยอมรับการเปลี่ยนแปลงได้ง่ายขึ้น เนื่องมาจากการได้รับการเตือนสามารถ ปรับตัวได้และทำให้เดินทางเข้าไปสู่อนาคตนั้นได้ โดยมีความสับสนวุ่นวายทางจิตใจน้อยที่สุด

3. ส่งเสริมให้เกิดความปรองดองและร่วมมือ แม้ว่าในอดีตจะมีลักษณะที่ต่างขิงดี ขิงเด่น ซึ่งกันและกันก็ตามเนื่องจากอดีตเป็นสิ่งที่ผิดพลาดมาแล้ว และไม่อาจจะทำให้ดีได้ แต่สำหรับอนาคตเป็นโลกแห่งความฝันที่สามารถทำให้เกิดเป็นจริงได้ หากใช้ความพยายามเพราะอนาคตยังมีได้แปดเปื้อนด้วยความชั่วร้าย หรือความอิจฉาริษยา การมุ่งอนาคตจึงทำให้คนลืมอดีตแต่จะเริ่มต้นปรองดองและร่วมมือกันได้ เพราะการมุ่งอนาคตจะทำให้ผู้คนคำนึงถึงแต่ด้านดี และมีความมุ่งมั่นที่จะไปให้ถึงสิ่งนั้น

4. ช่วยในการสร้างสรรค์ การศึกษาอนาคตจะสามารถชักจูงและให้ความสนใจต่อการแก้ปัญหา อย่างสร้างสรรค์ เพราะการมองอนาคตที่ห่างไกลออกไปมากกว่า ปัญหาที่เกิดขึ้นเฉพาะหน้า และสามารถมองได้ อย่างสร้างสรรค์ มีอิสระในการคิด และมีความเป็นไปได้

5. เป็นเทคนิคในด้านการศึกษา อนาคตเป็นเครื่องมือที่ดีเยี่ยมอย่างหนึ่งที่จะช่วยชักจูงให้เกิดการเรียนรู้ เกิดความตระหนักว่า จะสามารถสร้างสรรค์สิ่งต่างๆ ให้เกิดขึ้น เพื่อสนองความต้องการได้

6. ช่วยในการสร้างปรัชญาแห่งชีวิต การศึกษาอนาคตจะช่วยให้บุคคลเกิดความคิดเกี่ยวกับเป้าหมายชีวิตอย่างเป็นระบบ ก่อให้เกิดปรัชญาชีวิตของแต่ละคนขึ้น ซึ่งจะทำให้บุคคลเปลี่ยนบทบาทของตนเอง จากการมีปฏิกิริยา กับปัญหาที่เกิดขึ้น กลายเป็นเตรียมตัวเพื่อป้องกันต่อปัญหาล่วงหน้า

สรุปได้ว่า การศึกษาอนาคตหรือการวิจัยอนาคตให้ประโยชน์หลายประการ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ทำให้สามารถเห็นภาพอนาคตข้างหน้าและวางแผนเพื่อเตรียมพร้อมเตรียมการเพื่อดำเนินการไปสู่อนาคตได้อย่างมี เป้าหมายที่ชัดเจน มีระบบ ถูกต้องมากกว่า ไม่หลงทางและมีปัญหาน้อยที่สุด ซึ่งประโยชน์ต่างๆ จะเป็นเสมือนเข็มทิศเพื่อกำหนดทิศทางและความมีประโยชน์ในการวิจัยในครั้งนี้

4. เทคนิคการศึกษาอนาคต

สุบรรณ เอี่ยมวิจารณ์ (2550, อ้างถึงในพระมหาสาคร ภัคตินอก, 2555, หน้า 18) รวบรวมเทคนิคการวิจัยอนาคตไว้และสรุปว่า เทคนิคการวิจัยอนาคต มีอยู่หลายวิธี แต่วิธีที่เป็นที่รู้จักและนิยมนำมาใช้มากในการวิจัยอนาคต มีดังนี้

1. เทคนิคการวิจัยอนาคตแบบสร้างอนาคตภาพ (Scenarios Technique) หมายถึง การสำรวจสิ่งที่เป็นไปได้ในอนาคตหรือเรื่องน่าจะเป็นไปได้ภายใต้เงื่อนไขและข้อสมมติบางอย่างหรือเป็นการสร้างเรื่องราว คำอธิบายของความเป็นไปได้ในอนาคตจากความเป็นจริงในปัจจุบันหรือจากการคาดการณ์แนวโน้มที่น่าจะเกิดขึ้นหรือจากการจินตนาการการเขียนอนาคตภาพอาจได้จากการเปลี่ยนแปลงของนวัตกรรมหรือจินตภาพ (Imagine) ของบุคคลต่อเรื่องราวที่เกิดขึ้นในอนาคต ซึ่งเป็นประโยชน์ในการวางแผนและนโยบาย

2. เทคนิคการวิจัยแบบสำรวจแนวโน้ม (Trend Extrapolation) เป็นการศึกษาค้นคว้าจากแนวโน้ม โดยการตรวจสอบอดีตที่เพิ่งผ่านมา ซึ่งอาจใช้ร่องรอยที่จะ

ศึกษาปัจจุบันและนำไปสู่สิ่งที่เราค้นหาในอนาคต แนวโน้มจะเห็นชัดเจนขึ้นนำมาแสดงในรูปของกราฟสามารถมองเห็นได้โดยไม่ต้องใช้เครื่องวัดวิธีการนี้นิยมใช้ ในทางสังคมศาสตร์ โดยมีความเชื่อว่าแนวโน้มของสิ่งต่างๆ เป็นสิ่งที่ต่อเนื่องกันไป

3. เทคนิคการวิจัยอนาคตแบบแมทริกซ์ (Matrix Forecasting) หรือ (Cross Impact Matrix) เป็นเทคนิคที่แสดงให้เห็นว่าแนวโน้มหรือเหตุการณ์ต่างๆ ที่อาจมีผลกระทบต่อกันและกันวิธีการนี้เป็นการแยกแยะอนาคตที่มีความซับซ้อนเป็นองค์ประกอบย่อย โดยแต่ละองค์ประกอบมีอิสระจากกันและให้องค์ประกอบแต่ละอย่างหรือทางเลือก อนาคตแต่ละอย่างมีการเปรียบเทียบกันและกันในลักษณะต่างๆ กันช่วยให้เห็นความสัมพันธ์เกี่ยวข้องซึ่งกันและกันระหว่าง 2 เหตุการณ์หรือ 2 สิ่ง

4. เทคนิคการวิจัยอนาคตแบบเริ่มปัญหาที่ศูนย์กลาง (Future Wheel) เป็นเทคนิคการประเมินความคงที่ภายในของการพยากรณ์แนวโน้ม โดยเริ่มปัญหาที่ศูนย์กลางแล้วจากนั้นปัญหาจะทำให้เกิดสิ่งต่างๆ เชื่อมโยงต่อไป

5. เทคนิคการวิจัยอนาคตแบบสภาพการจำลอง (Simulation Technique) เป็นการสร้างอนาคต จำลองหรือแบบจำลอง โดยเลียนแบบระบบของเหตุการณ์หรือพฤติกรรมที่ต้องการมุ่งประเด็นศึกษาโดยเฉพาะ และใช้พยากรณ์ความเป็นไปได้ของอนาคต

6. เทคนิคการวิจัยอนาคตแบบเดลฟาย (Delphi Forecasting) วิธีนี้เป็นการศึกษาความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญเป็นการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับความคาดหวังเรื่องอนาคตจากบุคคลที่เราเห็นว่าเป็นผู้เชี่ยวชาญในสาขาวิชาใดวิชาหนึ่ง จำนวนผู้เชี่ยวชาญขึ้นอยู่กับลักษณะของกลุ่มและปัญหาที่ศึกษาเป็นสำคัญ เทคนิคการวิจัยอนาคตแบบเดลฟายนี้เป็นการศึกษาอนาคตที่เป็นอิสระที่จะสร้างอนาคตใหม่ โดยไม่ต้องคำนึงถึงแนวโน้มที่เป็นมาในอดีตและปัจจุบัน ผลที่ได้จากการศึกษานี้ช่วยให้ง่ายต่อการตัดสินใจมากขึ้นเพราะสามารถนำไปทดแทน การตัดสินใจทางเลือกอื่นๆ ได้ นิยมใช้ในการพยากรณ์ด้านเทคโนโลยีการศึกษาและสาขาอื่น

7. เทคนิคการวิจัยอนาคตแบบ Ethnographic Future Research (EFR) อนาคตภาพที่ได้จากการสัมภาษณ์เพียงรอบเดียว โดยเลือกเอาแนวโน้มที่มีฉันทามติ (Consensus) ระหว่างผู้ให้สัมภาษณ์ จุดอ่อนของวิธีนี้ คือ การขาดระบบที่น่าเชื่อถือในการพิจารณาแนวโน้มไม่มีฉันทามติ

8. เทคนิคการวิจัยอนาคตแบบ Ethnographic Delphi Future Research (EDFR) ระเบียบวิธีวิจัยที่ใช้ในการสัมภาษณ์รอบแรกแล้วตามด้วยเทคนิคเดลฟายในรอบที่สองและสาม

ถนอมวรรณ ประเสริฐเจริญสุข (2549, อ้างถึงในพระมหาสาคร ภักดีนอก, 2555, หน้า 19) ได้สรุปความเห็นเกี่ยวกับเทคนิควิธีในการศึกษาอนาคตไว้ว่า เทคนิคการวิจัยอนาคตได้มีการพัฒนาและเรียกชื่อเทคนิคแตกต่างกันออกไป โดยเมื่อจำแนกวิธีและจุดมุ่งหมายของการวิจัยแล้วพบว่ามีความหลากหลาย ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับผู้วิจัยว่าจะนำไปปรับประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับงานวิจัย ของตนเองอย่างไรได้กล่าวถึงเทคนิคที่ได้รับความนิยมและเกี่ยวข้องกับเทคนิค EDFR นั้นคือ Delphi และ EFR บางเทคนิค คือ

1. เทคนิคการวิเคราะห์ผลกระทบไขว้ (Cross-Impact Analysis)
2. เทคนิคการสร้างภาพอนาคต (Scenario)
3. เทคนิคเดลฟาย (Delphi Technique)
4. กระบวนการอนาคตปริทัศน์ (Future Scanning Process) เทคนิคนี้ คือ

การจัดการกับความเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมโดยใช้เรดาร์ชนิดหนึ่งกวาดดูโลกอย่างมีระบบระเบียบให้ทราบถึงปฏิสัมพันธ์ ระหว่างองค์ประกอบต่างๆ และเตือนว่าจะเกิดอะไรใหม่หรือมีการเปลี่ยนแปลงอย่างไร เพื่อให้องค์กรสามารถ จัดการกับแนวโน้ม คัดสรรที่คาดว่าจะเกิดขึ้นและดำเนินการให้องค์การพัฒนาไปสู่เป้าหมายที่พึงประสงค์ ขั้นตอนการใช้กระบวนการอนาคตปริทัศน์ ได้แก่ เป้าหมายการกวาดตรวจหรือปริทัศน์ อย่างเป็นทางการ จากเอกสารและการสัมภาษณ์ การหาความตรงของข้อมูล การประชุม ทีมนักวิจัยเพื่อร่างแนวโน้มที่บ่งบอกความเปลี่ยนแปลงการคัดสรรผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณา แนวโน้มตามที่รวบรวมได้ การจัดประเภทของสาระให้เห็น แนวโน้มความเปลี่ยนแปลงของแต่ละด้าน และการพัฒนาว่าจากแนวโน้มดังกล่าวทำให้เกิดผลกระทบอย่างไร รวมทั้งการทำนายกับการกำหนดกิจกรรมที่น่าจะเกิดจากแนวโน้มนั้น และนาตยา ปิรันธนาพันธ์ (2526, อ้างถึงใน พระมหาสาคร ภักดีนอก, 2555, หน้า 20) ได้กล่าวถึง วิธีการทำนายอนาคต ไว้ ดังนี้

4.1 Trend Extrapolation เป็นการศึกษาค้นหาอนาคตจากแนวโน้ม โดยการตรวจสอบอดีตที่เพิ่งผ่านมา ซึ่งอาจให้ร่องรอยที่จะศึกษาปัจจุบัน และนำไปสู่สิ่งที่เราค้นหาในอนาคตได้ แนวโน้มจะเห็นได้ชัดเจนขึ้น เพื่อนำมาแสดงในรูปของกราฟ สามารถมองเห็นจริงได้โดยไม่ต้องใช้เครื่องมือวัด

4.2 Delphi Forecasting วิธีนี้เป็นการศึกษาความคิดเห็นของ

ผู้เชี่ยวชาญ เป็นการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับความคาดหวังเรื่องอนาคต จากบุคคลที่เราเห็นว่าเป็นผู้เชี่ยวชาญในสาขาวิชาใดวิชาหนึ่ง เป็นการศึกษาอนาคตที่เป็นอิสระที่จะสร้างอนาคตใหม่ โดยไม่ต้องคำนึงถึงแนวโน้มที่เป็นมาในอดีตและปัจจุบัน จะเป็นสิ่งที่สร้างอนาคต ผลที่ได้จากการใช้วิธีการศึกษานี้ ช่วยให้ง่ายต่อการตัดสินใจมากขึ้นเพราะสามารถนำไปทดแทนการตัดสินใจทางเลือกอื่นๆ ได้ นิยมใช้ในการพยากรณ์ด้านเทคโนโลยี การศึกษาและสาขาวิชาอื่น

4.3 Matrix Forecasting เป็นเทคนิคที่แสดงให้เห็นว่า แนวโน้มหรือ

เหตุการณ์ต่างๆ อาจมีผลกระทบต่อกันและกันได้อย่างไร วิธีการนี้เป็นการศึกษาแยกแยะอนาคตที่มีความซับซ้อน เป็นองค์ประกอบย่อย โดยแต่ละองค์ประกอบมีอิสระออกจากกันและให้องค์ประกอบแต่ละอย่างมีการเปรียบเทียบกันและกันในลักษณะต่างๆ กัน ช่วยให้เห็นความสัมพันธ์เกี่ยวข้องซึ่งกันและกันระหว่าง 2 เหตุการณ์ หรือ 2 สิ่ง

4.4 Futures Wheel หรือกงล้ออนาคต เป็นเทคนิคการประเมินความ

คงที่ภายในของการพยากรณ์ แนวโน้ม โดยเริ่มปัญหาที่ศูนย์กลาง แล้วจากปัญหานี้จะนำไปเกิดสิ่งต่างๆ เชื่อมโยงต่อไป

4.5 Simulation Technique เป็นการสร้างอนาคตจำลอง และใช้

พยากรณ์ความเป็นไปได้ของอนาคต เทคนิคนี้โดยปกติมักใช้เครื่องคอมพิวเตอร์เข้ามาประกอบ

4.6 Scenario Technique เป็นการเขียนเรื่องราวเกี่ยวกับอนาคต

เป็นแนวทางในการแสดงความคิดเห็นในเชิงสร้างสรรค์เกี่ยวกับอนาคตที่เป็นไปได้ และกระบวนการสร้าง scenario จะทำให้ผู้เขียนหรือผู้อ่านได้แนวทางในการตรวจสอบอนาคต และการตัดสินใจในแนวทางต่างๆ การเขียนเป็นการพรรณนาเรื่องราวอนาคต โดยเขียนเป็นเรื่องราวหรือนิยาย เนื้อหาจะเป็นการกล่าวถึงว่า เราจะก้าวจากปัจจุบันไปสู่อนาคตได้อย่างไร

4.7 Ethnographic Futures Research คือ อนาคตภาพที่ได้จากการ

สัมภาษณ์ เพียงรอบเดียวโดยเลือกเอาแนวโน้มที่มีฉันทามติ (Consensus) ระหว่างผู้ให้สัมภาษณ์ จุดอ่อนของวิธีนี้ คือ การขาดระบบที่น่าเชื่อถือในการพิจารณาแนวโน้มที่ไม่มีฉันทามติ

4.8 Ethnographic Delphi Futures Research คือ ระเบียบวิธีวิจัยที่ใช้ การสัมภาษณ์รอบแรกแล้วตาม ด้วยเทคนิคเดลฟายในรอบที่ 2 และรอบที่ 3

จากเทคนิคการวิจัยอนาคตต่างๆ ดังกล่าวข้างต้น เห็นได้ว่า เทคนิควิธีในการศึกษาอนาคตหรือวิจัย อนาคตนั้นมีมากมายหลายเทคนิควิธี แต่สำหรับการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยเห็นว่า เทคนิคการวิจัยอนาคตแบบ Ethnographic Delphi Future Research (EDFR) ซึ่งเป็นรูปแบบที่ใช้เทคนิคการวิจัยอนาคตแบบ Ethnographic Future Research (EFR) และเทคนิคการวิจัยแบบเดลฟาย (Delphi) ผสมผสานเข้าด้วยกันซึ่งพัฒนาขึ้นโดย จุมพล พูลภัทรชีวิน ในปี 2522 เป็นเทคนิคที่มีการนำมาใช้ในการศึกษาอนาคตในบริบททางการศึกษาไทยกันอย่างแพร่หลายจึงนำมาใช้เป็นระเบียบวิธีวิจัยในการวิจัยเรื่อง “ทิศทางการนิเทศการศึกษาปฐมวัยในทศวรรษหน้า (พ.ศ. 2560 – 2569)” ในครั้งนี้ ดังจะกล่าวถึงสาระสำคัญโดยสังเขปในหัวข้อต่อไป

5. สาระสำคัญของเทคนิคการวิจัยแบบ EDFR (Ethnographic Delphi Futures Research)

จุมพล พูลภัทรชีวิน (2548, อ้างถึงในวิโรจน์ สารรัตนะ, 2554, หน้า 317) กล่าวถึง จุดมุ่งหมายหลักของการวิจัย อนาคตว่ามีใช้การทำนายที่ถูกต้อง แต่ต้องการสำรวจเพื่อศึกษาแนวโน้มที่เป็นไปได้ ทั้งที่พึงประสงค์และไม่พึงประสงค์ให้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้ เพื่อที่จะหาทางทำให้แนวโน้มที่พึงประสงค์เกิดขึ้นและป้องกันหรือแนวโน้มที่ไม่พึงประสงค์ให้หมดไป หรือถ้าทราบว่าจะไม่สามารถจะขจัดให้หมดไปได้ ทำอย่างไรจึงจะ “เผชิญหน้า” ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ถ้าหากว่าแนวโน้มที่ไม่พึงประสงค์นั้นเกิดขึ้นจริงๆ

จุดมุ่งหมายหลักนี้ย้ำความเชื่อพื้นฐานที่ว่าต้องเน้นที่การควบคุมและจัดการอนาคตและเน้นที่ว่า สามารถที่จะสร้างอนาคตได้ตั้งแต่ปัจจุบัน ดังคำกล่าวที่ว่า “The future is now” อนาคตคือปัจจุบัน เพราะฉะนั้นข้อมูลที่ได้จากการวิจัยอนาคต จึงมีประโยชน์โดยตรงต่อการกำหนดนโยบาย การวางแผน การตัดสินใจ ตลอดไป จนถึงวิธีการปฏิบัติที่จะนำไปสู่การสร้างอนาคตที่พึงประสงค์ เป็นจุดมุ่งหมายหลักของการวิจัยอนาคต เท่าที่สรุปได้ตามความเข้าใจและตามประสบการณ์ที่มี

เทคนิคการวิจัยอนาคตแบบไหนก็ตาม โดยเฉพาะแบบ EDFR เป็นทั้ง ระเบียบวิธีในการวิจัย หรือในการคาดการณ์อนาคต และเป็นทั้งเทคนิคการสื่อสารระหว่างผู้เชี่ยวชาญ นั่นคือเป็นทั้ง Research Technique หรือ Research Methodology และเป็นทั้ง Educating Process หรือเป็นทั้ง Communicating Process ระหว่างกลุ่ม ผู้เชี่ยวชาญ

ซึ่งผู้เชี่ยวชาญส่วนใหญ่ก็น่าจะไม่มีเวลาว่างที่จะมานั่งแลกเปลี่ยนประสบการณ์โดยตรง ด้วยวิธีประชุมสัมมนา ระดมสมองหรือ Focus Group เทคนิคการวิจัยแบบ EDFR รวมไปถึง Delphi จะเปิดโอกาสให้กลุ่มผู้เชี่ยวชาญได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ความเชี่ยวชาญระหว่างกัน ทำให้ความเชี่ยวชาญเพิ่มขึ้น ทำให้มีความเชื่อในเรื่องหนึ่งเรื่องใดเพิ่มขึ้น เพราะฉะนั้น แนวโน้มที่จะทำให้กลุ่มผู้เชี่ยวชาญตัดสินใจหรือกำหนดนโยบายที่จะทำอย่างไรอย่างหนึ่งอย่างใด จึงเกิดขึ้นเร็วขึ้นนี้เป็นผลที่ต่อเนื่องกันอยู่ตลอดเวลา

จุดมุ่งหมายหลักของการวิจัยอนาคต มิใช่การทำนายที่ถูกต้องแม่นยำ แต่ต้องการสำรวจและศึกษา แนวโน้มที่มีความเป็นไปได้ ทั้งที่พึงประสงค์และไม่พึงประสงค์ ให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ เพื่อสร้างอนาคต ที่พึงประสงค์ ป้องกันและ/หรือทำลาย อนาคตที่ไม่พึงประสงค์

การแบ่งช่วงเวลา

สำหรับการแบ่งช่วงเวลาในการวิจัยหรือการศึกษาอนาคต มิติของเวลาในการวิจัยอนาคตเป็นเรื่องที่สำคัญมาก เพราะว่าการวิจัยธรรมดาๆ ที่ศึกษาขึ้นมาในอดีตจนถึงปัจจุบันนั้น มิติของเวลาเป็นมิติที่ถูกละเลยมากที่สุด ยิ่งไปกว่านั้นนักวิจัยมักจะทึกทักว่าผลการค้นคว้าของตนเองในอดีตหรือปัจจุบันนั้น สามารถที่จะเอาไปใช้ได้ในอนาคต คือ Assume ว่าน่าจะใช้ได้ มิติเวลาเป็น Factor ใหญ่จริงๆ ฉะนั้นการแบ่งช่วงเวลาของการวิจัย อนาคตจึงมีความสำคัญมากทีเดียว เพราะเล่นเรื่องเวลาโดยตรง โดยเฉพาะเวลาในอนาคต

ความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องเวลา การแบ่งช่วงเวลาก็แตกต่างกันไปจากความเข้าใจเดิมที่นักวางแผนหรือนักบริหารมีอยู่ นั่นก็คือ นักอนาคตนิยมจะแบ่งช่วงของการทำนายหรือช่วงของการวางแผน ออกเป็น 4 ช่วง ใหญ่ๆ คร่าวๆ ไม่เหมือนกันทุกคน แต่ว่าคร่าวๆ โดยประมาณ ปกติแล้วในช่วง 5 ปี ภายในช่วงเวลา 5 ปีนี้ นักอนาคตนิยมถือว่าเป็นการทำนายหรือการวางแผนระยะกระชั้นชิด ถ้าเป็นเรื่องของการแก้ปัญหา ก็เป็นการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าเป็น Immediate Problem Solving, Immediate Forecasting, Immediate Planning แต่มีใช้ หมายความว่านักอนาคตจะไม่ศึกษาอนาคตในช่วงนี้แต่ทำการศึกษาแล้วชี้ให้เห็นว่า ช่วงระยะเวลาค่อนข้างใกล้ตัวและกะทันหันเกินไป จนแทบจะไม่มีโอกาสที่จะหลุดออกไปจากอดีตและปัจจุบันได้ ส่วนใหญ่มักจะวนอยู่กับปัญหาของปัจจุบันจนทำให้ไม่สามารถที่จะวางแผนระยะยาวได้

ช่วงถัดมาคือประมาณ 5 – 10 ปี เป็นช่วงที่นักอนาคตนิยมเรียกว่า Short Range Forecasting หรือ Short Range Planning ก็เป็นการทำนายหรือการวางแผน หรือการศึกษาอนาคตในระยะสั้น อีกระยะหนึ่งคือช่วง 10 – 15 ไปจนถึง 20 ปี เป็นระยะ กลาง Middle Range Forecasting หรือ Planning นักอนาคตนิยมส่วนใหญ่จำนวนมากนิยม ที่จะศึกษาอนาคตของสังคมของวัฒนธรรมของหน่วยงานหรือองค์กรหนึ่งใด ในช่วง ระยะเวลาที่ถ้าผลการศึกษา ออกมาอย่างหนึ่งอย่างใด จะนำผลการศึกษานั้นมาปฏิบัติ อย่างจริงจังก็จะได้ผล ผลที่เกิดขึ้นมีผลกระทบในวงกว้างมีผลกระทบที่หนักแน่นพอ อย่าง ที่กล่าวแล้วว่าสามารถที่จะเปลี่ยนคนรุ่นหลังได้ทั้งรุ่นโดยเปลี่ยน Generation ภายในช่วง 15 – 20 ปี ซึ่งจะเห็นชัด ถ้าจะเปลี่ยนคนยุคใหม่และลงทุนรอลผลภายในช่วง 15 – 20 ปี หมายความว่าคนในชาติโดยเฉพาะผู้บริหารเห็นพ้องต้องกัน แล้วก็เริ่มปลูกฝังอุดมคติหรือ อุดมการณ์อะไรอย่างหนึ่งอย่างใด ว่าชาติต้องการให้คนไทยยุคใหม่ใน 15 – 20 ปีข้างหน้า เป็นอย่างหนึ่งอย่างใด มีคุณลักษณะอย่างใดก็สามารถที่จะทำได้ แล้วก็เห็นผลกระทบ อย่างจริงจังภายในระยะเวลาที่ค่อนข้างจะสั้น คือ 15 หรือ 20 ปี เช่นเดียวกับที่ญี่ปุ่นหรือ ที่อเมริกาทำ

อีกระยะหนึ่งคือระยะยาว คือ 20 หรือ 25 ปีขึ้นไป นักอนาคตนิยม กลุ่มหนึ่งนิยมที่จะทำวิจัยอนาคตในระยะยาว แต่อีกกลุ่มบอกว่ายาวเกินไป เช่น 50 ปีขึ้นไป หรือ 100 ปีขึ้นไป ข้อมูลที่ได้ผลที่ได้อาจจะขาดความสนใจ คือ ข้อมูลที่ได้อาจจะไกลเกินตัว กับคนรุ่นปัจจุบัน มีนักอนาคตนิยมอยู่บางพวกที่เขาทำนายอนาคตของโลก 200 ปี ข้างหน้า ซึ่งดูน่าสนใจมากแต่อ่านไปรู้สึกเหมือนนวนิยายจนเกินไป ไกลตัวเกินไป แต่ เหตุการณ์นั้นอาจ เกิดขึ้นจริงก็ได้เพียงแต่ภายใน 200 ปีนั้น ระยะเวลาค่อนข้างไกลมาก ปัญหาก็อยู่ที่ว่าจะศึกษาช่วงไหน อยู่ที่ จุดมุ่งหมายของการวิจัย อยู่ที่องค์ประกอบต่างๆ คนในหน่วยงานบางคนอาจจะสนใจแค่ 5 ปี 10 ปี ซึ่งไม่มี ข้อจำกัดใดๆ ทั้งสิ้น

การเลือกกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ : เกณฑ์และวิธี

การเลือกกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งเป็นเรื่องที่สำคัญมากที่สุดเรื่องหนึ่งของการวิจัยอนาคต คำถามแรกที่จะตั้งเป็นคำถามก็คือ ทำไมต้องเลือกผู้เชี่ยวชาญ ทำไมต้องเป็นผู้เชี่ยวชาญ คำถามนี้พอจะตอบได้กว้างๆ ว่า เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ใน อนาคตมักจะมีแนวโน้มที่จะเกิดขึ้นค่อนข้างจะรวดเร็ว กะทันหัน และทำให้เตรียมตัวไม่ค่อยทันเรื่องของการเปลี่ยนแปลงของสังคมในอนาคตจึงเป็นเรื่องที่ค่อนข้างจะสลับซับซ้อน มีความเป็นไปได้หลายรูปแบบ นี่เป็นเหตุผลหนึ่งที่ทำให้ต้องเลือกผู้เชี่ยวชาญเป็นกลุ่มผู้ให้

ข้อมูลในการศึกษาอนาคต เพราะมีความเชื่อว่าผู้เชี่ยวชาญนั้น น่าจะเป็นกลุ่มบุคคลที่มองหรือคาดการณ์อนาคตได้ชัดเจนถูกต้องมากกว่าคน ธรรมดา

ถ้าจะมองในแง่ของสถิติ ก็มีความเชื่อว่าการคาดการณ์ของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญนั้นน่าจะเชื่อถือได้ มากกว่าการคาดการณ์ของคนทั่วไป ที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งก็คือว่า การเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมหรือในหน่วยงานใต้นั้นบุคคลที่อยู่เบื้องหลังการเปลี่ยนแปลงที่ปฏิเสธไม่ได้ มักจะเป็นกลุ่มผู้เชี่ยวชาญนั่นเองซึ่งอาจจะหมายรวมถึงกลุ่มของผู้บริหารกลุ่มผู้ที่มีอำนาจ ผู้ที่รู้เรื่องดีผู้ที่ผู้นำซึ่งก็คือกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ การเปลี่ยนแปลงส่วนใหญ่กลุ่มผู้เชี่ยวชาญอยู่เบื้องหลังทั้งสิ้น ดังนั้นถ้าจุดมุ่งหมายของการศึกษาต้องการให้มีผลถึงการเปลี่ยนแปลง จำเป็นที่ต้องใช้กลุ่มผู้เชี่ยวชาญในการศึกษา ซึ่งผู้เชี่ยวชาญแต่ละคนก็มีความต้องการที่จะรับรู้ข้อมูล แลกเปลี่ยนความเชี่ยวชาญซึ่งกันและกัน เพื่อประกอบการตัดสินใจเพื่อประกอบการวางแผน การกำหนดนโยบาย เหตุผลต่างๆ ที่กล่าวมานี้คงจะหนักแน่นพอที่จะตอบคำถามว่าทำไมการวิจัยอนาคตทั่วไป จึงนิยมใช้ผู้เชี่ยวชาญเป็นกลุ่มผู้ให้ข้อมูล

สำหรับเกณฑ์ในการเลือกกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ ถ้าหากว่าผู้วิจัยหรือคณะผู้วิจัยมีจุดมุ่งหมายเพื่อจะสรุป อ้างอิงคำศัพท์เฉพาะคือ Generalization ถ้าต้องการจะ Generalize ไปยัง Population หรือกลุ่มประชากรที่ต้องการศึกษา ก็คงจะต้องทำตามขั้นตอนของการวิจัยโดยทั่วไป นั่นคือมีการสุ่มตัวอย่างผู้เชี่ยวชาญในกรณีนี้หมายถึงต้องการเล่นเรื่องสถิติโดยตรงและกลุ่มผู้เชี่ยวชาญที่มีอยู่นั้น (กลุ่มประชากร) มีขนาดมากพอที่จะทำการสุ่ม (Random) กลุ่มผู้เชี่ยวชาญออกมาได้แต่ที่จริงแล้วการวิจัยอนาคต จะมีลักษณะที่แตกต่างไปจากการวิจัยธรรมดา เพราะต้องเน้นผู้เชี่ยวชาญ ดังนั้น การเลือกกลุ่มผู้เชี่ยวชาญจึงมีลักษณะที่เป็นแบบเจาะจงเลือกมากกว่าการสุ่มด้วย เหตุผลต่างๆ ที่กล่าวไป เพราะฉะนั้นจะเป็นแบบ Purposive มากกว่า Random Sampling และถ้ามีจุดมุ่งหมายที่จะให้เกิดผลในการเปลี่ยนแปลงองค์กร หน่วยงานหรือสังคมที่กำลังศึกษาอยู่ ก็ต้องมี Trick ในการเลือกกลุ่มผู้เชี่ยวชาญพอสมควร

ตัวอย่างในการเลือกกลุ่มผู้เชี่ยวชาญที่ต้องการจะทำให้ผลการวิจัยเกิดผลจริงๆ ก็ควรจะเลือกผู้บริหารในหน่วยงานนั้นและผู้ที่มีศักยภาพจะเป็นผู้บริหารถัดมา เป็นกลุ่มผู้เชี่ยวชาญของเราผนวกเข้ากับกลุ่มนักวิชาการทั้งจากภายในและภายนอกหน่วยงาน ซึ่งในที่นี้อาจจะรวมไปถึงผู้ใช้บริการด้วย เพราะฉะนั้นผู้วิจัย จะต้องมองว่า

ผู้เชี่ยวชาญคือใครบ้าง อัตราส่วนหรือสัดส่วนระหว่างกลุ่มผู้เชี่ยวชาญต่างๆ ผู้วิจัยจะต้องเป็นผู้กำหนดต้องการเน้นเรื่องใดก็เลือกกลุ่มผู้เชี่ยวชาญส่วนนั้นมากกว่าส่วนอื่น

การเลือกกลุ่มผู้บริหารหรือกลุ่มผู้ที่มีอำนาจซึ่งอาจจะเป็น

นักการเมืองที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการ ตัดสินใจของหน่วยงานนั้นๆ เป็นส่วนหนึ่งของ

ผู้เชี่ยวชาญ เพราะเป็นเหตุผลทางจิตวิทยาว่าเมื่อใดก็ตามที่ผู้บริหารได้รับรู้ความ

เคลื่อนไหวของสิ่งหนึ่งสิ่งใด โดยเฉพาะงานที่ต้องเกี่ยวข้องและเมื่อใดที่ความเห็นของกลุ่ม

ผู้เชี่ยวชาญคนอื่นๆ โดยเฉพาะกลุ่มนักวิชาการผู้ใช้บริการหรือผู้บริหารภายในหน่วยงานนั้น

บังเอิญไปสอดคล้องเข้ากับความคิดเห็นของตน กลุ่มคนเหล่านั้นก็มีโอกาสที่จะตัดสินใจ

ทันที ซึ่งมีผลออกมาทันทีเพราะธรรมชาติของมนุษย์มีแนวโน้มที่จะตัดสินใจเร็วขึ้นถ้าความ

คิดเห็นตรงกับของคน แต่ผู้วิจัยนั้นต้องทำหน้าที่เป็นกลางและรู้ว่าจุดมุ่งหมายของการวิจัย

คืออะไรจะต้องเลือกกลุ่มตัวอย่าง กลุ่มผู้เชี่ยวชาญให้สอดคล้องตามนั้น โดยมรรยาทและ

จรรยาบรรณ นักวิจัยคงจะต้องยึดระบบเป็นกลาง ไม่ใช่เฉพาะการวิจัยอนาคตเท่านั้น การ

วิจัยธรรมดาก็เช่นเดียวกัน นักวิจัยสามารถที่จะปิดพลิ้วจุดมุ่งหมายของการวิจัยโดยอ้าง

การวิจัยเป็นหลักได้ เหมือนการทำสำรวจประชามติที่อาจจะเป็นเครื่องมือในการหาคะแนน

เสียงได้ ดูตัวงานวิจัยแบบผิวเผินก็เป็นกลาง แต่อาจจะเอาไปเป็นข้อมูลในการโฆษณาชวน

เชื่อในการหาคะแนนเสียงได้ อย่างไรก็ตามเกณฑ์ในการเลือกกลุ่ม ผู้เชี่ยวชาญ นักวิชาการ

น่าจะได้รับการคัดเลือกเข้าเป็นกลุ่มผู้เชี่ยวชาญในเรื่องที่ตนเองศึกษาเสมอ นั่นคือ

นักวิชาการในสาขาที่ตนเองศึกษา เพราะว่ากลุ่มนักวิชาการนั้นเป็นกลุ่มที่ค่อนข้างจะมี

ความคิดเห็นที่อิสระ แล้วก็มีความคิดสร้างสรรค์ ความคิดหลายรูปแบบ เพราะฉะนั้นสิ่งที่

เราศึกษานั้น ก็น่าจะได้รายละเอียดในแง่ที่เป็นวิชาการ ได้แนวโน้มที่เป็นไปได้หรือน่าจะเป็น

หลายๆ รูปแบบมากที่สุดเพราะเป็นไปได้ว่าผู้บริหารนั้นเมื่อทำหน้าที่บริหาร ความรู้ใหม่ๆ

จากผลงานวิจัยอาจจะตามไม่ทัน เพราะมัวไปยุ่งกับปัญหาปัจจุบัน แก้ปัญหาแต่เพียงอย่าง

เดียว การที่มีกลุ่มนักวิชาการเข้าไปเป็นกลุ่มผู้เชี่ยวชาญนั้น ช่วยทำให้ผู้เชี่ยวชาญที่เป็น

นักบริหารได้รับข้อมูลใหม่ ทันสมัยซึ่งอาจจะยอมรับว่าเป็นสิ่งที่ดี ทำให้ตัดสินใจอย่างหนึ่ง

อย่างใดได้รวดเร็วขึ้นด้วย ฉะนั้นวิธี EDFR นั้น ไม่ใช่เป็นแต่วิธีวิจัยเท่านั้นแต่ยังเป็นวิธีให้

การศึกษาให้กับกลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้วยกันเป็น Communicating และก็ เป็น Educating Process

ไปในตัว เพราะฉะนั้นจึงเสนอว่าควรจะมีกลุ่มนักวิชาการอย่างน้อยหนึ่งกลุ่ม

อยู่ในนั้นเสมอ

ส่วนวิธีการเลือกผู้เชี่ยวชาญ จะเลือกอย่างไรนั้นอาจจะเจาะจงเลือก
 ว่าใครจะเป็นผู้เชี่ยวชาญ ถ้าหากว่ารู้ว่าใครผู้เชี่ยวชาญในเรื่องที่ตนเองศึกษาหรือที่เกี่ยวข้อง
 หรือมีจุดมุ่งหมายเฉพาะอย่างหนึ่งอย่างใดลงไป ก็อาจจะเลือกได้ในกรณีที่รู้จักผู้เชี่ยวชาญ
 แต่หากไม่รู้ว่าใครเป็นผู้เชี่ยวชาญในหน่วยงานนั้นบ้าง สิ่งที่จะต้องทำ คือ Snowball วิธี
 โยนลูก คือ อาจจะเริ่มต้นจากคนในหน่วยงานนั้น เช่น ผู้บริหารระดับหนึ่งระดับใด ก็
 Assume ว่าเป็นผู้เชี่ยวชาญแล้วขอให้ท่านเอ่ยชื่อบุคคลที่คิดว่าเป็นผู้เชี่ยวชาญในเรื่องที่
 ตนเองกำลังศึกษา หรือในหน่วยงานนั้น เอ่ยชื่อ 3 ชื่อ ที่เด่นๆ หรือจะ 5 ชื่อก็ได้ แล้วก็ตาม
 ไปหาคนเหล่านั้น ขอให้บอกชื่อผู้เชี่ยวชาญอีก 5 คน แล้วก็ตามไปเรื่อยๆ ก็จะได้กลุ่ม
 ผู้เชี่ยวชาญอีกกลุ่มหนึ่ง วิธีในการเลือกอาจจะมีการสุ่ม เช่น จะเลือกผู้เชี่ยวชาญที่มีกลุ่ม
 ผู้เชี่ยวชาญคนอื่นๆ พูดถึง 3 คนขึ้นไป หรือ 5 คนขึ้นไป มาเป็นกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ เป็นระบบ
 ระเบียบลดปัญหาเรื่องความลำเอียงไปได้เพราะให้ผู้เชี่ยวชาญเลือก Thomas T. Mcmillan
 ได้ทำการวิจัยโดยใช้เทคนิค Delphi แล้ว พบว่า ถ้าผู้เชี่ยวชาญอย่างน้อย 17 คนขึ้นไป
 ค่าความคลาดเคลื่อนมันลดลง ซึ่งไม่ใช่เกณฑ์มาตรฐาน เพราะฉะนั้นวิธีที่ปลอดภัยคือ
 มากกว่า 17 คน (Thomas T. Mcmillan, อ้างถึงในชินิตา รัชพลเมือง, 2553, หน้า 65)
 การเลือกจำนวนผู้เชี่ยวชาญ 17 คน ไม่ใช่เกณฑ์มาตรฐาน บางเรื่องที่ศึกษานั้น กลุ่ม
 ผู้เชี่ยวชาญอาจเป็นกลุ่มเฉพาะเจาะจงมาก สมมติเราจะทำวิจัยอนาคตหรือแนวโน้มของ
 นิวเคลียร์ฟิสิกส์ในประเทศไทย ลองนับตัวผู้เชี่ยวชาญว่ามีกี่คน ทั่วประเทศไทยอาจมีเพียง
 5 คน เราศึกษาทั้ง population เลย 5 คน ซึ่งไม่เป็นไปตามเกณฑ์ 17 คน แต่ก็ไม่แปลก
 เพราะมีเท่านี้เอง ฉะนั้น 17 คนไม่ใช่เกณฑ์มาตรฐานแต่อยู่ที่เรื่องที่ต้องการศึกษาด้วย
 ยกเว้นจะไปเลือกกลุ่มผู้เชี่ยวชาญที่ต่างประเทศมาประกอบและแนะนำผู้เชี่ยวชาญ
 เหล่านั้น ควรจะรู้เรื่องของประเทศไทยด้วย

จำนวนผู้เชี่ยวชาญในแต่ละเรื่องควรจะเท่ากันแต่ก็ไม่จำเป็น หาก
 เท่ากันก็แสดงให้เห็นถึงความน่าเชื่อถือได้ของผู้วิจัยอย่างหนึ่งในการสามารถในการติดต่อ
 ในการประสานงานในหลายๆ เรื่อง แต่จะต้องยอมรับว่าผู้เชี่ยวชาญที่เชี่ยวชาญจริงๆ นั้น
 มักจะเป็นผู้ที่มีคน นับหน้าถือตาเป็นคนที่ได้รับการยอมรับ มีตำแหน่งหน้าที่สูง มีงานมาก
 มักอยู่ไม่ค่อยมีเวลา ต้องยอมรับสิ่งเหล่านี้ ต้องเผื่อไว้ว่าในการทำวิจัยแบบ EDJR หรือการ
 วิจัยอนาคตโดยทั่วๆ ไปนั้นมักกินเวลาช่วงหนึ่ง แต่เวลาช่วงนี้ไม่จำเป็นว่าผู้เชี่ยวชาญจะต้อง
 อยู่เป็นผู้ให้ข้อมูลแก่เราเสมอ เพราะฉะนั้นถ้ายอมรับสภาพความจริงข้อนี้จำนวน
 ผู้เชี่ยวชาญแต่ละรอบจึงไม่จำเป็นจะต้องเท่าเดิมแต่ในการคำนวณคงจะต้อง

ระมัดระวัง ถ้าต้องการเน้นการหาแนวโน้มที่เป็นไปได้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้ นั่นคือ เราลงในแง่รายละเอียด แนนอกกลุ่มผู้เชี่ยวชาญในรอบแรกควรจะมีมาก ยิ่งมีผู้เชี่ยวชาญมากในรอบแรก แนวโน้มที่จะได้ก็ยิ่งมากขึ้นในรอบที่ 2 อาจลดลงไปบ้างตามสถานการณ์ แต่อย่างน้อยไม่ควรลดลงต่ำกว่า 17 คน ถ้ารอบที่ 3 มีมากกว่าก็ได้ เพราะรอบที่ 3 นั้นเป็นรอบที่จะช่วยการยืนยันผลของการศึกษาเพิ่ม เพราะฉะนั้นถ้ามีรอบที่ 3 มากขึ้นก็จะส่งผลดี จุดมุ่งหมายของการวิจัยขนาดนั้น มิได้อยู่ที่การทำนายที่ถูกต้อง เพียงแต่เราต้องการสำรวจทางเลือกแนวโน้มต่างๆ ที่เป็นไปได้ในอนาคตมากที่สุด เพื่อที่จะได้หาวิธีที่สร้างอนาคตที่พึงประสงค์ให้เกิดขึ้น ขจัดอนาคตที่ไม่พึงประสงค์ให้หมดไป หรือเผชิญหน้าได้อย่างมีประสิทธิภาพถ้าหากจะเกิดขึ้นจริงนี่คือ จุดมุ่งหมายหลักซึ่งไม่ใช่เรื่องของ prediction ที่ถูกต้องในแง่ของสถิติ เพราะได้กล่าวแล้วว่า การทำนายที่ถูกต้อง ในเรื่องของ การวิจัยขนาดนั้นจะเปิดให้มีโอกาสของความผิดพลาดสูงกว่า การทำนายอย่างนักสถิติโดยทั่วๆ ไปใช้และเข้าใจกัน

การระบุผู้เชี่ยวชาญ

เรื่อง Acknowledgment หรือกิตติกรรมประกาศ มีความสำคัญและจำเป็น การระบุหรือลงชื่อกลุ่มผู้เชี่ยวชาญในงานวิจัย ควรลงชื่อเป็น Group ว่ากลุ่มผู้เชี่ยวชาญมีกี่รายเป็นใครบ้าง อาจประกาศในหน้าแรก หรือไม่ก็เป็นภาคผนวกหรือในบทที่เขียนเกี่ยวกับวิธีดำเนินการวิจัยในเรื่องกลุ่มตัวอย่างกลุ่มผู้เชี่ยวชาญหลักการ คือ การใส่ชื่อหรือไม่ใส่ชื่อนั้นไม่ควรทำให้มีผลกระทบทางลบต่อผู้ที่มีชื่อ ควรเป็นผลกระทบทางดี แต่การใส่ชื่อรวมนั้น ไม่ได้บ่งบอกว่าคำตอบนั้นเป็นของคนหนึ่งคนใดโดยเฉพาะเป็นของกลุ่มและควรขออนุญาตจากผู้เชี่ยวชาญก่อน

การเตรียมตัวกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ

การเตรียมตัวกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ (Preparing Subjects) เป็นเรื่องที่สำคัญมาก เพราะมีผลกระทบต่อผลการวิจัยตลอดเวลา เนื่องจากการวิจัยขนาดโดยเฉพาะ EDFR หรือ Delphi นั้นใช้เวลามาก จึงต้องได้รับความร่วมมืออย่างเต็มที่จากกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ ดังนั้นจะต้องมีการติดต่อล่วงหน้าก่อน และจะต้องอธิบายถึงจุดมุ่งหมาย ขั้นตอนและระเบียบวิธี เวลาที่จะใช้ในแต่ละรอบ ย้ำให้เห็นความสำคัญของการวิจัยอย่างชัดเจน ทั้งจุดมุ่งหมายและประโยชน์ของการวิจัย ผู้เชี่ยวชาญจะเข้าใจและให้ความร่วมมือ การเตรียมตัวผู้เชี่ยวชาญที่ได้รับการติดต่อ นอกจากจะเป็นเครื่องยืนยันว่าจะได้รับความร่วมมือแล้วยังเปิดโอกาสให้ผู้เชี่ยวชาญแต่ละคนได้ใช้ความเชี่ยวชาญเต็มที่ มีเวลาคิด

ล่วงหน้าให้ข้อมูลกับผู้วิจัยในลักษณะใด จะไป Organize Information, Organize Idea ของตนเองซึ่งดีกว่าการที่ไปแบบไม่ได้นัดหมายไว้ล่วงหน้า

การเตรียมกลุ่มผู้เชี่ยวชาญเป็นสิ่งที่ดี แต่ผู้เชี่ยวชาญบางท่านอาจให้ความร่วมมือดีให้ความคิดเห็นในรอบที่ 1 ดีเยี่ยม แนวโน้มที่ได้จึงมากแบบสอบถามรอบที่ 2 รอบที่ 3 จึงมากขึ้น ผู้เชี่ยวชาญไม่ไหวผู้วิจัยก็ต้องหาทางแก้ปัญหาเพราะมีฉะนั้นกลุ่มตัวอย่างจะขาดไป ดังนั้นผู้วิจัยต้องคิดในประเด็นเหล่านี้ในการตัดสินใจเลือกที่จะมุ่งที่รายละเอียด หรือเฉพาะนโยบาย ถ้ามุ่งรายละเอียด นโยบายจะแคบ หรืออาจจะมีเทคนิคอื่นๆ ก็ได้

การสัมภาษณ์แบบ EDFR

การสัมภาษณ์รอบที่ 1 อาจจะมียึดตามรูปแบบเดิมของ EFR นั่นคือเริ่มสัมภาษณ์จาก Optimistic Realistic Scenario และตามด้วย Pessimistic Realistic Scenario แล้วก็ตามด้วย Most Probable Scenario ซึ่งมีทั้งข้อดีและข้อเสีย ข้อดีคือช่วยให้คนให้ผู้เชี่ยวชาญคิดหลายแง่หลายมุมจะต้องคิดถึง 3 ภาพเป็นอย่าต่ำ แล้วก็มองอย่างเป็นระเบียบ คือ ให้คิดภาพบวกก่อนภาพลบตามมา แล้วภาพที่เป็นไปได้มากที่สุด ทำให้ผู้เชี่ยวชาญไม่ติดอยู่กับภาพหนึ่งภาพใดที่ฝังใจ แต่ต้องการเน้นให้ผู้เชี่ยวชาญเห็นหรือพูดถึงแนวโน้มที่คาดว่าจะเป็นไปได้ นั่นคือข้อดี ส่วนข้อเสีย คือ ถ้าผู้เชี่ยวชาญเลือกที่จะพูดภาพหนึ่งภาพใดก่อน เช่น พูดภาพดีก่อนก็มักจะพูดจนเต็มที แต่พอถามภาพลบก็จะมี ฉะนั้นผู้วิจัยจะต้องมีเทคนิควิธีในการสัมภาษณ์ที่จะดึงเอาแนวโน้มที่เป็นภาพลบและภาพที่เป็นไปได้มากที่สุด (Most Probable Scenario) ให้ออกมาให้ได้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้

วิธีหนึ่งในการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ ผู้วิจัยต้องขอให้ผู้เชี่ยวชาญพูดถึงแนวโน้มที่เป็นไปได้ หรือน่าจะเป็นไม่ว่าจะเป็นแนวโน้มที่พึงประสงค์ หรือไม่พึงประสงค์ บวกหรือลบ พูดรวมกันออกมาได้ในคราวเดียวกัน ผู้เชี่ยวชาญมีสิทธิที่จะเลือกเรื่องใดก่อนก็ได้ โดยไม่ต้องคำนึงถึงว่าจะบวกหรือลบ เพียงแต่ให้มีความเป็นไปได้เท่านั้น นั่นคือสิ่งที่ผู้วิจัยต้องการเหตุที่ EDFR สามารถทำได้เพราะว่าผู้วิจัยสามารถที่จะหาขนาดที่พึงประสงค์ได้ โดยใช้สถิติอย่างง่ายๆ ในรอบที่ 2 และ 3 หรือ 4 อยู่ที่ว่าจะทำกี่รอบ โดยขอให้ผู้เชี่ยวชาญ ประเมินว่าแนวโน้มนั้นพึงประสงค์หรือไม่พึงประสงค์ถ้าเกิดขึ้นจริง ก็จะได้ภาพดีหรือไม่ดีแล้ว นักวิจัยอาจจะเลือกวิธีนี้เพราะสะดวกมากกว่า เพราะเรื่อง EDFR นั้นสามารถ Flexible ได้

การสัมภาษณ์แบบ EDFR นั้นเปิดโอกาสให้ผู้วิจัยหรือผู้สัมภาษณ์เพิ่มประเด็นแนวโน้มที่เราได้ จากการสัมภาษณ์คนแรกๆ พจนกเข้าไปกับการสัมภาษณ์คนต่อไป เพราะจุดมุ่งหมายของเรา คือ ต้องการศึกษาแนวโน้มที่มีโอกาสเกิดขึ้นให้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้ ฉะนั้นจึงพจนกเข้าไปได้ตลอดเวลา ปัญหาที่มีอยู่ถ้าเน้นที่รายละเอียดของเนื้อหาที่ศึกษาการสัมภาษณ์จะใช้เวลามาก อาจจะต้องแบ่งการสัมภาษณ์ออกเป็นส่วนๆ เช่น อาจแบ่งเป็นวันๆ ละหัวข้อก็ได้ เพราะจำเป็นจะต้องศึกษาในแง่รายละเอียด

ผู้วิจัยอาจจะต้องขอให้ผู้เชี่ยวชาญพูดเฉพาะเรื่องที่เกี่ยวข้องจริงๆ เช่น จะศึกษาเรื่องอนาคตภาพของประเทศไทยใน 20 ปีข้างหน้า ผู้วิจัยมีกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ มีทั้งนักเศรษฐศาสตร์นักการเมือง นักการศึกษา นักการปกครอง จะต้องให้นักเศรษฐศาสตร์พูดเรื่องเศรษฐศาสตร์ หรือผู้เชี่ยวชาญแต่ละคนพูดเรื่องของตนเองก่อนเรื่องอื่นๆ ถ้ามีข้อมูลมากยังมีรอบที่ 2, 3 ให้ผู้เชี่ยวชาญพิจารณาอีกครั้งซึ่งนี่คือวิธีการอีกรูปแบบหนึ่ง

การเขียนแนวโน้มในแบบสอบถาม

การเขียนแนวโน้มในแบบสอบถาม ต้องใช้ภาษาที่สั้นกะทัดรัด ชัดเจน ครอบคลุมความหมายเดิมของผู้เชี่ยวชาญไว้ให้มากที่สุด ถ้าผู้เชี่ยวชาญใช้ภาษาที่ชัดเจนดีแล้วไม่ควรปรับปรุงแก้ไข หากไม่ชัดเจนก็มีสิทธิ์ที่จะแก้ไขคำพูดนั้นให้ได้ตรงประเด็นให้มากที่สุด ที่สำคัญคือให้สั้น กะทัดรัด ชัดเจนแต่ถ้าความสั้นทำให้ความชัดเจนลดลงก็ไม่ควร

ภาษาที่ใช้ ควรจะใช้ภาษาที่แสดงความเป็นกลางมากที่สุดเท่าที่จะมากได้ พยายามหลีกเลี่ยงภาษาที่จะสื่อถึงทัศนคติ หรือความลำเอียงของผู้วิจัยลงไป หลีกเลี่ยงความลำเอียงโดยใช้ภาษาที่เป็นกลาง สิ่งที่จะทำหน้าที่ในการเขียนแนวโน้ม ก็คือการสังเคราะห์ การตีความภาษาใช้ให้ตรงที่สุดตามที่ผู้เชี่ยวชาญต้องการจริงๆ เช่น มหาวิทยาลัยเปิดมากขึ้น มหาวิทยาลัยปิดมากขึ้นก็คนละประเด็น เป็น 2 แนวโน้ม ถ้าคน 2 คน มีความเห็นขัดกันแต่จะต้องเน้นว่าแนวโน้มนั้นมีความเป็นไปได้ ส่วนพึงประสงค์และไม่พึงประสงค์เป็นคนละประเด็น เช่น สิ่งที่ไม่พึงประสงค์อาจจะมีความเป็นไปได้สูงก็ได้ ไม่จำเป็นต้องเป็นตัวแปรตามกันเสมอ

ข้อเตือนใจในการเขียนแนวโน้ม จะต้องเขียนแนวโน้มที่มีประเด็น แนวโน้มเดียวต่อ 1 ข้อ อย่าให้มีแนวโน้มย่อยๆ เล็กๆ อยู่ในแนวโน้มใหญ่ เพราะไม่เช่นนั้นคะแนนที่ออกมาจะทำให้ตีค่าลำบาก เพราะไม่รู้ว่าคุณเชียวชาญนั้นตอบเพราะแนวโน้มย่อย แนวโน้มใดหรือเพราะหลายๆ แนวโน้มรวมกัน ฉะนั้นจึงพยายามเหลือให้เป็นแนวโน้มเดียว

อีกประเด็นหนึ่งก็คือ พยายามที่จะหลีกเลี่ยงถ้อยคำที่คลุมเครือ เช่น ดีขึ้น เลวลง เพิ่มขึ้น ลดลง ถ้าขยายให้ชัดเจนได้ก็ควรจะทำ ฉะนั้นคำที่คลุมเครือต่างๆ ถ้าเลี่ยงได้ควรจะเลี่ยง ตัวอย่างเช่น คุณภาพการศึกษาจะดีขึ้น หมายถึง อะไร ถ้าสามารถทำให้ชัดเจนได้ย่อมดีกว่าอย่างแน่นอน เช่น อาจแยกเป็นคุณภาพทางการศึกษาที่ดีขึ้นในที่นี้ หมายถึงอะไรบ้าง หมายถึงผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนจะสูงขึ้นหรือไม่ โอกาสในการสอบเข้ามหาวิทยาลัยจะเพิ่มขึ้นหรือไม่ จบไปแล้วจะทำงานได้มากขึ้นหรือไม่ ซึ่งจะชัดเจนมากกว่า บอกว่าคุณภาพดีขึ้นถ้าเลี่ยงได้ก็ควรจะเลี่ยงถ้าเลี่ยงไม่ได้ด้วยเหตุผลอันใดก็ตามก็คงจะต้องเป็นอย่างนั้น

ปัญหาของแบบสอบถามและวิธีแก้

ปัญหาของแบบสอบถามและวิธีแก้ นั้น จำเป็นต้องทำความเข้าใจเพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาวิจัย ได้อย่างไม่สะดุดกลางคัน ปกติถ้าผู้วิจัยจะเน้นหรือศึกษารายละเอียดจะพบว่าแบบสอบถามนั้นมักจะยาว ถ้าศึกษาเฉพาะนโยบายอาจจะไม่ยาว ถ้าหากว่าแบบสอบถามยาวมากๆ ให้ตระหนักถึงจุดมุ่งหมายงานวิจัย ซึ่งจะเป็นตัวตอบที่สำคัญมาก ประเด็นหนึ่งที่จะแก้ไขก็คืออาจจะแบ่งประเด็นการศึกษาออกเป็นส่วนๆ เป็นตอนๆ แล้ว ผู้วิจัยก็ทำวิจัยอย่างต่อเนื่อง เช่น อาจจะมีประเด็นใหญ่ๆ ในการศึกษา 10 ประเด็น แล้วแต่ละประเด็นมีแนวโน้มมาก อาจจะไม่เลือกศึกษา 5 ประเด็นแรกก่อน แล้วสรุปผลการวิจัยให้เรียบร้อย ส่งผลการวิจัยให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจ เพื่อจะได้เห็นว่ามีผลออกมาแล้วและรอบ 2 จึงบอกว่าต้องการจะทำอีกชุดหนึ่ง อาจจะได้ความร่วมมือจากกลุ่มผู้เชี่ยวชาญชุดเดิมอีก โอกาสที่ผู้เชี่ยวชาญจะให้ความร่วมมือมีสูง

ถ้าหากว่าแบบสอบถามในรอบที่ 2 ของ EDRF ยาวมากจะต้องพยายามอธิบายให้ผู้เชี่ยวชาญเข้าใจ ให้ชัดเจนว่ายาวเพราะอะไร สิ่งที่จะต้องทำให้ดีที่สุดคือพยายามอธิบายจุดมุ่งหมาย และเทคนิควิธีวิจัยให้ชัดเจน รัดกุมให้ผู้เชี่ยวชาญทราบ เพื่อผู้เชี่ยวชาญจะได้เข้าใจและไม่คิดว่าผู้วิจัยไม่รู้จักลักษณะของแบบสอบถามที่ดีนี้คือ ลักษณะแบบสอบถามที่ดีของการวิจัยอนาคตที่ยาวๆ และคงจะต้องขอความร่วมมือ ประเด็นวิธีแก้ก็อีกทางหนึ่งก็คือ หลังจากพยายามให้ผู้วิจัยตอบรอบ 2 แล้ว อาจจะต้องมี ปัญหาในความร่วมมือรอบที่ 3 ว่ากลุ่มตัวอย่างจะลดลง จะทำอย่างไรที่จะไม่ให้จุดมุ่งหมายของการวิจัยเสียและไม่ทำให้ผู้เชี่ยวชาญความหงุดหงิดไปด้วย ทำให้ได้รับความร่วมมือสูง วิธีเลี่ยงก็คือ ในรอบที่ 2 หลังจากที่คำนวณค่าสถิติต่างๆ แล้ว อาจจะต้องตัดสินใจตัดแนวโน้มที่มีความเป็นไปได้ระดับต่ำออกในรอบที่ 3 เพราะฉะนั้นจะเหลือเฉพาะแนวโน้ม

ที่อยู่ในระดับมาก เช่น 3.5 (ค่า median จากมาตราวัด 5 ระดับ) ขึ้นไปเป็นแบบสอบถามรอบที่ 3 ขอให้กลุ่มผู้เชี่ยวชาญประเมินหรือคาดการณ์ความเป็นไปได้ เฉพาะแนวโน้มเหล่านั้นอีกหนึ่งรอบ เพื่อจะหาความสอดคล้องหรือยืนยันผลการคาดการณ์ของผู้เชี่ยวชาญเอง ซึ่งเป็นทางออกอีกทางหนึ่ง

การรายงานผล

การรายงานผลนั้นจะยึดเอาผลในรอบที่ 3 เป็นเกณฑ์ แต่ผู้วิจัยสามารถที่จะเลือกแนวโน้มหรือประเด็นแนวโน้มต่างๆ ซึ่งได้จากรอบที่ 2 ผนวกเข้าไปเสนอและอภิปรายผลได้ไม่มีปัญหาใดๆ ทั้งสิ้น เพียงแต่ว่าเน้นไปที่แนวโน้มที่จะเกิดขึ้นได้มากก่อนแต่ก็อาจมีแนวโน้มที่น่าสนใจในรอบที่ 2 ซึ่งไม่เป็นไปตามเกณฑ์ แล้วก็ได้ศึกษาในรอบที่ 3 ซึ่งสามารถที่จะดึงมาเสนอแล้วอภิปรายผลได้ เพราะจุดมุ่งหมายหลักของการวิจัยขนาดนั้น เพื่อสำรวจแนวโน้มที่เป็นไปได้ให้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้ ขอให้มีความเป็นไปได้ก็ใช้ได้ แต่เพื่อความกะทัดรัดเพื่อเน้นผลการวิจัยจำเป็นต้องมีเกณฑ์ นั่นคือเลือกรายงานแนวโน้มที่มีความเป็นไปได้ในระดับมาก แต่ถ้ามีจุดหมายอื่นก็ยึดจุดหมายเป็นหลัก

อีกวิธีหนึ่งที่จะช่วยได้ คือ รูปแบบของแบบสอบถามนั้น เราจะทำอย่างไรให้ดึงดูดใจ น่าจับต้อง น่าอ่าน น่าทำ เช่น สลับสีของกระดาษ หรือมีการขีดเส้นระหว่างข้อทำกรอบระหว่างหน้า เป็นต้น ผู้วิจัยใช้เทคนิคเหล่านี้เพื่อจะให้น่าสนใจและได้รับความร่วมมืออย่างดีจากผู้เชี่ยวชาญ

จำนวนรอบ

การระบุจำนวนรอบหรือจำนวนคน ขึ้นอยู่กับจุดมุ่งหมาย งบประมาณ เวลา และกำลังคนของการวิจัยแต่จริงๆ แล้วการที่จะหยุดที่รอบหนึ่งรอบใดนั้น การวิจัยขนาดนั้นจะดูว่าคำตอบที่เราได้ในรอบต่างๆ นั้น มีความเป็นเอกพันธ์แล้วหรือยังมี Homogeneity ของคำตอบหรือมี Consensus ของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญที่ครอบคลุมเรื่องที่ศึกษามากพอแล้วหรือยัง ถ้ามีมากพอก็อาจจะหยุดได้ในรอบที่ 2 ฉะนั้นเวลาที่บอกให้ทำฟังประสงค์หรือไม่ฟังประสงค์ในรอบที่ 2 แล้วรอบที่ 3 ก็ทำซ้ำนั้นเป็นการเผื่อไว้ ถ้าข้อมูลที่ได้หนักแน่นพอแล้ว รอบที่ 2 ก็สามารถหยุดได้อาจไม่จำเป็นต้องทำในรอบที่ 3 แต่ถ้าต้องการให้มีความหนักแน่นก็ทำรอบที่ 3 เรื่องจำนวนรอบมีนักวิจัยทำไว้ พบว่า การทำจำนวนรอบ 3 รอบเป็นจำนวนรอบที่พอดี นั่นคือความคลาดเคลื่อนจะมีไม่มาก 3 รอบ 4 รอบ จนถึงที่รอบขึ้นไป ความแตกต่างของผลที่ได้ไม่มีนัยสำคัญ เพราะฉะนั้นจบรอบที่ 3 ได้ จำนวนรอบไม่ได้เป็นเกณฑ์มาตรฐานเหมือนกับจำนวนคน จุดมุ่งหมายจริงๆ อยู่ที่ว่า

ผู้วิจัยพบ Consensus หรือยัง พบความเป็นเอกพันธ์หรือไม่ โดยปกติทำประมาณ 3 รอบ แต่ EDFR นั้นเปิดโอกาสให้ทำ 2 รอบได้ถ้าตอบสนองจุดมุ่งหมาย ซึ่งจะเรียกว่าเป็น Mini EDFR

กล่าวได้ว่าจุดมุ่งหมายมีอิทธิพลต่อจำนวนรอบ จุดมุ่งหมายของการวิจัยอนาคตก็คือต้องการสำรวจ หรือเป็นการศึกษาแนวโน้มที่เป็นไปได้ทั้งที่พึงประสงค์และไม่พึงประสงค์ให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ นั่นคือ จุดมุ่งหมายหลัก ส่วนจำนวนรอบนั้นจะมีส่วนช่วยในแง่ของสถิติ จะมีส่วนช่วยในแง่ของการกรองความคิดของผู้เชี่ยวชาญ (Refine Consensus ของ Experts) นั่นคือ ถ้าผู้วิจัยพบว่าได้มีการกรองมาอย่างดี มีความสอดคล้องแล้วก็จบ แต่ถ้ายังกระจายกระจายเพราะเรื่องสลับซับซ้อนมาก ความคิดเห็นยังกระจายกระจาย จำนวนรอบอาจจะเพิ่มขึ้นหรือถ้าตัดสินใจจะจบแค่รอบที่ 3 ทั้งๆ ที่ความสอดคล้องก็ยังไม่ค่อยเด่นชัดก็สามารถจะจบได้ แต่การอภิปรายก็จะแตกต่างออกไปตรงที่ว่า เรื่องที่ศึกษาคงจะต้องมีความสลับซับซ้อนมาก ความคิดเห็นของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญจึงกระจายกระจาย นี่คือการอภิปรายกว้างๆ แต่คงต้องวิเคราะห์ถึงองค์ประกอบที่มีผลต่อผลการวิจัยด้วย เช่น กลุ่มผู้เชี่ยวชาญนั้นผู้เชี่ยวชาญจริงหรือไม่ Background แตกต่างกันมากน้อยแค่ไหน หรือเป็นกลุ่มผู้เชี่ยวชาญที่แตกต่างกันทุกด้าน ฉะนั้นการกระจายของความคิดเห็นก็อาจจะต่างกันออกไป ไม่สามารถจะรวมกลุ่มกันได้ หรือ Proportion สัดส่วนของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญของผู้วิจัยอาจจะเป็นตัวหลักที่ทำให้ผลการวิจัยออกมาอย่างหนึ่งอย่างใด ซึ่งนักวิจัยน่าจะวิเคราะห์และพิจารณาได้

การเขียนรายงานการวิจัยอนาคตแบบ EDFR

การเขียนรายงานการวิจัยอนาคตแบบ EDFR มีความยืดหยุ่นได้เช่นกัน นั่นคืออาจเลือกเขียน รายงานออกเป็นภาพๆ เป็นอนาคต 3 อนาคตภาพ คือ อนาคตภาพทางบวก อนาคตภาพทางลบแล้วตามด้วยภาพที่เป็นไปได้มากที่สุด ซึ่งเป็นทางเลือกทางหนึ่ง

การเลือกอยู่ที่จุดมุ่งหมายของการวิจัย ถ้าต้องการที่จะย้ำถึงแนวโน้มที่มีความเป็นไปได้ค่อนข้างสูง ระดับหนึ่ง ก็อาจกำหนดค่า median ในกรณีที่เป็นแบบสอบถามเป็น Rating Scale มี 5 Scale อาจจะกำหนดค่า Median ระดับมาก คือ 3.5 ขึ้นไปเป็นเกณฑ์ในการนำแนวโน้มมารายงาน แล้วดูความสอดคล้องของคำตอบ โดยพิจารณาจากค่า Interquartile Range (Q3-Q1) ไม่เกิน 1.5 บวก Mode-Median ไม่เกิน 1 ซึ่งหลักการตัวนี้ก็ไม่จำเป็นต้องเป็นตามนี้เสมอไป อาจจะเลือกทำเฉพาะ Interquartile

Range ไม่พิจารณา Mode-Median ก็ได้แต่ที่เสนอให้ทำนั้นเพื่อย้ำให้ดีขึ้นในแง่สถิติเท่านั้นเอง ข้อสำคัญ คือจะต้องมีเกณฑ์เพื่อจะได้รายงานได้อย่างเป็นระบบเชื่อถือได้ อีกรูปแบบหนึ่งก็คือ รายงานแนวโน้มที่มีความเป็นไปได้ตามเกณฑ์ที่ผู้วิจัยกำหนดไว้ระดับหนึ่ง เช่น ระดับมาก หรือมากที่สุด รวมกันไปแล้วอาจวงเล็บกำกับว่า แนวโน้มใดที่ผู้เชี่ยวชาญก็เปอร์เซ็นต์เห็นว่าไม่พึงประสงค์

ภาษาที่ใช้ในการเขียนรายงานการวิจัย อาจจะเขียนด้วยภาษาที่เป็นทางการมีศัพท์กะทัดรัดชัดเจน เหมือนการเขียนรายงานวิจัยทั่วไป หรือจะใช้ภาษาที่ค่อนข้างจะเป็นภาษาธรรมดาๆ สละสลวย มีใช้นวนิยาย แต่เขียนแล้วให้อ่านมีความรู้สึกกว่าราบรื่น มีใช้ภาษาวิชาการมากไป คือ คนทั่วๆ ไปอ่านแล้วรู้เรื่องเข้าใจ และสามารถที่นำรายงานการวิจัยไปเขียนตามหนังสือพิมพ์ให้คนทั่วๆ ไป อ่านได้ฟังได้เข้าใจได้

ทีมสัมภาษณ์

ประเด็นของผู้วิจัยหรือผู้สัมภาษณ์มักจะมีหลายคนนับว่าเป็นเรื่องสำคัญ อีกเรื่องหนึ่งที่สำคัญจะต้องตระหนัก เพราะถ้าทำคนเดียวเหนื่อยและหนัก ฉะนั้นจึงควรมีทีมอย่างน้อยสัก 2-3 คน ผู้ที่จะออกไปสัมภาษณ์ EDFR รอบที่ 1 นั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องได้รับการฝึกฝนเทคนิคการสัมภาษณ์แบบ EDFR ก่อน โดยผู้รู้ผู้เชี่ยวชาญทางด้านนี้จะได้มีรูปแบบเดียวกัน คือ ย้ำจุดมุ่งหมาย ปรัชญา Basic Concept การวิจัยอนาคตว่า จุดมุ่งหมายของการสัมภาษณ์นั้นคืออะไร ต้องการแนวโน้มที่เป็นไปได้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้จากผู้เชี่ยวชาญ ส่วนขั้นตอน วิธีการสัมภาษณ์ก็ฝึกฝนได้คือ จะต้องใช้ Cumulative Summarization Technique ซึ่งจะเป็นตัวที่จะช่วยให้ได้ข้อมูลที่นำเชื่อถือได้ในระดับหนึ่ง

ความตรงกับความเที่ยง (Validity กับ Reliability)

จุดมุ่งหมายของการวิจัยอนาคตโดยเฉพาะ EDFR นั้น แตกต่างไปจากจุดมุ่งหมายของการวิจัยอื่นๆ การวิจัยอนาคตนั้นมิได้มีจุดมุ่งหมายที่การทำนายนั้นจะถูกต้อง แต่จุดมุ่งหมายอยู่ที่การสำรวจแนวโน้มที่เป็นไปได้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้ เมื่อจุดมุ่งหมายต่างกัน Assumption ก็ต่างกันไปเกือบทุกประเด็น ฉะนั้นเมื่อกล่าวถึง ความตรงและความเที่ยงอาจจะเป็นคนละ Concept ถ้าจะใช้เกณฑ์ของ Validity และ Reliability ที่นักวิจัย นักสถิติรูปแบบเดิมทำกันอยู่ มาทำกับการวิจัยอนาคต ซึ่งก็ทำได้แต่อย่าลืมว่าจำนวนข้อรายการกระทงของแบบสอบถามนั้นแปรเปลี่ยนได้ ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญอาจจะได้รับอิทธิพลบางส่วนจากผู้เชี่ยวชาญคนอื่น ๆ ความคิดเห็นก็อาจจะแปรเปลี่ยนได้ในรอบที่ 3 Assumption ของผู้วิจัยอยู่ตรงไหน ต้องการให้กลุ่มผู้เชี่ยวชาญตอบตรงตามที่

ตอบ ไม่ว่าจะวัดกี่ครั้ง คำตอบก็คงเดิมหรือต้องการให้ผู้เชี่ยวชาญนั้นพิจารณาคำตอบเดิมเปรียบเทียบกับของกลุ่มแล้วประเมินใหม่ นั่นคือพิจารณาคำตอบเดิมผนวกเข้ากับข้อมูลใหม่ ซึ่งเป็นข้อมูลของผู้เชี่ยวชาญมิใช่ข้อมูลสะเปะสะปะ แล้วให้พิจารณาคำตอบอีก 1 รอบ (Reconsider) การที่ผู้เชี่ยวชาญจะต้องตัดสินใจเปลี่ยนด้วยเหตุผล หรือด้วยข้อมูลที่เหนือกว่าแล้วเปลี่ยนทำให้รู้ว่าไม่ Reliability ต้องการตรวจ Reliability ของเครื่องมือหรือต้องการแนวโน้มการวิจัยอนาคตมีจุดมุ่งหมายต่างจากการวิจัยปัจจุบันตรงที่ต้องการแนวโน้มที่เป็นไปได้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้ มิใช่เพื่อการทำนายที่ถูกต้อง แต่เพื่อหาทางสร้างอนาคตที่พึงประสงค์ให้เกิดขึ้น ขจัดอนาคตที่ไม่พึงประสงค์ให้หมดไปหรือเผชิญกับอนาคตที่ไม่พึงประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพ

ความตรงและความเที่ยง (Reliability และ Validity) นั้น มีประโยชน์ ฉะนั้น ถ้าจะหา Reliability เพื่อความสบายใจของนักวิจัยซึ่งจะต้องมีหลักฐานมาอ้างอิง เพื่อที่จะทำให้งานน่าเชื่อถือได้มากขึ้นก็ควรทำวิธีหนึ่งที่อาจจะทำได้ คือ พยายามคงจำนวนข้อของรอบที่ 2 และรอบที่ 3 ให้คงที่ถ้าไม่คงที่คงหายากถ้าเพิ่มขึ้นหรือลดลง คงยาก ถ้าจะทำแบบ Split Half ทำได้ในรอบสุดท้าย แต่ปัญหาก็คือว่าข้อกระทงที่สร้างขึ้นมานั้น มิใช่ข้อกระทงที่วัด Construct หนึ่ง Construct ใด วัดเรื่องหนึ่งเรื่องใดที่คงที่ โดยเฉพาะมันคล้ายกับการวัด Creativity เรื่องของ Creativity นั้นผู้วิจัยไม่ค่อยสนใจในแง่ Reliability แต่สนใจว่าผู้เชี่ยวชาญมี Creative Thinking อย่างไร ถ้ากระจายมากก็แสดงว่ามีความคิดสร้างสรรค์มาก ดังนั้นจึงเป็นไปได้ที่ว่าแบบวัด Creativity นั้น เรื่องของ Reliability ของแบบวัดเป็นเรื่องของระเบียบวิธีและเครื่องมือวิจัยของการวิจัยอนาคตต่างจากการวิจัยธรรมดา Concept ของ Reliability และ Validity ตลอดจนวิธีหาอาจจะแตกต่างกัน Reliability และ Validity ไม่ว่าจะเป็นการวัด ซึ่งหมายถึงเครื่องมือหรือผลที่ได้จากการวัดนั้นจะรวมอยู่ในกระบวนการแล้ว เช่น การสัมภาษณ์ในรอบแรก ผู้วิจัยมีการสรุปเพื่อให้ผู้เชี่ยวชาญยืนยันและ/หรือปรับปรุงแก้ไขสิ่งที่พูด นี่คือ Content Validity หรือไม่และหลังจากนั้นผู้วิจัยยังให้ผู้เชี่ยวชาญตอบรอบ 2 พิจารณาตอบรอบที่ 3 นี้คืออะไร โดยทั่วไปมักจะรู้แต่เพียงว่า Reliability คืออะไร หาได้ก็วิธี Validity คืออะไร หาได้ก็วิธีและวิทยานิพนธ์ส่วนใหญ่จะหา Content Validity โดยการให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือ ในขณะที่การวิจัยอนาคตใช้ผู้เชี่ยวชาญตลอดเวลาถึง 3 รอบ ซึ่งก็น่าที่จะมี Content Validity ยอดเยี่ยม เรื่อง Validity และ Reliability เป็นเรื่องที่น่าสนใจมากและน่าจะศึกษาเพิ่มเติมโดยเฉพาะเพื่อนำมาใช้ในการวิจัยอนาคตแบบ EDFR ต่อๆ ไป

รูปแบบต่างๆ ของ EDFR

รูปแบบต่างๆ นี้หมายถึง Variations ของ EDFR ซึ่งมีหลายรูปแบบ แต่ปรัชญาพื้นฐานยังคงเดิม แต่รูปแบบแปรเปลี่ยนไปขึ้นอยู่กับจุดมุ่งหมายของการวิจัยงบประมาณ และเวลา

รูปแบบแรก อาจทำตามขั้นตอนปกติ คือ สัมภาษณ์ แล้วมีแบบสอบถาม 2 หรือ 3 รอบ จุดมุ่งหมาย ของจำนวนรอบ คือ ต้องการ Refine Consensus ของผู้เชี่ยวชาญ คือ จะกรองการคาดการณ์ของผู้เชี่ยวชาญถ้ามีความสอดคล้องและครอบคลุมจุดมุ่งหมายของงานวิจัยแล้วก็หยุดได้

รูปแบบที่ 2 เป็นรูปแบบที่เรียกว่า Mini EDFR ซึ่งก็ยังคงตอบสนองปรัชญาการวิจัยขนาดตายนั่นเอง คือ การสัมภาษณ์แบบ EDFR บวกกับการส่งแบบสอบถามอีกเพียงรอบเดียวแล้วก็หยุด ถ้าเลือกทำวิธีนี้โดยมีจุดมุ่งหมายเฉพาะอย่างหนึ่งอย่างใดก็ตาม สิ่งหนึ่งซึ่งควรจะทำก็คือการให้ข้อมูลย้อนกลับทางสถิติ (Statistical Feedback) ในรอบที่ 2 อย่างน้อยที่สุดก็คือค่าความถี่ของคำตอบของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ บ้อนกลับไปยังกลุ่ม ผู้เชี่ยวชาญให้เขาไปพิจารณาเป็นข้อมูลในการตัดสินใจในรอบที่ 2 ของเขา ซึ่งเป็นลักษณะเด่นอันหนึ่งของวิธีเดลฟาย (Delphi Technique) หลังจากนั้นก็นำข้อมูลมาวิเคราะห์และเสนอผลเช่นเดียวกับ EDFR เต็มรูปแบบนั้น เป็นการประหยัดงบประมาณ ประหยัดเวลา

รูปแบบที่ 3 เป็นแบบ EDFR เต็มรูปแบบแต่มีการปรับแบบสอบถามในรอบที่ 3 ให้สั้นลงในกรณีที่การวิจัยของเราได้ข้อมูลในแง่รายละเอียดมาจากการสัมภาษณ์ในรอบแรกแล้วทำแบบสอบถามรอบที่ 2 ทำขั้นตอนทุกอย่าง ซึ่งจะได้แบบสอบถามที่ยาวมาก หลังจากนั้นก็คิดคำนวณวิเคราะห์ข้อมูลทุกชนิด จะเป็นแบบ Rating Scale หรือรูปแบบอื่นตามสะดวกที่สามารถตอบสนองจุดมุ่งหมายการวิจัยได้ แล้วรอบที่ 3 ก็พิจารณาเอาเฉพาะแนวโน้มที่มีระดับความเป็นไปได้มากหรือมากที่สุดมาศึกษาในรอบที่ 3 เพื่อย่นความยาวของแบบสอบถาม จะทำอย่างนี้ก็ได้อีก ยังคงเป็น EDFR ทุกประการ และควรเผื่อเอาไว้ เช่น ถ้าสนใจจะศึกษาเฉพาะแนวโน้มระดับ 3.5 ก็ควรที่จะเลือกแนวโน้มที่มีค่าตั้งแต่ 3.25 ขึ้นไป เป็นต้น เพราะแนวโน้มที่เลือกเผื่อไว้นี้อาจมีค่าเพิ่มในรอบที่ 3 ถ้าลดลงหรือเพิ่มไม่ถึง 3.5 ก็ไม่มีปัญหา สามารถตัดทิ้งได้ แต่ถ้าไม่เผื่อไว้ แนวโน้มที่มีค่าตั้งแต่ 3.25 จะไม่มีโอกาสขึ้นไปถึง 3.5 ในรอบที่ 3 เพราะตัดทิ้งไปก่อนแล้ว ฉะนั้นจึงควรเผื่อไว้หรืออาจเลือกเฉพาะแนวโน้มที่เกือบถึงเกณฑ์มาทำรอบสุดท้ายในการสรุปผลในการเขียน

รายงานการวิจัยนั้น ปกติจะเน้นไปที่แนวโน้มที่มีความเป็นไปได้มาก คือ 3.5 ขึ้นไป แต่ก็สามารถที่จะเอาผลของการวิเคราะห์ในรอบที่ 2 มาประกอบการพิจารณาโดยเลือกเอาแนวโน้ม ที่อยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งอาจจะค่อนข้างสูง มาประกอบการรายงานผลและอภิปรายผลได้ ไม่มีความเสียหายใดๆ ทั้งสิ้น ฉะนั้นไม่ได้หลุดข้อมูลหนึ่งใดออกไป เพราะฉะนั้นการวิจัยแบบ EDFR นั้น รูปแบบและระเบียบวิธีจะตอบสนองต่อปรัชญาและ Concept พื้นฐานของอนาคตนิยม (Futurism) อย่างดีมาก คือ Highly Flexible แล้วก็ เป็น Systematic ไม่สะเปะสะปะเพราะจะ Flexible ภายใต้ระบบที่เป็นระบบ และเน้นความเป็นองค์รวม เพราะฉะนั้น ระเบียบวิธีวิจัยนี้จะตอบสนองหรือสอดคล้องกับธรรมชาติ ของมนุษย์ จะสอดคล้องกับความเป็นไปในสังคมจริงๆ ไม่ได้สร้างอุดมคติ อุดมการณ์ของรูปแบบหรือระเบียบวิธีวิจัยที่ Fix อยู่กับที่ผู้วิจัยรู้ว่าคนเปลี่ยน คนมีอารมณ์ คนมีฐานะก็คิด ระเบียบวิธีวิจัยที่จะดึงเอาประโยชน์ให้มากที่สุด เป็นระบบมากที่สุด ภายใต้สถานการณ์ที่ไม่มั่นคง ภายใต้สถานการณ์ที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ให้ได้มีประสิทธิภาพพมากที่สุดเท่าที่จะทำได้ โดยเฉพาะผู้วิจัยกำลังทำกับผู้เชี่ยวชาญซึ่งเวลามีน้อยนักที่จะให้เวลากับการวิจัยที่ตนเองไม่ได้รับผลตอบแทนโดยตรง ผู้เชี่ยวชาญจะมีความสุขตรงที่ว่าได้ช่วยผู้วิจัย แล้วก็ได้เรียนรู้ได้ข้อมูลจากผู้วิจัยเพิ่ม

การประยุกต์เทคนิคการวิจัย EDFR

ถึงแม้ว่าระเบียบวิธีวิจัย EDFR จะเป็นระเบียบวิธีวิจัยที่สร้างขึ้นมาพัฒนาขึ้นมาเพื่อตอบสนองปรัชญาพื้นฐานและ Basic Assumptions ของการวิจัยอนาคต และของอนาคตนิยมโดยตรง แต่ก็สามารถที่จะนำเทคนิคการวิจัย EDFR นี้ไปใช้กับการวิจัยธรรมดาๆ ที่มีใช้การวิจัยอนาคตได้ โดยไม่ต้องกลัวว่าจะผิดระเบียบวิธี เทคนิควิธีที่คิดขึ้นมา นั้นจุดมุ่งหมายของการคิดขึ้นมาอาจจะมีจุดมุ่งหมายเฉพาะบางอย่าง แต่ถ้าหากว่ามีประโยชน์ที่จะตอบสนองจุดมุ่งหมายการวิจัยลักษณะอื่น ถือว่าระเบียบวิธีวิจัยนั้นเป็นสากล สามารถนำไปใช้รูปแบบใดก็ได้ ถ้าหากว่านำไปใช้แล้วผลสามารถตอบสนองจุดมุ่งหมายให้ผลที่ดีขึ้นเพราะฉะนั้นสามารถจะเอาระเบียบวิธีวิจัย EDFR ไปใช้เพื่อการกำหนดนโยบาย ไปวิจัยเพื่อที่จะวิเคราะห์ หาสาเหตุ หาปัญหา เช่น ต้องการเจาะลึกลงไปในเรื่องเล็กๆ สาเหตุของโรคมะเร็ง อย่างลึกลับว่าสิ่งที่สำคัญก็คือ ต้องเลือกผู้เชี่ยวชาญให้ผู้เชี่ยวชาญจริงๆ ก็อาจจะได้สาเหตุของมะเร็งที่ชัดเจนขึ้น ถ้าหากกลุ่มผู้เชี่ยวชาญให้ความร่วมมือในการทำวิจัยลักษณะนี้ นี่คือการเจาะหาสาเหตุโดยใช้ระเบียบวิธีวิจัย EDFR โดยยึดความเชี่ยวชาญของผู้เชี่ยวชาญเป็นหลัก ซึ่งก็เชื่อว่าระเบียบวิธีวิจัยแบบนี้ น่าจะเป็น

ระเบียบวิธีวิจัยที่ช่วยให้ผู้วิจัยได้คำตอบที่ชัดมากกว่า หรือช่วยเสริมการวิจัยธรรมดา นำเชื่อถือมากกว่าการส่งแบบสำรวจไปถามปัญหาธรรมดาเพียงรอบเดียวซึ่งไม่สามารถมั่นใจว่าใครตอบ เพราะ EDFR จะมีกระบวนการของการ refine คำตอบอย่างทีกล่าไว้ และมีกระบวนการของการใช้ความเชี่ยวชาญของผู้เชี่ยวชาญ เข้ามาจับเพราะฉะนั้นน่าจะ ได้เรื่องราวที่ชัดเจนที่แน่นอนมากกว่า จึงสามารถจะนำระเบียบวิธีวิจัย EDFR ไปใช้ในการ วิจัยธรรมดา การวิเคราะห์ปัญหาการตัดสินใจปัญหาได้ หากหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่ง มีเรื่องที่ต้องตัดสินใจ ปัญหาใดปัญหาหนึ่ง น่าจะใช้ระเบียบวิธี EDFR แบบย่อๆ หรือจะแบบ เต็มที่ full scale ก็ได้ การทำอย่างนี้จะทำให้มีความเชื่อมั่นได้ค่อนข้างสูง ว่าการตัดสินใจนั้น น่าจะมีประสิทธิภาพมากกว่ากระบวนการตัดสินใจที่ปราศจากข้อมูลที่น่าเชื่อถือโดยถือว่า ข้อมูลที่จะได้จากระเบียบวิธีวิจัยแบบนี้ น่าจะเป็นระเบียบวิธีวิจัยที่ส่งผล ให้ผู้วิจัยได้ข้อมูลที่ น่าเชื่อถือมากกว่าระเบียบวิธีวิจัยแบบธรรมดา นี่คือการเชื่อมั่นว่าน่าจะเป็นอย่างนั้นยิ่งไป กว่านั้นผู้วิจัยยังสามารถใช้ระเบียบวิธีวิจัย EDFR ศึกษาเรื่องในอดีต เอาเทคนิคการวิจัย อนาคตมาศึกษาอดีตได้เหมือนการวิเคราะห์สาเหตุ เหมือนการวิจัยธรรมดา แต่เป็นการ ใช้ผู้เชี่ยวชาญในการมองอดีต เช่น สงสัยว่าอดีตจริงๆ นั้น เป็นอย่างไรก็ใช้กลุ่มผู้เชี่ยวชาญ ให้มองไปว่าน่าจะเป็นอย่างไร เรื่องอดีต ถ้าทำแบบนี้ก็มีใช้การวิจัยอนาคต ซึ่งมีจุดมุ่งหมาย หลักเพื่อสำรวจแนวโน้มที่เป็นไปได้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้ การวิจัยปัจจุบันหรือแบบ เจาะลึกไปยัง อดีต จุดมุ่งหมายคงที่จะต้องการยืนยันหรือทดสอบข้อมูลข้อเท็จจริง ะไรบางอย่าง เพราะฉะนั้น EDFR สามารถที่จะตอบสนองจุดมุ่งหมายนั้นได้ดีมากระดับ หนึ่งและคิดว่าดีมากกว่าการวิจัยปกติที่ทำกันอยู่ด้วยซ้ำ เพราะได้ใช้มันสมองของ ผู้เชี่ยวชาญ และมีกระบวนการที่เราทำกันอยู่อย่างเป็นระบบระเบียบ น่าจะได้ข้อมูลที่ ชัดเจนมากขึ้น

ระเบียบวิธีวิจัยนี้อาจถือเป็น Appropriate Technology ประเทศ ที่กำลังพัฒนาทั้งหลายสามารถจะทำได้โดยไม่ต้องลงทุนมากหรือไม่ต้องพึ่งพาเทคโนโลยี จากต่างประเทศ ไม่ต้องอาศัยผู้เชี่ยวชาญจากต่างประเทศเราทำได้ แล้วก็คิดว่าเราทำ ได้ดีที่สุดใน เพราะฉะนั้นสิ่งนี้ก็จะเป็น Appropriate Technology ได้เช่นกันในการประยุกต์ EDFR นั้น แม้ว่า EDFR จะเป็นเทคนิคการวิจัยที่พัฒนาขึ้นเพื่อการวิจัยอนาคตก็ตาม แต่เทคนิค การวิจัยแบบ EDFR รวมไปถึง Delphi และ EFR ก็สามารถนำไปใช้วิจัยในทำนองเดียวกัน กับการวิจัยรูปแบบอื่นๆ ที่มีอยู่ได้ เช่น การวิจัยเพื่อสำรวจความคิดเห็น สำรวจปัญหา วิจัย เพื่อหารูปแบบ เพื่อกำหนดนโยบายเพื่อกำหนดมาตรฐาน เพื่อหาวิธีแก้ปัญหา และเพื่อการ

ตัดสินใจ เป็นต้น จะเห็นได้ว่าในปัจจุบันได้มีการนำเทคนิคการวิจัยอนาคตแบบต่างๆ ไปใช้ในวงการและองค์การต่างๆ มากมาย ทั้งเพื่อการวางแผนในอนาคต วิเคราะห์และแก้ปัญหาในปัจจุบันตลอดจนการวิเคราะห์อดีต เพราะเทคนิคการวิจัยอนาคตโดยเฉพาะเดลฟายและ EDFR นั้นช่วยให้ผู้วิจัยได้ข้อมูลที่เป็นระบบและน่าเชื่อถือมากขึ้น (จุมพล พูลภัทรชีวิน, 2553, หน้า 85 - 86) สาระสำคัญของเทคนิคการวิจัยแบบ EDFR (Ethnographic Delphi Futures Research) นั้นจำเป็นจะต้องเข้าใจถึงวิธีการอย่างถ่องแท้เพื่อความสมบูรณ์ของการวิจัย จึงต้องเข้าใจรายละเอียดต่างๆ ที่เกี่ยวข้องดังนี้ คือ การแบ่งเวลา การเลือกกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ : เกณฑ์และวิธีการระบุผู้เชี่ยวชาญ การเตรียมตัวกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ การสัมภาษณ์แบบ EDFR การเขียนแนวโน้มในแบบสอบถาม ปัญหาของแบบสอบถามและวิธีการรายงานผล จำนวนรอบ การเขียนรายงานการวิจัย แบบ EDFR ทีมสัมภาษณ์ ความตรงกับความเที่ยง รูปแบบของ EDFR และการประยุกต์เทคนิค EDFR ซึ่งนั่นจะทำให้ปัญหาการทำวิจัยที่จะเกิดขึ้นมีแนวทางป้องกันและแก้ไข ทั้งนี้ยังสามารถดำเนินไปด้วยความราบรื่นได้

6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยอนาคต

มัทธนา ภัคคุณานนท์ (2558, หน้า 207 - 208) ได้ศึกษาอนาคตสภาพภาวะผู้นำของผู้บริหารสตรีโรงเรียนประถมศึกษาของไทย ในทศวรรษหน้า (พ.ศ. 2557 - 2567) ผลการวิจัย พบว่า แนวโน้มภาวะผู้นำของผู้บริหารสตรีโรงเรียนประถมศึกษาจากการศึกษาเอกสารตามประเด็นตั้งต้น ประกอบด้วย 1) ภาวะผู้นำที่มีองค์ประกอบ 6 ด้าน ได้แก่ ด้านคุณลักษณะและความเชี่ยวชาญ มีประเด็นย่อย 28 ข้อ ด้านพฤติกรรม มีประเด็นย่อย 20 ข้อ ด้านตามสถานการณ์ มีประเด็นย่อย 25 ข้อ ด้านการสร้างความสัมพันธ์ มีประเด็นย่อย 15 ข้อ ด้านการเปลี่ยนแปลง มีประเด็นย่อย 20 ข้อ และด้านการผูกพัน มีประเด็นย่อย 16 ข้อ แนวทางการเสริมสร้างและพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารสตรี มีประเด็นย่อย 21 ข้อ ในประเด็นย่อยทั้งหมดนี้ ผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นเป็นฉันทามติว่า มีความจำเป็นในระดับมากและมากที่สุดผู้วิจัยนำประเด็นย่อยมาวิเคราะห์และสังเคราะห์โดยใช้แนวคิดไทยได้แนวโน้มภาวะผู้นำของผู้บริหารสตรีโรงเรียนประถมศึกษา ในบริบทสังคมไทย ประกอบด้วย 1) ภาวะผู้นำที่มีองค์ประกอบ 3 ด้าน ได้แก่ ด้านความเป็นสตรีไทย มีประเด็นย่อย 17 ข้อ ด้านวิถีไทยมีประเด็นย่อย 17 ข้อ และด้านความเป็นผู้บริหาร ประกอบด้วย ภาวะผู้นำ 6 กลุ่ม ได้แก่ คุณลักษณะและความเชี่ยวชาญ

มีประเด็นย่อย 20 ข้อ พฤติกรรมการบริหาร มีประเด็นย่อย 17 ข้อ การตามสถานการณ์ มีประเด็นย่อย 11 ข้อ การสร้างความสัมพันธ์ มีประเด็นย่อย 12 ข้อ การเปลี่ยนแปลง มีประเด็นย่อย 16 ข้อ และการผูกเกิด มีประเด็นย่อย 17 ข้อ รวมเป็นประเด็นย่อยทั้งหมด 93 ข้อ และแนวทางการเสริมสร้างและพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารสตรี มีประเด็นย่อย 19 ข้อ อนาคตภาพภาวะผู้นำของผู้บริหารสตรี โรงเรียนประถมศึกษาของไทยในทศวรรษหน้าที่ได้จากผลวิจัย คือ ภาพที่ผู้เชี่ยวชาญมีฉันทามติว่า มีแนวโน้มเป็นภาพอนาคตที่ดี

อัศวพงศ์ เทพิน (2556, หน้า 427- 439) ศึกษาารูปแบบการบริหารโรงเรียนประถมศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบนที่มุ่งสู่ความเป็นเลิศในทศวรรษหน้า ผลการวิจัย พบว่า รูปแบบการบริหารโรงเรียนประถมศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบนที่มุ่งสู่ความเป็นเลิศในทศวรรษหน้าประกอบด้วยปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหาร มี 6 ด้าน คือ ด้านโรงเรียน ด้านผู้บริหาร ด้านครูและบุคลากร ด้านคุณลักษณะของนักเรียน ด้านการเรียนการสอน ด้านการบริการและความสัมพันธ์ชุมชน ด้านสิ่งแวดล้อมภายนอก และด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ความเป็นเลิศของการบริหารมี 7 ด้าน คือ ด้านการบริหาร ด้านครูและบุคลากร ด้านคุณลักษณะของนักเรียน ด้านการเรียนการสอน ด้านการบริการและความสัมพันธ์ชุมชน ด้านการสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ และด้านวัฒนธรรมการเรียนรู้ ภาพแนวโน้มการบริหาร ประกอบด้วย ภาพแนวโน้มที่คาดว่าจะเกิดขึ้นได้ค่อนข้างมาก เป็นภาพอนาคตที่พึงประสงค์ 29 ภาพ เป็นภาพอนาคตที่ไม่พึงประสงค์ 4 ภาพ ภาพแนวโน้มที่คาดว่าจะเกิดขึ้นหรืออาจไม่เกิดขึ้นก็ได้ เป็นภาพอนาคตที่พึงประสงค์ 15 ภาพ เป็นภาพอนาคตที่ไม่พึงประสงค์ 1 ภาพ

พระมหาสาคร ภัทตินอก (2555, หน้า 186 - 208) ได้ศึกษาทิศทางของมหาวิทยาลัยมหาวิทยาลัทยามกุฏราชวิทยาลัย ในทศวรรษหน้า (พ.ศ. 2555 - 2564) พบว่า การกำหนดทิศทางของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยในทศวรรษหน้า ควรคำนึงถึงทั้งปัจจัยภายนอกและปัจจัยภายในทางการศึกษาที่สำคัญ เช่น ความเป็นอัตลักษณ์ของมหาวิทยาลัย แผนพัฒนาการอุดมศึกษา และความพร้อมในทุกด้านของมหาวิทยาลัย อย่างไรก็ตามในระยะที่ผ่านมาและปัจจุบัน มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย มีการกำหนดทิศทางได้อย่างถูกต้อง ควรเดินหน้าต่อไปในอนาคตด้วยความคาดหวังที่สูงขึ้นในคุณภาพ ความก้าวหน้าและผลสำเร็จโดยผู้เชี่ยวชาญ เห็นว่าปรัชญา ปณิธาน วิสัยทัศน์ พันธกิจ ยุทธศาสตร์ในแต่ละพันธกิจ และยุทธศาสตร์ด้านการบริหารจัดการของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยที่กำหนดไว้มีความเหมาะสม

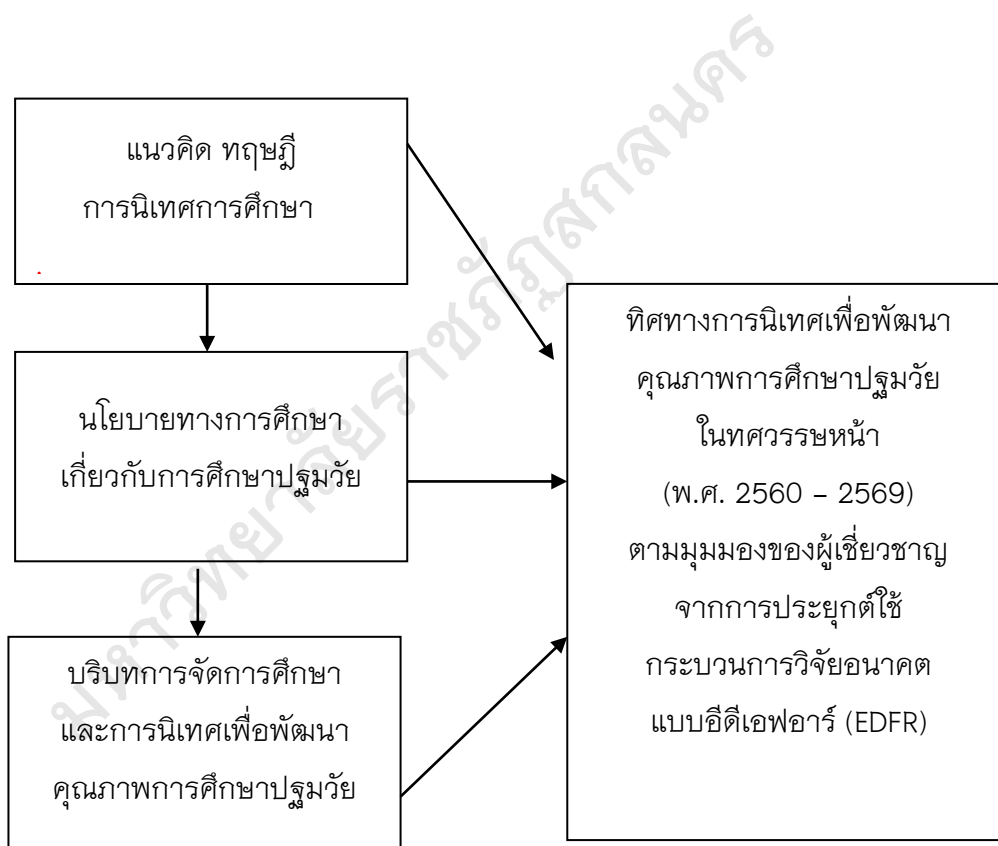
วันทนา อมตารียกุล (2554, หน้า 142 – 147) ศึกษาอนาคตภาพของ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสานในทศวรรษหน้า ผลการศึกษา พบว่า 1) จะพัฒนาไปสู่เป้าหมายตามมาตรฐานสากลและสู่ความเป็นเลิศในด้านการจัดการเรียนการสอนและพัฒนาบุคลากรในองค์กร 2) ความเสมอภาคทางการศึกษาและสามารถเรียนรู้ตลอดชีวิต 3) ผลิตภัณฑ์เพื่อสนองความต้องการของสังคม ผลิตภัณฑ์ที่มีความสามารถและประสิทธิภาพสูงชุมชน 4) ความเป็นสากลควบคู่ไปกับการพัฒนาบุคลากรการพัฒนานักศึกษาและการพัฒนาด้านนิเทศสัมพันธ์

พรพรรณ อินทรประเสริฐ (2550, หน้า 265 – 272) ได้ทำการวิจัย องค์ประกอบการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในทศวรรษหน้า ผลการวิจัยพบว่า องค์ประกอบการบริหารในทศวรรษหน้า ประกอบด้วย 5 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านโครงสร้างและกระบวนการบริหารงานวิชาการ 2) ด้านโครงสร้างและกระบวนการบริหารงานบุคคล 3) ด้านโครงสร้างและกระบวนการบริหารงานงบประมาณ 4) ด้านโครงสร้างและกระบวนการบริหารงานกำกับติดตาม 5) ด้านโครงสร้างและกระบวนการบริหารการจัดองค์กร

ชมพูนุช ร่มชาติ (2548, หน้า 196 – 200) ได้ทำการศึกษาอนาคตภาพของหลักสูตรวิชาชีพครูในทศวรรษหน้า (พ.ศ. 2550 – 2559) พบว่า หลักสูตรในอนาคตควรมีทางเลือกให้กับผู้เรียนอย่างหลากหลาย โดยมีการจัดหลักสูตรแบบเลือกที่มีการบูรณาการมุ่งเน้นพัฒนาให้เป็นครูที่มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ทั้งทางด้านคุณธรรม จริยธรรมและทางดานวิชาการเนื้อหาสาระของหลักสูตร ประกอบด้วย 5 สาระ คือ 1) การศึกษาและอัตลักษณ์ของครูไทย 2) ธรรมชาติของผู้เรียนและการเรียนรู้ 3) หลักสูตรและการจัดกระบวนการเรียนรู้ 4) นวัตกรรมและระบบเทคโนโลยีสารสนเทศและ 5) การวิจัยในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนควรเน้นการฝึกปฏิบัติโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานมีการผสมผสานทั้งทฤษฎีและการปฏิบัติ สอนสื่อการเรียนการสอนที่ควรผสมผสานกัน ทั้งสื่อดั้งเดิมและสื่อสมัยใหม่ รวมทั้งแหล่งการเรียนรู้ที่อยู่ในสถาบันและอยู่ในชุมชน การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ควรมีการประเมินตามสภาพจริง สอนการประเมินหลักสูตรควรใช้รูปแบบการวิจัยและในการบริหารหลักสูตรควรมีลักษณะแบบการมีส่วนร่วมและการกระจายอำนาจโดยมีคณะกรรมการที่รับผิดชอบ ประกอบด้วย บุคคลที่เกี่ยวข้องหลายๆ ฝ่ายทั้งภายในและภายนอกคณะครุศาสตร์

จากการวิเคราะห์เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการนิเทศการจัด
การศึกษาปฐมวัย ผลงานวิจัยและวิธีปฏิบัติที่ดี ด้านการนิเทศระดับปฐมวัยของ
ศึกษานิเทศก์ ทั่วประเทศได้กรอบแนวคิดด้านการนิเทศเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา
ปฐมวัย ประกอบด้วย หลักการนิเทศ จุดมุ่งหมายการนิเทศ บทบาทหน้าที่ผู้นิเทศ ขอบข่าย
การนิเทศ และเทคนิควิธีการนิเทศ

ตอนที่ 5 กรอบแนวคิดเชิงทฤษฎี (Theoretical Framework)

ภาพประกอบ 4 กรอบแนวคิดเชิงทฤษฎี